

Slobodan Novak
Mirisi, zlato itamjan

Večernjakova biblioteka

knjiga 3.

Slobodan Novak Mirisi, zlato i tamjan

copyright © Slobodan Novak, 2004.

Knjiga se prodaje jedino uz Večernji list

Slobodan Novak

Mirisi, zlato i tamjan

Večernji list

KROZ prozor sam odaslao u noć sav onaj silan zadržak što je prokuljao ovamo po prorezima oko tankih dvokrilnih vrata sobnih i onda nabujao u oblak grobnoga smrada koji guši. Iz susjedne sobe javlja se još teški porculanski lavor najdubljim glasom udaraljki i čuje se iz te starinske zvonjave ožimanje i pištanje spužve kojom žalosne ruke moje žene ispiru Madonin zadak. Drhturim od mokre jugovine i ne dišem ni sada niti sa pola pluća. I čaj je otrovan; parim samo lice i oči na rumu što hlapi iz tople šalice. Odonud iz sobe kriješti Madona:

- Me rompera le šalice quel prokleti onaj tamo! Će mi razbit sve!

Tanahno krilo vrata podrhtava kao kartonska ploča otvarajući se samo.

— Začepi taj nos! — smiješi se meni Draga.

Smiješi se Draga, da, da, smiješi se, smiješi... Kad tako pronosi žaru, njezin je smiješak samo mrki kolobar oko usana i on se koncentrično širi i preko brade i preko nosa, i tako zasjeni oči. A tešku zemljanu žaru nosi moja žena pred sobom kao urnu, očiju mrtvih, sljepačkih, do dvorišnoga zida. Tamo se uspne na kamen, na ružičasti mramorni trupac od prastare kolone, i iskrene posudu dolje prema moru. Prah naše Madone raznose svete rijeke.

Ganges će otplaviti pokoljenja, a ova će Madona i dalje slati svoje ostatke svakih osamnaest dana preko zida u plitki Jadran. Ona je neuništiva, umire nadugo, gledajući kako žena i ja kraj nje starimo.

Doktor se pred njom križa i veli: "Ma gospođice Madona, i onda?! Pa dokle ćemo mi ovako, draga gospođice!?" Ona

mu na to odgovara, da neka se strpi još koji dan "a dok ozdravim! Pacjenca!". I Doktor se dalje onda križa u našoj sobi, ljutito. Ispod glasa. Za njega je to Velika Zagonetka Prirode. A humani razlozi zabranjuju im, razumije se... o tome nema ni govora... i druga je sada stvar koliko su humani... reklo bi se da bi bilo više humano, i pravedno i milosrdno prema nama koji smo još relativno mladi ljudi... da se posvetimo svojoj djeci. U ime Oca... znači, i čuje dobro i vidi! I baš svakih osamnaest dana... kao sat! Ovo još, dakle, u medicinskoj naprosto literaturi nema. Ne. Ta, koliko ima godina ona? Pa ima godina i godina... gotovo nebrojeno! I mi joj nismo rod? Nevjerojatno, nemoguće da ni rodbina nismo nikakva! Udara se po džepovima, križa se na vratima, pa u dvorištu; prekriži se valjda još iza ugla, sam za sebe. Tako svaki put. Pozdravlja me prvi jutrom na ribarnici, sućutno; pita lijepo, govornički, da neka ja njemu onako odgovorim, kako je to, perbako, uopće moguće zapravo. A što bih ja njemu imao objašnjavati, je li! Ja se ne čudim mrtvacima što žive pokraj nas i što nas drže u svojoj službi i pokornosti. Čudim se živima, odakle smognu toliko snage u nemoći i u bespomoćnosti, i sebi se čudim i pitam, kako možemo trajati mi ovako. I to nije govorničko pitanje, moj gospodine Doktore, nego moje beznadno pitanje, i nije ništa nemoguće za nju kao ni za nas, svi smo mi rod i rodbina, u krvnoj svezi s mrtvima, u fekalnome srodstvu s umirućima, s plavimjadranom, s ovim zasmrađenim kisikom što ga udišemo... Nego, kupit ćemo mi, Doktore, ovo nešto malo ribe što se ugojila pod Madoninim dvorišnim zidom, i razići se svaki svojim milim poslom u miru bratskom i srodničkom. Cipli će nas ujediniti. I — dobar tek!

Moj mili posao gori je od Doktorova, ali sam gotovo već naučio s tekom jesti.

- Počni - kažem Dragoj - počni frigati one ciple, da ne čujem kako stara rogobori.

Ona je isprala i iskrenula žaru naglavce na terasi da se ocijedi.

- Počni - kažem - one ciple, očišćeni su.

Moja žena pere ruke dugo još, dugo, jadnica. Trebat će sutra ići po vodu.

- Mali! — zove Madona.

- Sta je, Madona? — pitam iz do vratka. - Opet nekog belaja zovete. Da čujem!

U njenoj sobi je mrak. Ona stenjući diše u dnu sobe. Nema je. Sklupčana negdje u dubini kreveta kao u zipci. Ali ispunjava praznu akustičnu sobu svojim hripanjem, i čini se da je svu ovu tmušu i tmicu istisnula iz svoga tijela, kao sipa.

- Mali! Ne čuješ ti ništa, a!

S vrata me odgurne Draga:

- Maloprije smo fino sve načinili, pokakali se i oprali; šta sada opet, ha?! — pita moja žena zakoračivši u mrak Madonine sobe. Njoj nije teško ući u tu grobnicu; ona, nevoljna, provodi ondje dane i noći.

- Ako se ne ćete umiriti, onda noćas spavam i nema me, orajt!

- Bila bi kadra, bila bi, si. Da nema pakla. Zločinci! Ma onda ću ja plakati na sav glas, draga moja, i kričati. Tutta la notte san ti kadra!

- Sta vam fali? - pita ucijenjena Draga. - Sta vam sada fali?

- Ne čujem da se prati zdravomarija, to mi fali. Kao duši kršćanskoj...

A šta ću, počeo sam brže-bolje mrmljati bilo što, povlačeći se u našu sobu-kuhinju, a i Draga je došla za mnom, stala valjuškati ribu po brašnu i u po glasa moliti: "Pokovječni daruj njima i svjetlosvječna za naše duše morat ćeš mi donijeti vodu nestalo je jer se moram okupati prije puta duše u čistilištu a onda možeš poslije počivati koliko hoćeš počivati u miru aaamen..."

Koludrice su zvonile večernji pozdrav sa svoga malog zvonika već gotovo tisuću godina neprestano. Od jedanae-

stog stoljeća, lejdisendžentlmen. Uzorak arhitekture. Točnije, Sveti Andrija, kao što se vidi...

Uzeo sam pocinčani kabao kao što se uzme dijete za mčicu i izveo ga kroz stražnje dvorište u vrt, zvonio njime i odzvanjao svetom super-momku Andriji na njegovu tisućgodišnju popijevku, bubnjajući koljenom o kabao. Zvono je još poskočilo dva-tri puta na jednoj nozi, snebivajući se nad mojim bestidnim kablogramom, i onda ušutjelo kao da je u more palo. Nije zaostao u zraku ni onaj romantični bruj nad toplim večernjim brazdama. Toga na Svetom Andriji nema. Zvona su mu plehnata. Kad se naklepeću stvar je svršena; ne zna se više ni gdje je to svršilo.

Pa se jednoga dana zapravo ne će točno znati ni gdje je svršio moj jedini život. Ovdje - prije toliko godina, kad sam udario u skrbništvo nad umirućom Madonom, ili u slobodi, ako nadživim ropstvo.

Još nisam ni izišao iz stražnjega dvorišta — na pragu verande iza sebe razabrao sam klopot ženinih natikača. Pričinilo mi se da sam začuo: "po popa, trč' po popa!". Zastao sam, i onda gotovo potrčao k njoj. Iz tame mi je samo pružala onaj naš svitak, krpeni kolač za glavu koji sam bio zaboravio izšetavši sa svojim kablom. Pitam ipak:

- Sta... ili ima šta?!

— Bože, lud si! — izdahne moja žena, misleći na mene, a ne... na Njega.

— Piero! Piero mali! - čulo se dozivanje iz one sobe. Madona je sada zvala moju ženu imenom svoga brata, koji je, kažu, umro još u kolijevci.

Draga se mrzovoljno odazvala i zatim mi prošapuće:

- Možemo se predomisliti. Pa da ostanem. Ali nemoj mi ludovati!

Kao da je odjednom ispunjen mokrim rubljem, kabao je otežao u kovitlacu jugovine i povukao me kroz vrt. Nisam ja takve pameti da bih umio izludjeti. Jugo je. Osamnaest dana preda mnom u ovoj kućerini. Samoća. Predvorje groba. Život s kadaverom.

Guši me čisti zrak ljepljivom vlagom i dahom truleži iz vrtova. I nema ovdje toplih brazda i sve te romantike, ni večernje, ni jutarnje. Ono malo zemlje što se nataložilo po vrtovima usred ovog kamenja, ono nije zemlja. Kuće, zidovi, uličice, dvorišta - sve je suh kamen i kamen, a vrtovi su gnojišta i smetlišta i groblja, kosti sagnjile i koža, gdje fermentira gnjecavo nešto što su ostavljala za sobom pokoljenja, kao talog, kao murga u kamenici. Kako bi inače nastao crni humus u ovim golemim kamenim zdjelama ozidanih dvorišta?! Ono što u tom kompostištu nije moglo istrunuti, stoji i danas posvuda po tim vrtovima u prikrajku: cementne glave s pundama, kapiteli, ploče, staklo, vaze od pješčanika i krhotine majolike. U viskoznom sosu od gnjiloće, masnom i bezobličnom, koji je za nas zemlja, i u koji se sade magnolije, pitospore, lovor i sempreverde.

Kucnuo sam na prizemni prozor u susjedstvu držeći krpe-ni kolač kao aureolu ponad svoga golišavog tjemena. Zatim sam podignuo aureolu kao da skidam moćnu tijaru, i kao da pozdravljam Kristov grob, pozdravio sam strašno lice svoje susjede onkraj stakla. Poklonio sam se zapravo slici straha, nagrđenoj prirodnom ružnoćom i natprirodnom koščatošću, modrilom i brkatošću.

Sve naljepše što je imala bilo je u njenom imenu, koje se uz nju nije činilo ni njenim ni lijepim. Naša prijateljica zvala se Erminija, a ne Erinija. Ali, događa se... Baš Erminija. I već se nekoliko godina otkako smo zapustili svoj bunar, po više puta tjedno iznova mene plašila, jer da sam originalan i vražji, a živci su joj osim toga takvi još odma... odma... terine utrobe!

- Sam rekla, oštija, da je ovo šanpjero došao popopovodu, majke tibožje! Sauuu reolom... rereolom.

- I zove te moja žena malo večeras da dođeš!

- Neka, bogati, jadna, pu tu tutuje... ajme, šta sam se sva prepala!! znam, znam da mora poč. Idem s tobom. Šta se boji, nekapsu putuje pa gotovo!

Nacrpli smo vode iz bunara, nalili u moj kabao, a malo i preko kabla; vjetar je vodu mrsio, pa prskao i po kruni zdenca, što Erminija ne voli ne nevoli, jer su nas uvijek učili stari, da voda koja izađe iz gusterne nije više zdrava ako se o... ope... tope topet vrati unutra indrento.

Uzela je kabao za jednu ručku, ja za drugu, a svitak mi tako nije bio potreban, pa sam njime uzmahivao održavajući protutežu, jer je težak... ima ga! U njemu su zbito ušiveni čohani okrajci starinskih prslučića, komadi pustenih papuča, šešira, vuna i svila u bičastim krpicama, vrpce s babljih sutana, šugavi plišani ovratnici i taloži stoljetnih lušija, pa ova teška nabita savijača iz moje ruke širi jetki sapunski zadržah splačina i posnih variva koji izmiješan sa znojnim isparinama što ih u valovima emitira moja zadihana susjeda, gubi svoju osebjnost i stapa se u neki jedinstveni žuki okus šćirenice i ovih dvorišta, ovoga juga i ove sudbine.

Kada smo ušli u Madonin vrt, Erminija otpusti kabao u mraku opasno naglo, pred same moje nožne prste, i reče ozbiljno:

- Umrit će ti, znaš! Nisam tire tirekla još ti nisam?! E, ma oče, umrit će stara sad brzo. Dok budeš sam. Bogami. Prije Božića, prije. Sad, saovidana.

Zapalio sam cigaretu ne bih li se odmaknuo od njena lica, i šutke otpuhivao ustranu. Da je govorila istinu, zapalio bih, mjesto cigarete, možda i svijeću Svetome Andriji. A opet...

- U Družbi klanja... klanjateljica predra... gocijenjene krvi je ona. Je ona. Ti to može biti znaš, e ma ne znaš da je svaka umrla prije Božića od tih... njih. Ako ne užežin, onda koji dan prije ili posli. I ova i ona i sve, ja ih sve znam, poštenja mi moga (ja sam netaknuta!), ne sve ženske, to nisam rekla, nego te njihove klanja... njanja... vražje, razumiš?! Ni jedna nije sestra... nnnjateljica nije preživjela Badnjak! Paroladonor!

- Ajderminija! Najmanje sedamdeset svaka.

- E, buzdo moj, ma nije, ali nije o... onaj zadnji i potonji. To ja govorim. Ne, oštija. Nije, kad ti ja katijakažem! Onda znaš.

Nismo se mogli sporazumjeti. Sagnuo sam se da podignem kabao, sagnula se brzo i ona, krenuli smo kao dvoje bezveznih budala kroz mračni vrt u dvorište, šibani jugom. Nikada se nitko ne bi smio priseći da ne će u ovom vjetrovitom kozmosu jedne noći tegliti isti blesavi teret sa čovjekom kojega ne razumije, koji je odlutao nekamo onkraj razbora i tamo se ugnijezdio u nekoj suhoj beskrvnoj posteljici zauvijek.

- Ništa Dragoj ne ćemo reći, upamti, znaš! Ovako drži jezik... kako da ga nemaš. Ma to ti je jedan više jedan! To za staru. Jer bi se bedasta Draga onda prepala, jer bi onda ostala, i fini ti je to onda Božić i novago novagodina, milogati-boga!

Uskoro smo u verandi odložili kabao i utonuli u oblak dima od prženog ulja. Moja je žena žmirkala iznad praskave tave kao što inače žmirka nad kraterom žare, a Erminija je pohitala u Madoninu sobu da se nauživa tuđe inferiornosti. Ja sam se ispružio na svome otomanu i čuo po tko zna koji put isti razgovor. Najprije je dugo trajala identifikacija, iako je Erminija sjedila u nas jednako koliko i u svojoj kući. Ali Madona se često i sa mnom i s Dragom ponovno upoznavala, a kamoli ne bi s Erminijom. I kada je konačno utvrdila da ona nije ni pokojna ova ni pokojna ona, nego baš mala Erminija, ona od pokojnog svoga oca... bel champion!... i pokojne one šporkulje, onda je Madona zaključila da je prema tome ne pozna, jer je nije vidjela otkako je izašla iz pelena.

- Vi ste... ovoga... mladi. Mali. Lako borati vama! — smijala se trzavo Erminija - Ma Erminija nije više u pelenama, po santisima! Bit će i ona skoro poko... pokojduši! Koliko, ajde, imate... imate godina? Ukupno.

- Sto! - ispali Madona uvjerenom i ponosno. - Stotinu in-punto.

- Aaa, ma ne će bito... bito...bitoliko, šjora Madona! Sto?!

- Koliko će onda insoma bit? — pitala je Madona znatiželjno, ali i svadljivo. — Po tvomu.

-Jedno, štajaznam... Bit će puno punomanje. Prilično.

Kratko je vrijeme potrajao muk. Madona se iznenada prodera:

- Mali moj, aiuto!

- Ah, pusti je - reče Draga - čitav dan gnjavi kad je jugo.

Ali Madona je već rikala histerično:

- Vratite mi Kampor, lopoviiii! Zločinci i farabutti! Ovo je moja kuća, sve je moje do temelja!

Draga je na viljušci ocijedila posljednjeg cipla, bacila sve u tanjur i pošla onamo.

- Dunque?

- Anđele moj čuvaru, izagnaj mi iz kuće vješticu i Belzebuba!

Velikim pokretima Draga je Erminiju izgurala iz sobe:

- Iššš! Maledetta vještica komunistička! Iššš... ala, sjedni dok je riba topla, malo češ s nama. Zatvorit ću vam, Madona, vrata, da vas ovaj dim ne grize... i ove bube belzebube...

- Zatvori vrata paklena, sve su mi uzeli komiti! I Kampor, i šume, i kanat, Pidoku, Kopunove vinograde, Kaštel i sve što sam imala, i Barbat, i Supetarsku, Kalifront... toliko sela i starine... pa mi još šalju vještice da mi ukradu godine! Laddri! Assassini! Koje sam pošteno stekla... učinila... Cento anni precisi! Imam, imam. Stotinu! Esatto.

Plač ju je podsjećao na gubitke, a sjećanje na njih izazivalo je plač. I to je jedino za što još živi: da oplače svoje posjede, koje obilato preuveličava. I to je jedino čega se još sjeća iz vremena svoje lucidnije starosti - ta konfiskacija od prije dvadeset godina, koja ju je onda brzo poremetila. Duh joj odonda baulja samo po krivo izlomljenim predjelima iz mladih dana, među tolikim mrtvima i u bezvremenoj tmuši nepostojećeg.

Tako smo polako i večerali, a moja žena čistila je cipla za Madonu, redajući po rubu tanjura perca čistoga ribljeg mesa. Hrskajući usput kože i oblizujući drače, govorila je Erminiji kako da što više pripazi na mene i na Madonu. Erminija je samo od vremena do vremena ponavljala:

— Majketimile, znam i ja! Od mene mu ne treba kompa... kompanija i reći ćemo... ireći ćemo društvo. Nego priskočit i dat ruku.

Govorila je uvijek brzo, sjećajući ljutito, i grickajući rijetki brk raspinjala kožu i usne u grimase neiskaziva prezira i gađenja, a obrve su joj poskakivale i sudarale se iznad nosa kao umjetni naljepci kakva turobnoga klauna pod kojima iskre dvije žaruljice naizmjenice, kao da svako oko pripada drugoj glavi.

Onda je otišla oprostivši se s mojom ženom:

- Ne treba meni puno svirati, farro quello... quelloche potro! Ne boj se ništa. I bog!

Kad smo ostali sami, dugo se čulo gdje Madona mulja desnim svoju gnjecavu večericu slasno i proždrljivo. Draga je pripremila korito i grijala vodu za kupanje, a ja sam ogrnuo svoju penzionersku pelerinu i zakoračio u mrklinu uličice prosinačkih žrtava. Ne kažem da se ulica baš tako i zvala, ali prosinac je, evo, i moje prave žrtve tek otpočinju. A ove uličice, uostalom, svejedno koje ime nose. Svatko ih ionako naziva po imenima svojih bližih koji u njima stanuju, ili po nadsvođima, po konobi, ili po kladencu. Sve one nose na novim kamenim pločama preuzetno sama velika historijska imena. Sve se goropade herojstvima ili diče divizijama, a svaka bi se najgorokukija i najgoropadnija divizija morala kroz nju provlačiti u koloni po jedan od vidjela do vidjela neprekidno, o suhoj hrani, i pogušila bi se od obojaka u tjesnu procijepu. Drevna i stidljiva prošlost uličica nagrđena je ovdje nadmenom historijom novoga svijeta, pa se i dvorište stare Kekine zove upravo Trg Thomasa Woodrowa Wilsona, a ne Dwor Kekinin, niti Zeleni kadar, kao što jest odiskona. Svaki od tih natpisa zauzima pola ulice, jer predvraća su ovdje Trgovi; lomne skaličice — Ulice. A sve bi opet bilo rodnom srcu milo samo da Madona jednom zauvijek prestane sa svojim stolicama.

Bilo bi drago i svoje. Živjelo bi se onamo gore sa Sinom i Kćeri, s njihovim ispitima, skriptama i gužvancijama, a ov-

dje ljeti kod znanaca našla bi se soba i reso, i sve bi, kažem, bilo drago i svoje kao u prehistorijsko doba. Pa i taj glupi Woodrow. A mogla bi nam skuhati i Erminija. A moglo bi, Bože moj, biti sve to drukčije. Mogao bi Bog hodati po zemlji kao za Kulina bana, pa bi nam Božja majka kuhala na istočnjački način i jeo bih baklavu. Moglo bi biti kako nije i kako nikada ne će biti. Ne bih morao izlaziti i tumarati kao bena po mrklini i po južini, dok mi se supruga pere u koritu sodom da ne bi ponijela djeci u grad štogod Madoninih iscjedaka, i ne bih morao biti zbog toga sretan što, evo, vjetrim pluća od stogodišnjega smrada jedne trule nam utrobe. Nego bih zaigrao karte na kuhinjskome stolu u Zagrebu. Ili dječju ruleticu, mah-jongg, domino, bilo što. Možda bih sretno preživio važnu tramvajsku nesreću; svjedočio s lica mjesta nepristrano. Šetao po Zrinjvcu i kritizirao, otpuštao tihe vjetrove, pisao dopise čitalaca. Bio negdje nešto izabran. Birati i biti biran!

Ali ne. Ja sam ratni vojni mirnodobski civilni invalid; ona tamo stara je invalid konfiskacije, nacionalizacije, kolektivizacije, komasacije, industrijalizacije... - historijski invalid! A moja jadna žena i djeca uživaju, pijani od slobode i od elektrifikacije, plodove mojih i Madoninih velikih žrtava obilno. Deo gratias!

Kada bi me uspjeli prisiliti da budem ono što nikada ne bih pristao biti prisiljen, dao bih umnožiti sve specijalke, prospekte i nautičke karte ovoga dragog Otoka... nekako... u negativu: gdje je Otok da bude slano jezero, može i boćato..., a more da se ucrtava kao kopno, kao pašnjak. Elem, svatko da se pridržava slijepo naznačenog rasporeda! Da se živi konačno po novome. Da se više ne tumači svijet, nego da se stubokom mijenja! Naučno. Ili barem kartografski. Paaa tko preživi neka se domogne hridi pod kojom Velebit kupa svoje kurje oči u golootočkom kanalu, neka se domogne kako zna, i po magistrali autostopom u drugi garnizon... i kako bude!

Zasad je bolje da lutam po nevidjelici. U ovo doba nema gostiju, nije sezona, nije "promestranaca", pa nema svjetla nikakva kod ovih heroja i divizija, nego kamena stuba u mraku, i vratolomija, moraš birati gdje da staneš kopitom. I biti biran.

- Dobra večer! - kažem. - Pa opet nešto slikaš!

- A tu još ove parcele kopiram za neke sutra katastarske izvode.

- Neg-go-šta... neg-go-šta... - trepćem kao leptirić na svjetlo. - Ti jedini imaš u toj bočici tuša sudbinu našega življa.

- Čega?

- A, življa. Življa.

- Hoćeš reći: žilja? Ne. Aha, življa, kažeš. - Onda on crta dalje, povlači crte, uvlači dim iz cigarete, pa onako veli - Življa, a?

- Pa tako... življa. Nešto sam razmišljao... Mah!

-Ja, ja, razmišlja se - odvrća s razumijevanjem moj jedini ovdašnji... prijatelj, ili kako da kažem... igramo karte povremeno. Glupa igra, koja me nikad nije zabavljala. - Po jugu se razmišlja. Kako ne. A i ne pomaže baš.

Ne pomaže ni po buri, mislim u sebi. Ne pomaže ni kad pomaže. U tišini njegovo čelično perce rapidografa ni da bi škripnulo, a ipak para međe i suhozide i siječe korjenčice (ah, to je to žilje!) u pjeskovitoj posoljenoj crljenici: ovo je tvoje... ovo je njegovo, tako ostaje, tako će biti. Čelični šiljak klizi, podmazan znojem i krvlju. Tužite se Bogu, vi ratari!

Tako uđe u sobu jedina moja ovdašnja... ili kako da kažem... gospođa. Kibicira obično dok kartamo. I skuha kavu. Pita sućutno:

- Recite mi, kako je, molim vas, jednoj staroj gospođici?

- Hvala. Pa jednako. Ja! Danas joj je malo, istina, laknulo.

- Baš lijepo! — veli gospođa.

Hehe, ne može ljepše. A kako vidim, od partije karata ništa. Ma nije me ni briga! Ovaj ovdje tušira dalje i crtku te parcele...

- Molim? — pita ona iz čista mira (možda sam već počeo naglas misliti) — Kažem: baš lijepo!

- Dakako - velim ja - čak sam mogao, evo, malo izviriti... To se odmah osjeća.

- Oprostite, samo da pristavim kavicu! — kaže ova jedina gospođa. Premda to tako kažu i druge gospođe.

- A, ne - velim ja - hvala, gospođo! Moram.

- Ovaj tu vrag mi je, bogamu, hitan, ali da si malo počeka... — veli onaj moj.

- Osim toga, žena mi putuje u ponoć, pa tako...

Kao da sam upalio prskalicu. Putuje? A ja s gospođicom Madonom kako ću!? Pa da, djeca, Božić, Nova godina, praznici. Barem jedanput godišnje! Istina, odrasli su. Ali uvijek tako odvojeni. Nije lako a što možemo, da. Svi imamo svoj križ. Ipak, najpametnije što smo mogli učiniti. Radikalno! Samo kako ću sada ja?

Osim toga!? Osim toga, žena mi putuje! Osim čega?! Osim što ona putuje, ničeg nema. Ni svoga križa. Ništa se odavno nije tako značajno zbililo. I ne će skoro. Slanog jezera nema. Samo te parcele, katastar, utvrđujemo se na starom tlu. I nema ni kartašenja, ni danas, ni sljedećih osamnaest dana. Ni dobre crne kave. Ničega. Zbogom!

Trg Slobode skutrio se sav pod kišobranom jedne jedine crnike. Ona je zasađena prije četrdeset godina, i dok se njezina simbolična posestrima Sloboda u mukama rađala, kržljala i preporučala, crnika se lijepo razrasla, i onako ušljiva natkrilila svoj prostor. On je pod njom suh za kiša, na njemu nema sunca ni neba i ni trga zapravo nema više. Samo drvo Slobode prosipa žir u svoju pretijesnu betonsku zdjelu. Ali prašćići ovamo ne zalaze. Ovamo dolaze oni ostali koji žira ne trebaju, a slobode ne nalaze... dolaze radi mora što se pod trgom, kao pod komandnim mostom, lomi o temelje grada.

Ovdje se osjećaju jačima. Dođu sanjariti o plovidbi ili o smrti, kao ja sada, dok vani toliki svjetionici žustro žmigaju kao vražji nakot, ne osvjetljujući ništa. Pale se sami za se. Da li na kraju kopna, ili na rubu mora? Negdje u srcu nedogledne tame koja nema obrisa. Kao u snu.

I TAKO, u ponoć brod je otplovio, otplovila je Draga - i više ne ću reći: jadnica. Na žuto osvijetljenoj palubi, kao na gradskome šetalištu, ona je stajala odjevena za izlazak, uspravna pod šešikom, ozbiljna pokraj lijepoga kofera, kao da to već pod kestenovima čeka tramvaj. U strojarnici zaklepetala je ovnujska tramvajska klepka, i brod je od obale otišao neprimjetno - između njegova boka i gata uvukla se crna rijeka, pa se razlila. Pogasili su gore neka svjetla, i činilo se da sve stoji, a samo razmaci rastu. Brod se okrenuo kao pokretna operetna pozornica po kojoj nezavisno pješače koketni bijeli konobari. Otplovili su u neko jugo bez posebnih valova; sa crvenim i zelenim svjetlom izgubili su se iza borova. I - gotovo.

Sada je posve jasno da ova siromašna obala, eto, ostaje sa nekoliko nas raštrkanih i samih na njenom vlažnom kamenu, da ona ne ide, da se ne okreće, da samo stoji nekorisna, tek za one rijetke brodove kojih možda nikada više ne će biti. Mora se otići s tog pustog gledališta. Sam. Natrag. Nema više ni onih Švedanki koje su se prošlog ljeta kupale na Velikoj Kameni i koje jedna po jedna znadijahu ući hitno noću u moju sobu. Nepozvane. Na samu moju nedužnu pomisao. A ja tu ništa... Konačno, nisam ni inzistirao... Na raznim jezicima možda malo pokušavao... Entrez! Restez! Tombez!... Nudim... izvolite. Gradim se lud, i slično, gladim si kosu... i kako to već ide... One se uvijek smješkaju kao Lucije; svaki put samo uđu, ali ne znaju francuski ni rester, a kamoli tomber ili slično. Danas svi uče engleski, a one ni na jedan jezik ne odgovaraju. Smiješe se, a vidim da govore sve jezike. I tako to bivalo katkad. Sve u

svemu, drž'amo, drž'tamo... nisu loše. Iako se kaže, na primjer, čovjek sa dvoje odrasle djece, pa kaže se, žena mučenica i... sve je točno ispravno. Ha, tijelo traži svoje, Draga je Madonina ropkinja, svaku večer umorna i umorna... I svaka čast, bila je jadnica. Ali sada, osamnaest dana ne ću se ni sjetiti da se zanimam svojim tijelom u konverzaciji s onim golim Lucijama. Može biti smiješno, i ne mora biti smiješno: jedno muško bit će željno sna. Bit ću njegovateljica. Pjestinja.

Već mi se izdaleka učinilo da mi gojenče plače. Požurio sam tihom uličicom, razmaknuo oleandre na dvorišnome zidu i osluhnuo. Bio je u kući mir, kao da je... htio sam reći, umrla. Kao da je umrla kuća, naravno! Jer ne mislim sada odmah u prvim minutama razmišljati o tragedijama. Premda, budimo iskreni barem pred samim sobom, bar u ponoć, s glavom u oleandrima - nije svaka smrt za žaljenje. Neko-ga žalimo za njegova života toliko da naprosto već umre ožaljen, i ne preostane u nama više posmrtna žalosti. Time što je umro, niti je učinio što loše, da bi ga trebalo opet žaliti, niti kakvo dobro, da bismo mu zahvaljivali. A ako iz njegove smrti za nas i proiziđe štogod lijepo, opet ni to nije zasluga njegova. Sto jest — jest. Ako jest. Od oleandra se i tako svaka pamet malo naheri.

Draga mi je, kao i uvijek, prostrla u kuhinji pred Madoninom sobom. Kada sam ušao, Madonu je, razumije se, upozorila ta odvratna škripa svih tih stoljetnih vrata, ali je u hropcu zabrundala samo "lupeži lupeški!", to jest, ne u hropcu, nego kako se to već kaže kad se ništa ozbiljno ne događa... A ja bih morao sutra podmazati vrata. Bilo bi dobro najprije sve podmazati, pa i vratašca na štednjaku, ako ništa drugo. To je najlakše. Doduše, zaudaralo bi po izgorenom ulju. Svakako, trebalo bi, kažem, po kući neprestano raditi, iz dana u dan tih osamnaest dana, bolje reći, napraviti odmah sutra opsežan plan.

Legao sam poluodjeven i nisam se odazivao, da ne bih sasvim razbudio Madonu... a i inače...

Izvana golemo smokvino lišće naliježe u jugu na prozore kao jato malih ražica, pa struže svojom pjeskovitom kožom po ispranom kamenu prosenjaku pod prozorskim pragom i cijuče šmirglajući staklo, a dolje negdje kod Gradske lođe ot-kucava gradska ura u neravnomjernom ritardandu nekih četrdesetak ili više udaraca, što bi moglo značiti ponoć, ali ne-sumnjivo znači da se poslije davne velike kuge vrijeme ovdje raspalo i polomilo na kakve bilo dijelove koji ne znače ništa (pa ni netočno vrijeme), i da ga zamrla ura ot-kucava tek kada brod ode, bilokako i tek toliko, kao što galeb klauče ili kukuviče sova. Jugo ljulja u zraku te udarce zvona odnoseći ih na mahove daleko, pa se čini da ih sam tornjić tako prosi-pa kako kad u koje prozore, nagingjući se nad krovove, da bi ga svi pomalo čuli. Tamo na pučini ljulja se brza pruga i u njoj moja Draga s koferom.

Nju će sada saletjeti onamo gore besmislenim pitanjima njena mati, koja "je nemohla" dosad nikako od mene saznati što je to zbog čega "mi se žrtvijeme" za tu ženu na moru ili na umoru, što li. Draga ne će moći razgovarati s Kćeri i Si-nom, nego će morati umorna objašnjavati, da nije to radi nasljedstva, jer Madona ništa više nema, nego da je to zbog sentimentalne obveze prema samotnoj i napuštenoj osobi koja me je valjda nečim zadužila u djetinjstvu (može se reći: školovala, ili tko zna što je još uvjerljivije), i koja je osim to-ga nedvosmisleno obećavala da će se nabrzinu Bogu pred-staviti, a da je obećanje smetnula, pa se nadugo gasi, zabo-ravljajući pomalo sve svoje zasluge pa i samo ime kojim se predstaviti trebala na rajskoj porti.

Čini mi se da sam zadrijemao kada je nekako brza pruga s Dragom mogla izbiti tek iz Srednjih Vrata na Glavotok. Dakle, sasvim prerano da bih počeo suosjećati i sasvim pre-rano da bih počeo zavidjeti. Pred njom je samo mračni ku-bus Kvarnerskoga zaljeva kroz koji roni mali zlatni paro-brod svrdlajući gustu jugovinu. Ljepljiva i vlažna studen. Ruke oprane u sodi. Zadah kisela sira ili piva u prljavome

brodskom salonu. Tutanj strojeva pod palubom i šum mora ispod okana kao šum slapa. A ovdje — struganje hrapava lišća po prozorskom pragu, njegov mišji cijuk po tankome staklu, hladan krevet. Mirovanje. San. Čekanje. Bilo da se premještamo polusvjesno s jedne na drugu točku tamna globusa, bilo da mislimo u polusnu plovimo na pljesnivome otomanu kao na krilima groznice. Čekanje života koji bi mogao doći kad dođe jedna smrt koja ne dolazi. Mirovanje od kojega se otvaraju rane na leđima duše. Čekanje i mirovanje, i san ukraden kao na mrtvoj straži.

Probudio sam se kad se Madoni otvorio pilež, kako bi rekao žedni Hrvat nekoć. Stenjala je onkraj otvorenih vrata mljaskajući pustim npercima i sišući kaktus gorkoga zraka:

— Tra-ve... tra-ve!

Pokušao sam se pritajiti uzalud, jer stenjala je uporno i ravnomjerno bez izgleda da će ikada prestati. Ona je svojom dišnom mješanicom valjda pogurkivala neko životno klatno, poticala ritam srca i održavala se. I ako bi sada odjednom prestala, značilo bi da je izdahnula ili da pije.

- Tra-ve... tra-ve!

Noću je svoj čaj od tih nekih trava izvikivala tako, jer joj je bila riječ zvučnija i pogodnija za dozivanje i buđenje. Danju bi samo kratko naložila: E1 te. Noću je možda ona bistrija već i zato, ma samo zato što sam ja toliko sanen.

Okrenuo sam prekidač u njenoj sobi, i upalilo se u grana- ma lusteru pod stropom nešto kao svjetalce. Onda sam uključio električno kuhalo na kojemu je stajao lonac čaja. Svjetlo je prekinulo njeno stenjanje, tako da sam se zabezeknut okrenuo prema krevetu, misleći da me je Bog već pretekao, i mjesto trpkih trava podario joj slast blaženstva vječnog. Iz oblaka sijedih kovrčica gledala su me netremice dva staklena oka. Madona je zauzimala samo gornju polovinu ležaja, ležeći onako kako se koncem prošlog stoljeća običavalo ležati u majčinu uterusu, skvrčeno, s koljenima i šakama pod bradom i s mrzovoljno naškubljenim bezubim lišćem. Učini-

lo mi se odjednom da je tako ostala nepokretna sve otkako je ispala na svijet. Babica ju je zaboravila pljusnuti, pa je novorođenče samo otvorilo oči, a nije se probudilo. Ne videći ništa i ne razabirući svijeta, s ostakljenim očima polako je raslo i ostarjelo na toj istoj ponjavi s koje je majka davno ustala i otišla u groblje, i pred kojom su se onda redale zabrinute generacije s noćnim posudama u ruci i sa čajevima od trava. Jedino što se desilo ovome fetusu, osim rijetkih brkova i nešto raštrkane bradice, bila bi neka nebulozna ali neotuđiva svijest o nasljedstvu i o posjedu što su ga namrli pretci izlazeći pojedinačno iz ove sobetine. Ili ako ne svijest, onda nagonska sila. Ili bolest. Gledali smo se trenutak u polutami ovog inkubatora, kao dvoje zaboravljenih, kao živi zazidani gdje nade nema, gdje je sreća zla. I nije bilo između nas ni onoga dodira koji je bio moguć. Sjedeći na praznu Draginu krevetu osjećao sam iza svoga zatiljka nestvaran zuj elektriciteta u debelim spiralama rešoa, jedini glas u ovoj sobi i jedini u cijeloj praznoj noći oko nas, oko kuće, u oceanu samoće oko ovih kuća, ovoga kamenja i mora, pa se izgnanstvo i čamotinja pod svjetalcem sumračne noćne žaruljice ukazivalo kao živa stanica, jedini treptaj, jedino zvono života nakon kataklizme. A ja sam je ipak gledao kao da smo oboje mrtvi. Onda je živnuo i zabrenčao lonac sa čajem, i Madona je pomakla u tamnim dupljama svoja dva siva stakalca, ona su se presijavala sedefasto u pomicanju, kao mačje oči.

Prije nego se napila, pogledala me još iz svoga groba i zajecala bez suza, glasom Svetog Andrije:

- Tra-ve... tra-ve!

Srkala je muljajući desnima kao da gnječi glinu i treskajući bradicom. Pogledala je moju ruku kada sam dohvatio praznu šalicu, i strogo upitala:

- A svi drugi? — i nije ispuštala šalicu iz zgrčena kažiprsta.

- Umrli su, Madona. Poumirali - rekao sam brzo, jer mi nije bilo do blezgarenja.

Ali ona šalicu nije ispuštala. Kažiprst se strašno zapetljao u tanko porculansko uho, kao da ga je dvaput obgrlio i srastao tako, nije bilo u njemu znaka života. Ruke su ležale na prsima kao dvije prazne odbačene rukavice, iskrenute i podvinute, ali okoštale tako u tom grotesknom neredu, skamenjene u slučajnom pokretu i mrtve. Ušica šalice izgubila se u spletu toga mrtvog žilja. Pomislio sam da ćemo Madonu možda morati i pokopati s tom šalicom pod čijom je pozelenjelom ocaklinom bila islikana čudesna zgrada nalik na starinsku kutiju za nakit s plavim vitičastim natpisom HotelEsplanade Zagreb. Uzeo sam samo žličicu iz šalice i nervozno rekao:

- Idemo, idemo, Madona, noć je, oštija, ja bih spavao!

Bojao sam se povući oštrije tu šalicu, jer bi mogla stara spuznuti s visokog jastuka, i onda bi je trebalo podizati, obuhvatiti je, uvući ruke pod njena gusta pazuha, udisati tmaste isparine i podizati opet u polusjedeći položaj cijeli ovaj žalosni grč života što se besmisleno sklupčao i traje. Samo sam oprezno trzao pozivajući je na predaju. Hajde, moja Madona, idemo, idemo. Ali ona se nije meni smilovala, nije se predavala, dahtala je kao pas za žege, a to je značilo da se svom snagom smije, i onda kroz dahtanje istisnula:

- E, e, ma znači da sam jača ja od tebe, kako to!

Otpustio sam tu nepomičljivu šalicu, odnio na stol samo žličicu i ugasio svjetlo. Ona je prestala dahtati i stala dozivati Dragu.

- Nema Drage — rekao sam paleći ponovo svjetlo — Nema je. Dajte mi šalicu, pa ćemo vidjeti šta je s njom.

- Drage nema? Ma vidi ti! Ho, ho — meditirala je začuđeno - Bit će pošla na grobište?

- Da - rekao sam odnoseći konačno šalicu — Trebate li šta još?

- Ili na prvu misu?

- Aha.

- Insomma, reci joj ako se ikad još vrati, sve kako je i šta je. Neka zna, jadna poverina. Šta je ona tebi?

- Žena.

v
- Sta je ona?

- Žena. Moglie.

- Ja sam mislila... mi se činilo, da je ona kako infermiera.

- Za vas je bolničarka. Meni je žena. Okej?

- Ma koliko ih samo imaš, porco! Čuješ—čuješ, najprvo, znaš, ćeš joj reć, da su me digli pod levu i zvali u vojništvo, znaš, i da me... da me nema. A ti se sakri...

- Ma dobro, dobro. Prevarit ćemo je svakako. Laku vam noć!

- Neka se nauči, prasica!

- Grazie, grazie. Altretanto.

Zavalio sam se na svoj otoman i čuo još Madonu kako nastavlja putem svojih asocijacija. Kada se sve smirilo, upitala je iz tame:

- Kako mama i pape?

- Dobro, dobro, ala! — rekao sam i potresao se od smijeha. Zatim je stala i ona dahtati smijući se kao da sve to razumije, kao da joj se na trenutak obnovila svijest, pa se sjetila da su i oni već mrtvi odavno i da je, za promjenu, glupo pitala. Ili kao da se čudno i ludo izruguje sa mnom. I zatim je zaista počela rezonirati, a meni se, kao i obično, sledila krv od te spoznaje. Soptala je govoreći:

- Haha, ako se sakriješ, sempio, kako ćeš je onda moći prevariti?! Ako se ti sakriješ, kako ćeš joj reći da-me-nema?! Trebalo bi ja... bi da se ja sakrijem. To je bedasto reći: prevarit ćemo je! A kako?!

Nalaktio sam se na ležaju i stao oslušivati, ali dalje se čuo samo beskonačan dahtav smijeh kroz koji su se od vremena do vremena probijale jedva iste one već izgovorene riječi izmučene u svim mogućim obrtajima, i bilo je očigledno da se njezin prituljeni plamičak duha razgorio, da se duh razdragao nad slučajno zalutalom zrakom svjetla koja je k njemu prodrila prelamajući se kroz nepoznate pukotine svijesti neočekivano i radosno.

Ustao sam i izišao na terasu prema moru. I zaista, u posustalome jugu kovitlala se već mlada bura. Madona je zahrkala škljocajući kao plinomjer.

RANO ujutro zaškripjela su ponovno ona prokleta vrata i vratila me iz duboka sna. Erminija je već stajala pokraj mog kreveta tanka, dugačka. Od zimske odjeće imala je samo sivi vuneni pled prebačen preko oba ramena i preklopljen na prsima. Smijala se bezglasno, ali iskešenih zuba, kao da joj se nešto silno gadi, stiskala je čvrsto kapke i šmrcala:

- Be benti miša, i ovo ti je fino, a, reći ćeš ti, onoga! Bella roba! E, ma pusti stat! Checheche coraggio! Ova ženska ne zna šta je stid i šta je sram, bogatimiloga, nego ovako čoviku ravno do postelje. A može bit i da je gol-golcat, oštija, ko to zna! Ma mene ti nije briga za gole guzice, da znaš unaprid! Hote vi kvragu s tim vašim porkarijama muškim, ja sam ostarila u poštenju!

Skinuo sam palcem i kažiprstom krmelj s desnoga oka i osluhnuo prema Madoninim vratima nalaktivši se u krevetu. Erminija je krenula za mojim pogledom, navirila se u Madoninu sobu. Onda je zakoračila unutra na prstima i vratila se s loncem za čaj.

- Koja će bit ura? — pitao sam.

- Ura će bit pitajboga, nisam čula Svetandriju, šta te šta-tebriga. Ona spava. Spava. Ako nije mrtva. Može bit da je mrtva. Ima otvorene oči. Nikad se to nikasenezna. Ti spavaj, baš te briga, zima je. Staviti ću čaj... — iskoračila je onako dugačka jednim korakom u hodnik, i čuo sam gdje bućka vodu u loncu i izlijeva je u vrt. Na gradskome tornju odbile su neke kržljave ure, jedva čujno iz daljine, kao da je i njima dotužio jalov posao. Nisu se mogle izbrojiti, ali Erminija se načas utišala, vjerojatno osluškujući te otkucaje, a onda ota-

mo reče - Ko-ko bi vrag išao brojiti, moraš čekat, onogati-boga, moraš čekat i nikad kraja! I šta ti puno vrijedi. Stane tica na o... na o... na onu kaka-zaljku, i odma deset minuta više, deset minuta manje, kako na koju stranu; neka padnu tri goluba, to ti je tri puta deset... majketimile... tri-desettri... - Donijela je lonac s vodom na štednjak ispod prozora i počela ložiti. Zamirisala je šibica i stručak dima u svježem jutarnjem zraku. Ja sam posegnuo za cigaretom i upitao Erminiju:

- Šta ćeš kupiti, koliko da ti dam?

- Daj mi pestopestopesto... hiljadarku. Hiljadudinara. Pa ću ti vratit natrag. Malo mlijeka za staru. Onda, hoćeš ribe, ili one crne ovčetine? Šta ti je danas dinar! I malo krumpira, moraš malo. A jaja, a jaja, to je previše, to je luksuz! To ne ćemo. Sama pljačka! Ja sam bila za ovaj komukomunizam, ma danas kad vidim kavidinovosve... Daj mi ti pesto, pa ćemo vidit.

Madona je iznenada zazvala grgljavim glasom Dragu.

-Još ste živi, šjora Madona?! — začudi se iskreno Erminija stojeći u vratnicama Madonine sobe i stišćući se u svoj pled pred hladom grobnim.

- Ti si, Erminija? - javi se Madona trijezno. - Ma ja zovem Dragu, Dragu.

- Draga je poslala mene, to je sve isto. Govorite!

- A Draga?

- Šta ću reć? - okrenula se Erminija k meni - Draga?

- Pođi ti, Erminija - rekao sam - ja ću ustati.

- Draga je išla na ples. Od ranoga jutra. Truk—truk—truk - ubaci ona u Madoninu sobu, i oponašajući valjda vlak, uputila se pocupkujući prema izlazu. Izvana je još doviknula - Ovo ti brije burin kako da je Plaše - Crikvenica!

Madona je danas bila strpljiva. Ušutjela je razmišljajući o tome gdje bi mogla biti Draga. Čitam joj svaku misao. Osim onih transcendentnih. Prije nekoliko godina opravdali smo pred Madonom moju odsutnost smrću Dragine majke.

Madona se toga više ne sjeća zacijelo, ali smo sada odlučili ipak pokopati, radi promjene, Dragina oca, i tako je Draga ostala bez ikoga svoga. Obukao sam se i pošao k Madoni obaviti i tu mučnu dužnost. Znao sam da će ona svakoga dana i opet pitati za Dragu, ali lakše će mi biti ponavljati jednu formulu, makar morao neprestano zakapati svoga tasta, nego izmišljati blesave odgovore koji bi mogli Madonu razjariti, ili koji je ne bi zadovoljili. Ugasio sam opušak, protrljao oči kao da se umivam, jer vodu treba štedjeti i jer je zima za velike higijenske ekshibicije.

- Učinit ću vodu - reče Madona.

Izvukao sam posudu iz ormarića s malo čiste vode i podvukao je pod pokrivače, ali nije me volja kazivati što sam sve tamo prtljao i kako je zamršeno dovoditi na ovome svijetu i najtrivijalnije stvari u kakav—takav sklad. Čekajući da Madona uspostavi vezu sa svojim eventualnim motornim centrima i da mobilizira sve svoje malo živčevlje i svoje izvitoperene osjete u dozivanju jednog tankog srha koji aktivira cjevčice, olabavljuje petlje i otvara kanaliče, tronutim glasom ja sam ukratko naznačio naprasnu smrt svojega svijetlog tasta.

Da bi dobila na vremenu, Madona mi, u najgori čas, izrazi oštar zahtjev da se zatvori noćni ormarić:

- Kako ne čuješ da vonja! Zatvori mi taj škabel brzo odma!

Morao sam nogom izvoditi oko vratašaca kantunala, što se u tom trenu dalo, jer su ruke bile još pod pokrivačima, a pozornost cijela oko smrtnog slučaja; i sada znam da nitko dobro ne poznaje svoje zapretano vratolomstvo, posebno ne duhovni akrobati: sve je ostalo cijelo i suho, a vratašca su se zalupila! Madona je na ove crne glase smjesta proradila. Jer ništa joj tako djelotvorno ne uspostavlja funkcije kao riječ o smrti. Ni bura, anticiklona, visok atmosferski tlak ne podižu ostatke njene budnosti do takove bistrine. Posuda je pod mojom rukom zabridjela od tihe zvonjave, i Madona je odahnula:

- Pokoj mu bio duši, angelo mio!

Poslije, kada se Erminija vratila, rekla joj je već odsutno:

- Umri je momu sinu tast. Otac od moje ceri. Dobili smo brzojavljeno.

Doista, nisam bio ni razmislio o tome kako nam je stigla vijest. Ali Madoni se može pokazati bilo kakav papir.

- Ma šta govorite, šjora Madona!? — rugala se Erminija — Ko je umro? Ko je kome šta? Onda je to vaš muž! E!

- Muž? — pitala je Madona - Selvatica, nije se ni žalovala, samo joj je do šempjeci! Muž?! Budala. Kad sam ja imala muža?! Ni-kad. I šta će mi?!

Ja sam se obratio Erminiji silnim gestama kao mornar mornaru zastavicama izdaleka.

- A! — sjetila se i shvatila - E, danas on, sutra ti; jedan za drugim svi ćemo. Blažena sm... blaženasmrt! - iskesi se na mene - Ma si ga vrag crni i ti!

- Sutra ćeš ti a ne ja, budala jedna! - skvikne Madona.

Govorio sam zapravo objema ovim pomračenim ženama, jer je trebalo da me obje shvate. Od jedne sam tražio podršku, da bi me druga poštjednala predbacivanja.

- Draga je morala, morala po toj zimi, šta ja tu mogu, vi ste spavali, je li, šta možemo, otac je. Gore je snijeg i poplava i vulkan i štramac, Bože sačuvaj, ali otac je otac... takav slučaj. Samo da sve dobro prođe!

- Si, si, si, e, come no! San spavala, spavala. Dan i noć. Brutto bugiardone! Ti lo senti?! I da sve dobro projde, a! Budali oba dva! Ma znaš. Covik je tamo gori umri... a on... da će sve dobro proć! Ste ga čuli?! O, corpo di Bacco!

- I koja je to žalost, ljudi moji! - prihvatila je sada i Erminija — žalost za ocem, a da ne govorimo udarac! Morat će, jadna, ostaćejadna gore barem... ne ću reć... morat će ostat... vrag ti to zna...

Nisam smio dopustiti da završi. Upitao sam zabrinuto Madonu:

- Šta mislite, Madona, koliko će to trajati? I kad bi se ona mogla vratiti?

— Dok ga zakopaju i sve? — pridružila se opet Erminija.

Moram priznati da mi je bilo već i neugodno pomalo ovo Erminijino uporno ustrajanje na žalosti, na smrti i na ukopu. Posebno ono “zakopati”. Kao da je strvina. Ali njoj se činilo to izvanrednim otkrićem; ta banalna laž — sjajnim iznahašćem. Oduševljavala ju je igra zavodjenja jednoga zlog djeteta. Precjenjivala je svoju ulogu, ali ju je više opijala čast što sam je učinio njenu razumu tražeći od nje savezništvo i pomoć.

Stara je namrgođeno ogledavala svoje ručice. I onda sam se odjednom sjetio u čemu sam pogriješio. Nisam smio ustvrditi da je spavala. Ona to ne priznaje. Ona nikada ne spava. Spavanje je slast, lijenost, odmor, zlo, grijeh, jer ono je znak zdravlja, znak da ništa ne boli, da ništa ne treba, da se može biti sam, tako nekako. Smrt je ona odbijala, ali bolest bi preuveličavala kada bi to bilo moguće, jer je mislila kako joj nitko ne vjeruje da je bolesna, i jer je nezasitno tražila pažnju i njegu kao razmaženo dijete. Gledala je namrgođeno svoju šačicu pokušavajući izdvojiti kažiprst i mali prst. Kad joj se učinilo da se već razabiru rozi, pogledala je Erminiju, pogledala mene, trgnula neznatno rukom i rekla:

— Ovo! To!

Bio je to izraz bespomoćna bijesa i zloće. I ja sam osjetio i znao da je za neko vrijeme gotovo s kontemplacijama i filozofiranjem. Tražit će od mene besprijekornu dvorbu, šikanirat će me noću i danju, odbijat će bilo kakva objašnjenja, prigovarati će hrani, usluzi i postupcima.

Povukao sam se s Erminijom u kuhinju, svjestan da sam na samom početku proigrao svoje mizerne šanse i da sam navalio na sebe najgori mogući tretman koji je ikada iskusi- la Draga. Erminijino lice pokazivalo je ono što je njezin instinkt maglovito zaokupilo: zaprepaštenje u strahu od neiskazive zloće koja je zaprijetila s onoga tamo samrtničkog kreveta. Kao da je sama sila Smrti najavila okrutnu osvetu lašcima i brbljavcima.

Pokazala mi je na stolu zamotuljak s mesom, mrežicu povrća i sitniš, bez riječi potakla vatricu u štednjaku, zbacila pled i otišla.

Iz sobe začulo se zapomaganje i onda plač koji se nije razlikovao od njena smijeha. Samo dahtanje pseće isprekidano kašljucanjem. Izišao sam u vrt da pogledam onu čudesnu bijelu ružu pod zidom koja cvjeta u prosincu. I da se izmaknem Madoninu bijesu.

Tako su otpočele moje konklave; moja služba Madoni i moje samovanje s njom počelo je u znaku neprijateljstava. Ruža je u punom cvatu. Bijele se guste zbijene latice oprže ne po rubovima od bure, bez iskrice rose u ovome suhom i oštrom jutru. Daleko na istoku preko planinskoga bila teški gomolji niskih oblaka i snježne krpe u rasjelinama. A iza svega, u magli kontinenta - živi se! Okružen visokim zidovima od bijela kamena po kojima vise sasušeni zvončići, vidim samo hladno i čisto nebo iznad sebe po kome plovi šiljak Svetog Andrije, i vidim daleke obrise Velebita, najdaljeg i najvišeg zida iza kojega se puše vulkani magle. Stojim kao koludrica u samostanskom vrtu, i mjesto da hranim bijele kokoši gaćanke, ja negujem jedno posve bizarno stvorenje; mjesto da milujem bijelu ružu ili sanjam Lucije.

Moj sveti susjede, ti ipak vidiš odozgo da sebi lažem. Ubij me slobodno ako po čemu misliš da ja nju vragu dajem! Brbljuckam i trabunjam što ne mislim, jer znaš i sam da se neću moliti, a nešto se opet mora! Kao što nježno dodirujem ovu bijelu ružu, tako bih i nju pazio kad bi to imalo smisla. Kada bih znao čemu. Kad bi mi ti rekao dokle. Na potezu, kažimo tako, što ga tramvaj prijede u pola sata, sijaset njihov prijatelj vrzma se i susreće. Na okupu su. Tamo su. Pa možda kada bih to sve tamo jednom prosijao, možda ne bi ostao ni jedan prijatelj jedincati. Ali bi se i dalje tkogod vrzmao, uvijek bih ponekog sreo. Ili bih se barem vozio pola sata tramvajem - u nadi. Bio bih na tom potezu. Za sve njih - tu negdje. Ne kažem da je važno ovdje ili ondje. To premještanje nije važnije od života. Nije samo po sebi ništa više od

vegetiranja. Ali onda bi valjalo spoznati nekako što je život! Je li sreća život, ili bi sam život morao biti sreća. Ili je vegetiranje i ovdje i ondje. Ja sam koludrica ovdje u dnu kamene zdjele s malo humusa i bilja, pod sasušanim istarskim zvončićima na zidini, pod tvojim zvonima i pod zvonom čistoga nebeskog svoda. Oni su tamo u oceanu magle manje na okupu nego što se odavde čini. A ja nekako suho klepećem i zvonuckam ovdje. Onamo bih muklo ječao u vlazi i u dimu i u zimskome mračku. Mrzio bih, a možda i ne bih, ali bih imao prilike. Znao bih otamo reći i šta je ova Madona. Kakav se to vrag ovdje zbiva. Služio bih se sa dva—tri medicinska izraza, tako i tako, govorio bih u prolazu: ja moram još neko vrijeme, dok joj organizam potpuno ne zakaže, u stvari zakazali su nebrojeni organi, samo vitalni još ne, srce se odupire, i tako, sve je to pitanje dana, a zatim, i tako dalje, bilo bi sve jasno. Krenuo bih opet ovamo kao na vikend.

Možda još ne bi čistači s pješačkog otoka pomeli moju tramvajsku kartu, a ja bih već stigao s ovoga pješčanog otoka natrag na pješački s pričom o Madoninoj smrti, o tome kako smo je dok je još bila topla silom izravnali, kako smo joj pritisli koljena i laktove i naprosto je prekinuli i ispružili da bi se mogla složiti u lijes, kako je sve škljocalo i manje-više rasulo se u vreći njene tanke kože, kako se spljoštila i pokrila dno sanduka poput zgužvane novine i prazne kozje mješnice. Znao bih otamo vidjeti sebe ovdje, reći što sam i zašto bio i po kojoj zakonitosti postupao; kakvo sam dobro učinio, kome koristio i koliko sebi naškodilo.

Draga ima dugu bijelu dušu kao spavačicu i bjelju od najbjelje ruže. Ona će danas sve zlo zaboraviti u tren. Sjedeći u kuhinji prebirat će prste svoje na stolu i reći majci, ocu, sinu, kćeri, sebi i možda u mislima meni: "To je pitanje dana i može se izdržati; a kako mi živite vi?!".

ŠTO da se kaže kako oni žive i kako se uopće živi kad se živi. To je grad, komunalije, prednosti. Baciš oko lijevo, baciš oko desno, slučajni si namjernik, pojaviš se — nestaneš. Moraš se malo zaustaviti kad vidiš crveno svjetlo, a i to ne moraš uvijek. Biraš ulice prema osobnoj sklonosti, i cijeli život ne upoznaš sve najvažnije bulevare u oba smjera. U vojsci nitko ne vjeruje da si baš iz Zagreba, uvijek pitaju još odakle поблиže. Radio-postaja se ne javlja iz etera, nego iz tvoga susjedstva; profesionalci, glavni odbori, historija ovoga i onoga, solisti lake glazbe, sve se to gurka uz tebe na trototaru, po predvorjima, u sladoledarnici. Ali nije stvar ni u tome. Tko više od mene voli Otok! Nije sve ni u gurkanju, a najmanje u glavnim odborima i solistima. Samo kad ne bih ovdje morao sjediti nakrivljene glave kao crvljivo pseto u koprivama i očekivati ne će li Madona progusliti. Kad ne bih bio požarni, kada bih bio pošteđen kao invalid, kao umerovljanik — kako kaže ministar - ako već jesam “prevremeno umerovljan” i ako već jesam proglašen... O, ljudi! Invalid invalida mora njegovati! Invalida prošlosti jedan invalid budućnosti, takoreći! Ja ne kažem da mi što fali, Bogu hvala, ruka ili noga, ili crijeva, ili bilo što pokvarljivo. Ali nisam ni ja, idemo kas'ti, penzjonsan tek onako, zbog razbarušene kose, nego valjda su drugovi već štogod pronašli, kakvu drugu smetnju ili nevaljalost, što im se komisijski pokazalo kod mene štetnim i što nije odgovaralo, pa im se nije mnogo ni svidjelo, jasno!

I kada ne bih morao kuhati, kad ne bih stalno prao suđe... bavio se praosuđem, umjesto poviješću kulture! Kada bih

mogao uzeti pod ruku Bogove, grobove i naučenjake, pa dva sata ujutro, pa dva sata popodne, kroz park, malo čitati, malo zapisivati po godinama tko je kada što iskopao iz pijeska. A ne mora biti ni to. Imamo tamo taj vrt. Može se tamo čitati, može se tamo i kopati, nađe se i pijeska. Ne mora se biti naučenjak, niti mora sve biti odsudno i epohalno. Zašto?! Mogu se naprosto svjesno uposliti dišni putovi oko jodnih isparina i bjelogoričnog kisika, može se disati, udisati; pratiti se mogu barke i kočari po luci, korak po korak obilaziti vezovi i sidrišta; nogu pred nogu; može se gackati bos po rosnoj travi na nogometnom igralištu radi magnetizma. Tko mari ako bi se reklo da je onaj ćaknuti skinuo cipele. Ma tko mari uopće za bilo šta. Tko šta mari. Pa ja bih bio sretan i ovako, samo da se ona šempjava Erminija nije prestrašila Madone. Da me može zamijeniti dvi—tri ure na dan. Išao bih sam barem do tržnice, možda bi se tu i uštedio koji posrani dinar... ma u redu... ali nije ni to posve zanemarivo. A usput bih, da ne govorimo, gledao nebo nad glavom, nešto malo morske oseke... narod bi vidio kako u stvari patim samaritanstvo. I ne bih nikamo žurio, zetu bih odahnuo. I tako. Možda još štogod. Eto, to je sve. Više od toga meni, pošteno govoreći, sada ne bi trebalo. Zašto da budem prema sebi pretjerano obziran ili još i nježan?! I tako ne će od mene biti ništa.

Ali ne opet ovako. Ne opet da budem ništica za jednu mumiju... za jedan preparat. Iz špirita. Da me poziva prije nego joj se išta i prohtije, i da me istjeruje iz sobe kao smrdljivu mačku. Da čučim pred njenim vratima kao pašče i ćulim uši na njeno roktanje. U ova dva dana otkako ne će da vidi Erminiju ni da joj čuje glasa, mene je zbacila s nogu. Tu ležim iznemogao i razmišljam kako bi trebalo da se živi, a ona bez prekida odonud izbacuje nekakve službene izreke, da ne bih ja pomislio kako je sve izglađeno i kako sam opet u milosti. Vani je sunčano popodne, u zavjetrini ispod parka žene povadile dojke i hrane na suncu svoju mladunčad; kolege umerovljanici s rukama na stražnjici sve to nezainteresirano

ogledavaju ili zainteresirano odvrćaju pogled, već prema penzijskom razredu, vani je blago zimsko sunce žuto, sve je živo izmiljelo, nema zla, nema straha, sitna politika, ribe ima-ribe nema, negdje povišica, negdje reuma, prostata, možda tkogod i Madonu sažaljeva, mene nitko, a ja zatiskujem uši, zatiskujem uši ovdje u polutami, i ne pomaže to. Pokušavam se u mislima ogrnuti bijelom kutom, pokušavam zamisliti Madonu kao kakav zamršeni elektronski pult, kao kakova super-robot, i sebe gdje poslužujem... O, eto, kako se i on, mnogo svrhovitiji od mene, čovjek u bijeloj kuti, srozao! On strojeve poslužuje! Ali ja karampanu jednu služim, i na samu škripu staroga žicanog uloška sva se moja kibernetika svede na plavu emajliranu ručku noćnoga lonca iskićenog medaljonima hrđe. I kada bi se ruke plašile koliko se oči boje i nosnice gruste, nikada ne bi bio obavljen ni taj posao.

- To nisu ljudi! — viče otamo Madona - to su Saraceni!

Polako, polako! A zašto tek Saraceni! Pljačkaši, molim vas, budale! Zar nisu ovaj otok opsjedale i opasne normanske lađe, i da još nije bilo svetoga Kristofora našega, koji je s gradskih zidina glavom odbijao topovsku tanad i vraćao je na njihove glupe galije, ne bi bilo u nas Fjere, niti biste na Kristoforovo ljubili srebrnu kutiju sa svečevom lubanjom. Samo se tu nasjeda odvajkada križarskim smicalicama, jer Saraceni - to zvuči s propovjedaonice kao Sotone i sikofanti, a šta Normani - fino, pitomo — južnoitalskinormaaani, zar ne, aha! Treba obožavati svoj otok i imati njegovu burnu povijest u malome prstu, a ne samo škrebetati ono što kapelani škrebeću na devetnicama. Trebalo bi znati koji su pravi narodni dušmani i tko je zarobljavao hrvatske vladare pod mutnim okolnostima — i sve te lijepe stvari, da, da. Ali što ja to napinjem svoje živce zbog jedne stare ispucane magnetofonske vrpce! Ona samo iskidano reproducira otpatke riječi što ih je nesvjesno registrirala pod propovjedaonicom i u ispovjedaonici Svetoga Andrije! Šta se ja, vraga,

ljenim! Neka više, neka govori Saraceni, pa šta! Dok ne bude vikala: Ovamo dođi, proklet bio! Dok ne bude rekla jasno što hoće — ja se odmaram. Malo i pridrijemam. Ona dotle neka melje, mene to uspavljuje. Sva ta historija meni... vsjo ravno.

— I gore nego Saraceni, gore, gore! Gore nego svi komiti! — Madona je već ipak mumnjala nešto tiše, kao da nije sigurna da je itko čuje. Možda je posumnjala u svoje razloge. Možda osluškuje vlastite riječi hoteći im dokučiti smisao. Ili nije našla prave izraze, pa gubi sigurnost. Uostalom, ja mislim da ona naprosto ne zna više zašto je ljuta, pa ljuteći se glasno pokušava usput nešto smisliti. Kao oni koji govore i govore, dok se ne sjete što bi rekli. Zato joj glas jenjava, i zato iznenada sebi poistiha kaže — Budala ja jedna! Baš!

To su moji jedini časovi odmora, kad se Madona zaputi u svoje predjele i kada sama sa sobom razgovara. Nitko ne bi vjerovao, ali to je zapravo odmor. Ležim na svome otomanu u kuhinji i gledam svoje prste. Jedan je krnj, nedostaje mu cio gornji zglavak, umjesto nokta, okrugla tvrda rožnata kapica. Na drugoj ruci dvostruki nokat na kažiprstu, jedan ukočeni zglob, mnoštvo ožiljaka. Ja bih o tim svojim prstima mogao ispričati male žalosne pričiće, i bez svakog pretjerivanja, bile bi one čudnovate i ponešto jezive, jer se oko takvih beznačajnih i perifernih, da, treba reći perifernih osakaćenja, nakupi uvijek malo mnoštvo surovosti, smrada ljudskoga i zla i gluposti. I zlodjela čak. Upravo zločina. Ali to pustimo. Ja nisam ovdje ostavljen u predvorju Smrti da bih razmišljao o ljudima i zločinima. Niti da bih nadomak jednog užasnog raspadanja raspredao o beznačajnim ožiljcima što ih zadobije svaki šašavi vučić čim se otisne iz brloga. Pripadam narodu koji ima takove odgrizene prste, skvrčene tetive, batrljke, svakojako unakažene najpreciznije čovjekove alatke. I pripadam generaciji koja u tome prednjači. Jer ako poredamo i osmotrimo sve Europljane, ako ispruže ruke, molim, šta sam rekao! Većina kljakavih kažu: zemlja-

če! I većina laže da je to za domovinu. A nije istina. To je znak pripadnosti jednoj civilizaciji i... zato nema svrhe... Pustimo to. Dežuram uz jedno medicinsko čudo koje ne pripada ni jednoj etničkoj skupini. Jer jesmo li ona i ja zemljaci, onda nam je samo Bog vladar i galaksija domovina, ako uopće i postoje. Mislim, te galaksije. Dreždim nad provalijom groba, na kraju Zemljina horizonta uz obalu one zagonetne rijeke koja opasuje svijet, na rubu svijeta sjedim kao somnambul na ivici noćna krova i razmišljam o svojim balkanskim batrljičićima, mjesto da se upitam zašto to ja na svoju anonimnu smrt moram čekati u ovoj gluhoj mrtvačnici, a ne barem onamo vani pred grobljanskim zidom, kad već ne mogu negdje u nekoj vražjoj civilizaciji. Mjesto da sam hoplit, ili nauljeni gladijator na poljanama zračnim i sunčanim, ili na prostranstvima i livadama duha, ja sam osuđen slušati kako se u susjednoj sobi izdušuju pod pokrivačima neizbrojivi buljuci plinova iz jedne trule mješine kao iz baražnog balona, i u tim frktavim čmarnim pulsacijama nalazim ritam svoje popodnevene rekreacije. Ali ako se odmaknem od svojih ruku, ako ih položim pokraj sebe ili ih sklopim na truhu, odjednom sam i ja samo kadaver koji se sprema zakoračiti na rajske staze, i vidim sebe kao njenog sobnog susjeda - onamo Madona, ovdje ja, nas dvoje napušteni kao gubavci čekamo samo smrt. I ako pogledam krajnjikom svijesti u svoju nutrinu, osjećam se kao da sam neočekivano među svojim starim papirima pronašao vlastitu fotografiju iz doba kada ću imati devedeset i koju godinu, i na toj fotografiji ispisano tvrdim pismom nešto kao psihogram moj u ovome trenutku, u trenutku koji traje od prapočetaka i koji postaje sve. To je taj moj odmor. I čini mi se on blaženstvom poslije svih kućanskih i njegovateljskih briga, blagodarjem između dva Madonina poziva. I kada bih mogao, kad ne bih morao kuhati za Madonu, plovio bih u letargiji na ovom otomanu do istrage, i valjda od gladi umro, ali ne bih više trepavicom trepnuo.

Možda od straha pred vlastitim mislima, ustao sam i pošao k Madoni, prvi put bez poziva. Ugledavši me, ona je stala sricati neke svoje mutne stihove. Uopće, ako tko misli da bi mogao razumjeti njen govor, to je samo zato što ga ja umijem gonetati i prepričati. Njezina usta su dvije tužno slijepljene perajice, ljepljive i sluzave kao u krepane ribe, i među njima se glomoće tvrd i nabrekao jezik jedva ih rastavljajući načas sad ovdje sad ondje, da bi se domogao nekakva šušljjetanja. Sa strahom u očima govorila je što je jasnije mogla:

Anima serena,
Contamilatuapena
Esta lontan dime.

Ali da ne bi tko mislio kako se u njenim očima može vidjeti iznenadni strah kao što ga umijem ja raspoznati, valja ponoviti da su prozorčići duše u nje davno zaleđeni dahom smrti koja se za njima ugniježdila i da su davno uokvireni kolobarima jednolična straha pred tom nevidljivom gošćom, kao u čuđenju.

- Ako si duša od purgatorija, znamenuj se, učini sveti križ i stoji!

Mjesto da učinim "stoji", pošao sam prema njenu krevetu s lončićem hladne kamilice. Možda bih je jednostavno ubio, samo da se doista prekrižim i zaustavim nasred sobe kao duh?!

— Stadom stadoh! - rekoh primičući se uzglavlju. Znao sam da me iz ovoga pakla nikakav znamen ne bi mogao izbaviti. - Stao sam! I dajte, otvorimo, ajde, usta!

Savio sam u tuljac krpicu gaze i podigao joj sa dva prsta gornju usnu. Ona je onda izbacila ukrućeni jezik kao što ulovljeni dubinski kanjac izbacij plovni mjehur, i ja sam tuljcem namočenim u kamilicu kao kistom stao vlažiti taj hrpavi i ispucani i okoštali mišić koji se još nadimao da nešto prozbori. Namakao sam ponovno tuljac u lončiću, i ona je

mljackala zadovoljno ovlaženim jezikom o baršunasto nepce; povlačio sam opet mokrim svitkom po isturenom izbrzdanom ispečenome falosu iz njene usne duplje, a ona je krišom udarala u tiho mačje predenje. Radili smo tako neumorno do sumraka, i kad su mi već stale ruke podrhtavati i prskati kapi kamilice po krevetnini, ubacih gazu u lončić, kao što tutne brico svoju četku u sapunicu, i podoh pristaviti blitvu. Za mnom se tek tada osula paljba iz istom podmazanog oruđa:

- Kretino, za učinit mi jednu malenkost je bilo potreba se šuljati kako lupež i duhovi! Vigliacchi i Saraceni! Belzezubi i mučitelji duše krstjaninove su oni, a ne svete duše čistilišne, ni simo, ni tamo, nego đavli u spodobi timecapisci... krpt... u spodobi od... krpt... ttt...

Pričinilo mi se da se Madona guši, da se od uzrujanja zapjenila. Požurio sam natrag u sobu, upalio svjetlo i priskočio krevetu. Ona je stala vikati:

- Ubit će me, ljudi! Skapulajte me, ubili su me!

- Umirite se, Madona moja, pobogu, ovo je nož od blitve, od kuhinje... čistim blitvu, je li vam zlo?! Ma evo, ala, k vragu nož, bacio sam ga, na, hitil san ga ća, lo go butta via... dat ću vam malo čaja, samo neka se zgrije, tamo se grije, čaja slatkoga-slatkoga-slatkoga...

- Nego mi načini limunadu, proklet bio! Limunadu od limuna - reče Madona već posve mirno. Zнала je da su limuni skupi.

To sam mogao očekivati, nije ona uzalud odglumila krkljanac. Podigao sam s poda nož i pošao u kuhinju kao u klaonicu. Zgnječio sam limun jednim zahvatom snagom nadnaravnom. Kružić saharina zbog pankreasa. Onda sam zvonio žličicom najavljujući svoj dolazak, kao što ministrant najavljuje posljednju pomast, da ne bi tko opet pomislio da kruže svijetom duhovi. Pila je kao da jede, žvaćući svaki gutljaj već u šalici, kao u zobnici.

- Moja je volja da me se užge na lomaču, kako su moga, kako bi rekla: ii mio antenato, avo lontano...

- Predak, predak vaš...
- Moga Markantuna. To je moja zadnja zapovid.
- U redu, šta mora biti, mora.
- Ne da mora, nego mo-ra!
- Bit ćete služeni. Madona, imamo blitvu s jajem utvrdo.

Hoćete li kavu, ili čisto mlijeko?

Šutjela je dugo s prezirnim mirom. Okrenuo sam se i pošao, ali ju je prenuo valjda zvek žličice u kuhinji, jer ja katkad odlažem posuđe uz tresak i lomot kao sve furije, osobito ako sam iskujoniran kao danas, i kao već treći dan što jesam, od njezina terora i službenih izjava. Pozvala me onako rezolutno kako poziva kad ne namjerava odustati:

- Neka mi donesu za potpisat!
- Nema se šta potpisati, Madona. Već ste sve potpisali, i

na sudu je. Ne može se to svaki dan zaredom.

- Sve sam tebi zapisala, bedasta ja! A jesu li zapisali i sve drugo, i moju zadnju zapovid? I da se pepel moj baci u... u Tevere? Jesu, a? Onda ništa. Ajde, ajde, kuhaj blitvu, buzdo.

Do večere je Madona tiho pjevušila Od straže jutarnje sve do noći, riječi posmrtnoga psalma, na neku tužnu ariju iz Trubadura. I moglo se naslutiti da se opet miri s ovim svijetom, pa čak i sa mnom. Sređujući u mislima svoje posljednje stvari po stoti put, ona će se uskoro početi ponovno ogledavati po ovoj suznoj dolini bez nestrpljenja, možda čak priželjkujući da ne stigne nikada ona crna kompozicija što vozi na Zapad.

TRI dana Madona se ljutila na mene. Bila je uvrijeđena, ali nije znala više što je uzrok tome. Nije se sjećala uzroka, sjećala se samo svoje ljutnje, a i nju je zaboravila danas, kada je saznala da je Badnjak. Nije to saznala od mene, i to je loše. Ali saznala je, a to je toliko dobro, da je ubrzo zaboravila i taj moj grijeh.

Jutros je došao stari Tunina s granom bora i s jednim mršavim pjetličićem pod pazuhom. Nazvao mi je dobro jutro u vrtu i upitao da jesu li gospodarica ustali. Kad sam ga poveo u kuću, samo je klimatao svojom zeusovskom glavom i zapijevao:

- Onda još nisu jadni ozdravili ni od lajnske ni od pred-lajnske ni od predpredlajnske...

Rekao sam Tunini da je to starost i da se od toga ozdraviti ne će, iako je to glupo govoriti njemu koji je stariji od svega živog na Otoku.

Na vratima se poklonio ne ispuštajući granu m pijetla. Slobodnom rukom podigao je svoju malu crvenkapicu, svoj pomidor, i umilnim glasom otpjevušio:

- Faljenisus šjora parona i Bog im daj zdravstveno stanje i sriću najveću u svakom dobru i veselju svete ove blagdane...

- Koji si ti — pitala je Madona negostoljubivo — s tom beštijom?!

- Njihov kmet Tunina, sluga sam pokoran i ponizan, šjora parona. Tunina stari.

- Tunina? Bravo, Tunina, bravo! Opet si mi došao tražit ovo i ono, znam ja. Ne dam ništa! Pojdi upravitelju, ako ti on da, ako on učini, dobro da, dobro učini! Ja ništa ne ću i ne pripoznajem! Dosta ste me imbrojavali.

- Bog mu daj pokoj, moja parona, tužnom upravitelju! — reče Tunina ozbiljno, kao da se radi o maloj zabuni i kao da je upravitelj još jučer davao i razdavao. — Prokuratur su, moj narode, kad već... he-hej! Evo, mladi gospodar su njihov, pa znaju! Ubilo ih načisto ovako ležeć u postelji, na ime naroda, prosti im Bog i sveta Lucija! E da.

Nisam se mogao miješati u razgovor stogodišnjaka, tek sam shvatio iz prikrajka, da je Madonu zahvatilo osvetničko bjesnilo zbog takva poslovnog gubitka, a Tunina joj je tumačio kako prokuratura, žalibože, nije već uskrisiti. Pošao sam po rakiju i po kekse u kuhinju i čuo kako Tunina objašnjava:

- Nije Tunina stoga, moja šjora. Dođe u grad jedva o Božiću u ime tog razloga zato što je to sveta navada i nalog Božji učinjen svakomu kmetu da se pokloni gospodarici i prikaže od svoje male mogućnosti, evo, s Božjim blagoslovom jednoga petešića, koliko se može, ma je od srca. Grančica bora za okitit i namirisat. Pa falabogu! Za sva dobročiniteljstva.

Donio sam na stolcu kekse i bocun rakije. Tunina je zamirisao po burnom jutru i šumi, tresla mu se koža na obrazima i crvenjeli se i modrjeli nos i jagodice.

- Povero diavolo - reče Madona - Tunina more bit misli da je već Badnjak! Ma che da rider...! Sta mu valja da noge ima dobre, kad zaboravlja od nosa do usta i pomiša sve dane u godini! Ma uzmi tu beštiju isto, uzmi. Koliko su mi dužni, valjalo bi da je Badnjak svako jutro.

- Pa smo vam čestitali Badnjak, ili ste zaboravili?! - lagao sam bezočno očekujući veliko zlo - Jutros vam je Erminija rekla... Ima Tunina pravo, ima.

Ona se zamislila, i ja sam stao užurbano posloovati, prenositi kekse i rakiju na komodu, nutkati Tuninu da sjedne. Uzeo sam i borovu granu i odložio i nju na komodu, i onda dohvatio pijetla. Bile su mu noge svezane, on nemoćno zatrese prašnim krilima i onda se smiri među moja dva dlana kao golub. Bilo je na njemu ipak više perja nego na golubu.

- Pokaži - zovne Madona - neka vidim!

Pritisnuo sam jednom rukom pijetla na prsa i pružio Tunini čašu, a zatim se približio Madoninu krevetu. Mislila je valjda da može ispružiti ruku i pipnuti odozdo pjetlića. Meni se također načas učinilo da će se desiti čudo, ali nije. Stajao sam uz njeno uzglavlje, i ona jedva da je, ne mičući glavu, postrance okom omjerila moje ruke.

Tunina je nazdravio i nagnuo, a onda je šmrcajući i stružući grlom stao namakati kekse u rakiju.

- Nije teška, ne - reče kao za sebe Madona.

- Dobar je - lagao sam opet ja. Bio je lakši nego što bi samo perje moglo težiti.

- Vidim ja - reče ona rezignirano.

Tunina je starogrčkom iskrenošću mirno rekao:

- Ne možeš od ženskih i od diče, šjora parona! Ajbog da sam i to. Ne poštuje se više dobra zakonitost, i eto ti, moj narode! Komunistam. Svak sebi najbolje. Moraš ukrast za ponit svomu gospodaru. To nije svit vidio. Ali dugova nema za reći pravo i po duši. Nema, ne. Valja po pravdi. Nema duga.

- Daj mu jedan mali kolač i dva tvrda baškota. Neka imamo i za druge.

Odakle kolači? I za koje druge?!

- Nemamo toga - okrenuo sam se više Tunini nego njoj - odavno se ne peče više, je li, Tunina. Eto, malo rakije. Ima još, nalijte. Bura je, i daleko do kuće.

A i drugi ne će doći. Znao je to i Tunina. Nekoć ih je bilo stotinjak. Ispunili bi kmetovi na Badnjak vrt puranima, kopupima i kokošima. Bronzine ispunili jajima. Preostao je odavno još samo Tunina. Nisu svi ni pomrli. Komunistam, moj narode! Danas perad blagdan i svagdan još neočerupana ulijeće u nove frižidere umjesto u stara naša dvorišta. I to je, bit će, ta povijesna pravda. Ali zato nema ni toplih krušnih kolača. Ne peku se. Ne suše više baškoti. Svakom svoj frižider. Razvod, moj narode...

Odnio sam petešića u prazni vrt. Škarama sam najprije podrezao krila, a onda presjekao uzicu na nogama i uputio ga da odšeta.

Iako sam na sve već odavno zaboravio, ovo mi je vratilo nešto od nekadašnjega Badnjaka. Tako sam perje šišao samo u Stričevoj kući, gdje je živad pristizala na Badnjak možda i više nego ovamo, jer se svako prispjeće tamo zaprimalo s milostivim odobravanjem, a ne kao ovdje nehajno. Jer se znalo, pamtilo i registriralo. Tamo je dolazio i Tunina nepogrješivo. Bio je star kao i danas. Na stolovima su bila naslagana brda mekih i suhих baškota i boce komovice. Sklupčan na poljskome krevetu, koji smo zvali ranač, u novim dugim čarapama, čekao sam da Mada odvagne u rukama kopuna, pa da ga oboružan škarama odnesem u dvor na egzekuciju, a Tunina je stajao kraj Stričeva pisaćeg stola, zamatao u maramu kolače i kašljucajući od komovice nije spominjao komunizam, nego je govorio "moj narode" i odgovarao Stricu brišući kapi s brade: "Glasovanje ne će meni biti udovoljeno, šjor prokuratur, iz razloga zato što sam, govore oni, u... odmaknutim godinama starosti, kažu tako, vrag ih zna i razumi. U dubokoj prezrelosti... pa da nije zakonski". Stric je nešto obrazlagao, da nije važno to što on misli i što njegovi govore da ovi tamo govore, nego da je li on zna za koga treba glasovati, za KOGA glasovati, moj gospodine, a drugo nije važno što njemu pričaju seljaci, to je seljačka glupost i bedastoća, samo ako čovjek ima pojma i ako želi čistu savjest u politici. Tko meni gospodar, ja njemu sluga! Gospodine moj! A ti, Tunina, nemoj biti jedan zatucani seljački magarac kako bilo tko drugi koji nema pameti, i pustimo mi njih i sve te onamo priče, znamo mi kako to ide i kuda cilja. Sve znamo, bogati, nismo pizde! A nismo ni mameluci i ostale stvari. Nego priznaj ti gospodaru svom drugo. Reci pravo i po duši: nisam ja star, jer tu nema limitacije!, nego oni hoće da glasujem za tobože seljačku bunu i seljačku stranku, je li, a meni ne dopušta moje poštenje i moja pokor-

nost vladi itakodalje, Markantunovoj, gospodinu Jeftiću i gospodinu Bogu, insomma tako ti meni reci, i onda ja ti skidam vidiš ovako, stari moj, vidiš, klobuk, i Bog ti prosvijetlio pamet, sretan Božić i doviđenja! A ne tu meni plesti i motati! Je l'da, hm? A? Mala, daj Tunini, Mada, još dva kolača friška, oštija, neka i on zna da je Božić, je li tako! Vidiš, razumiješ ti mene, prokurator nije cuclao rep od ovce, heheh, moj onaj... Božji bio! I ajdeda, hodi s mirom. — I onda Tunina nije imao više u što zamatati nove kolače, i bio je zbunjen, i sijeda brada mu je poskakivala, a Mada mu je još natakala rakiju, iako je ona starčevićanka, ali je Stric to odobrio palcem, a ja sam trčao s kopunom kao s dvoglavim orlom vratolomno niza stube.

Nema više punog dvora peradi, reklo bi se s nostalgijom. Veseli opozicijski pjetlić skakuće sada po vrtu bockajući kljunom grudice zemlje. Pokupio sam perje i odnio ga u verandu, ako bi Dragoj zatrebalo, i polio sebi kutljaču vode po rukama kao gospodin Lamian.

Tunina je mirno sjedio u Madoninoj sobi kraj samih vrata kao da je odlučio dobro odmoriti stare noge od duga puta prije nego još obiđe grad. Nemoguće je vjerovati da na nogama ima i sada iste one platnene opanke što ih je nosio onoga davnog Badnjaka koji pamtim. I onu istu vunenu maju, koja mu služi i kao kaput, i kao haljetak, i za na golo tijelo. Ukrućena kao viteška košulja od metalne mrežice. Crna i masna kao da nije spletena od grubo predene vune, već slijepljena od ovčjih i kozjih brabonjaka kombinirano, pa se tako drži ulijepljena i uštavljena burom i starošću. Nemoguće je vjerovati da su tolike moje godine, cijeli jedan život, u životu ovoga starca isto što i trajnost jedne maje i jednog para platnenih opanaka. Sve onamo od badnjačkih novih dugih čarapa do invalidske penzije. I nemoguće je vjerovati da se svijet mogao imalo izmijeniti kroz ratove i nesreće, kroz krvi i potrese, kad se od svih nevremena i šijuna nije raspala jedna seljačka maja. Po mjerilima starčevim nje-

gova odjeća i obuća nije preduga vijeka. Ona dotrajava od časa kad ju je njemu poznata ruka prela, plela ili šila, pred njegovim očima, pa evo je već i ostarjela, sada kad joj je vrijeme, i nije li to samo prirodno starenje! Možda se onda iz aspekta milenija nije ništa dogodilo ni u ovome vremenu kojim su protutnjili tenkovi, ideologije i revolucije. Možda samo svijet polako stari i dotrajava najprirodnije, pa mijenja svoju odjeću, a mi vidimo drame u mikrokozmosu svoga jednodnevnoga života, da bismo opravdali svoj umor i svoje odlaženje, i da bismo umjetno stvorili predodžbu o svojoj važnosti. Nisu li za ovaj svijet naše istine tako malo značajne kao što je za Tuninu njegova maja i njegovi opanci: odjeća koja je zamijenila staru, i koju će nova zamijeniti. Tunini su maja i opanci bili neophodni i korisni. Je li naš ubod iglom u globus bio neophodan svijetu?

Zataknuo sam borovu granu u vrč na komodi. Madona je rekla:

— Stavi moju krunicu na bor i nađi kandelicu za ispod bora!

Tunina je još moćio kekse u rakiju. Ispruženom rukom u kojoj se vrtjela njegova crvenkapa s ofucanom resom pokazivao je prema krevetu i govorio onako kako starci govore, uvrnut u se, nikome izravno, nego prohujalim godinama koje ne umiju čuti:

— Koliko su oni imali u posjedu, hej—hej! A šta sve nije bilo njihovo, moj Bože! Tri dijela od Otoka, i najbolja, i najrodnija, i najjači kmeti. Svi su koristovali i imali, i potribovali od njih: oćeš galica, oćeš sumpor, oćeš gnojivo i sjeme da su potraživali, bilo na trećinu, a bogme i na četvrtinu dijelili kukuruz, grožđe, vunu, sir, ulje. A sada, niko ni blizu, a? A šume? A japnenice?! Niko. Ni za Božje rođenje, kako je bilo, moj narode, u ona vrmena stara, da dođe gospodar u pripozna što je pravo i pošteno. Da vidi gospodara bolnoga kako Isus u jaslance leži i ne more ni šćucnut brižan i betežan!

— Fala Bogu da barem jedan lupež vidi nepravicu i lupeštinu! — Učinilo se da je Madona iznenada shvatila kako ovo

nije nekadašnji Badnjak. Kako ga slavi u neimaštini, i kako ne će zaredati danas povorka kmetova s darovima. Ali zaklopila je oči i rekla - Ajde, moj Tunina, hodi s mirom doma i pusti me da molim. A oni drugi neka mi ne dohodu u sobu, neka Dragoj tamo ostave šta donesu, jer ovo je samo disturb i smrad od rakije i od blaga.

Pozvao sam Tuninu da se premjesti u kuhinju, jer da će Madona zaspati. Da će... da će moliti, moliti! On je bez riječi ustao i zastrugao svojim opancima po izlizanu podu, onda je s vrata, držeći čašu punu žutih mrvica, kao da sebi samom nazdravlja, poluglasno rekao:

— A moja parona, neka vas dogodine jopet vidim, pa etotigana! - Tako je ušao u kuhinju noseći pred sobom čašu i vozeći na klimavu tijelu golemu svoju božansku glavu ovjenčanu aureolom paperjastih dugih sjedina. — Ne zna tužna i neboga šta govori!

Posjeo sam ga do prozora pokraj štednjaka, natočio mu još pića i rekao da ona nije više ljudsko biće - što je netočno, ali približno — i bio sam već zaustio da spomenem i njezine godine, ali sam se ponovno sjetio da je glupo govoriti njemu koji je stariji od svega živog. Rekao sam mu da je stariji od svega što postoji, i da ga oduvijek poznam ovakva.

-Ja godišta svoga upamtio nisam, idemo reći, gospodaru mladi, takvo je bilo vreme i dob svita onoga, šta ćete. Vas sam onomadne vidio kadno ste bili, s oprostjenjem, dičak još. I sad ovih zadnjih godina vidim vas kanoti čovika već, eto ti. Sve ukratko. Nego, sto godina ne će bit, držim ja, a može biti i više, to se jopet i ne zna. Starijega od mene nema ničesa živog, izim koja bilina ako je starija. Bor jali maslina.

Počeo sam uvelike nazdravljati Tunini, jer sam i ja odjuros ponešto pijucnuo. Njemu su se iskrile male sluzave oči kao da ih i sada štipa ljuta bura. Usahle dvije—tri trepavice slijepljene strše ne zaklanjajući ništa; pomakle su se od oka, pa samo trepere već gotovo na sredini posuvraćena kapka; očnu caklinu pere mutna vodica stajaćica.

- Posolili masline, a da! - reče on pokazujući pokraj prozora na terasi zemljanu žaru.

- Nije, Tunina moj, ono je, tako, Madoni za ići na stranu, šta ćeš.

- E!?

Slijepljena bezuba usta nisu se u čuđenju otvorila, ali su oči istraživale žaru u sjeni zida, i tako zagledan kroz prozor, on je nekim nujnim, gotovo plačnim glasom rekao:

- Skoda, sinko gospodaru, takav sud za govna trošiti, moj narode! Žara ono onakova ne nađe se ni u gospode nikoje više, ne. Šta mislite! Kako bi se držale u njoj, koliko istrajale! Hu-ja! Samo da su štogod rodile šega godišća. A ma nisu ništa, ne. Crv, crv.

Opet sam nazdravljaio smijući se, i pili smo. Tunini su se oči samo vlažile sve više, kao da ona tanka rakijica što mu svjetluca u čaši nadire sada ispod kapaka i razlijeva se očinjim vidom. Ponavljaio je: crv, crv, a onda tiho i promišljeno izgovori:

- Daklem, da je u mene jedna ovakva, vama bi urodilo. Moralo bi. I našlo bi se. Znam ja šta govorim.

Smijao sam se i dalje, šta ću.

- Ima u mene sić — Tunina se nije dao smesti — Novi sić još je i bolji za potrebe ljudske i gospojinske!

- Ne bi valjalo to, Tunina, žara je njezin... komfor...

- Sve bi more opralo da valja. A nego da. Valjalo bi, valjalo, gospodaru moj. More čir očisti. A di ne će taj... komfor!

- Kažem, nije moja, velim. Ta žara.

- Sve je vaše što je njezino, to Bog i ljudi pripoznaju. A ma ja ne činim silu, Bog očuvaj! Govorim kako je odista. Još ima njezinoga!

- Šta da ti kažem. I nema. Eto, ta žara. Ono nešto suda...

- Pa kuća... daklem...

- Samo dok je ona živa. Da je ne bi morali gdje strpati... I onda gotovo.

- E?! E, a milosrđe vaše i njegovanje bolesno i dugogodišnje, platit će, idemo reći, Bog, dakako!?

- Ako bude imao sitnoga - rekao sam odmahnuvši i otvorio sam radio. - To je nju, moj Tunina, i ubilo. Konfiskacija.

- A da! I oće, znam. A jopet da joj, kažimo, iznenada sve se to nekako vrati, ubilo bi je veselje. Ne može se ni nazad više. Šta je - to je. Najbolje kako je. Kad bi mojima sada zemlju uzeli, more bit da bi i njih crvi i ljuta vatra. Promijeniti je najgore. Nego najbolje kako je. Svaka stvar postane dobra kad poumiru oni koje je stresla i kad se zaboravi početak. A parona jadna ne će da umre... to je sve.

Nikada nisam ni od duhovnih otaca čuo toliko cinična iskustva sažetog u nekoliko rakijskih sentenca. Tunina je pijuckajući govorio, i meni su stali iz čaše izlijetati mali crni đavličići, onakvi kakvi izviruju svetome Nikoli putniku iz kapuljače, s tvrdim crvenim roščićima i kosmatim guzičicama. Jedan se busao u prsa, neki mali Zulufer, neki mitološki demon s kozjim papcima, neki kvrgavi jarac tko zna odkud, iz Male Azije (Tunina je govorio: iz malvazije), ili neki mali, s oproštenjem, Ilir, zafrknuo je repicu kao novogodišnje prsence i busao se vražić kopitašcem u rutave prsi: Ja sam, veli, internacionalist! Ma šta je on, pitao sam se turajući nos u mirisavu čašu, što bi to on bio, moj narode?! Internacionalist?! Gle, a šta li ću sada reći velikome dugonosome i bahatome francuskom đavolu, koji iz radio-aparata viče: "Oui, nous aussi, nous sommes les internationalistes!", kada mi je to manje smiješno! Mogu mu reći samo da ne vjerujem. Ali mi nije smiješno. A ono drugo mi odjednom biva komično, oni mali đavoli, baš zato što im vjerujem, majke mi, baš zato što im je lako vjerovati. Tko ne bi htio stati uz bok velikome i dugonosome! Samo ako on misli ozbiljno. Samo ako sve te revolucije nisu maskenbal kolektivnog egoizma. Oh, kakav se to ružan otrov dobije kada se pomiješa Tunina s rakijom, invalidnina s Badnjakom, san o Zagrebu s pustotom i dugčasnošću otočkom! Da sam mitski Eneja, zaklonila bi me sada moja božanska mati oblačićem, i moja bi brodolomna lutanja ostala nevidljiva zlim stražama i patrolama na ovoj

skliskoj obali. Ali ja nisam mitska maza i ljepotan za koga brinu skloni i neskloni bogovi, nego budalasto neko potucalo koje odlučuje o svemu samo, jer mu je Bog praroditelj zbog svoje prezaposlenosti, ili što je loš organizator, ili zato što je samo jedan, pa nema tko mjesto njega bezbrižno špancirati po lovištima i po livadama cirostratusa, ne znam zašto, svakako, eto, naturio slobodnu volju i prepustio mu da se koprcu po impulsima svojih samoupravnih moždanih vijuga kao na valovima Mediterana ususret Itaki. Toga sam ja Boga naslijedio, a kako bi tek glupo bilo da sam ga sam izmislio! Pa tako, bilo kako bilo, ovo budalasto potucalo odlučuje, je li, o svemu samo, a radi sve protiv svojih želja, jer misli onako kako ne bi htjelo i jer želje i volja ne idu podruku; volja slijedi misao, a misao doleti iz mraka, iz čaše, iz radija, iz natuknica naivno-iskustvenih bilo kojega otrovnog stogodišnjaka, ili jednostavno iz božanskog šupka svete Etike, kao Konsekvenca i kao Drugačijesenesmije.

Radio je gotovo već treštao, a Tunina je govorio valjda opet ono isto, ili tek po prvi put... ono isto: "Svaka stvar postane dobra kad poumru oni koji je stresla i kad se zaboravi početak". Ali sve je to možda bilo, sve se to uskovitlalo mojom glavom u trenutku, koliko je trajala jedna jedina, posljednja Tuninina rečenica, jer bit će da zato i radio tako trešti, pre-jako sam otrpve odvrnuo potencijometar, i Madona bi sigurno već jaukala od užasa da ovo traje duže. Utišao sam brzo tu zvučnu kutiju, i u lelujavu zraku koji se zgusnuo nakon bola u bubnjićima, začuo sam anđeoski pozdrav i perverzni zvončić iz grla male djevice koja je već stajala u kuhinjskim vratima. Govorila je u diskantu, kao Gilda iz vreće, jedva čujnim glasom, ali reskim staroslavenskim sibilantima, da je donijela oprano i izglačano rublje za gospođicu Madonu i za mene i za gospođu Dragu, i da su nas čassne mnogo dale pozdraviti, i da gdje bi se moglo ovo čisssto rublje odložiti. Osjetila je da se Tunina i ja pod gorionikom rakijskoga plina žarimo do bijelog sjaja, pa je obarala oči trepćući uzastopno

kao da traži zaštitne naočale i cunjala lijevo—desno u naručju one svoje čisste pelenice, ne znajući u svojoj zbunjenosti gdje da ih djene. Rekao sam da Boože dragi, kakve zgodne male smiješne cipelice ona ima, crne na kopču, kao sveti Guliver, koji je imao mokasinke na dugme, kao djevica Svetog Andrije, doduše lakirane, ali još bolje, to ne smeta, nema veze, i imao je bijele dokoljenke kao ona ispod sutane, ako ona uopće ima koljena, samo malo, da vidimo, jer on nije nosio takvo čudo na sebi kao djevice iz našeg ovdje samostana, i bio je lud za putovanjima, pa tako po prilici ni ona ne će ostati zauvijek u klarissama! Ja samo pitam, šta se, mala, stidiš, ja se samo šalim... Tunina, priznaj da je Bog znao što radi!

- Promijeniti ne valja - odgovorio je on. Možda to i nije bio rekao ono prije dok je govorio o konfiskaciji ili šta ja znam o čemu. Možda je sve ono izgovorio po prvi put tek sada nad malom djevicom, pa se samo u rakiji nekako ispremiješalo meni. Nije ni gledao malu, iako se isplatilo, nego govorio poda se u zemlju - Najbolje kako je. Da joj iznenađa kažeš: evo ti, vraže, širok svijet... ubilo bi je veselje. Svaka stvar postane dobra kad se zaboravi početak...

- Mi smo, molim, benediktinke. Nismo klarisse.

- Priznaj - vikao sam ja - da je Bog znao što radi! Gledaj je! Gardelin! Ciu-ciu!

-Bit će. Bit će da je znao - i onda doda gorko i bezbožno - ma nije znala ona.

- Promijeniti ne valja, a? - vikao sam kao da sam ga ulovio u laži - Za one kojima je dobro, moj stari Zeuse!

- Ni za nju. Znamo jednu, pa je izašla iz mostira. Bila ponizna i jednobojna sva. Sad se po Rijeci maže crveno i kurba je velika.

Eto, eto, eto! Potjerao našu malu djevicu tim rječetinama!

- A onda pijmo, Tunina!

Sveti Andrija je zazvonio kao da zove brzo i uzbuđeno svoje odlutalo janje da se vrati u sigurnu i piskutavu sjenu samostanskih tihih hodnika, i bilo je neizmjereno smiješno ka-

ko se on, u takvoj blizini, takoreći svega na desetak koraka, služi ovako gromoglasnim sredstvima dozivanja i uzbunjivanja. Do nas dopre i sam zvončić ministrantov iz Andrijine crkve, ili zvono kojim se na ulazu u samostan dozivaju kolu-drice kad se dođe od njih uzeti lokalo za prasce (valja reći: napoj za svinje), ili kad im se donosi vuna da ispletu maju, ili kad ih se hoće, onako posjetiti s manjim deviznim prilogom, ili uopće budzašto. I htio sam, budzašto, naime, reći, sve se to, hoću reći, čuje ovamo do nas, ta njihova mala zvonca i zvonceta, pobožna i svjetovna, a on, sveti moj gospodin susjed, oborio krupnu zvonjavu sa tisućljetnoga zvonika, kao da je dobrovoljni vatrogasac, a sve, budzašto, idemo reći, radi naše male sitne čissste gardelinke, koja ni sama ne zna ima li gdje u nje kakvih koljena pod sutanom, moj narode! Koja ne zna gdje je što. I tako dalje, da ne zasvinjimo. Kakav posao za svece, a?! Ma zamisli, moj Tunina, ovaj svetac, kud on cilja!

- Tunina, šta si se zamislio?!

- Velim, kažem ja i govorim vama uzastopce, zovu vas gospodarica, a ma vi ništa. I da vas nije štogod pomutilo, rekoh, a oni zovu i zovu!

Odletio sam u sobu kao na zbornu mjesto, stao u vratima, naklonio se i raširio ruke:

- Sve svoje male moći u vašu previšnju službu, moja konte-ssso! — Bilo mi je priznajte glupo, malo sam, uistinu, na neki način istoga trena... možda malo i popio... ovaj... pobrkao... za-pravo prozreo svoju teatralnost i zato brzo zakoračio prema krevetu govoreći prozno i profano — Razumije se, draga Madona, ja vas u vrtu ne mogu čuti dok sam u vrtu, na primjer. Mi bismo u stvari morali imati zvonce zvonceta, koje biste samo lagano cimnuli cin-cin, ako sam često u vrtu ili u drugim dalekim zemljama, kao što na primjer Sveti Andrija... njegova zvona mene zagluše, i onda šta smo i gdje smo? Ja vas ne čujem i ne znam i ne mogu čuti. Molim. Tu sam. Izvolite. Jedan moj stari prijatelj ispjevao je pjesmicu, koja ide, kako ono ide... pjesmica:

Zimna me ogriješ, znojna me ohladiš,
Naga me odiješ, gorka me osladiš,
Inasitišlama, ižedna napojiš,
lutišišplačna, itužnapokojiš.

Pa kažem ja, već za vrijeme tog blesavog deklamiranja, da me je pomalo i stid. To je ta moja osobna sloboda i slabost, i uopće...

Madona me gleda, gleda, gleda. Vidim već. To je ipak previše ako mi se i ona, ako se ona meni ruga. Ili se s vremenom stane... Ona me gleda s posebnim razumijevanjem, ali na sreću sasvim neškodljivo. Na sreću sasvim razumno i sasvim znalački ona će meni:

- Napojiš... i ge da beber, dunque. I... i sve to drugo, ben, dobro sve je kršćanski i kako Bog zapovijeda. Ma dell'altra parte insomma, se ne zna ništa. Oću reći, se ne zna ko napoji, caro mio, se ne zna koga napoji, i sve ostale stvari se ne zna koga i ko.

- Napoji? Kako se ne zna?! To jest, pjesnika napoji, to jest nahrani! Kako se ne bi znalo!?

- Napoji, znam. Ma kako se zovu questi due?

- Due? Dva? Koja dva? Koja dvojica?

- E1 tuo prijatelj. El suo dobročinitelj.

- Dobročinitelj? Ne znam dobročinitelj. Dobročinitelj ne znam.

- A, ecco! E quel altro?

- To je taj Hanibal! Ne Hazdrubal, nego Hanibal. Ne Kanibal...

- Ma znam, znam, nego pitam kako mu je bezime.

- A da, da, to je taj gospodin Lučić. Naš čovjek. Hanibal Lučić, pokojnoga... ne bih znao pokojnoga...

Madona je bila manje-više zadovoljena. Još je neko pristojno vremence povučeno razmišljala o cijelom slučaju i kako to da se poezija uvukla ovamo k nama. Ali nije se mogla nikud više izvući ni izmaknuti. Rezignirala je u diskusiji, i čak je bila toliko obzirna da mi nije ponovno nabijala na nos

dobročinitelja. Dapače, ako se može tako reći, ne mogu ja sve te stvari ni znati! Upravo me je razgalilo kako je zaključila naš estetički duel nježnim uzdahom:

- Ajde da, Bog mu daj u starosti! Bon poeta. Vero poeta.

Nije važno po čemu je to zaključila da je Hanibal star, sada je važnije vidjeti što je ona htjela i zašto me je trebala. To nam uvijek mora biti primarno. Pokušao sam se nekako ogledati, ne bih li njenu želju sam pogodio. Oko sebe i po sobi. Istina, nije lako. Nije lako pogoditi. Nije lako ogledati se. Tu je zatim postotak alkohola u krvi. A onda, što da se naprežem, pitam: tako i tako. Sta izvolite? Ona se zamislila i ne zna. Pa ne, ne zna i ne zna. Ne može se sjetiti ni da bi me bila zvala, kako ja kažem. A ja pak nemam pojma. Tunina to kaže, post mu njegov. Ja ne mogu reći da me je zvala. A moram reći, kad Tunina tvrdi. Ona je valjda zaboravila. Ali nije zaboravila da mi zanosnim glasom održi blistateljnu starovječnu oraciju kako je, sinko moj, plemenito i bogougodno djelo nju nemoćnu i poniženu barem jedanput u godini dana tretirati ovako po etikaciji i plemenštini njenoj i postupati s njom kako se pristoji i kako su nekoć i drugi i veći od mene i svete osobe bili dužni i obvezatni. Ja sam primao hvalu i samohvalu sastavljenih peta, i kroz to izgubljeno vrijeme pokušavao smisliti kako li bi i čime mogla naša Madona, kao što smo rekli, lagano cimnuti cin-cin. Mutne glave brzo sam zaključio da ne bi mogla ničim. Rukom ne, nogom ne, glavom najviše ne. Onda sam bolje još razmislio, i tako zaključio da ipak ne bi ona to ničim mogla. Osim ako bi zvonce bilo električno i ako bismo joj na prsa položili taster. To bi mogla, sačuvaj Bože, bez napora, i kuća bi brenčala kao od tisuće telefona dan i noć, pa bi izgledalo da je ovdje centrala Interpola. I veli da titulu ne čini zdravlje i imanje, nego krv u žilama i stablo rodoslovno i pretci mučenici, a ja, samo ako se ne rugam, činim svoju podaničku dužnost, pružam joj ono što joj od Boga pripada, i da nisam pokvaren kao i sav današnji svijet, bio bih takav uvijek i

svagda, jer to je za nju melem i lijek duhovni. I tu se ona, bogami, rasplače.

- Ne rugam se, konteso, tako mi Bog pomogao! - uskliknuli položivši dlan svoj na balčak i kucnuh mamuzicama. Umalo se i sam ne rasplakah, jer eto pod stablom roda svoga vehne gle posljednji listak što se s njega otrunio!

I dok je iz nabora svoje spavačice izvlačila beskrajno dugu vrpcu žućkaste gaze, diskretno sam se povukao da bi mogla u samoći izliti svoje kronične suze u takav jedan rekvizit bez grba izvezena zlatom i bez miomirisa, naročito bez miomirisa, kao najniža ona prljava misera plebs contribuens. No strahotna škripa dasaka na golome podu naše improvizirane kuhinje odala je moj diskretni bijeg, i Madona još zaplakanim glasom odonud poviče:

- Pozdravi ga, figlio mio, pozdravi ga lipo!

- Koga, Madona? - pitao sam rastreseno zastavši usred kuhinje.

- Tvoga starog prijatelja. Auguri! I puno, puno ga pozdravi!

Shvatio sam da nije riječ o Tunini, jer njega više ni ja ovdje ne vidim i gotovo sam na nj i zaboravio.

- Si me čul?!

- Quel poeta? - pitao sam pomalo koketno ne mičući se s mjesta - E1 signor Lučić?

- Bog mu daj u starosti! Ma baš ga pozdravi!

Umjesto da sjednem i napišem odmah poslanicu, stao sam se ogledavati za Tuninom, a on je na terasi pak ogledavao žaru. Izišao sam na zrak. Još je bilo svježije jutro, i vidio sam da je britki burin i Tuninu razbistrio. Ljeskali su mu se na suncu tanki potočići u brazdama oko usana kao apostolu Petru pošto je začuo pijetla, ali to je bilo zasigurno od raki-jice i od oštre arije.

- Neka, neka - reče kad me je opazio - pa zbogoim! - i ravno na vrata, pa hodnikom, pa kroz vrt. Htio sam mu pri izlasku reći neka opet navrati čim začuje da je Madona prestala raditi,

pa ću mu i tu žaru vražju dati da je nosi. Ali očigledno, i on i žara učinili su mi se od Madone krhkim. Samo sam otpozdravio tmurno i zatvorio za njim vrata, možda zauvijek.

STAJAO sam kraj prozora u Madoninoj sobi promatrajući nebo kako se u treptajima gasi. Erminija je, ne javivši se, švrljala po vrtu hraneći i napajajući našeg jedinog pjetlića, kojeg se odjutros, otkako ga posvojih, nisam više ni sjetio. Pjetlić je onako podrezanih krila, lak i prozračan skakutao pred Erminijom držeći se na uvijek istoj udaljenosti, i Erminija je uvelike kreveljila lice i čelo igrajući vješto brkovima i obrvama kao krvoločni Džingis-kanov Tatarin, ali ne u namjeri da zakolje, već od silne želje da se umili. Zubi su joj se bjelasali, i nerazumljivim šapatom, koji nisam mogao kroz prozorska stakla ni čuti, slala je preko mene Madoni razne opake želje za dug život. Znajući da ja moram zatajiti pred Madonom njezinu nazočnost, ona se rugala pomalo i meni sirovim i nesumnjivim kretnjama, a smirila i udaljila se tek kada je naš divlji pjetlić bersaljerski stresajući krjesticom stao rimskim korakom marširati prema gomilici krumpirovih lupinki.

Madona je bila upravo završila svoj popodnevni kakao. Moram priznati da sam jelovnik donekle obogatio jelima i napitcima koji po mom laičkom sudu barem ne potiču stolicu, da se ne bi prije vremena desilo kakvo zlo. Ona je još pokušavala jezikom doseći dno šalice misleći da se ondje valjda slegnuo šećer kojega nije bilo, a kada preuzeh od nje oblišanu šalicu, pogledala me zaljubljeno i preglasno rekla:

- Ona čini sve po svojoj glavi, a ti si mi kako moj sin. -
Onda me udicom prsta pozove da se nagnem do nje i reče mi na uho - Je li čula, a? Neka čuje, neka!

- Nije — rekao sam s nasladom - u Zagrebu je.

- U grobu je? Ma šta mi govoriš? E, ma nisam od nikoga čula. - Nije mi se dalo nasjedati njenoj slobodnoj asocijaciji, kojom se ona katkada i zabavljala igrajući se mojim naivnim živcima. Jedva sam, tek tako, kroza zube opet promrsio "u Zagrebu", ali ona je, čini se, to registrirala; svakako, nadovezala je posve mirno — Mislila sam da je i ona umrla. Fala Bogu da si joj... da si je ekspedirao prije nego umre. Toliki su već umrli, pa mi sva konoba vonja od mrtvih, da ne mogu pršut ni okusit. Ma za to me i nije briga, del resto, jer fali mi i koji zub... - malo se zamislila, zatim proturi između zalijepljenih usana svoj zgrčeni kažiprst i stane tražiti po golim desnimama. — Ružmarinom si mi okitio sobu da nisam ni oservala.

- Ono je bor, Madona - rekao sam glasno ne bih li utišao Erminijino zveketanje suđem po hodniku. — Danas je Badnjak.

- O, Che sorpresa! Onda je danas post, e! A ja za pršut... Jesmo postili?

- Jesmo - rekoh — postili smo itekako! To kuća vonja na primjer od bakalara, jer smo postili. Ako smo uopće i bakalara imali, jer post je post, nije nemrs, je li tako! Insomma, postili smo, to znam sigurno.

-Jer da nisam...!

- Ne, niste, niste sagriješili, ma kakvi! Ma ni govora!

- E, neanche per idea, znaš!

- Bože sačuvaj! Kad vam kažem. Gladujemo od jutra, od sinoć... od pitajboga... - i još sam hodajući prema kuhinji nastojao štropotati i nogom nagaziti onu škripavu dasku. Požurio sam u hodnik i zašištao na Erminiju — Koga vraga kampanaš tu i zvoniš!

Ona je upravo izlivala sić vode u onaj naš kabao i isto tako šištavim šaptom otpovratila:

- Nosim ti, moniga, nosintivodu! Nema stara uši kako polmiš-poltić. Nosim ti vodu. Reci fala. Voda nije bumbak, šta ću ti ja. Čuje se, mora se čut. I ja čujem svašta, pa...

- ...pa mučiš, jedna! - pokušavao sam se progurati pokraj nje prema izlazu u vrt, da nacijepam još koje drvce.

- Kako ne, još i to! Ti boga! Aaa, ne ostanem ja, aaa ne ostajem dužna, ha-ha! Sta ga ide, ja svakomu šta ga ide!

U plavkastom božičnom sumraku koji miriši na čađu skamenile su se pamučnobijele ruže kao čudnovato velike neugasle ali spepeljene zvijezde. U zraku se osjeća još i tanki jetki dim od crnikina drva i miris pržena ulja. Tanka i čista opna neba naglo se trne, ali je ipak svjetlija od svega pod sobom, i od zidova, i od zemlje. Samo se bijele ruže ne gase, nego iz polutamnih zakutaka vrta fosforesciraju kao da svjetlost ne primaju s neba, već iz svojih čaški, i tako iznutra osvijetljene vise u plavičastu zraku kao primljeni plinski baloni.

Svakako, više nego apatično stajanje kraj prozora razbistrit će me i otjerati mamurluk od jutrošnje rakije nekoliko zamaha sjekiroom na Božjem zraku. Jedino mi se čini neprikladnim razmišljati o Madoni sa sjekiroom u ruci. Ima u tome neke proklete zle slutnje, i ako baš ne slutnje, a ono neumjesne simbolike i podsjećanja na onog mračnog Fjodora Mihajloviča, ili ako čak ni toga ne, onda će svakako ta predhistorijska alatka i moji zamasi, i moje hukanje, na neki način predodrediti, usmjeriti ili barem pojednostavniti moje trombe i dokone misli. Sve mi se nekako čini da moram svakako sabrati, makar ukratko, naše dosadašnje odnose. Sve mi se nekako čini da su to ipak odnosi. Ne mogu ja ni pokraj biljke živjeti kao pokraj mrtve stvari. Madona me je mrcvarila tri puna dana, a onda su se odnosi izmijenili. Da, odnosi! U stvari, Madona mijenja svoja raspoloženja, i ja na to mogu premalo utjecati. Ako je tko od nas dvoje mrtva stvar ili pasivna biljka, onda sam to prije ja nego ona. To jest, ja bih to bio, kad ne bih reagirao, kada bih živio pokraj nje kao da živim sam. Zato su to, to između nas - odnosi! Jer ja nisam bio neraspoložen samo zato što me je zlostavljala, nego i zato što je pokraj mene vegetiralo jedno klupko poluorganizirane materije koje me je mrzilo neobjašnjivo, kao u znanstvenoj fantastici, koje me je htjelo poniziti, koje je bujalo potenci-

ranim (smiješno je reći) punokrvnim odnosom prema meni, pa makar i negativnim. Koliko god je to nejasno, moralo bi se pretpostaviti da ju je u takvo stanje razdraženosti doveo Dragin odlazak. A danas, evo, odbija Dragu, a mene priziva i mene posvaja. Možda je to samo osveta i znak uvrijeđenosti. Ali što će biti ako joj postanem neophodan ja, kao što je prije bila Draga? Time bih možda Dragoj malo olakšao, jer Madona više ne bi vikala da sam lijenčina i raspikuća i ne bi bila insultirana mojim ulaskom u sobu kao dosad. Ali ako Dragu posve omrzne? Ako je otjera kao sada Erminiju? Mili Bože, nije trebalo uzmahivati sjekirom pa da se shvati kako je to sve ipak neopisivo lako moguće! Ono što ja nazivam odnosima, to je možda samo udarac sjekirom, neprekidno smjenjivanje dvije priproste siromašne mogućnosti, moje jedine alternative: mučan i tegoban život uz bijednu Madoninu podršku - i isto takav život bez podrške. Pa ipak, teško je reći o čemu ovisi ta podrška. I još teže je nazivati je podrškom. Ja bih bio nešto sretniji kada bih mogao reći za Madonu da je ovakva ili onakova. Ona nije određena, nije ni tako izuzetna da bih se mogao prema njoj odrediti kao prema sudbinskoj nevolji. Dobrote nema, znam, ali kakva bi to mogla biti nakazna dobrota jedne uvenule duše i neodgovorne svijesti? Zloću njenu možda otupljuje taj duhovni mrak, ali dobrotu bi unakazio. Moje nevolje s njom proizlaze iz slučajne igre atmosferskog pritiska, ili iz nepredvidivog talasanja njene iskidane podsvijesti, i jedina zakonitost u našim odnosima jesam ja. Ja barometar. Ja vjetrokaz. Na drukčiji način zahrđao. Ja, dijagram njenih stanja. I ja sam za nju dobar; i ja sam zao tumač njene zloće. Indiferentan nisam. Ravnodušan nikada nisam bio; ni kao dijete, ni prije deset godina kada sam ostao uz nju. Volio je nisam ni u onim najbestijalnijim polucijama kada se obljubljuju reptili, ili voštani manekeni, ili tople kaljuže. Kamoli na javi. Pa opet — nisam ravnodušan. Reklo bi se vjerojatno: sućut. Ali i to su malograđani uspjeli smjestiti u svoju etičku ljestvicu, prem-

da je to više oruđe za zaštitu životinja nego ljudski osjećaj. Pa možda, dakle, sućut. Možda takvo što. Nešto lišeno svih kvaliteta, kao disciplina u povlačenju, lažni ljudski ponos koji bježanje i strah maskira svjesnim odstupanjem. Nešto kao smisao za čistoću, kao mačje zakapanje izmeta. Na površini zemlje uza svako ljudsko truplo mora bdjeti netko tko će ga posuti prahom. Da mu duh ne luta, da ga bogovima ne otmu strvinari. Ukratko - da ne smrdi. Ali kad luta duh živa stvora, može se samo čekati s pregršti praha, i dok se u čekanju prašina osipa kroz prste, nešto se rađa u grudima. Ljubav? Mržnja? Osjećaji? Vjerojatno ništa toliko jednostavno. Osim ako nije grobar dodijeljen kojemu truplu baš slučajno, samo kao bezimni opravišač, zakopavač. Pa i ako je tako, i onda može katkad na grobarsku lopatu uzpusti ledena glista odnosa, ili tako nečega, i o njoj se jednostavno ne misli. S njom i bez nje, obveze su iste. Samo dokon i mamuran sretnik u toj gnjecavoj glisti može napipati tvrde čvorove i zasjeći u kvrge kao u grani stare masline pod tupim sječivom. I onda stane, odhukuje i baca oruđe.

Erminija je pored mene dvaput prošla noseći vodu, a onda više nije izlazila. Našao sam je gdje priprema večeru, i rekao joj da se danas ne bi morala žrtvovati, ali ona nije odgovarala. Sto će biti ako se Madona i za vrijeme večere sjeti posta? Trebalo bi, pomislio sam, Erminiju što prije opet uvesti k Madoni, da vidimo je li stara zaboravila, i da saznam kako će to biti s Dragom kada se vrati. Na sreću, Erminiju nije trebalo moliti. Pošto je pristavila večeru, ušla je sama u Madoninu sobu, sjela odmah do vrata i prihvatila se svoga pletiva, kao da se sprema ovdje noć provesti.

— Ah! - sjetio sam se i rekao potihom Erminiji — Ti još misliš na ono?!

Ona nije dizala očiju sa svoga pletiva, samo je malo brže, nervozno i trzavo tucnula pletaćim iglama, čvrsto stisnuv pletivo na prsa kao da joj ga tkogod otima, zatim nekoliko puta uzastopno zatreptala kopcima i obrvama, a usne iskri-

vila u prezriv grč. Pitao sam je misli li ostati dulje, jer onda bih ja mogao malo protrčati gradom. Nisam protegao noge četiri dana. Ukrutila se ne znajući što da mi odgovori, i onda nastavi plesti tiho i ravnomjerno kao da nije nervozna još odma... terine utrobe. Zatim digne lagano i značajno pogled prema Madoninu krevetu.

Madona ju je u polumraku promatrala kao što hobotnica promatra: ne vidi se ništa, samo se osjećaju dva nevidljiva oka, osjeća se pogled, onda se na kamenu postepeno stanu razabirati te oči koje gledaju kao dva duboka mračka, i vide se samo ta dva oka na kamenu, a krakovi se ne vide, sve se stopilo u zaštitnoj boji s kamenom i sa travom.

Učinilo se isprva da je nešto strugnulo, a onda se razabrao Madonin glas:

- Nagori kandelu ispod bora. Nagori. Još malo pa će se roditi djetić.

- Maaa, ne će još, Madona! - rekao sam gromoglasno. Moj glas je u toj tišini zazvučio kao grmljavina, a govorio sam valjda samo još malo zadihano od uzmahivanja sjekirama — Sad je sedam. Daleko je ponoć.

- Me čuješ? — pitala je Madona, kao da moja glasovitost nije ni doprla do nje. Erminiju je podišla strava. Pogledala me je unezvjereno, onda je vraćala oči prema krevetu kao da tamo vidi neki užasan rascjep u prostoru preko kojega nije mogao moj glas prodrijeti. Nije se sjetila da to Madona u stvari možda ne će da čuje, jer hoće svoju voljicu provoditi, hoće da nepoznatoj gošći pokaže tko je u kući jedini gospodar, i usput hoće da toj gošći što zvecka iglama i stražari na njenim vratima razazna lice u svjetlosti svijeće. Previše je Madona "štedna i kućevna" da bi trošila svijeću samo radi ugođaja.

- Čujem - rekao sam brzo - evo, tražim kandelu.

- Ali voštanice nije bilo u kući. Bila je u hodniku na stelaži čaša s luminom u starom zelenom ulju i prljavoj vodi tko zna od kada već ondje. Donio sam to na komodu pod bor i kresnuo žigicu. Erminija je pokušala ustati shvativši da će je

Madona pri svjetlu prepoznati i otjerati, ali sam ja dlanom brže-bolje dodirnuo bodljikavo pletivo i zaustavio je. Ponovno je sjela, ako se to može tako nazvati; nije se opuštala u stolici, nego je ostala prikovano uspravna i ukočena kao u čučnju i kao da stolice nema. Ali to je moglo značiti i da sam je povrijedio svojim porugljivim pitanjem, ili ne upravo pitanjem, već tonom. Jer pitanje je na mjestu. Ona je ovdje zato što misli na ono. Ali glupo je u sve to još sumnjati. Ona ne misli na ono, jer ne sumnja u svoje proročanstvo. Naprosto čeka što se zbiti ima na Badnjak, kad se već nije dogodilo prije. I žalosno je i glupo što se ja toga ovako slučajno tek prisjećam, mjesto da s tim odjutra računam. A ona je došla da bude ovdje i da mi pomogne, pozvati popa i sve drugo, oprati, obući... i nije ju dovela znatiželja kako je može biti tkogod infišao. Pa znači, dakle, da sam se ja u sebi onda još i pitao zašto li je Erminija došla bez straha i krejanice i zašto li je zaszjela kako da je doma i utaborila se i uzela pletivo. Meni je to znači hoću reći čudno i čudnovato, pa sam se pitao, pa sam se slučajno dosjetio, pa sam bio bezobrazan, rekao što sam rekao, pitao što se ne pita i sve te grube stvari od jednoga isto dosta učenog... Lijepo i fino, baš pošteno i uljudno! To je značio njen ukočeni stav u stolici, to je govorilo pletivo koje se ponašalo kao jedina vrijednost ovdje koja zaslužuje Erminijinu pozornost. Lumin je pod borom zatitrao, zapucketao i ispružio visok jezičac ružičastog plamena, tako da sam ga morao maknuti od borovih iglica.

Madona je gledala i dalje u Erminiju, i sada su joj se zaista kao mačje zjenice u očima svijetlila dva uspravna tanka plamička od lumina. Umjesto da se kostriješi i puše na neželjenu gošću, ona ju je ogledavala u sve toplijem zanosu i glasom uspavanke stala govoriti riječ po riječ:

Sveti Toma na zlatnoj... na zlatnojkatridici... Toma na zlat...

I nešto se odmah pomaknulo u zraku, sve je postalo drugačije, kućnije, prisnije, božićnije, ne samo od veseloga jezička svjetiljčice ispod bora, nego i od davno zaboravljene bo-

žićne brojalice naših baka, koju je Madona iskopala iz nekih drugačijih božićnih noći otočnih s toliko mekana glasa.

Erminija se zacenula trzavo, da su joj suzice frcale:

— Ja sam Toma... to bi reć, da plete sveti Toma, oštija, bječve plete!

Madoni sam htio pomoći da se prisjeti brojalice, ali se ona domogla rajskog smiješka koji je obasjao cijelo uzglavlje, i nastavi sama:

... katridicisedjdše,
mrižicepletjaše,
viškice lovljdše.

Erminija se oporavila od smijeha i iznenađenja, pa prihvati s Madonom:

Viškice mugovordhu...

Onda smo sve troje u potpuno zbrkanom i raznoglasnom i nesložnom i neskladnom, ali od unutrašnje navrle miline ustreptalom korskom recitativu stali skandirati:

SvetiToma, pustinas
za Božićdoma!
Kadizbrojitepo morupešće,
pogoritrešće,
po svim kokošamperje,
onda ću vaspustitdoma,
sve iodma.

Premda smo sve to skandirali utroje, Madona je govorila zapravo svetoga Tomu u basu. To je, doduše, iznad svega trebalo pripasti Erminiji, ali Erminija i ja interpretirali smo u neku ruku prvenstveno viškice koje mole, viškice koje plaču, viškice u sužanjstvu. Tako to dođu zaboravljene riječi kao

kašalj, kao grcaj plača, kao smijeh iz utrobe, ili navru poput molitve, i onda su ih puna usta, puno srce, i govore se ustrep-talo, teku i žubore, a kada presahnu, kada ubrzo prestanu uvijek škrte, uvijek kratke čudesne riječi magičnih formula odahnuća i relaksacije, onda bane nezadrživ hohot čuđenja i veselja zbog iznenadnog otkrića slatke magije i suglasja i zdravlja. Madona je dahtala, Erminija se smijala i smijala, a ja sam gotovo radosno osjećao kako je večeras smrt opet daleko od ove kuće i kako će naša Pitija, omamljena plinovima pred-rasuda, dočekati ovdje rođenje djetića, a smrt klanjateljčinu vidjeti ne će izbliza, večeras ne, i ne prije tko zna kojega Božića još, jer Madona, eno, premeće okožali svoj jezik među desnim i ponovno ispituje svoju usahlu memoriju: Sveti Toma na zlatnoj katridicisedjdše... mrižicepletjaše... viskice lovljdše...

Erminija je žustro plela svoje bezvezne bječve. Lumin je pucketao, i klatio se već pijani plamičak. Ja sam naglo ustao s Dragina kreveta, rekao sam možda Erminiji očima da ću samo protrčati gradom, ne znam je li to primila, ne znam jesam li što rekao. Istrčao sam gotovo iz kuće vukući jednom rukom za sobom kao psa svoju pelerinu (misli se: stari balonac), i ona je mela pločnik, kao što se to inače mete u scenskim tragedijama kad čovjek ostane sam nakon tragičnih spoznaja ili običnih saznanja, iako u mene nikakvih takvih dramatičnih saznanja ni spoznaja nema, samo želja za samoćom, i ne za romantičnom nekom samoćom specijalnom, nego za bijegom od one usamljeno-sti tamo, za bijegom. Nisam otišao na kartanje, ni na groblje, i nisam potražio nikog, nisam pošao nikamo. Bilo je zraka i britke vedrine i sitnih zvijezda. Gole jasne elek-trične žice napete u modrini noći. U prozorima iza grilja svijetlo, na ulicama nikoga, suh zvonki božićni beton, isprane kamene ploče pod mojim koracima. Nisam ništa posebno trčao niza skaline koje zavijaju k primorju i koje vonjaju po amonijaku, kao Madonin noćni ormarić. Ali sam svejedno došao na ispovijed moru.

Dragi gospodine More!

Meni vas je dosta, reklo je ono, vas i vaših sranja sa visina.

Tako mi Boga, ima more pravo! Čovjek bi na mome mjestu svisnuo da nema njega... I Boga, i mora. Ne bi imao s kim razgovarati.

Ah, to je samo izvitopereni sepulkralni ritus, moj gospodine More, to... sa visina! Išto smo nebu blizi, sve odneba smo — dalji! A ono u žari, ono, molim lijepo, nisam bio ja. Toliko da se razumijemo!

Pod gradom u zavjetrini na trulim gredama spavaju barke izvrnute vanjskim dnom prema nebu, i more ih ne doseže. Okrenule su svoje registarske brojke kao izvrnute oči u žalo, i sve te "Šonje" i "Katy" i "Ade" leže kao krepani arbuni na dnu ove mrzle noći bez repatice zvijezde i bez svetih putokaza. Ogoljene, prazne.

Razarma.

Brodu se uzmu jedra, veslo, kormilo, sve; spužve, užad, kante, podovi, čak i sidro. Razarma. To je demobilizacija, raščinjanje, razoružanje. Razarma. Amen.

To je kada ga izvrnu na onu stranu gdje ga sunce ne grije. To je kad mu kobilicu stanu uzjahivati. Kad on, koji bi putovao, postaje šator pod kojim se kojetko zavlači da tamo smradi. Pa kako bi ga onda more htjelo! Ima pravo, ima more pravo! I nismo mi, gospodine More, ni žalosna "Katy", ni tužna "Ada", nego izvrnuta žara, privremeno u razarmi. Brojimo po moru pešće...

Brojimo svoje poraze, mi koji smo izvrnuli svoja plovna korita.

Da nije budalasta Erminija pitala gdje sam bio, Madona ne bi ni opazila da me nije bilo. Mislila bi da sam u kuhinji, ili u vrtu, da negdje u blizini štogod radim. Gdje sam tako dugo bio?! Budalo božja... Bio sam, šta ja znam, bio sam kraj mora, tamo dolje ispod zida. Tamo nisam bio tako dugo... tako sam dugo... u redu, bio sam kod Taribe, Bolje tu

neg tam, pa sam se malo oblokao. Istini za volju. Ali bio sam najprije i najposlije kraj mora, tako, pričali smo, a onda sam se zaletio na avadeci, ništa više, nisam brojio, nije važno, dva amo, dva tamo, samo ne znam koliko sam bio onamo, koliko onamo, i usput dvaput kraj mora. To jedino stoji. Tariba je imao fajerunt, i onda nema tu, nije to u se vrime godišta neograničeno! Ali on... ali on... ne ide se njemu na ponoćku, nego tako... dakle, tu su propisi, milicija, danas kao i svaki dan, molivas gospodo zatvaramo! Pa ja izidoh k morju i v's narod ideaše... ideaše kud koji, a ja - k morju. Intanto. Išao sam opet tamo reći koju riječ za tu našu stvar, ali mani ga... nisam ni ja njega u prvi mah... tako da sam za vlas od glave... mrak je...

- Bio?! Bio sam ovdje, kako ne! Šta gdje bio?! Nema veze! — kažem toj budalastoj Erminiji, namigujem lijevim, namigujem desnim, ali šta tu vrijedi!

- Nije mene menebriga, oštrigeca, šta me briga - muca ona pokazujući Madonu — ma te ona zvala, šjora Madona tezvalate. Nije te bilo, sam joj dala lavečeru, pitala je aspiaspijedan rin. To sam joj dala, sam našla. Aspi aspirin. Ma zvala je tebe, hotila je tebe, i sam te tražila... a šta ja znam kud svragom...

- Aspirin?! — velim ja razrogačeno — Aspirin?!

- A da je boli, da je dajeboli!

- Bravo, bravo. Bravo Erminija - šapćem i sikćem - Evo tebi ruka!

- Ma šta... mi Božić... već...

Madona se ljutila što se njoj ne obraćam nego se zabavljam sa svetim Tomom, i režala je iz prikrajka da jesam li već jednom što uredio i da koja korist ako sam bio u šumi, a ne znam njima reći što ih ide. Bio sam, kažem, na općini, razumije se, gdje bih bio! A rekao sam dapače i svima što ih ide, dakako, i mogu joj reći, sve mi se nekako čini da će ovaj put nešto biti. Obećali su, ovako kao ja vama. Prestrašili su se da ću vikati, osobito oni u centralnom komitetu, samo su

ovako stali i zurili, pa su me umirivali i molili i obećavali. Tako da... optimalno, optimalno! Uložio sam peticiju... što ulijeva nadu u optimizam. To jest... Stvar ću tjerati do Gore!

- Do kralja! — grune Madona — Come se ciama quel mas-calzon de Turco?

- Pšššt - intervenirala je Erminija - Nema Kara više Ka-rađorđe. Sad je repuplika!

- Ima kralja, kako ne, budala! Mora bit kralja!

- Sad je, šjora Madona, sad je iz izvrsnovijeće, dajte se raz-logu! Repuplika. Svak čini šta ga je volja!

- Krist kralj! - govorila je Madona oduševljena lijepim iz-gledima — Nema miš—maš! Dat će on komitima po repici! Sursum corda!

- Coda, coda, kako ne! — reče Erminija — Prevara na vagi. Spekulacija i skupoća i sliparija i soli na repicu!

Nije ništa soli na rep, objašnjavao sam Erminiji, nego će Madona dobiti šta joj pripada, jer pravda pobjeđuje u ovom prijelaznom periodu, i tako dalje, a ti, lipa moja, bolje popij i ti koji aspirin za ČIŠĆENJE, pa ću ti još jedanput čestitati, i onda se možeš plesti u juridičke stvari i u naprednu politi-ku i u imovinsko-pravne odnos—ne kvake...

Ne ću se s tobom kladiti... Samo kažem: Madona će pri-miti šta je ide... To sam rekao, i vidjelo se da teškom mukom svladavam etilne pare u glavi. Ona se malo prepala, shvati-la je da je Madoni ubacila purgativ mjesto sedativa, i shvati-la je možda kolika bi to meni uživancija bila kad bi Madona stala prizivati žaru prije utvrđena roka. Znala je koliki je to zločin, i kako se sve njene usluge i pripomoći ne mogu mje-riti s tom jednom neizmjernom neprilikom što mi ju je pri-redila. U očima sam joj već čitao samozatajnu odluku da se sama uhvati ukoštac s Madoninim trudovima, ako naiđu, i tako iskupi svoju grješku preda mnom i pred Dragom, ali iz tog prividnog mazohizma provirivala je ćorkava još neu-gasla vjera da se sve klanjateljice uklanjaju po zakonima ne-ba času Kristova rođenja, i da će se večeras iskupiti pranjem

mrtvaca još prije zvona za ponoćku. Mene je, naprotiv, držala velika nada da će se stabilno Madonino ustrojstvo — jer su zatajili svi sporedni organi i sve sekundarne funkcije — uspješno oduprijeti ovom beznačajnom eskulapovskom naletu, i da će preostala dva-tri organa u punoj jednostavnosti svojstvenoj nižim vrstama održati svoje uporne rokove prirodno i stalno, kao trpovi, meduze, kao crvi, kao gejziri i vulkani, i ko što se u zvjezdanom prostoru... što se pak tamo dešava, to neka Bog sam zna, svakako vjerovati mogu i znam da purgativ ne napada srce ni pluća, a onaj još neki organ koji postoji ja sam, srećom, zalijevao obilno ovih dana svojim laičkim kakaom, pa s Božjom pomoći, neka ne bude zla!

Madona je htjela još potanje čuti kako stoje stvari na općini oko njezina imanja, uporno je zahtijevala da joj izdeklamiram što sam sve istresao onima svojim komitima, i ja sam, kad sam se već odlučio na taj pothvat, stao opisivati lica što sam ih vidio kod Taribe, i kao da držim u ruci staklenku trpkog crnjaka, prišao njenu krevetu kao šanku, podigao u zrak mali prst i rekao:

— Sva tri odnosna zakona ima drug evo ovdje s dopunama i tumačenjima uredbama naredbama evo ovdje i svim ostalim itakodalje pod brojem tim i tim i od toga i od toga sve sam nabrojio znao sam i datume dotično nadnevke kad je što urudžbirano sve sam nabrojio lijepo i onda kažem njima ovako. Gledali su me kao mulci. Nisam se velim htio ponižavati nisam dolazio nisam tražio za svoju štíćenicu sva ona zakonom zagarantirana prava koja proizlaze i izvire! Sada međutim gore spomenuta - jer ne može se, moja Madona, s njima kao s ljudima! — gorespomenuta postavlja zahtjev iz tog naslova...

-Ja bi im rekla, ja bi rekla: signora contessa Markantunova! A ne tako sopraddetta... gori spomenjena...

— Ne valja to. Znaju oni s kim imaju posla. S protivnikom!

— Ja se, invecce, ne bi sramovala, neka čuju!

- Ma rekao sam ja, pa ja sam još prije, u početku sam rekao: Predmet kontesa Madona Markantunova zahtjev za povrat u trajni posjed i sve ostale stvari kako ide, i onda sam naveo u dispozitivu, prema živućim svjedocima, katastru, ecetera, ecetera, Kalifront, Dundo, Pidoku...

- Per Dio! — zgrane se ona — ma si zasigurno zaboravio el mio Kaštel! El mio...

- Maćehe zaboravio! Sta vi mislite! A Kanat, kopunove vinograde, mislite da je meni pamet, gdje je meni pamet! Heh, zaboravio! A Kampor!?

- Sta je i Kampor naš? Dio mio, koliko toga! — pitala je u želji da zgrne još više — Koliko toga su mi uzeli! I još je bila naša i ona šuma i smo imali japnenice... A bit ću i puno toga zaboravila...

- Sve! - rekao sam slavodobitno — Sve! Ništa im ne ćemo darovati!

- Bello mio!

- Ništa!

-Sve?

-Sve!

- Bello mio. I kako je, insomma, andato a finir? Sta su rekli otimači?

- Rekli su da ne znaju točno datum, da neka drugi put dođem, u dogledno... bio je fajerunt, propisi, milicija, molivas gospodo zatvaramo, ali stvar je uzeo u svoje ruke sam Tari-ba, zamjenik exkralja Faruka, i ja vjerujem.

Nisam ni čuo kucanje. Erminija je uvela u sobu moje jedine ovdašnje sa sudbinom našega življa u džepu. Gospođa je imala crnu lisicu oko vrata, i lisica je zamirisala kao da će svaki čas neki naftalinski snijeg pasti. Na licima su unijeli mali sućutni i sjetni smiješak, i pošto sam ja oduševljeno uskliknuo, i pošto sam se načudio koga to vidim i koga to ja vidim, i dok sam još puckao jezikom, oni su pomalo zajedno, pomalo svako za se, tako da nisam znao koga od njih dvoje gledati pristojno u oči, žustro objašnjavali, tarući suhe

noćne ruke, da su samo povirili, jer su usput, za crkvu, povirili samo vidjeti, a idu zapravo na ponoćku, više radi običaja, to nije neki klerikalizam... pa kao eto da vide kako se snalazim, jesam li živ, treba li mi kakva pomoć, i da nam čestitaju blagdane prije svih drugih, ali ne će se zadržavati, jer gospodici Madoni to sigurno smeta. A na licima im se vidjelo kako im ovdje zrak zaudara.

— Gospođice Madona — rekla je gospođa nadležnim glasom ali gotovo tepajućim kao da se obraća djetetu — No pa kako, kako, jadna moja gospođice, je li bolje, malo bolje, pa da, nego kako, bolje je, proći će to brzo, vidjet ćete, samo malo strpljenja — onda se okrenula k nama živima, k Erminiji, mužu svome i meni, i kao da je ishod Madonine bolesti sudbonosan za naciju, pokazala nam zabrinutu i trpknu, našminkanu i nenašminkanu donju usnu koja je značila, ah, ništa mi se, ništa mi se to ne sviđa, i prošaptala je zavjerenički - izgleda loše! — pa se zavezla s Erminijom u mrtvozorničke dijagnoze.

— Ovo je drug od katastra - predstavio sam izdaljega svoga gosta Madoni - On će vam sve nacrtati što su vam oduzeli. Nacrtati. Nacrtati.

— Klanjam se... U zemljišne knjige - reče on sa mnogo takta i delikatnosti, jer mu je moja riječ zazvučila ironično, i jer nije znao koliko Madona shvaća.

Ali Madona nije odgovarala, ona je navikla da joj se klanjaju, pa makar i u zemljišne knjige, da je pozdravljaju a da ne odpozdravlja, i bila bi ih vjerojatno odmah istjerala iz kuće da ih nisam predstavio kako valja; pa kad joj je doprlo do svijesti da su to ljudi od vlasti, prinijela je očima neku imaginarnu maramicu, kao da skriva diskretno u dostojanstvu svoje vruće suze, i reče sjetno:

— Pisali smo Piju Jedanaestome, svetom ocu. Za nas podanike ispraviti će nepravde i zločinstva La Santa Sede. Pred Svetom Stolicom jer drhtao je ruski car!

Katastarski referent naklonio se s odobravanjem, i onda se pažljivo zagledao u svoju desnu rukavicu kao u buket smrdeća.

Ispratio sam ih na ulicu među svečani svijet što se u polutami progurkivao u tijesnu prolazu put crkve. Moj gost je zaustio da kaže kako bih možda ipak mogao trknuti koju večer da bacimo karte, ali se valjda dosjetio da bih ga ja mogao pozvati ovamo k sebi, pa se brzo otputio u neke svoje opće komunalne misli i zaključio kako mu se i to čini, a propos, možda površno, da je gospođica Madona na mahove čak i duhom odsutna, ili se on vara, jer koji je, zaboga, sad već papa onamo na redu... kao da se pribojava da ne bi naša otočna država upala u nesuglasice s vatican-skom komunom.

Ispričavao sam se da brije prilično i da ću se zato morati povući, i oni su to oduševljeno prihvatili, htjeli smo si uzajamno čak poželjeti nešto kao dobru zabavu, ali nije zgodno pristajalo ni za taj sveti ponoćni obred, a bogme ni za moj posao da se nazove zabavom, pa su se oni idući natraške zbunjeno sapleli među prolazne vjernike, a ja sam protrnuvši od teške zvonjave što se sručila nad grad s velikoga zvonika, poskočio kroz vrt prema kući.

Našao sam Erminiju gdje lamatanjem ruku pokušava izazvati božično raspoloženje. Kresnula je žigicu i tražila što bi upalila, motala je plamičak oko kržljava plamička na luminu, onda je spazila na boru krunicu i odnijela je brzo Madoni, tumačeći joj kako to zvone zvona božična i vesela u ponoć se Bog rodil. Ali Madona je gledala odsutno, krunicu je mlohavo prihvatila poput vezice za cipele, onda ju nemoćno ispustila na pod, zatvorila oči i stala disati teško i brzo. Promatrao sam to nekoliko trenutaka. Stanje je bilo sve dramatičnije. Erminija je podignuvši s poda krunicu ostala iskrivljena u zraku bez daha i s otvorenim ustima u kojima je samo zubalo malo zapištalo kao da će se odlijepiti od desni. Sjeo sam na Dragin krevet. Zvona su vani umukla, i čuo se jasnije hropac, i čulo se kako Erminija jezikom namješta zubalo. Rekao sam sebi: gospodo, ovo je sada agonija!

- To sam ja kriva! - šapnula je Erminija s užasnutim licem - Rekla sam joj da papio, sam rekla joj, luda ja, da je daje papio, taj vražji...

- Umiri se, sjedni sada, vidiš kako je - rekao sam blagim glasom dušobrižničkim i više pokretima i očima.

Ona je rukom gužvala svoje obrasle usnice i raskolačenim očima treptala kao da očekuje udarac groma. Pošla je u hodnik i pila tamo vodu u zvučnim gutljajima stenjući u bakrenu kutljaču kao govedo. Kada se vratila brišući vodene kapi s prsiju i sa brade, dovikne odmah s vrata:

- Jedanajsti! Je... jedanajsti, taj vražji sam rekla joj da je umro. Papapio, papapio! - lupkala se pesnicom po čelu - I dvanajsti i šta ja znam koji. Di mi je bila pamet!

Tu smo, dakle! Znači, Madona plače, a ne umire. Zato je Erminija plesala božićni ples i tumačila Madoni velika zvonja! Opužio sam se na ležaju i rekao Erminiji neka puhne u lumin, neka okrene prekidač, a ja ću se ispružiti u mraku, jer Madona će sada zasigurno zaspiti. Rekla je spremno laku noć, i da neka je zovem ako bude ne daj Bože... ona i tako na ponoćku ne ide nikad, njezini stari svi su bili neznabošci i komu komunisti, a brat i onaj drugi brat, tiboga, ovakvu bradu su imali, kao četnici, a bili bi, šta ja znam, glavni u općini, svuda i svakuda, samo da nisu poginuli od proljeva, od dili dili žanse kako ono di žinterije u Bosni i Hercegovini, a drugi isto tamo, ondje u Štajerskoj, vragtigazna, od topa i petarde. Svi u familiji od pamtvijeka bili su za ovo zlo. Ona je bila još onda sokolašica Miroslava Tyrša i crveni krst i u povorkama i sveostalo, drugarica i na mitingu, oštija, najveća! Itekako... smo pljeskali, i, dragi moj, svi na izbore! Samo, prokleti bili, ovakva pljačka na pjaci i šestodinara škombri, to se ona ljuti! A drugo sve — laku noć! Već je bila krenula, ali se vratila da me podsjeti na večeru koja me čeka na kuhinjskome stolu.

Još se čuo u vrtu njezin djevičanski hod i škripa vrtnih vrata, mrmor užurbanih vjernika između kamenih pročelja i

njihovo kopitanje po pločniku, a Madona se već spustila na četrnaest udisaja u minuti. Sviruckala je resko kao da puše u travku, u mojim ušima trubila je umorna krv, a onamo od župne crkve, koju po tradiciji zovemo stolnom i katedralom, pahnuo je na mahove prigušen gromor orgulja i pjevni krikovi euforičnih soprana iz bijelih grla utonulih u draškava i tamna krzna lisičja: mo-olivivi za—va—nas. Tutanj kao od dalekog nedjeljnog stadiona.

- Mali! — uskrsnula je iznenada Madona.

Pritajio sam se da čujem o čemu sanja, ali nije sanjala.

- Mali! Užgi lumin!

- O Madona santissima! Nema ulja u čaši, šta će vam?!

Ala, spavajte, ala!

- Užgi za duše, užgi per ii Padre Santo, donesi ulja, pa užgi!

Morao sam se spustiti s ležaja, doliti ulja, užeci dušicu u čaši.

- Dođi bliže, bello mio, sjedni na mene.

- Evo na. Sto sada, Madona? - Sjeo sam na rub njezina kreveta zijevajući i češući se oko ušiju i pod pazuha. Zapahnuo me od nje zadah crkotine i kao nekog pikantnog sira, tako da sam osjetio žeđ silnu i gorku, iako nisam jeo, iako nisam ni smisliti mogao hladnu onu večericu na stolu i stvrdle badnjačke fritule što ih je spravila Erminija da se održi uzanca. Spopala me žeđ od Taribinih taninskih preparata kao da sam ispio kalež žuči i octa, i krvnik mi sada trpku spužvu gura pod nos kao Raspetome. - Madona, što sada, brate moj, hoćete li piti?

- Malo kašnje, malo kašnje, bello mio. Sad mi prije povi-daj, mi polako u miru reci, sad kad je pošla ča ona špijona, jedno po jedno, kako si došao na općinu, šta su ti rekli, šta si ti njima nabrojio... Sve. Kako su ostali paf!?

U MENI se začela zla misao, i mogao bih zbog nje proklinjati jasnoga starog Tuninu. Osjećam kako buja već pod peritoneumom, negdje u mojoj utrobi, kako ću od nje štucnuti, i kako mi se vrtoglavica pojačava, kako se premeće i rita kao živi plod na mojoj slezeni zla misao, pa ću je roditi kosmatu kao vražića i odnjegovati na sisi očaja i svoga nesretnoga usuda. I onda ću živjeti u prokletstvu sa svojom odvratnom tajnom ispod košulje, ili će me jednostavno sva četiri otočna milicionara ukrcati u svoju plavu pasaru, upaliti motor na pola gasa, izbaciti panulu i prevesti me na Goli otok u radionicu kuhinjskih pločica. Nešto će se, mili moji, zbiti, slutim i pretkazujem, i neka se taj vrug dogodi ako je suđeno, neka se rodi ako se već i začelo, a Tuninu proklinjati ne ću, Bog da ga poživi, makar me sam gospodin Bocklin vozio u Boku Kotorsku.

Jednog ću dana samo uletjeti k Madoni kličući: Hosana! Heureka! Vikat ću kako smo sve dobili, kako je sve naše, to jest njezino, kako su sve vratili. Vikat ću Madoni da je bogata opet kao i prije! Da ima opet sve svoje, pola Otoka!

I ako je istina što kaže Tunina — veselje će je ubiti!

Morat ću se prije kod Taribe oblokati. Provalit ću joj u sobu, i već to će je izbezumiti. Viknut ću s vrata, viknut ću sa sredine sobe. Dignut ću ruke u zrak kao spomenik, kao da su se nebesa otvorila; viknut ću pokraj njezina kreveta. Možda je i zagrlim! Možda ću je zagrliti ako dobro popijem, možda ću je gadno protresti. Čestitam! Vikat ću bilo što, Kaštel, vinogradi, Dundo... Hej, Madona, sursum corda, porco ladro, pobijedili smo! Pa ću je pustiti naglo, razdragano,

neka padne na ležaj... ah, ljudi moji, izgubio sam busolu, već i to bi bilo previše! Nije ni čudo. Ali će se ona već - lako meni za to! — ona će se razabrati, čak će se, kladim se, lagano uspraviti u svome čučnju, podići se i na laktove, i gledat će me i očima proždirati, pitat će kako je to moguće, pitat će da joj sve potanko povidam, kako sam došao, kako sam rekao, kako su ostali paf. Lagat ću kao zvijere jedno, lagat ću, bajat ću, ja nisam masovik ni tribun pučki, ali maštovit sam, moj gospode, kao svi programi i proklamacije zajedno, i svi dugoročni lažljivci i hohštapleri i šarlatani i poete i vrtiguzi oko ovoga ćoškastoga globusa, ako ustreba, toliko da se ne zavaravamo i ne podcjenjujemo! Sta se tu ima prepričavati: vratili su sve! Znete li šta je to sve! To su tri dijela od Otoka, bogtepitaj, ne može se ni znati, ni okom okružiti — kmetovi, šume, ovce, brda, doline! Reljef! Sve je vaše, ustanite i poklonite mi se, pođimo u razgledavanje. Ili ne, nije potrebno, ne, klanjam se, evo, vama ja, vaša milosti, moj džilju gizdavi; na poljima, uz putove, na livadama, po maslinicama, oko stada stoje kmetovi i kmetski sinovi, čekaju da padnu ničice, a vi budite, Madona, tu gdje jeste, radite što hoćete! Spavajte! Ako hoćete, pljunite na podanike, zaželite zubaca lešo, upalimo sva svjetla, ne treba više štedjeti! Nikoga više štedjeti, dosta je bilo sužanjstva i otimačine! Kucajte i otvorit će vam se, tražite i naći ćete, lažite i vjerovat će se!

A ona će stati, ona će gledati, ona će slušati dok me ne prođe delirij.

Upaliti sva svjetla u kući ne će biti teško, stići će i ta penzija, stisnut ćemo se, uštedio sam, jer nema Drage. Zubaca valjda ne će naručiti. Nije ga jela ni dok je sve to imala. Gledat će me i zaželjeti najviše čaj od trava sa dvitri galetine. Onda će zadovoljno uzdahnuti i prosuziti: fala predragocjenoj krvi na ovome daru i što sam pravicu dočekala! Izvrnut će oči, upišati pod sobom iskrpanu žuticu, sklupčati se u tvrdo klupko i istisnuti dušicu, jer veliko je milosrđe Njegovo.

Zla misao se začela na dan Boga Božića natašte još oko sedme ure. I kako se javila, tako sam je snagom volje svjesno potisnuo u mračnu svoju podsvijest da tamo drijema u pričuvi, nedostojna i šporka. Može zatrebati.

Erminija je bila poražena toga jutra. Jer stara je nije poslušala — živa je, i još se čini čuti. I još joj ja, budala, naručujem mortadele i mandarinke, kao da bacam u more, onamo preko zida, sve te delikatese i dinare, u more, preko zida, ovako hop—la, hop, na, ajde, u more! Buzdo! I toliko sam, bogati, skrušen i pokoran, kao da ću naslijediti carevo blago dužda Orseola! Naslijedit ću, šuplja glavo, redine od slamke, kola od limuna i kelju Dudićevu! To ću dobit i to će biti hvala, kelja Dudićeva! Njoj je upravo žao što nam i vodu iz bunara daje, mamelucima takvim kao što smo mi!

—Ja znam da je i ona dušak... dušak... kršćanska, idemo reći, premda ja Boga ne priznajem i ja do njega ne držim ni mrve. Ali nešto, oštija, mora biti, neki vrag tamogore, barem majka-božja da imaš koga beštimat... ili moja stara luda mater, jer čim se ovako živi bedasto i utaman, i bogudušu-bogjeneće, onda mora bit, moram-mora da je neko čudo sakramentano! A duša je, duša znam. Dušu imamo svi, perdio, jer još bi samo trebalo da nemamo ni to! — Erminija se sapletala u svojoj bespomoćnoj ljutnji, očito je već i njoj svega bilo do grla. Namah sam bio pomislio da će se ona mjesto mene potajno pobrinuti za Madonu, da je čime obveseli, šokira i razjari, ili kojom žešćom hranom natrpa. Ali bilo bi to previše očekivati od dobre naše i dobroćudne. Ona je samo nervozna, ali nije zla, nije zla. Šta možemo. Takva je odma... terine utrobe.

Popodne smo Madona i ja sami slavili u tišini i samoći blagdanskoj. Časne su nam poslale tanjurić slatkiša i bočicu maraskina, kao kapi za uho. A mala djevica bila je manje uplašena. Noseći pred sobom tanjurić kao zlatnu pričesnu pliticu, uznijela je oči čak do moje porugljive brade, i progovorila već i dosta koketno, sa jednim draškavim ženskim hormonom među glasnicama od kojeg joj je glasić muklije

zazvućio. Govorila je ravno u moja prsa, jer ja sam prišao blizu, ne bih li je štogod uplašio. Rekla je što je već bilo propisano da se kaže, ali nije ustuknula ni koračka, nije tražila zaštitne naočale, i nije žurila ni žmurila. Na glavi je imala crvenkastu krunu od najsavršenijeg hrvatskog tropleta koji je ikad u mramoru uklesan, i pahuljice, žute oko čela i oko ušiju; i pahuljice su se vijorile dok je deklamirala, ali je de-beo kolač pletenica ležao na glavi nepomičan kao teška zmi-ja na drvu spoznanja. Primio sam pobožne čestitke i preuzeo tanjurić, umalo je nisam i pošakljao malčice ispod bradice, ali se u to začuo iz Madonine sobe potmulu tutanj prigušen jorganom i otplavio svu moju mužjačku nadmoć nad ovim cvrkutavim djetetom. I opet, zatim i opet tutanj, zvučan i razgovijetan, koji razgoni sumnje! Nisu li to Erminijini as-pirini, Ilija sveti, gromovniče?! Pošto je tako najavljen početak naše božićne svečanosti, mala djevica zažarila se žarom stida i šmugnula kroz vrt pocupkujući kao slatka Japanka podrezanih peta. Madona je opet recitirala:

Santa Barbara, San Simon,
Liberene de sto ton,
De sto ton, de sta saetta,
Santa Barbara benedetta.

- Jesu ti rekli zašto su došli? - pitala je porugljivo kada sam unišao k njoj sa žrtvenim darovima u ruci. - Jesu ti rekli koliko daju?

- Jes - velim ja — prodano. Kuća je, kažu, ruševna, pa sam je dao u besćenje.

Ona je stala trzajući zgrčene laktove tražiti oko sebe nešto čime bi me ubila. Ali ja sam znao koliko bi me mogla stajati ovako blesava šala, i brzo rekao:

- Bila je mala od švora. Evo — rekoh i podastrijeh brašna-ste kolutiće - Čestitaju vam Božić i pozdravile vas. A evo ga za vas i maraškin.

Nekako je sumnjičavo gledala, nešto razmišljala. Je li još i sad vjerovala da je kanonada rastjerala kupce i spasila kuću, ili je istoga trena odjahala u pampase svoga duhovnog ladanja? Nije bilo jasno u kojem se sada predjelu povijesti obrela. Pogledavala je mene pa sebe, i razgledavala te koordinate oko svoga stvarnog ležaja, i onda uvraćala pogled u svoj zbrkani perivoj utvara, pokušavajući umnim silami svojimi odrediti jesam li ja onamo gdje su utvare, ili ovdje gdje ničeg nema, i kojim se to prostorom krećem izgovarajući svoje riječi za nju.

Osluškivala je odakle riječi dolaze, kao da je ova soba grobnica u kojoj se čovjekov glas ne očekuje i u kojoj je zaista realan samo onaj vanjski vidik koji je nama nedostupan. Ali neshvatljiva iskonska taština koja je iznenada ukopčala sustav obrane i straha od smiješnosti, stvrdnula je njeno lice, sakrila nedoumicu i učas su me gledala samo dva srdita i stroga oka pogledom vladarske nadmoći; ona su govorila kao što govore poznate poze ustoličenih: "Mi ne pokušavamo dokučiti vašu nepoznatu ništetnost, ali milostivo držimo da ste smeće; mi ne propuštamo k svojoj svijesti nesuvislost vašeg podaničkog govora, odlučili smo smatrati da lice-mjerite; vidite li da vas ne vidimo?! Vidite li da vas ne čujemo?! Vidite li - ne egzistirate! Ako što vidite, vidite Nas; Mi smo jedini dokaz da postojite, ako to hoćemo!". To su govorile njezine oči, njezina maska kao s majestetičnih portreta.

Da nije sasvim tako, ja donekle znam. I možda sam, naprotiv, upravo ja dokaz njezina postojanja. Jer zar ona inače postoji, ako ne kroz mene?! Ja svakodnevno priznajem nježno postojanje: pokrećem je, hranim je, čujem je, vidim. Jedini je razumijem. Kroz moje postupke potvrđuju se njezine želje, ostvaruju njene riječi. Uspravljam njene izvrnute misli i tako ih oživljujem i osmišljavam. Ja sam domadar jednome nametniku, ali će taj infuzorij, krpelj i mješinać usuti s vremenom u moju dušu svoje ljigave ličinke, taj fitoparazit sa plest će moje žilje i krv moju svojim neraskidivim izdanci-

ma, i ja ću od te trakavice presušiti u svojim najboljim sokovima, od ove ću se gljive rastočen rasuti. I bit će istina: bit ću smeće, postojat ću samo dok me bude htjela piti.

Sjeo sam do uzglavlja, razdrobio joj u žličicu suhi samostanski kolačić i pitajući je slatkišićem kronuo joj u uho kap svojega otrova:

— Ne smije se ovo kuće ni prodati ni darovati. Po zakonu. Da smije, isplatilo bi se i za bagatelu. Za te pare mogli biste svaki dan čalabrknuti ono što najviše volite!

Začudo, nije opako reagirala. S apetitom u očima, kao gladno dijete usisala je suhu slatku prašinicu sa žličice, i možda se samo pokušavala prisjetiti je li ona jučerašnja darežljiva obećanja dobila u snu ili pred nebeskom porotom.

— Sempio. Misliš da nisam bila jutros na općini!

Samo je to rekla. Nesigurno i suzdržano. U mojim očima provjeravala je svoju nedoumicu.

Između nas na klupici bila je prostrta mala božična gozba: kolutići i bočica maraskina. Kroz prozor zabila se u pod pred moje noge zraka popodnevnog sunca, pletena od hrđava zlata, rasula se po krivinama izribanog poda, bliješteći i goreći na končanim stručcima izgrebene jelovine, i sjenčeći masne čvorove i vijugave godove u izlisanu drvu. Od toga svjetla prošarali su sobu pramenovi polutame iz koje se blijed ožarilo Madonino lice i krajičak bijele čipke na ponjavi. A u toj tišini mrvljenje prhkkih kolačića bučilo je kao štropot drobilice, i Madonino sisanje te slatke sačme odzvanjalo je pljeskom prakljača.

Kao u ćeliji kod fratara. Potonuo je prior u jamu žičanog uloška, i prior ima duge gaće s vezicama, a ja ga pričešćujem corpus Domini nos tri, i čujem gdje u klausturu klopću neke olovne kapi u dubinu zdenca i daleko negdje u omari pucaju suhe šiške u krošnji pinije. Ako ima istočnoga mračka u mojoj duši, ako ima potrebe za preporađanjem i očišćenjem i za spiranjem svih zemnih ljuskica, onda sam zacijelo nekoć, prije reinkarnacije, morao biti fratar samotnik, i sad me

nenadano salijeću nadstvarna sjećanja i krnje vizije. I uvijek onaj neki nejasni davni klaustar od kojeg odzvanjaju sve neobjašnjive asocijacije i od kojega je kvadratična i moja utroba i svi moji horizonti ćošasti. Ta akustika tihog prostora koja je jedina tako posve predmetna kako nikakav stvarni volumen nije stvaran. I čini mi se nevjerojatnim ovaj dan današnji, neshvatljivo da je zveckavi, pjevni, bučni, razigrani, nazdravičarski blagdan danas, pun prštavih krijesnica, blistavih i lomnih loptica. Nevjerojatnim mi se čini ono jučer, neshvatljivo je da sam ja ikada ronio bezglavo kroz metež rata, granate, viku. Nepojmljivo. Cvil tramvaja na zaokretu, povorke i oni važni tulum. Da je ovo božično popodne, da je svijet naseljen, da u zraku iznad ovoga krova vise pod kupolom Svetoga Andrije silna zvona vikači čija brončana zjala u ovo sito popodne samo privremeno miruju. Nevjerojatno je. Utonuli smo u mir kao u čašku mesoždere biljke, Madona šuti kao deflorirana. Ona u nijemoj ekstazi ispraća slatku kašicu što joj curi niz jednjak, a ja stružem s jagodica svojih prstiju neugodni šećerni prah sjedeći u snopu svjetla što se već popeo na mene kao na izabranika Gospodnjeg, osjećam hladnu veliku fratarsku tonzuru na svom tjemenu i čučim sav u svome asketskome tijelu kao u hrapavoj mantiji, i kao da me zaista nepovratno više nigdje nema nego samo ovdje na kamenu podno mrtva zdenca usred izgubljena klaustra.

U tišini zdrobio sam pecivo uz hrsak i prasak. Madona je samo uzdahom naznačila svoj neveliki povratak. Polumjesečasto pecivo srunilo se među mojim prstima u vlažnu žličicu, i kada je pohlepno gojenče razmaknulo usne, pokušao sam opet prinijeti žličicu, ali je ono glavom odbijalo, i ja sam ustuknuo i pitao:

- Sad kapljicu maraskina, ha?
- Čekaj — zaustila je — hoću nešto da ti kažem.
- Recite - velim, a znam da će opet... kako je bila na općini, kako su ostali paf... — Hajde, recite, recite...

- A šta? Recite. Govoriš, a ne znaš šta ti hoću reći! Hoću reći, znaš, sad se spominjem i tebe. E, tebe, e. Tebe se spominjem. Kad si bio mali. Nikad se nisam mogla tebe sjetiti, koji si ti, od koga si. A sad mi je palo na pamet. Na pamet kad si bio mali i da si to ti i koji si i sve drugo. Kako da je bilo sveto nadahnuće, jesi to ti, ma nisi to ti. Oservaj svitlost okolo tvoje glave. Il cerchio dei santi! Insomma, ti si to, i nitko drugi. Mali moj, bio si anđel, spominješ se ti kad si bio od anđela obučen, bello mio, mi ricordo come se fosse ieri! Ala, reci, znaš, ma ti se ne spominješ, poveretto. A ja sam te... ma vidiš ti, niko mi ništa ne govori ništa, a ja onda, šta ja znam, jadna, sam mislila da je to moj odvjjetnik, da si moj odvjjetnik, a ne moj mali anđel da si to ti, ni nakraj pameti!

Madona se raspričala kao što davno nije, i taj je govor nalikovao već na jedva razgovijetnu molitvu, bilo ga je zamorno pratiti poput buncanja u polusnu. Iako je bio istinit i stvaran, začuđujuće točan. Izbio je kao vrutak iz tame i groljio jedva se prebacujući preko njenih usana, ali je izlazio čist i upravo nestvaran od jasnoće. Davni dani zasjali su u ovoj sobi nedodirnuti vremenom, i nikada valjda prošlost nije bila tako neposredno prisutna kao sada kroz ovaj medij, kroz ovaj nepokretni vremeplov kroz koji oživljuju jasno sjećanja brišući sve razmake godina.

U našim vratima stajala je Stričeva sestra Icita baš uoči Sveta Tri Kralja, i to je bio takav događaj! Ne zato što su Tri Kralja, nego zato što je uopće došla, ona koja zbog moje Tete nije nikada k nama zalazila. Rekla je s vrata odmah Stricu:

“Ja sam došla bratu svomu. Brate moj, nisam došla za drugo, nego za poslom od beneficence, od kongregacije i od trećoretkinja i od naše predsjednice kontese Madone Markantunove, koju ti prvi poštivaš i služiš, i zato me slušaj kako kršćanin i nemoj činiti mote koje činiš već.”

Stric je pokazivao nervozu, brisao je sa svog pisaćeg stola tobože neke mrvice sa oba dlana brzo i neprestano, okretao na

stolu dlanove pokazujući te svoje papire koji ga čekaju, kašljucio, premetao noge pod stolom i gledao kao krivac u one svoje pretince. Požurivao ju je ljutito i splašeno, zrakajući ispod oka prema Teti, koja se s vrata brzo i demonstrativno povukla nasred sobe, gdje je na velikome stolu stara Stramacera punila i prošivala naše plave madrace. Teta je stala prstima skupljati vitice vune po zakrivljenim čavlima zubatih gargaša, kao da joj je odjednom postala skupocjena svaka ovčja dlačica, kakvih ima na svakom grmu tisuće, a sve to samo da se odvrne od lcite i da pruži Stricu priliku da se iskaže kako se od njega i očekuje. Prsti su joj stali podrhtavati, i videći to i naslućujući, Stric je uvredljivo otresito ponavljao lčiti:

“Reci mi finalmente šta imaš za reći, pa pođi s mirom čim prije!”

Nikada tako izvan ove kuće ne bi on razgovarao sa svojom starijom sestrom, ali i ovdje je ona velika i važna, jer je i ovo kuća njihovih otaca.

“Hvala, brate! Hvala, moj brate! Ali ima! Ima ko to vidi!” započne ona svoju žučnopojkju. “Meni činiš samo djelo milosrđa ako me maltrataš i ponižavaš i vrijeđaš. Ne ću reći: ‘i ruku dižeš na mene’, jer to još nije, ali što nije, može biti. Neka. Sve za otkupljenje i pokoru. Nego sebi. Sebi ne činiš dobro, ma cosi sia, tako su te iskvarili i naučili da se komportaš. Obilate i preskrušene tolike molitve moje za čin preporučenja i tvoje duše, brate moj, morat ću reduplikat i umnožiti, a bilo bi bolje da svi mi ta moljenja upravimo za duše naših starih pokojnika!” kita je podizala svoju izlizanu ručerdu prema slici njihova zajedničkog oca i majke, što je strašno uvećana visjela na velikom zidu.

Stramacera, stara vještica pogrbljena i čvorava kao mršava mačka, mehanički je pogledala prema onoj slici na kojoj se isticala bijela bradica i crne obrve Stričeva i lčitina oca i sijeda glava njihove majke, navlas slična ovoj glavi što tu na vratima pospano moli. Budući krivom igletinom, kao da je dežurna u paklu, reče promuklim basom Teti:

“Kolike beside! Ne ćeš ti! Kolike beside, po Krištofora trudnoga! Kolike sestra bratu beside, jah! Meni moj pokojni nikad nije ‘tamo se daj’. Ma spominjem ga ispod glasa u sebi. Ne predikam. Rečem: ‘Đidi moj!’ i uzdahnem jedan sospir, i eto ti, to ti je sve. I on zna, čuje on, a ja šijem dalje. Ma i ove bi bolje učinile da lavuraju, a ne da predikaju okolo, ste me razumili.”

Teta je šutjela, i tko zna je li od toga basa što razabrala osim mumljanja. Naslušala se ona o pokojnome Đidu i o “tamo se daj”, a sada ju je zaokupilo koliko će se Icita zadržati na njenome pragu.

“Ti vidiš i čuješ”, govorila je i dalje Icita svome starome ocu na slici, “i znaš kako se mene prima i dočekuje na vratima od kuće naše, koju ja izbjegavam i škivam sve dok me sveta misija i poslanstvo sveto koje me vodi nije nagnalo. Ma hvala Bogu!”

“Ala daj, dosta mi je te litanije i ežaltacije, oštija! Nije mene volja tvoja, i imam svoga posla; ako hoćeš govori, ako ne, va te... far...!” odbaci Stric i stane prevrtati papire po stolu.

“Dobro”, reče s uzdahom Icita. “Došla sam ti reć da je vaš mali ove godine anđel za krstit vodu. Operite ga i očistite, i nokte, i uši, i koljena, i neka se isprazni dobro, nemojte mu dat danas večeru, ni sutra kafu. Neka bude, i treba da bude natašće, kako za svetu pričest. On je još do proljeća pod grijehom istočnim, ali ovo ti je, mali, kako tvoje prvo očišćenje i kušnja pred licem Njegovim, zato neka budeš kako pričesnik. Ti znaš, brate, ako nisi zaboravio, svete uzance, i nije potreba da te puno se upućuje.”

Teta je odmah planula:

“Moje je dijete čisto! A ko to kaže, ko kaže da baš moje dijete mora to, te vaše...!”

“Pšššt, hodi, hodi, muči ti, ala! Božja je volja, i to je počast velika!”, pokorno izusti Stric strahujući da se Tetin otpor ne pretvori u huljenje.

“Izabrala ga je skupština od Marijinih djevica”, otpoče Icita pretjerano jasno prononsirajući odgovarati Teti, ali je nije

udostojala pogleda, već je gledala preda se, svome bratu pred noge s nešto prezriva predbacivanja njegovoj popustljivosti. "Sve stare i krjeposne Božje ugodnice, bez svoje djece, koje nemaju djece, i kojima župa i običaji daju ovlast tu da biraju."

"Božje ugodnice!" psovala je Teta, i činilo se da kaže 'ukosnice'. Božje ukosnice. "A zašto ne naprave same one takve anđele, ako im trebaju?! Pustite vi moje dijete!"

"Per l'amor di Dio!" sablažnjavao se Stric, znajući da je na čelu onih ukosnica sama kontesa Markantunova. "Daj se razlogu, moja ženo, znaš da vrijeđaš šjoru kontesu! Ma ne znaš to, ili ne misliš, e, jerbo ne bi, znam... Daj se razlogu!"

"Druga bi se, držim, majka, ili podimo reći pomajka, radovala i obveselila. Najumiljatiji i najljepši muški djetić prvopričesnik među uglednijim familijama u gradu se bira bez zloće i nenavisti, po duši", produžila je istim tonom Icita. "Mi smo kolebale kako balanca, jer ima u gradu, moj brate, više od koja dobra kuća i više od koji djetić ricast i plemenita obličja, ali kontesa je Markantunova, za reći pravo, a i ja sam testardo upirala prstom na vašega maloga, jer sam ti kako sestra hotila uzdić glas i kuću. A znam da nije mali ni vaš, ni domaće dijete, ni, kako sam ti rekla, jedini... Na svoju nevolju sam se izlagala za tebe, cuore ingrato, da me sada ovdje pljujete. Hvala, brate. Ma niste ni vi, prosti Bože, napravili toga anđela, bi se moglo reći, ako ćeš po istini, šta ne?!"

Teta je umukla i teško gutala jezik sagnuta ponad gargaša, a Stramacera uzdisala bolno, slineći usnama špagu i budući žestoko kao da probada vražji papak. Stric je onda nabrazinu obećao da ću ja sutra biti spreman i dostojan, pa je oprezno izgurao Icitu iz kuće, čini se, pun zahvalnosti i srdžbe, očaja i straha u isti mah. No Teta je cijelo to popodne šutjela kao obamrla. Stric je opet zasjeo za svoj pisaći stol i dugo brisao mutne naočale od ganuća, a onda ih nataknuo i nastavio čitati knjigu. On je tu knjigu slučajno čitao. Čitao ju je jer mu se nekako našla na stolu, a inače nije čitao ni-

kad. Bila je to stara i dosadna knjiga s latinskim riječima, križevima i historijom dalekoga grada Griča, koju ja nisam razumio, ali su mi je neki posudili, pa sam je morao zadržati i malo listati. Njega je moja knjiga toliko zaokupila, da je ubrzo zaboravio na prijetecu tišinu što je ispunila sobu za njegovim leđima, i, ne zbunjujući se povremenim debelim mumljanjem Stramacerinim, zadubio se ozbiljno kao đak. Isprva je valjda stao čitati da bi se zaštitio od Tetinih pogleda i gorkog objašnjavanja, i da bi bio kuražniji ako bude ipak morao odgovarati, jer je ovako za radnim stolom, okrenut svemu leđima, uvijek lakše rješavao sporove i bolje odolijevao nasrtajima. I Teta i Mada i ja bili smo navikli da on po čitav dan sjedi tako svima nama posve okrenut, kao u kakvom zasebnom svijetu, i da po čitavo vrijeme sam sa sobom razgovara i sa svojim papirićima, koji su stalno u jednako velikom neredu bili razasuti po cijelome stolu i zatisnuti kao smeće u otvorene pretince. Uvijek bi nešto tražio ili računao napamet, a pribilježio bi samo zadatak i rezultat. S ponosom bi govorio: "Točno. Ne znam i ne ću da znam sve te operacije. Operacije na papiru. Ja imam operaciju ovdje!" kucao se po glavi "I kakvu operaciju! Ti uzmi olovku, ja ću napamet, da vidimo šta znači tvoja operacija! Ebete! Operacija je ono kad ti nožem režu trbuh, a ne računanje, budalo mala! Još ti ništa ne znaš! Kad nema čovjek u glavi, mora črčkati s tom olovkom kao jedan analfabeta, a ja to sve ajncvaj!" Ali je uvijek zaboravljao i zabacivao svoje bilješčice i po čitave se dane sam sa sobom prepirao: "Maledizion de sti bi-glietti! Najprije sam ga imao tamo, imao simo, dappertutto, a onda sada ni dragi Bog ni Bogorodicamajkabožja više neka zna da ga ja uzalud insomma tražim okolo, i daj ovdje i daj ondje, i nema i nema. A može ti, budali jednoj, bit pred nosom cijelo vrijeme kao nekidan... Ma kako nema, santo Dio, kako da nema, kad su baš na njemu bile procjene od lanjskog uroda masline, to mi je, da ne mogu bez toga, sve je bilo preciso na onde tamo njemu, elenco i popis i sve po

broju kako koji kmet. Evo nema. Ma nema, ne, nema! I onda? I onda šta? Pfu! A sad, šta vrijedi! Ocu se ubit i ćoraviti?! Ma kako to da baš njega nema...?!", i onda sve iznova. Tako su prolazila njegova duga sjedenja, i mi smo uvijek samo vidjeli ta leđa, okrugla i mesnata pod tijesnim svilenkastim prslukom, iza kojih se čulo šuškanje papirića i šištanje njegovih bezubih monologa. Bile su to pokadkad prijetnje dužniku, ismijavanje vještaka koji su podnijeli naivno niske procjene u prilog seljaku lopovu, jer svi su oni jednaki lopovi, a najčešće je to bilo naprosto žvakanje bilokakvih riječi što ih je njegova velika energija morala rasipati da bi sačuvala ravnotežu.

Ali ovog popodneva Stric je šutio, i to nije moglo značiti da se sva ta svekolika energija uposlila oko čitanja, već da se troši i na podnošenje ove teške atmosfere iza njegovih leđa, da se priprema kako će smiono dočekati provalu Tetina gnjeva, kada se sruči odostrag na ta pleća. Dugo je tako potrajalo da je Stramacera muklo gromorila, a njena igla puckala pri svakom ubodu kao da se zabada u napeti mjehur. Teta se već gotovo bila smirila, sjela na donju dasku gargaša i stala drugom nazubljenom daskom strugati, čerupati i češljati gomolje stare, stvrdle, uležane vune. Zakrivljeni čavli sudarali su se i grizli kao da se oštire, zveckali klempavo u svojim labavim ležajevima, a Teta je rukom razgrtala i prevrtala vunu po tim krokodilskim raljama, pa opet lupivši daskom o dasku nastavljala grebenanje. Kroz to ritmično udaranje zanio se Stric u čitanje, zaokupio se uvelike knjigom jer ga je ritam rada ohrabrio i osamio. I već je grebenanje bilo i prestalo, čulo se samo ubadanje Stramacerinih igala i Tetino škljocanje zubima kada bi pregrizla konac, a Stric odjednom lupi nogom o pod i prosikta oštro i zaprepašteno:

“Oštija, lo mazza!!!”, onda se naglo povuče i reče pokunjeno “Gotovo je! Ubit će ga!”.

Teta se samo uhvatila za srce, problijedjela i bolno uzdahnula. Prešla je rukom preko čela i pogledala kako su joj prsti postali voštani. Da nije bilo težih problema u zraku, ona bi

uskovitala sav zrak u sobi na onoga tko je plaši svojim iznenađnim brutalnostima. Sada se samo ukočila, ističući tim skupocjenim mukom koliko je uvreda neprolaznija i strasnija od svih tih nervnih šokova.

Stric, međutim, nije bio posve svjestan kako je djelovao njegov panični uzvik, kojim je i sam u prvi čas bio zatečen, i već malo poslije, zanijet čitanjem povikao je:

“Assassinio! Eno ga, ovaj čas, bravo bogami! Bella roba! Jesam rekao! Guarda, a on buzdo ništa ne vidi! Razbojništvo!!! Na tvoje oči! I to s nožem!”

“Ma šta govorite i vi”, tješila je Štramacera ne razumijevajući. “Nije to rečeno odmah da će zato mali stradati! To je bilo prije u starinska vremena. A u zadnje doba puno ih je ostalo i živih”, i onda svoje tješjenje pokvari glasnim uzdahom “Nije rečeno, ma opet... nikad se ne zna”.

“Ne misli on na maloga, moja Štramacera!” odvali Teta optužujući, “njemu su romani u glavi. Romani!”

To je Strica vratilo u stvarnost. Htio je na neki način pokazati brigu za mene, ali uvijek kada bi on pokušao što popraviti, pokvario bi sve zauvijek. Ne znajući o čemu je Štramacera Teti govorila, i što se upravo tu iza njega pričalo, javi se kao izasna:

“Onda, mali? Šta je, jesi li bio na zahodu?! I ne meći nikakve stvari sada u svoja usta! Misli na sutra i na svetu čistoću iznutra i izvana. I skruši se.” Govorio je to ne okrećući se, kao da čita iz knjige, ali opazalo se da je uznemiren i da više ne čita nego je okrenut uhom ovamo.

“Oj Lukeni, kleta ubojica!” Teta je u najvećim depresijama birala neizravan govor; započinjala je govoriti ni sebi, ni Stricu, ni Štramaceri ogorčenu pjesmicu protiv kletoga Lukenija koji je caricu iglom u srce ubio, a na to ju je po svojoj prilici podsjetila tapetarska igla, ne nikako ubojstva zlatnom iglom u povijesnome gradu Griču, o kojima ono tamo Stric čita, i o kojima još samo ja nešto malo znam, a Teta ništa. Taj otegnuti Tetin škrgut, to je bila ona njena mješavi-

na mržnje, poluruga, osude i tuge koju je Stric dobro razumio i možda osjećao čak kao iglu u grlu i kao kapi vode na nepomičnu tjemenu kao Lukeni, pa se zato pozlijeden stade braniti opet zaobilazno: "Bolje ćeš učiniti da šiješ te štramace, je li, Stramacera, za koje te plaćam, a ne da se pleteš kad ja govorim! Ja govorim za ovdje šta je u romancu, a ne od maloga! Kakav Lukeni, bedaste obedvi, šta ga Lukeni ulazi, kakav ubojica, kakve su to uvrede od riječi! Kako, kako mali stradati, budale! Ja govorim od ovoga lukena ovde, i bolje bi bilo da i vi čitate, injorante! U romancu, u romancu, razumetevimene! Tu se vidi kako ljudi asasinaju i umorstva, draga moja, pišu, kao... šta ja znam. A ne mali. Šta, oštijadelamadona, šta ga tu intraje mali!" Stric se pomalo i ljutio, postidjen valjda što je uhvaćen u čitanju. Čitanje romana poistovjećivao je inače s bludnim grijehom i uvijek prijetio da će te prascarije zderati ovako... ovako, i sažgati kao Sodomu i Gomoru. Sada je na to zaboravio, samo ga je oblio stid, pa da se nekako snađe, okomi se na mene "1 znaš ti mali, uvijek nisi neposlušan, zašto ne ideš na zahod. Kad ti se kaže, izađi tamo i tiskaj, tiskaj!"

"Tiskaj, tiskaj!" iscerila se iznenada na nj Teta, jer joj je baš prekipjelo. A zbilja je to već bilo blesavo. Planula je. Tiskaj ti, imaš dobar jezik! S nama znaš, a sa svojom sestrom...! I ne vrijeđaj, znaš, ovdje ženu koja u tvojoj kući za tebe radi! Injoranat si ti!"

"Hraaah" uzdanula je hripljivo Štramacera "pustite, sinjora, s mirom, ala!"

"Radi, radi... zato je plaćaš da radi!" mrmrljao je za sebe.

"Zna žena šta govori", reče Teta, očito željna da sada iskaže svoj strah.

Ali Stric nije htio prihvatiti taj razgovor, samo je mrmoreći nad knjigom obezvrjeđivao Tetine i Štramacerine strepnje. Ja sam već tada shvaćao da se preda mnom krije koliko se može. Bio je zapravo velik strah zavladao i obuzeo sve njih. Strica isto. Samo Stric nije htio pokazati. Iako, skrivati

to od mene nije imalo nikakva smisla, jer ja sam dobro znao sve one priče oko tih anđela koji su obično umirali pošto bi krstili vodu. Neki su umirali kraj samih orgulja na gornjem koru. Neki bi došli kući, presvukli se i odmah legli na krevet mrtvi. A neki su pali mrtvi poslije. Kako koji anđeo. I nitko od starijih ne može se pohvaliti da je bio anđeo, pa preživio. Neki se, istina, hvale, ali nitko im ne pridaje važnosti. Svi su ti anđeli svršili bogzna kako i kamo, prema tome. Postupno ili naglo. Nema ih. Samo lanjski i preklanjski i tako još koji anđeo ostao je slučajno živ, i to zato što ih se ja sjećam, ili sam vidio fotografije ispred Foto-Rio. Premda oni i sada mogu jednoga dana bez razloga umrijeti. Osim toga današnja djeca nisu ni dostojna da ih Bog uzme k sebi i da im odmah dade trublje i fanfare što su ih imali na koru dok su pokrštavali vodu. Na njih koji su preživjeli nitko se i ne osvrće, i njihov je izbor bio, točnije rečeno, obična pogrješka ondašnje kongregacije i tih djevice, jer nisu znači izabrale pravoga. Kako kaže Icita: predestiniratoga. Uvijek i svake godine mora da ima negdje u gradu onaj pravi koga je Bog stvorio za svoga anđela, ali nije rečeno da stare žene znaju. Kad pogrješno izaberu, pa anđeo ne ode u nebo, onda se lijepo šuti i prešućuje, jer je bolje i ne spominjati stvari zbog kojih se Bog nervira, a njegove ugodnice stide. Lani su htjele, osim toga, izabrati sina od gospodina Agronoma, i tu su možda upravo pogodile, ali je stari stao vikati da njegov sin nije janjičar i da on ne dopušta da se njegova djeca bacaju, što ja znam, Sfingi koja ih proždire, pa je po gradu i po kućama tumačio i bunio narod kako su u stara vremena sfinge određale gutale janjičare jer nisu znali zagonetke. Zbog toga je bio u crkvi javno proklet, a što je najzgodnije, njegov je sin poslije ipak ostao mrtav. Tko je izabran od Boga, taj nije nikakav janjičar, bez obzira kakvog imao oca bezbožnika ili čak Agronoma. Bili su Agronoma počeli svi zvati Svinga, što je nešto strašno uvredljivo, još gore nego aždaja, ali kad mu je sin umro, polako su prestali, i čak mu nitko nije ništa pri-

govorio kad je opet došao u crkvu, najprije na sprovod, a poslije i na majske pobožnosti. Pretvarao se i župnik da ga ne vidi. I tako je slučajno onaj drugi anđeo, koji je bio silom prilika izabran mjesto malog agronoma, ostao do danas živ, samo što mu je iscurilo desno oko, a mjesto njega je umro onaj pravi, predestinirati.

“Mali je veramente dostojan”, opominjala je navečer ozbiljno Stramacera. Sjedili su za večerom, a ja sam postrance čitao “Anđeo čuvar” i bio zadovoljan što ne moram ništa jesti i što sam u cijeloj kući najvažniji. Činilo mi se da ne ću morati više nikada jesti, jer sam već anđeo, a razmišljao sam i o tome kako ću postati čuvar možda ovome, možda onome, čak i odraslima, učiteljici... sunca ti, pa ću možda nekome i priznati da ga čuvam i motrim, a možda ću ga katkad zafrkavati: ne smiješ ovo, ne smiješ ono... napij se mora. Ali to sve u stvari otpada, ako sam izabran za trubača. Stramacera me dvaput pogladila po kosi i ponovila: “Dostojan je, dostojan, vidite kakvi vlasi okruglasti i zlatni i zamotani kako vunica od janjca!”

“Ma nema ništa dostojan! Kakav dostojan. On je živo dijete, svakoga štucigaje, i fala Bogu nemiran je dosta i preko mjere intrigož!”, govorio je Stric kao da se pravda pred Tetom, po prvi put ističući moje grijehe kao vrline. “Pa dijete je, Bože dragi, dosta vražje, i onakvi romanci šta on čita, kako da sve razumi i kako veliki...”

“E, a neka vas Bog usliša. Ma on je i ministrant, kao malo tko otpiva na staroslavenski e in latino, na dva jezika, i kako mali svetac. Gledam ga ja kako kleči. Kako gleda s očima. Kako zvoni podizanje.”

“A ti, dosta! Ili može biti ne znaš šta mu je otac?! Mu je bačvar, oštija! E, onda kad znaš!? Kako može... daj, daj, nemoj me činit... da iz muda jednoga bačvara poteče...”

“Ajme meni, ma ča to govorite?!” skandalizirala se Mada.

“Parolazze sporche!”, reče Teta, premda nije bila osjetljiva na težu riječ. I tu ju je Stric ulovio. Znao je da ona nema

pravo u ime lijepog izražavanja protestirati, pa odstupi od posrednog razgovora preko Stramacere, i stade joj se dobrohotno i nedužno ravno u lice podsmijevati umiljato, u nadi da će svađu i Tetinu zabrinutost preobratiti u smijeh. Odmah je stao usiljeno slinaviti i brzdati na sav glas kroza zube, da ja ne bih razumio, deklamirajući poznate stihove:

Doletila tica benvenjuda,
pa izjela Gavrilova muda.

“A ma kako je da je”, požuri Štramacera, postidjena ovom Stričevom raspojasanom šalom, koju je prethodno psikanjem htjela zašuškati, tobože i opet radi mene, “mali je i potrebu učinio priko svoga reda i vremena i u neredovito doba, kako da mu je, božeprosti, nadahnuto!”

“Hajde i ti!”, uzburka se sad i Teta. “Reklo bi se da baš želiš zlo. Muči, viščona, ne zovi ga!”

“To sam ja učinio od muke!”

Nastao je velik smijeh, radostan, kao da sam tko zna što izustio. Kao da su samo to olakšanje čekali. Smijali su se sretni kao što bi se smijali umirućemu koji bi se iznenada vratio iz bunila, isplazio im jezik i čvrstim glasom upitao “Sta ste blenuli, gladan sam!”.

“Pa da”, potvrdio sam, “sve mi se ovdje skupilo i boli me.” Oni su ponovo prasnuli u radostan hihot. “Načinit ću se još do sutra sto puta, kad me samo strašite!”

A tu je već Stric počeo brisati nos i suze. Jadna Mada izletjela je brže iz kuhinje i potrčala niza stube stenjući: “Curim, cu...!”. I onda, kada je prestao smijeh, kada je nastao mali predah u nervoznom smijanju te večeri, Stric je još ubacio posljednju sigurnosnu kariku u lanac svojih optimističnih dokaza, i rekao klimajući i kao predbacujući:

“Anđel, e! Bel campione, cara mia, ti lo senti, a?!” i stao me mjeriti okom kojim se promatra svoje uspjele zlodjelo: Tu esprimus intercastigandos...

Katkada mi se čini da je Madona isto što i Icita, isto što i sav taj kor djevica. Sada, kad više nikoga od njih nema, čini mi se da se i Stric i Stramacera, pa i Mada, koja curi, i da se sav taj žalostan i iscereni svijet oko mene zgruvao na ležaju u ovoj tihoj sobi, i meni treba još samo nekoliko časaka da se oslobodim. Još uvijek samo onih nekoliko časaka. Oni dani kada sam doista izbjegao iz negvi tome paklenskome vijeću, kao da su bili samo prividno oslobođenje. I tek sada, makar i za nekoliko časaka, ali oslobođenje možda tek predstoji. Između vijeća Marijinih djevica i zborova birača u zgradi bivše sokolane, prošla je možda cijela povijest, ali ja sam ta dva sastanka povezao svojim životom u trku, pa za mene je sada ono ondašnje — i stvarnost i sadašnjost, a sve drugo improvizacija, koja je morala možda značiti više nego zbjeg, ali koja je ostala ludi trk bez utočišta. Ja sam bio do jučer u tome zbjegu, i dovoljno je bilo da se zaustavim načas i da se zateknem slučajno pokraj ovog uzglavlja, pa da zaboravim da sam već bio prividno spašen, i da mi se strah uvuče ponovno u kralježnicu, strah od onoga što je moglo biti, strah od spoznaje što se sve može s djetetom, sa čovjekom, uvijek i u svim vremenima, na svim vijećima i svim zborovima. I tko će mi vjerovati da me danas još potresa užas kraj ovog uzglavlja i da se ponovno osjećam kao čovjek koji neprestano samo preskače ponore. Tko će vjerovati da nam je to naša zajednička sudbina uvijek, i da nam koljena zadrhte tek naknadno. Oslobođenje je samo trenutak privida, ono je uvijek samo koji časak pred nama. Uvijek nam neposredno predstoji, jer smo odgajani u lažnim nadama. A svaki trenutak koji je iza nas, samo je strava od koje bježimo. I zbjeg i improvizacija postaju tako naše utočište životno, jer dok se možemo osvrutati, vjerujemo da smo spašeni. Kad jednom stanemo zadihani i sa zvijezdom spasa na čelu, vidjet ćemo da je opet isti ponor i pred nama i za nama i da je teško živjeti na tijesnu pojasu sadašnjeg trenutka, i da treba opet bježati, i da je svejedno na koju stranu svijeta išli.

U strahu moji prsti makinalno drobe lomne samostanske kekse za Madonu, i ona mi govori izranjajući opet iz naše priče. Sunčana prašina pala je s moje glave na njene uvele ruke, kao da je moja svetost hitro na nju prešla, ona mi govori i pita, iako je ovo danas jedno posve drugo sunce koje zalazi, to je smiraj običnoga jednoga dana krajem godine 1965, dana koji se još uvijek može i više odavno ne mora smatrati Božićem, i koji je mene zatekao već jako umorna i daleko u zbjegu, a nju ostavio toliko u prošlosti da joj ni ova svjetlost ne pripada više, jer su slike njenih sjećanja osvjetljene suncem koje je davno istrošeno, svjetlošću koja je otputovala neizmjereno daleko i koju je malo živih ljudi moglo vidjeti.

- Zašto nisi postao svećenikom, nego invecce onaj boljševik, hm?! I pobjegao na drugu stranu. A zašto, a?!

Na stazici svojih sumnjivih pospanih meditacija gotovo sam se, eto, spotaknuo o Madonu! I ona misli da se radi samo o stranama, i ona spominje bijeg! U ovom pospanom popodnevju, koje po tradicijama kojih se ona boji umjesto da ih shvaća, treba da donosi dobru volju et in tena pax hominibus dogodio se na trenutak i apsurdni kozmički rendez—vous između nas dvoje koji se odavno udaljujemo u suprotnim smjerovima. Mogao sam što god reći, mogao sam reći da se ne može govoriti kako sam nešto učinio ili ne učinio, ako je to tako daleko kao što jest, i mogao sam reći da je to o čemu pita neiskazivo daleko i da iz ove daljine ne mogu suvislo odgovoriti njoj koja pita iz dubine neizmjerja. Mogao sam reći da iz ovih udaljenosti stvari nisu ono što su bile, mogao sam reći da iz ovih perspektiva učinjeno vrijedi koliko i neučinjeno, i da čak i zločini zastarijevaju. Mogao sam reći bilo što, sve ono što bi pri punoj svijesti umio zaključiti naprečac onaj mali retor i frazer u meni. I bio bih možda, i ovako uronjen u zlatni sarkofag božićnog drijemeža, rekao nešto, tek da se oslobodim mučna susreta s lešinom u labirintu sjećanja, da nisam u dnu svijesti naslutio

kako se ovdje u stvari jedan kozmički krug zatvorio i kako su u jednome trenutku naše suprotne putanje zbrisane, jer smo se sreli opet na ishodištu licem u lice. Pa koliko onda vrijedi još ta moja nit memorije pred njezinom amnezijom, kada se putanje na kojima smo proveli toliko života i tolike godine mogu začas zbrisati, a da se rezultat ne promijeni?! Madona je pitala kao da se prije to i nije moglo saznati:

- Zašto nisi, bello mio? I zašto su te zaveli? — pa kao da se sve to sa mnom zbilo tek maločas, stane ručicom gladiti drugu svoju ručicu mjesto moje kovrčave žute košice — Dovedi su te ujutro da mi se pokažeš kako si čist i kako si dostojan, i ja sam ti rekla i obećala da ću te učinit, ako sve bude in ordine i u redu, učinit svećenikom, i da ću te, neka znaš, sam rekla, gledati i promatrati kako ćeš izvršavati u crkvi Božje izabranje i blagoslov od vode svete, la benedizion dell'acqua santa, sam ti rekla, i mi je suza došla na obe oči zaradi milote i kako si mali bil, skrušeni kao janje, i sve slušaš, i ponašaš se. A ti... invecce...!

Nalio sam u čašicu iz bočice malog skrušenog maraskina, nečujnog, glicerinski teškog i viskoznog, pa je zaljuljao u zraci sunčanoj i spustio u Madoninu šačicu, baš kao da mi je zapovjedila da to učinim, jer s njom je tako najbolje, onda ona ne zna je li tražila, nije li, pa dok mala zabuna traje, stvar se obavi i sve prođe jednostavno bez mnogo riječi, pitanja i nutkanja. Popila je fino, ili ako ne baš popila, svakako usisala i posrkala slatku tekućinicu s trpeze našega svetog susjeda, a pankreas stvar je trivijalna i uz božične male radosti nevrijedna pozornosti.

— To drugo - veli ona mljackajući — to spremi kada mi dođu gosti.

Ali ja sam to drugo kapnuo sebi na jezik spektakularno, i rekla je samo da sam mascalzon, i pitala ima li to kakva okusa ili nema, jer da joj je jezik ispečen, što znači da opet moram smotati gazu u tuljak i hladnom kamilicom natapati presahli izvor svakoga zla i grijeha.

Opća slabina učinila me je laganim i bestežinski zaljubljanim, ne sada ovdje kad sam stao podmazivati Madonin jezik, umoran od uspomena, nego onoga svijetlog zimskog jutra kada sam se spremao k Madoni i gledao odsutno kroz zamagljenu očnu caklinu svoju Tetu, koja je pri ispraćaju stajala uvrh stubišta smiješeci mi se i suzeći istovremeno odozgo za mnom i dajući Stricu posljednje upute kako da me što prije dovede kući kad završi taj karneval i cirkusarija. Ona je rekla karneval i cirkusarija, i onda se brzo sagnula i krpom uzela žurno brisati ispružene listove aspidistara.

Zvona su slavila već dugo prije početka mise, i kada smo izašli imprimirani i pohvaljeni iz kuće Madone Markantunove, šjore presidantesse, Stric me je poveo ravno u predvorje sakristije, dok je još crkva bila pusta i hladna, sva u mramoru. Crkvenjak Frančesko prostirao je u unutrašnjem odjelu sakristije svečane pozlaćene kazule, pluvijale i štole po visokom regalu za oblačenje, a onda požuri k meni, otključa ormar, i stane pokazivati Stricu dugačke svilene haljine i vrpce kojima će me okititi, kao da želi najviše njega zaslijepiti ovim sjajem i blistavilom. Nепrestano je otpuhivao i puckao jezikom:

“Di ste, Božji bili! Di ste, Božji bili, vrime je, vrime je!”

Navukao mi je nabrzinu preko glave sklisku i tešku bijelu košulju do zemlje. Stric se naglo okrenuo kao da sam postao žensko, i da će poći zauzeti svoje mjesto u koru, a mene prepuštiti daljnjem Frančesku, ali se u taj čas predomisli i vrati, obliže mi obraze i izbode brkovima nos, pa reče:

“Onda, neka ne bude na sramotu, ništa se ne boj, si me razumio?!” Tu se nakašlja i prosuzi da mu se sve čelo boralo i obrve poskakivale. “Po uputi Frančeskovoj i kako Bog zapovijeda, fino i sve drugo slušaj kako ide. Neka ti bude na pameti!”

“Nego kako. Vrime je, vrime je. Nego kako”, reče Frančesko. “Sve ćemo i odma ćemo. Naravska stvar.”

“Tako, tako”, zakašlja se opet Stric. “Tako treba i mora biti.”

“Naravska stvar”, reče crkvenjak.

“Naravska je stvar”, ponovi Stric i izlazeći iz sakristije umalo se nije pokrio šeširom, ali sjetivši se da to zapravo ulazi u crkvu, brzo njime odmahne i laktom zatrese strašno vrata.

Ja sam zatim bio spreman, čudno opterećen, pripasan, okrunjen zlatnom krunom. Stezale su me naramenice koje su nosile velika bijela krila od pravoga perja. Zeble su me bosa noge na kamenu podu sakristije. Župnik je prošao preko mene noseći pred sobom kalež, onda se natraške vratio dva koraka, popravio mi nekoliko čuperaka kose, malo razmaknuo krila, sve bez riječi, jer on je mene i kao ministranta uvijek progonio, i onda se uputi vratima. Frančesko požuri ministrante s kojima nisam smio progovoriti radi čistoće i sabranosti, i pođe pred vrata dajući mi rukom znak da ja čekam tu gdje jesam, i mjesto ministranta povuče on zvono za početak mise. Misle da nisam vidio kako su mi se ministranti podsmjehivali, što nije ništa drugo nego nenavist. Orgulje zabrujaše, a Frančesko se vrati k meni i naredi da opet čekam dok on ne dođe po mene, pa brzo odšepesa u svoj ugao kora. Sama sebi izgledala sam kao žensko.

Sjeo sam da mi noge ne ozebu, i razmišljao ima li na svijetu koja bijela ptica. Možda su svi oni anđeli prije mene umrli od ovoga hladnog mramora, jer su na nebu izmislili svilu i vrpce, a cipele nisu. Čak i krunu, a nikakve barem bječve! Moja su krila dosta masna i nečista, ali se vidi da su bijela. Nisu valjda pravim anđelima čupali pero po pero. Osim neke pogrдне i usrane peradi ni jedna pristojna ptica na svijetu nema bijelo perje. Galebi su šareni. Jedino možda labud... ako postoji. Ne zna se koliko je vremena prošlo, kad me Frančesko iznenada izvukao iz sakristije kao da je sve u plamenu, iskrcao me podno glavnoga oltara i ostavio tamo zblenuta i sama. Pošao sam uza stube prema župniku, koji je onamo gore bio završio ili prekinuo misu, ja mislim prekinuo, okrenuo se i obasipao me odozgo neiskrenim blagoslo-

vima. U narodu je prošao žamor, jer su me primijetili. Orgulje su stale treštati kao da su se razdrečala stada ovaca i koza, brzo su mijenjale glas, činilo se da su se neke od svjetlucavih srebrnih trublja istavile kroz zatvorena stakla na polukružnim prozorima ispod stropa srednjega broda, pa sada krešte i zazivaju prema morskoj pučini i pucaju od britkog zimskog sunca, a debele ih cijevi ušutkuju tamnim zuzukanjem odozdo odasvud između stupovlja što zatamnjuje pobočne lađe. Sva je crkva zaplivala u zvukovima, kao da je trista ringlšpila zasviralo, i sad su trnuli zubi i kamene ploče i stakla, a sad je sve jednoglasno zagudilo mekano kao daleki parobrod Oceania, pa odjednom sve zamuklo. Kada je tako sve zamuklo, župnik me dotakne prstom da se okrenem. Rekao nije ništa, njega se ne tiče, i da nisam slučajno vidio da se moram okrenuti, još bi se na mene stao i derati, takav je on prema meni, nažalost. Orgulje su tiho zapjevale, a djevojke s orgulja visoko u dnu crkve najprije su kao vrane zagraktale: "Tri-kra—lja...", a onda zahihotale "ja-ha-hu...", a onda se začulo orguljaševo psikanje, i djevojke su zapjevale nježno kao anđeli: "so—nih—sun—čaa—nih stran...". Frančesko mi je u toj općoj buci naglas objasnio neke važne stvari, i ja sam polako i ozbiljno, sklopljenih ruku i pogleda uzdignuta prema orguljama, strugao bosim tabanima po sredini crkve idući u dno do onih vratašca iza kojih vode strme stuba na orgulje. Krila su mi se neželjeno njihala, i ja sam samo Strica malo postrance pogledao, da vidim ljuti li se ili ima razumijevanja. On se držao kao da me ne pozna i pobožno kao da sam pravi anđeo. Svi su me gledali, a ne svi kao on, ali mene je prilično sve po tijelu svrbjelo od bodljikave gornje odjeće prošite zlatnom srmom i zlatnim šljokicama. Nisam to smio pokazati, ali mi se ipak kruna na glavi naherila, a krila, kao što sam rekao. S lijeva i zdesna svi su me jednodušno gledali, među tim pogledima bio je i pogled naše Markantunove, gospođe kontese, predsjednice, Madone Markantunove, otkako sam sišao s oltara, a pogotovu kada

sam sišao s kora među klupe. Kamene ploče bile su neopisivo hladne, to jest sve hladnije i hladnije, a crne još mrzlije od bijelih. Osobito sam osjećao ledeni dodir kamena, ili bolje reći mramora, na pregibima ispod nožnih prstiju. Na valceru s gornjega kora njihala se glavna lađa:

Trida—ra noo—ša—hu,
mirzla-to ta-mi—jan.

Kad sam se konačno uspeo do orgulja, tamo je već čekao Frančesko, koji je valjda dotrčao kroz pobočnu lađu. Crkva ima srednji brod i dvije lađe, tako ih samo zovu. Smijuckale su mi se pjevačice prekrivajući usta notama.

“Ovo je balustrada”, tumačio mi je Frančesko tukući dlanovima po ogradi balkona. “Do ramena ti je balustrada, ugazi ovaj banak, pa nemoj krilima poletit priko balustrade, nego jednom se rukom drž’ za balustradu, a drugom radit ćemo sveti obred kada bude došlo da se radi.”

Podamnom bila je cijela crkva koja se nije usudila gledati ovamo. Jedino je župnik s knjigom u ruci stajao između lijevog i desnog donjeg kora, daleko tamo u drugom kraju crkve, licem okrenut k meni. Nadohvat ruke bila mi je napeta žica koja je drugim krajem bila zapeta o veliki crni vinski badanj tamo do župnikovih nogu. Frančesko je od drvenog anđela s orgulja posudio zlatnu drvenu trublju i dao je ravno meni pokazujući mi kretnjama kako imam trubiti, ali ne još. Onda je iz bijele salvete odmotao veliku nezgrapnu golubicu od prešane soli. Pričvrstio ju je prstenom o žicu i tako držao. Zatim ju je polako po žici spustio do moje ruke, namjestio mi ruku pod golubičin trbuh, a šaptom upozorio da dobro i mirno držim. Crkva je zvonila od tišine, čulo se samo kašljanje u klupama i krikovi galebova izvana. Župnik je škropionikom mahao nad badnjem i govorio, zazivajući Duha svetoga nad vodama, i onda digne mali srebrni rupičasti buzdovan u zrak iznad glave. Kao zvečka dječja škropi-

onik je nešto zveckao, a onda se ustremi još više prema meni, ka orguljama, kao da nam domahuje, i Frančesko zakriješti iza mene:

“Trubi i pušćaj!”

Dignuo sam trubu na usta i uto se, ma na sekundu, oglašise orgulje tako krještavo, da sam gotovo poletio za golubicom, koja mi se od iznenađenja omakla iz ruke. A to je sigurno bilo dogovoreno s orguljašem. Nalegao sam trbuhom držeći i dalje na ustima trubu, a onda, shvativši da je bijela golubica nepovratno otputovala, prihvatio sam se drugom rukom opet balustrade. Nešto prekratkih raširenih krila, golubica se otisnula stržući po žici i odšetala se preko cijele crkve sve brže i brže, njišući se nad uzdignutim glavama vjernika, jer sam je valjda ja nespretno ispustio, te se zaljuljala. Tih nekoliko časaka čula se samo trublja iz orgulja, da se ne bi čulo struganje duhasvetoga po žici. Trajalo je to strašno dugo, premda je golubica bolje od ptice poletjela šepajući u zraku poput patkice i postala već u daljini mala i bezoblična, ali jako bijela. Tada se župnik za jedan korak odmaknuo od badnja da ga ne poškrapa voda, a golubica pljusne i nestane u vodi, i sad se tek zbilja vidjelo da je u badnju voda, samo što je izgledala crna-crna kao i sam badanj.

Govorilo se: “Ispustio duha — ispustit će dušu”, a ja? Prvo što sam pomislio bilo je: “Živ sam još!”. Ne bi mi se valjda pjevačice podsmijevale! Ljudi su klampajući posuđem krenuli prema badnju i grabili svetu vodu, pazeći da ne kaplje okolo, a ja sam bio živ, skidao sam anđeosko ruho, skidao krunu, odvezivao krila, i bio još uvijek živ, i odjednom gladan, iako se nikad u životu nisam zaželio jesti, i to je možda bio čudotvoran znak. I živ sam ostao stigavši kući. I nisam legao i izdahnuo kao toliki prije mene u povijesti. Izljubila me Teta kao da se prvi put vidimo, a i svi ostali, gledali su me, recimo malo ispod oka, ne ću li izdahnuti ili što slično, ali nisam, pa nisam dakle niti uzet na nebo za sve ovo vrije-

me poslije toga velikog događaja. Svi su onamo poletjeli prije mene, samo još Madona, evo, pokušava uzletjeti, ali joj ne polazi. Kao što sam ja bio malo čudo nadprirodno, ona je veliko čudo prirode i medicinska zagonetka!

Radim po njenu jeziku ovim kistom, kao što krojač pustanim tuljkom vlazi sukno prije glačanja, i vidim preko njena kreveta kako u prozoru tinjaju posljednje žeravke zapada, i smokva ih posipa pepelom kao tamjanom, i htio bih nekako razumjeti gdje su toliki Božici i kuda sam ja to išao da sam ponovno ovdje. Kako je nestao sjaj iz ove sobe, iz ove bogate kuće, kamo odbjeglo nebo, gdje moja radost što sam živ?! Madona prede od tugaljive slasti; ja sam ovdje prikovan kao da pripadam sav i zauvijek tome jedinom predenju.

I blagdan je prošao.

SVAKI bi čovjek barem jednom dospio na robiju, da se nije stoput ogriješio o svoju savjest. Ali trebalo bi imati glavu kao pribadača, pa ne umjeti savjest svoju podrediti Velikim Ciljevima, i osloboditi je tako sitnih grižnja, i osloboditi se robije. Jer savjest je prilagodljiva, i ona grize samo ako je ne znamo pripitomiti, ako je ne uvježbamo da skače kroz goreći обруч naših ideala. Ne stanemo li pred nju s praskavim bičem gvozdene volje i s beskompromisnom čizmicom sigurnosti i sile, nego u kostrijeti grješničkoj - ona napada.

Questeparole di colove oscuro vrzmaju se mojom glavom u zimskom vrtu Madone Markantunove našte srca o izlasku sunca na dan svetog Stjepana. Rujućí masnu zemlju golim rukama, da bih iskorijenio izdanke divlje akacije što je zatrovala vrt, rasjekao sam jagodicu na prstu moje manje nesretne, desne ruke, i sjeo na kamen kao mala Vidica sišući pjeskovitu krv i kunući i savjest i staklo. Jer lišena zauvijek velikih ideala, mene je samo goropadna savjest moja bacila u ovu robijašnicu, i sada robiju robujem, a savjest i opet opterećujem zlim pomišljajem na Madonu, i u glavi se samo ukorjenjuju otrovne i divlje akacijine misli kao da sam ih s prljavom krvi isisao iz prsta.

U vrtnim vratima pozlaćen jutrom već stoji poštar, rastvoren i blistav kao trezor i maše zlaćanom božičnom čestitkom:

— Evo je! — likuje on kao da mi donosi slobodu — Čestitka! Iz naše sedme republike!

Smiješim se, pritišćem iscijeđenu ružičastu sjekotinu na studen kamen, pa je zamatam u rupčić, a poštar zatvara za

sobom vrata, kao da je on svekolik stigao iz inozemstva i kao da će se ovdje nastaniti. Čak i ogledava vrt i kuću i šetkajući tako recitira svoju naučenu lekciju:

- Nije dama iz Amsterdama; nije gracija di Dalmađa, nego socijalistička emigracija, dajče bundespost stručnjak iz Tibingena, magistar farmacije uvaženi Brekalo. Hja, ne imponira mi i ne cijenim ime Brekalo, imponiraju mi drukčija imena. Dakle, i vama sretan Božić i čestitamo!

A ja mu se otkako je granuo samo smiješim, nevoljnik. Čudim se kako to tako rano poštu raznosi, a ne čudim se što već bazdi kao konoba. Uveo sam ga smiješeći se i u kuhinju, ali grimasu svoju osjećam kao kreveljenje, što je zaostalo od sisanja krvi natašte, i nudim ga čašicom, a sam bih rakijom isprao usta da nije boca pri dnu.

- Ne volim direktne čestitke - digao je poštar čašicu - volim da se to indirektno podrazumijeva. Živjeli!

I, dakle, smiješim se dalje, jer sve je to razumljivo i normalno, zašto ne. To je takav poštar. Sto dohvati, on čita, i on tako uvijek govori o nekim smiješnim antilogijama, kontroverzama i epskim antitezama. On je jedini čovjek na svijetu koji još govori temeljito kao narodna pjesma: Ne podnosim glupost i divljariju; podnosim, kaže, pamet i čestitost. Nemam pojma šta bi to imalo značiti; imam pojma o sasvim drugim stvarima. - On je tipus afirmativus, i ne može se zaustaviti na negaciji a da je ne poništi. Njegovim riječima rečeno, nije on samo po tome jedinstven na ovome svijetu; jedinstven je čovjek i po drugim vrlinama. Mene je našao da mi razglaba u postotcima koliko naša industrija ovisi o Švabama, koliko turizam, i koliko radna snaga stručna i nestručna, i vrti mi čašu ispred nosa:

- Ne smatram, oprostite, da smo u stvari njemačka kolonija; smatram, naprotiv, da oni mogu reći halt! kad god se sjete. I mi smo kaput! Nije rečeno da to mora biti. Rečena je druga jedna stvar. Rečeno je, mislim reći, ovakva jedna rakija, na primjer. Kad ste me ponudili ovakvom rakijom,

onda ajde da lijepo vidimo ima li za vas još jedno pismo. Ne mora biti ako nema. Ali, ako ima, onda mora biti, pa kud puklo. Eh, evo ga... rekao ja da mora biti! Od ženice iz Zagreba. Piše vam gospođa. Ne bi se reklo da je samo papir debeo; reklo bi se da je debljina iz drugih razloga...

Takav je to neki poštar, i, kažem, sve je to razumljivo i normalno i zašto ne, pa ipak ga nisam ničim odalamio. Razderao sam plavu kancelarijsku omotnicu, i još sam mu rekao: e pa hvala, evala. Pažljivo sam razmotao da ne razmažena ljubičastu sluz Dragine kemijske olovke i da ne povrijedim prst, a jedno i drugo mi se zbililo, jagodica je čak prokrvarila ponovno. Zaškiljio sam doduše usput uzgor prema njemu, da mi ne bi zavirivao u pismo, u ono "dragi mužiću", ali on je potpuno nezainteresirano čekao položenih ruku na željezni okvir svoje volujske torbetine, i hladnokrvno čekao da mu čitam, jer zašto bi se mučio sam. Ali kad nije išlo kako je očekivao, stane pomalo razočarano zapitkivati:

— Šta piše, šta kaže, kako je gore, šta veli?

A ja sam šutio kao stijena, samo je podmuklo u meni šištala minerska korda.

— Šta ćeš da bude? — razgovarao je on sam sa sobom — znamo i mi kako je. Ja samo pitam ima li šta drugo, novo. Šta kaže gospođa, vaša gospođa, sigurno je nešto... hij, koliko je ispicala! A sve, molim vas, za istu marku... jedinstvena tarifa!

— Hajde! - umalo mi se omaklo da ga otpremim — Hajde — velim ja još jednu čašicu! — i nalio sam mu i čitao dalje, a on se gnijezdio ogledavajući kuhinjicu.

— Kakvo je vrijeme, to jedino mi recite. Kako je gore?

— Tako — velim — vrijeme pristojno. Ne kaže ništa o vremenu.

Trokeljao je nešto kako je nemoguće zamisliti tako veliko pismo bez vremenskih stvari, i kako je moguće zamisliti i kratko pismo, a samo o vremenu. Kako je to nevjerojatno, a vjerojatno je upravo sve prije nego takvo što. I kako nije

izostao vremenski izvještaj zato što je pismo ionako predu-
go, nego... i opet nešto sasvim suprotno od bilo čega što bi
se meni još moglo učiniti suvislim. Naprosto sam korak po
korak, tobože zadubljen u svoj brevijar, išetao u hodnik i ba-
taloio tog poštjera s njegovim unakrsnim meditacijama.

Draga je u početku sreła pred Oktogonom drugaricu iz gi-
mnazije i sve neke trivijalnosti o dvadesetipetgodišnjici matu-
re, neki puloveri i cjenik novogodišnjih jelki na Opatovini, i ta-
ko, okej, složio sam to i ugurao u kovertu, čitat će se poslije,
jer Madona otamo nešto zviždi. Zviždi i zviždi, ali poštar mi se
ispriječio, i moram se iz hodnika proguravati pored njegove
torbe, a on me zadržava i zove, dođite, veli, još malo ovamo u
kuhinju, nemam opet baš toliko vremena; imam vremena, ali
velik je grad, a blagdani su itakodalje... Ošinuo sam ga ko-
načno s Madoninih vrata gotovo izbezumljeno, a podrazumi-
jevalo se: ma nemam ni ja nimalo vremena! Ako ne ćeš više
piti, doviđenja, zdravo, uzdravlje, zbogom! Ajkvragu!

S nadmoćnim i optimističkim mirom reče on:

- Da vam izbrojim penziju.

Pa sad, evo, mili Bože moj, takav buzdovan! Čak do nas
ovamo stigao je već taj novogodišnji milodar, a on, volusina,
pola sata o vremenu, on o snijegu, i kako nije to za njih gore
nikakva Nova godina ako nema snijega, nego da je to za
njih, ako ne padne snijeg, kao svaki drugi običan dan. I ka-
ko mi, na primjer, mislimo da je zima - zima kao prije sto,
petsto, deset tisuća godina, od prosinca do šta ja znam koje-
ga mjeseca, zima uvijek u isto doba. Sto je netočno! A tko
nam to jamči?! Pomiču se godišnja doba, prije smo za Uskrs
nosili bijele hlače, Zemlja se okreće... I tako on pljuje u prste
i prevrće moje banknotice prljave i invalidske. Kaže:

- Moj prijatelju, s ovakvom penzijom, može li se živjeti?!

- Može - velim ja - invalidno.

- Aha. Razumijem. - kaže on pokoleban i nesiguran, jer
on mora razumjeti po svaku cijenu. — Razumijem. Ne mogu
se kupiti bijele hlače za Uskrs... samo kao primjer...

- Ne razumijete - smijem se, a šta mi preostaje. - Ne razumiju to множи.

- Pa hoćete da kažete: skromno. Skromno. Invalidski. Penzionerski.

- Ne. Nego invalidno. Nema tu ništa od skromnosti, nego od sakatosti!

Pomeo se u brojenju, ponovno pograbio sa stola hrpicu onih falsificiranih prvomajskih melankolično nasmiješenih Konavoki i uzorno zadimljenih željezara, sve one malobrojne zlatne Dubrovnike sa ćirilskim garantnim potpisom i nečitljivim guvernerom, pa stao žustro pijuckati i strogo prebrojavati, kao da se na ovom našem dremljivu otočiću jutros isplaćuju sve ratne štete još od Kajinovih pa do najnovijih bratoubilačkih dana. Završio je i otupnuo meni u lice: tri-deset i jedan! Kao da je umjesto novčaničica prevrtao žrnjeve, kao da je za Božić stigla k nama kamena valuta s Uskršnjih otoka, i onda položio na moj dlan, da ne bih rekao da nisam primio, žalosnu hrpicu ofucanih papirića bez težine. Bio sam pravovremeno, još u brojenju osmotrio jednu čikom progorenu hiljadarku, izvukao sam je iz snopića, on je zvižduknuo, zviždala je otamo i Madona, i poštar se zabezeknuto ogledavao, ali ja sam u zamjenu ipak dobio sada nove i bjelasave pare i dimove naše udarne željezare uokvirane netaknutim mrežastim čipkama i paučinom, glavnim dokazom pravovaljanosti. Prevrtao sam papirić delikatno sa dva lijeva prsta, jer su me s naličja gledale zaštitne naočale nad licem zapravo Davida Strpca. Uostalom, nikad se i ne zna što je tu lice a što naličje. A naš prepredeni ljevač nema samo zaštitne naočale, nego i zaštitne rukavice i neku možda zaštitnu polugicu, tešku i gvozdenu, a za leđima mu visi kuka za vješanje koječega. Pa zapravo, sve mi to nekako nalikuje na smeće, kako su govorili naši stari, jer novac je smeće. Učili su me, kada mi padne kruh, da ga poljubim, a kada rukama primam novac, da ruke operem. Ali kruh da poljubim i bacim, a novac da spremim i onda perem ruke dobro

i temeljito, s novcem u džepu. Heh! Naši stari! Ne znam odakle to, ali učinilo mi se jutros kao da je s ovom smrdljivom gomilicom sletio na moj dlan dio mog prošlog života, kao dahtavi, nakostriješeni i pokisli golub u predsmrtnoj groznici neke iznenadne psitakoze, da me podsjeti kako nije ovo samo jedno od mjesečnih ispiranja mojih financijskih šupljnica, nego da me pouči kako se u ovim menstruacijskim ciklusima vraća na prijevaru meni dio po dio života koji sam dao u bescjenje, kap po kap krvi ohlađene i bljutave i zagađene. I došlo mi je da postupim kao s kruhom: da poljubim i da hitnem. Svoju krv da poljubim. Jer ruke prati sada kada je novac tu, kada je ovdje novac mjesto života, kada je sramna pogodba prihvaćena, kasno je i besmisleno. Bilo bi to falsifikovanjeto, da ne kažem ono nešto drugo, što se odista - kaznuva spored zakonot! Moj je život konfisciran, nacionaliziran i kolektiviziran, a ovo su sada obveznice koje meni ne bi vrijedile sve i kada bi obvezivale platca.

Trebalo je možda odgovoriti poštaru da jeftinoća ne znači: načeti krumpir, škart povrće, roba s grješkama. Da nije u pitanju skromnost, nego uskrata i lišenost, jeftin život, načeti život, škart život, život s grješkama. Invalidnost! Sakatost, sakatost! Neka poštar zatrubi u svoj rog, neka rastelali. Ali je on otišao, očito, jadan, uvrijeđen, i sada će mi pisma, ako ih bude, ostavljati u tegli s aspidistrima demonstrativno i bez pozdrava. Umjesto njega, Madona zviždi kao papenov lonac putujući blaženo po tračnicama jednog vedrijeg krajo- lika i svjetlijega obzorja, koji su nekoć bili prljavi, da, ali su se otkupili našim dimovima, našim paučinama, glupostima i zločinima i lažima. Ali... doista bi trebalo imati glavu kao pribadača, pa ne vidjeti da sve zlo dolazi samo od savjesti lišene velikih ciljeva. I, uostalom, od jednog jutrošnjeg stakalca. Od silnog stakla koje već ugrožava svijet. Sve trune u zemlji i na tlu, pa i savjest može ako je zapustiš, ali staklo se nagomilava, ostaje i traje i svjetluca opako iz svakoga zakutka. Kamo sreće ako se savjest pritaji, makar i nakratko!

Skriveno staklo grize do krvi i ujeda iz potaje neočekivano. Skrivena savjest miruje. A krhotine vraćaju staklu ubojitu oštrinu. Evo mi se javlja vizija jednoga svijeta zatrpanog staklovinom. Sve što ljudi svojim radom proizvode propada i nestaje, ili - ako je trajno kao bronca, kao piramide - onda razaraju sami prije ili poslije. Samo iz kotlova u kojima se vari kremen i pijesak istječe vječna materija u neizmjenjivu agregatnom stanju, i zatrpava svijet. I već sada ne može čovjek plijeviti vrt od bagremovih izdanaka golim prstima, sve su mu potrebnije zaštitne rukavice i kuke i poluge i ostala ljevačka pomagala. Iz svake hrpice zemlje svjetluca već sada zloćudno stakalce, a jednoga dana zemlja ne će biti više masna, nego prozirna, krta i neplodna od staklenoga praha, i u dubini samo krš i lom. I postat će veća vrijednost jedan kržljavi akacijin izdanak, nego najkristalnija pozlaćena murano—vaza.

Rekli smo: trideset i jedna tisuća. U ovo zlatno doba postaju te tmurne sličice sve potrebnije. A i po tome sam ja invalid. Jedan mjesec moje mladosti vrijedi samo tristo i deset novih dinara, ali s onim izbrisanim nulama i bez njih, moj je život sakat, i nema broja ničicama koje bi ga mogle vratiti iscijeljenog. Zna li magistar Brekalo kako je i on prevaren?! Kaže: dođi i ti. Ostavi Madonu. Ostavi tu krepalinu. Kaže: prezri tu odvratnu penziju. Ovdje ćeš se vratiti životu, ne ćeš biti nasilno invalid. Kaže: ostavi sve. Nemaš, kaže, što ni ostaviti. I to sve malim sitnim slovima na pola razglednice. Jer ne zna gospodin Brekalo kako je krvavo prevaren! Eh, moj stari gimnazijski brkalo, brkaš ti, vidim, još i sad paralele i parabole! Ovu staru crkotinu smrdljivu ne mogu ja ostaviti, lipi moj! Nisam više sentimentaln prema njoj odavno. Barem bih želio da nisam. Ne mogu je ostaviti zbog sebe, ne zbog nje. Ona se koprca već godinama na izdisaju, nitko joj ne može pomoći, a ja i ne pokušavam. Ali godi mi ovo gađenje, potrebno mi je. Da se iskupim pred sobom, pred svojom mladošću. I sada živim s kadaverom, propa-

dam s njim, trošim svoje ostatke, i tako znam da me još ima. I da će ona nestati. Ti mlatiš pare. To je još gluplje, ako gluplje postoji, ili bar jednako morbidno. Obojica smo invalidi, ne pomažu tu ni tvoje kemikalije, ni prašci, zlato ni valute, ni pozivi; samo ti to ne ćeš da vidiš, ili si prevaren, ili čak misliš da si prevario ti. Da si prevario život, sudbinu, svoju Madonu. Nisi, moj brkalo, nisi. Zaboravio si što ti je govorio nekoć razrednik: vodu gazi, za njim brčka nema!

— Fišćam - kaže ljutito Madona - jer mi je začepljen nos!

— A ja sam mislio da ulazite u tunel!

Ona me gleda namjerno rastvarajući svoje prozorčice, neka vidim da se tih mojih tunela ne boji. I još veli:

— Otpri mi onaj prozor, daj! Zaduha je.

— Sad ne — velim ja - sad ne može. Moramo prati leđa.

— Prije otvori mi nos! Finalmente, leđa, leđa, ma prije nos!

I prihvatio sam se toga zanimljivog posla više zato da bih tiho otočno podneblje oslobodio zvižduka mlažnjaka, nego iz samaritanskih razloga. Reski zvižduk zmijuljio je prodorno svim kućnim prostorima, ali se oslobađao tek na otvorenom, i još je jače dopirao izvana; činilo se da se visoko u nebu kovitla iznad tornjeva poludjeli meteor, pa pište užarene pare njegove i fijuče bodljikavo gvožđe pod oblacima u munjevitome letu, ili da se Sunce u vrtnji stalo osipati kao centrifugalni sajmeni vatromet. Da sada otrčim u dno vrta i da se uvjerim kako od svega toga vani ne dopire ništa, u mojoj lubanji rezao bi strune moždane i dalje onaj isti britki izluđujući urlik koji se u njoj nastanio, i ja na povratku više ne bih razlikovao zvukove Madoninih mlaznica od zujanja koje je u meni, nego bih morao tući čelom da se onesvijestim. Dok se od čačkanja nosa još nitko nije obeznanio. Makar to bio nos iz čijih otvora nestrpljivo izviruje tuđa zla duša stremeći k nebesima.

Kako se obavljaju te egzotične radnje nije osobito poučno, svakako, zvižduka nestane, ili se barem usitni, pline u daljinu kao psikanje zmijsko, pa se čini - daleko je, iako je ovdje.

I čini se manje prijeteće nego daleki mlažnjak. Ali ja imam i pomoćnu maštu, koja mi olakšava život: meni to veseli smorac zvižduče jedva čujno oko najlona; drhturi napeti povraz, i ja zavlačim prst u usta pirki i vadim udicu; po namreškanom moru ljuskice sunca poigravaju; na sukrvavoj udici još je crvić; crvuljak još i crvulji! To je taj koji je cvilio!

— Che lo vedo! — traži Madona — Mostra!

Idi k vragu, mislim u sebi, i pomalo se ljulja želudac od toga pecanja na vergulom maestralu krhke mašte, i Madona požudno širi dvije usisne vjetrolovke ventilirajući svoju ras-klimanu strojarnicu, i kreće u nove plovidbe, dok ja ostajem kao buzdo sa crvićem na vrhu prsta, silujući onemoćalu maštu i ne videći više ni pirke na dnu barke, niti sunčeve ljuskice, nego gutajući kiselkaste slinice i moleći Boga, kojega sam do jučer prezirao gotovo kao i Erminija, da moju tla-ku Madoni milostivo dokine secundum magnam misericordiam suam. Jer, evo, po drugoj točki ovoga dnevnog reda prelazimo na pranje leđa.

Meni, kad umrem, neka se postavi na grob crvena petokraka zvijezda razapeta na crni križ. Znamenja moga mučeništva i tlake.

Moje ruke bile su sklopljene, moje ruke su bile oružje, bile su sprava za aplaudiranje — one su sada robinje. I tako sam sve iskusio. Tek sada. I sada znam i da sam glupan, i da sam zato u lancima, i da sam zato u karanteni. Jer glupost nije defekt — ona je bolest. Bolest neizlječiva ako je urođena. Izliječiti se može samo onaj tko se njome zarazio. Defekt nije zarazan, i on se ne liječi, nego ispravlja. Zato glupost ne valja praštati, pa ni sebi. Učili su nas da izujemo cipelu ako šetamo sa hromim. Hromost je defekt, pa ni pred njom pametni ne žmire, nego rade plastiku i proteze. A biti obziriv prema glupanu, gore je nego skidati cipelu. To je kao da se iz solidarnosti grlimo s gubavcem, i gore još, jer glupost je pogibeljnija od mnogih strašnih bolesti — opasna je i zdravima. Gubavce smještamo u rezervate i karantene, i ni jedan

gubavac nikada nije osnovao kozmetički salon. Glupost je pandemična, i od nje nisu pošteđene ni akademije znanosti. Ona je, dapače, nametljiva najviše tamo gdje je najpogubnija. Zato glupana treba okovati u lance sve dok ne shvati da ne smije gristi. Tek kada ga smjestimo u karantenu, tek tada nek mu se pruži njega i sva ljudska prava i sav komfor. Neka ima glupan i dvije kupaonice i bazen i komfor veći nego što je u ljudi bistra razuma. Jer čovječanstvo se na neki način ipak mora odužiti onima koji su ga pošteđeli zaraze, onima koji su ga pustili da normalno živi, normalno napreduje koliko može i umije. Čovjek je katkad pažljiviji prema psu nego prema sebi, a kamoli ne bi bio prema nesretnom ljudskom biću. Ali svi psi širom svijeta nisu nikada u ljudsku nastambu unijeli toliko zla, gorčine i nesreće i bijede koliko jedan jedini komforni glupan koji misli da je zdrav razum bolest, i koji razumna čovjeka nikada ne će tretirati kao bolesna psa, već kao biološkog protivnika koga treba sputati u lance. Opasniji je jedan okorjeli glupan nego tri nepopravljiva zločinca. Čovječanstvo se ne dijeli ni po rasama, ni po pismenosti, ni po uzrastu, ni po klasama, ni po krvi, ni po spolovima, ali je krvavo podijeljeno zauvijek. I na jednoj i na drugoj strani podjednako nalaze se predstavnici svih rasa, ljudožderi i misionari, djeca i umirući, robovi i plutokrati, bezimeni i sva rodoslovlja, mužjaci i ženke. Dijeliti se ljudi ne mogu trajno po onome što znaju i imaju, nego po onome što bi oslobođena duha umjeli znati i steći. I u perspektivi više vrijedi za ovaj svijet sretno iskombinirani fetus i nadareno dojenče, nego četa sijedih magaraca s besmislenim znanjima u neprohodnome moždanom labirintu. I potencijalno više vrijedi ljudožder koji se u izbirljivu gurmanluku izdvaja od drugih oko kazana ljudskog mesa, nego sveznadar koji guta sve velike istine ljudskog duha s podjednakim apetitom. I više vrijedi rob koji mrzi rad ne znajući zašto, nego svi gospodari svijeta koji robuju svome radu misleći da usrećuju druge svojim poslanstvom. Više vrijedi sveta Marija

Magdalena koja je umjela stručno razlikovati muškarce, nego sveti otac moralist, koji nije mogao dokinuti rasplod, pa ga je zarobio svetim sakramentom. Za ovaj svijet više vrijedi jedan dobar psovač, nego svi oni doktori teologije koji mole za mir i za kišu, jer više vrijedi uredna stolica nego najusrdnija molitva za zdravlje. Samo oni koji svijet promatraju iz ovoga trenutka, mogu civiliziranog glupana pretpostavljati divljaku sa čijim se kromosomima priroda sretno poigrala. Onaj tko zna da je svijet stariji i da će trajati, više cijeni drvosječu koji kaže: "Da mi je znati šta je lično grom!" nego sveučilišnog profesora koji izjavljuje da za njega u svijetu elektriciteta nema više tajni. I više vrijedi jedna odurna bolničarka, koja bi Madonu pljusnula po izranjenim leđima i brže-bolje povalila opet na jastuk, nego ja, glupan, koji sam od besmislena pranja jedne mumije stvorio obred. Ja sada sve znam, i prati i naprašiti ranjena leđa zgužvane babe koju ne volim, znam nježno, znam humanije od svake sestre milosrdnice. Tek sada, kada su moje ruke postale robinje, tek sada znam i da sam glupan. Zato i jesam to što sada znam da jesam. Drugi ne moraju moliti, drugi ne moraju pucati, drugi ne moraju aplaudirati ni robovati da bi o svemu tome znali ono malo što vrijedi znati. Ja sam morao podvući ruke pod rasklimane lopatice, da bih saznao tako malo. Krpice neživoga tkiva landaraju beskrvne i sluzave po mojim prstima. Sto ja ovdje radim?! Raspada se to stvorenje naživo! Koga njegujem!? S kim razgovaram?! Od koga trpim?! Ona je lešina!

Sutradan poslao sam Erminiju žurno po Doktora. Meni je jasno, kažem, da to nisu rane od ležanja. Ona se raspada! Meni je jasno. Ovo što vidimo na krevetu, to je reljef, medaljon, prednja kaširana krinka, otisak, faraonski pokrov. Iza ovoga en face—privida ne postoji uopće čovjek. Nje otraga nema. To je štit po čovjekovu obličju, pancir, svlak iz kojega se Madona izvukla i odavno otišla, a ja ne znajući to dežuram ovdje i zovem liječnika. Podižem je i zadižem joj košulju i pokazujem mu kako otraga... evo...

Erminija se zagrcnula uplašeno i otrčala iz sobe.

- Dakako, dakako. Malo uvijek pretjerujete, malo uvijek. Ali ovaj put... dakako - veli Doktor - Otkad je niste prali?

- Moja je žena prala - kažem - Alkohol, špirit, je li, i onda puder. Koliko dana? Svega, šta je... koliko dana...

- E, ma svaki onoga svakidan la ghe fazeva bagni povera Draga. Svakibožjidan! La ghe fazeva, si! — viče otamo Erminija.

- Da, svaki dan i treba! - ponavlja i Doktor — Svaki dan.

Ja to nisam znao... mislim, nisam sasvim... znao nekako.

Ili sam s uma siššš... smetnuo? Istom sada možda shvaćam... da svaki dan ako budem prao... bit će ona posve šuplja i balzamirana.

Doktor me odvlači u hodnik, drži me povjerljivo za mišku i kaže Erminiji:

- Sinjorina!

Ona već shvaća, ona odmah zna da se mora ukloniti. Ona je, majkemi, pametna! Više vrijedi jedna Erminija nego sto tisuća, a možda i više, ovakovih kao što sam ja! Ja ne razumijem naprosto ništa podbogom!

- To su neka vrata ovdje? — kaže usput Doktor, onako usput.

Ja opet ne razumijem ništa.

- To je za gore? - pita on i smiješi se - Vrata za gore? Na kat?

- Vrata? Da, da, vrata za kat — kažem brzo — to su bila vrata za gore. Ali ne može se, ne znam. Sve je trulo. Zašto pitate?

- A, ma ne, ništa. Samo tako dok... ostanemo sami.

Vadim hiljadarku sa zaštitnim očalima i zaštitnim rukavicama, pa i sa polugom, ako zatreba u samoobrani:

- Izvolite - kažem, videći da smo ostali sami — to je malenkost za vaš trud.

- Molim? - trgnuo se Doktor pošto ju je osmotrio, ali ne ispušta moju intimnu mišiću — Ni govora! Spremite to lijepo, ni govora! Hvalalijepo, ni govora!

Previja se među prstima moja penzionerska dnevnicu stidljivo, onako sama. Doktor mi stiže nadlakticu, i šaka gužva novčanicu kao da odgovara na stisak, a ja ne shvaćam te dvije intimnosti; zar je meni do te postidjene tu novčanice, ili tome Doktoru do moje nepovjerljive ruke?! Zar je kome do bilo čega ovdje stalo, osim ako se nismo susreli jedan prosjak i jedan pederast?! Sto je ova moja ruka opet postala od svega što je nekoć bila?! Ukliještena u neželjenu stisku kao u lisičina-ma?! To još nije bila. Samo to još ne zna: biti okovana silom.

— Htio sam vam reći nasamo — počeo Doktor - Jeste li čuli kako je čak i sinjorina ogorčeno reagirala... koja je ovdje kod vas domaća, možda i prijatelj ili rod? Morate stotruko paziti na Madonu sada kada ste sami! Vi znate kako su svi zapazili... ne znate?! Pa odlazak supruge vaše, zar ne?! Ma dobro, i vi stvarno niste znali da treba leđa masirati?!

Konačno je u čuđenju ruka na mojoj mišici popustila, ali ja sam i dalje osjećao željezni prsten kao egipatsku grivnu iznad lakta. Doktor se porugljivo smijuljio: "I ja sam mangup, i ja, možda veći nego ti!"

— Nema veze! — povikao sam razrogačeno.

— Nema veze, pa jasno! — povikao je i Doktor, i drugom rukom stao kuckati po vratima — I vi kažete tako... ova vrata... Ne, ne, ja to samo prijateljski...

— Ma nema veze!! — povikao sam ponovo. Ništa drugo nije mi dolazilo.

— Dragi! — zakolutao je očima kao da je doista topli brat — Zašto vi na mene vičete?!

Opustio sam grudni koš izdahnuvši svu napetost i kresnuo ljutito:

— Prijateljski! — i prosiktao sebi u bradu — I ja vama prijateljski.

— Umhm — zaključio mirno on — Vidi vraga!

Stajali smo tako u hladnome popločanom hodniku, i ja sam skrivećke razmišljao kako li bih ga parnuo nožem.

Ma da, baš. Kak' ne!

— Priroda je savršena i mudra — otpoče Doktor nakon savršena i mudra muka - i mi moramo prepustiti njoj da dovrši svoje djelo sama!

— Priroda je glupava! Kada bi bila savršena i mudra, ne bi trebalo kljaštriti ni obrezivati... ni stavljati Gebiss! - nisam ni primijetio da i on ima u ustima porculanski servis kao Erminija. Kud sve tud i to!

Stao se smijati kao sumanut:

— Hoćete da kažete: treba prirodi malo i pomoći!

— Doktore! — rekao sam već gotovo mirno — Vrijedaju m te vaše sumnje. A ja to ne moram prihvaćati...

Smijao se dalje, kao da sam sada tek poentirao, i kroza smijeh jedva je izgovarao:

— Zna ona... i još gluplja... biti... Tvrdoglavija! Da joj ni kakva pomoć ne koristi!

— Ma neka ona završava svoje djelo kako hoće, baš me briga! Nije bila pametnija ni kad ga je započela. Ali za to glupo "djelo" ja se ovdje žrtvujem. Moja žena i ja već deset godina! I ne volim da se čine aluzije i šale... i ne mogu dopustiti...

— Ta idite, kakve šale, šta vam je! Ja sam govorio ozbiljno... heheh... Nego čujte, ostavimo to sada, to su vaši problemi, i nikoga se to zapravo ne bi moralo ticati... nikoga... ticati. Je l'da. Vi ste sami dovoljno pametni. A recite, htio sam vas pitati za ova vrata još. Gore je tavan?

— Da — odvratio sam s mržnjom.

— To jest, nisam mislio reći tavan. To je cijeli kat još gore, je li tako?

— No, da.

— Cijeli taj kat i sve to stoji tako zatvoreno? A vas to interesira? Ne interesira ništa?! Nemo... guće! Vi ste za mene... boga mi! Nevjerojatno! Pa čujte, ali možda se ova vrata mogu pokušati. Svakako da bi se morala moći, to ste valjda vi i skinuli kvaku, pa da. Ne ćete mi vjerovati, ali da imate kvaku, mene bi to izvanredno... ne znam ni sam, onako, u meni nešto oduvijek, ti stari otočki tavani! Šta ćete, mi ravničarska djeca...

- Djeca...

- Vi nemate pojma... ja sam u tome kao dijete. Vjerujete mi? Znate, moj dragi... infantilni! Tavan!!! Mrak. Paučina. Duhovi... ha? Ali kako ne biste znali, vi ste sanjari!

I konačno smo tako mi sanjari infantilni manje-više razvalili ta bivša vrata i krenuli trulim drvenim stubama u mraku. Toliko je dugo obigravao naš otočni doktor oko tih zaboravljenih vrata, da sam radi Madone, koju je još valjalo liječiti — ma zapravo pregledavati! - morao na kraju popustiti, premda znam da upravo zbog Madone ne bih smio ni pomisliti na to. Navaljivao je toliko, te sam se bojao da će prije ili poslije izvući iz džepa nalog za premetačinu. Okrenuo sam se u mračnoj trubi stubišta onome sretniku iza sebe iskoristivši svoju trenutnu inicijativu vodiča i otkrivača tajni, pa sam rekao gotovo drsko i sumnjičavo:

- Zamislite, ako sada naiđemo gore na štetne ostatke staroga društva!

- Ja se nadam — stenjao je on uspinjući se - O, ja se tome toplo nadam! — onda me dotaknuo odostrag, ali ja se nisam okrenuo povjerljivo, i on je hripljivim šaptom tumačio kako je sve danas samo nadomjestak, kako je sve šperploča, sve laž i plastika, a na kraju mi je značajno dao do znanja da ga izvanredno zanima zapravo staro bakreno posuđe.

- Originalno!

- Aha - rekao sam porugljivo - A kakav primopredajni radio-uređaj ? To ništa?

- Sto je vama! Vi me valjda sumnjičite?!

- Radi lične bezbednosti - velim ja. Tu sam lošu naviku stekao, nažalost, u posvemašnjoj nedužnosti.

- Eh, ja, ja, jaj, zar tako ja vama izgledam!

- A ne - kliknuh ispričavajući se - U pogledu izgleda nemoguće je steći bilo kakva iskustva. Jer biva da upravo oni koji ne izgledaju nikako nabasaju na kakvu sumnjivu staru pasju kost, pa poslije poduzimaju ekspertize o tome tko je kome zaboravio masirati leđa. Ne bih se mogao zakleti,

Doktore, da ne ćemo ovdje nagaziti kakvu lešinu. - Stajali smo u vrhu stuba othukujući oprezno da ne uskovitlamo prašinu, i on me je, nadimajući se od uspinjanja, gledao ne snalazeći se. - Ili, ako ne mi - nastavio sam - mogao bi nagaziti netko budući na jedan od naših leševa!

- Na moj ili na vaš?! Tako ti boga, to gotovo zvuči kao prijetnja!

- Ne mora - velim ja — ovdje ima toliko zgodnih stvari, da bi moglo baš mene zadesiti kakvo zlo.

- Čujte, ostavimo - reče pomirljivo Doktor - nije pravedno da ste zajedljivi, znate. Ako sam vas nešto sumnjičio u pogledu stare... gospođice, to je bilo eto zato što nisam znao kako prijeći na to bakreno posuđe koje mene zanima iznad svega, a vi ste maliciozno to protumačili tko zna kako, možda i kao ucjenu. Pa vi ste mi svašta već nadijelili, da ucjenjujem, da špijuniram, da denunciram... Onda, da kažem kao vi meni: vrijeđaju me te sumnje!

- Izvolite! - rekao sam otvorivši dvokrilna vrata s primitivnim intarzijama - Ovo je bila kućna kapelica. Samo pazite, ima rupa u podu, gazite po gredama!

- Mili bogo, mili bogo! - prokrade se on preko praga - tu bi moglo biti razloga za umorstvo! Pravo kažete.

U mračnome kamarinu čekao je još onaj drveni oltarić svoju mladu misu. Madona je obećavala da će ishoditi u preuzvišenoga da budem ovdje zaređen kao mladomisnik, jer ovaj je oltar posvećen, i na njemu su njezini stričevi misili. Otvorala bi se vrata kamarina, i hodnik je služio kao crkvena lađa, kao lađica, za deset-dvanaest duša. Tu su se obavljali sveti obredi sakramenta vjenčanja u porodici Markantunovoj i čitale mise zadušnice domaćim pokojnicima. Vrijeme je pokrilo ovo kućno svetište, i ono uzalud čeka svoga posljednjeg misnika. Barokno kandilo što visi s ogoljela stropa netko je već davno okvačio još i o pobočni zid, da ne bi jedne noći tresnulo iz visine i poremetilo mir ove mrtve kuće. U njemu nema ulja ni dušice, samo grudvica murge na dnu modra

staklena uloška neprozirnog od prašine. Na čeonom zidu iznad oltara križ od tamna drva bez Isusova tijela, a preko njega prebačena izglačana ponjava poput šala izrezana od svijetla drva. U kutovima kamarina s jedne i s druge strane oltara stoji po jedan golemi brončani svijećnjak nalik onim drvenim svijećnjacima iz glavne crkve, što se nose u procesijama oko baldahina, i koji su premazani pozlatom, okrhnuti po vršcima akantusovih listova, crvotočni, šepavi bez treće lavlje šape. Ali ovi su od tamne bronce pokrite paperjastom prašinom. Oltar je pust; na nekoć uškrobljenu pokrivalu s raspalim čipkama stoji malo siromašno svetohranište kao prazna priručna blagajna. I to je sve. Na pobočnim zidovima, tapiserije s krilatim životinjama, i usred te grobne jednostavnosti moj Doktor u ognju pohlepe, neoprezno staje nogom, škripi stari pod i podrhtavaju kiklopski svijećnjaci u svojoj kutnoj besciljnoj usamljenosti zgasnuti i hladni.

Pozvao sam ga da baci svoje snobovsko oko u krajnju prostorijsku, gdje sam pretpostavljao da bi moglo biti bakrenog posuđa, i on je ubrzo zvjerao lijevo i desno po prostorijskoj, uzdisao je kao pred Tutankhamonovom grobnicom i zaboravio da će ikada morati napustiti ovo ružno i neugodno mjesto, pa sići dolje u budućnost što smo je sami izgradili da bi nam bilo ljepše. Nama i našoj djeci. Ne ću reći da je to iz mene progovorio osvjetnik i sadist kada sam ga pozvao da siđemo. Meni se jednostavno išlo, pa sam požurivao i njega. Dolje je kao dolje, ali ovdje mi se ubrzo stanu burkati crijeva, iako jedva i znam čega sve ima u toj ropotarnici. I jedino što me može zadržati još dvije sekunde ovdje gore, to je svijest da je sve ovo prošlost prokleta, neopasna i zaboravljena, i svijest da ovdje nema one budućnosti dolje, one prljave sadašnjosti. Ali svaka od te dvije spoznaje vrijedi svega po jednu kržljivu i bezvrijednu sekundu, i odmah nakon toga već su mi opet punahna mudašca svega!

- Idemo, Doktore! — rekao sam nekoliko puta odrještije, onako gnjavatorski kako nas istjeruju iz krčme. Molivas gospodo zatvaramo! — Idemo, Doktore!

On nije mogao shvatiti da se ekspedicija može završiti ovako naprasno, od moga hira, brutalno i ni na čemu.

- Mene zovu obveze — tumačio sam Doktoru - Vas zovu obveze.

- Zove me vrag pakleni! - iritirano se otresao slijedeći me niza stube - Tko zove?! Nitko ne zove!?

- Zove dužnost.

- Dužnost, jest! Gospođa Madona hrče... Gospođica!

- Vas kućne posjete zovu.

- Mene vrag pakleni. Nitko. Ako ne ću, ne zove nitko.

- Savjest, Doktore, ona?!

- Kakva savjest, govno savjest, ja nemam savjesti!

Kada mu je već postao beznadan otpor, kada smo se već nalazili sveposvema u povratku, i kad je već bilo očito da ostanka podnipošto nema, on se počeo pomalo baviti mojom beznačajnom osobom, i kašljucajući od nervoze iza mojih leđa, zajahivati me niza stube. Mireći se s ovim povratkom, gotovo ga je počeo već i požurivati, pa mi je na samom zatičku kriještao u uho:

- Savjest! Dužnost! Znete li što je to? Vi mene samo prisiljavate da se bacam za visokim loptama uzalud! Da bih bio smiješan. Savjest! To je neobranjivi cinizam! A ja budala skačem. Što vi meni savjest?! Kao da ja ne vidim da namjerno previsoko šutirate!

Stao sam i ja kašljucati i oprezno zapitkivati Doktora, je li mu se valjda pričinilo kako ja nemam moralna pokrića pitati o savjesti. I pokušao sam ga uvjeriti, nespretno kao i uvijek, kako sam siguran da i njega rese najsvetije odlike profesije, te sam svjedokom njegova najdubljeg i smrtnog zgražanja, na primjer, nad samom pomisli o eutanaziji.

- Znete što — rekao je kada smo sišli u hodnik. Rukom je kopao po džepu svoga ogrtača - Dobro će nam doći svakome po jedan mentolčić - Onda je otklopio okruglu kartonsku kutijicu s nekoliko zelenih gumastih fesića među kristalićima šećera, ponudio mi i poslužio se govoreći kako nas grla grebu

od te prašine gore. Stajali smo na istom onom mjestu na kojemu smo prije petnaestak minuta, prije uzlaska na kat, odgonetavali jedan drugome misli. Ali ovoga puta nije on meni pokroviteljski stiskao mišicu na ruci, nego je nabadao jagodicom kažiprsta u svoju kutijicu eukaliptus-bombona i oblizivao šećer, a za mišicu sam uhvatio njega ja, uljudno i lijepo, povukao ga malo u stranu, i onda nesmetano zatvorio vrata iz kojih smo maločas ispali. I kada sam kako-tako ta vrata uspio nabiti u zid i privremeno ih zakvačiti nekim čavlom koji je odonud stršio, Gospodin Doktor lagano zakoračivši ponovo se vratio na prijašnje svoje mjesto pred vratima, kao u reflektorski krug, i kao da mu je baš tu mizanscenu izrežirala sama Svevišnja ruka, pa reče ubadajući prst u već ovlaženo kartonsko dno kutijice - Znete što, točnije bi bilo reći da ja pomalo umirem od smijeha kad mi laici stanu nešto pričati o eutanaziji i takvim stvarima. Umirem od smijeha, to da, a ne ni od kakvog najdubljeg zgražanja. Pa ipak još nisam, Bogu hvala, ni od smijeha umro. Ali moram priznati: to je već niži šut! Ako se čovjek oprezno baci, može ga dočekati bez kakva zla, pa ako ga i ne obrani, ne će biti smiješan; šut je direktan, treba ga barem pokušati... Razmislit ću. - Spremio je svoju kutijicu kao razigranu busolu, i prije nego je izišao iz onoga magičnog magnetskog kruga pred obeščašćenim vratima, nakašljao se nepotrebno, gurnuo jezikom bombon među zube i rekao mašući oteklim očnim kapcima kao stari crnac — Ova vrata nemojte odmah zabijati, nisam još ništa pogledao. - Ja sam ga gledao zatečeno, a on je već u vrtu, ne okrećući se, i sasvim glasno oponašajući mene i moju intonaciju, rekao pred sebe u velikom glumljenom čudu - Ma nema veze!! Hahaha! — i samo je njihao kažiprst iznad glave poput Moj šija, poprjećujući meni ovamo otraga, jer nije vidio kako sam ostao zbunjen i zblesavljen.

GODINA se bliži kraju, časna majko, i ova dva-tri posljednja dana treba iskoristiti da se ispune preostale obveze i dužnosti prema susjedima i prijateljima, prema gospodarima i tlačiteljima.

- A svakako najprije prema Gospodinu Bogu! To je vrlo lijep običaj, gospodine susjede, i dobro je ako se tako radi.

- Poslije takve bilance čovjek onda kreće lakši u novi beznadni krug po ekliptici.

- Ne smijemo biti malodušni, gospodine susjede!

- Naprotiv! Najviše snage je potrebno za beznadne podvige! Potrebno je za to katkad toliko snage, da znate, časna majko! Neki moj tamo, koji je u zavadi sa čovječanstvom, bio je doživio krvoliptanje, pa su ga tobože spasili transfuzijom. Tobože spasili. S njima je bio u zavadi, a oni su ga vratili u život, s kojim je bio također. Sto može biti gluplje! Taj je čovjek, čim se oporavio, pošao onamo vratiti primljenu krv. Nije želio biti dužan za dobročinstvo.

- Siromah!

- Nije siromah, časna majko, ni govora! On ni od koga ništa ne treba! Zamislite! To nije siromah. Čovjek koji uvijek ima dovoljno da vrati sve što mu drugi pokušaju pružiti ili utrapiti! Tko zna koliko su mu tuđe krvi bili natočili, a on je sve to kao bagatelnu vratio!

- Dobročinstva Božja, zar i njih?!

- U to ne ulazim. S Bogom možda nije u zavadi. Od njega ne prima krv.

- Od njega primamo svi preobilno!

— Meni, sve što je dosad poslao, stiglo je pouzećem preko Svetog Andrije. Zato sam, evo, i došao da vam kažem lijepo hvala na kraju godine, i da se preporučim...

— Rado bih s vama, gospodine susjede, ali vi sve izvrćete u šalu, Bog vas blagoslovio. Pa neka. I šala je dopuštena.

— Nemojte sa mnom, časna majko, ja sve izvrćem, to je istina!

— Bog vas blagoslovio!

— I vas također, časna majko. I hvala vam opet i još jednom. Uh! Zaboravio sam ponijeti vaš tanjurić! Mogao bih jedan čas skočiti. I bočicu od maraskina... u tome ste zbilja majstorice, dakle, to je maraskino!

— Neka, gospodine. Donijet će to naša mala. I, molim, pozdravite gospodicu Markantunovu. Nisam vas ni pitala...

ah, jadrnica. Molit ćemo, recite joj...

Eto, to je meni bilo dovoljno. To obećanje. Ne obećanje da će moliti za Madonu, rekao bi onaj afirmativac Poštar. Nego da će poslati malu. I, kada sam to čuo, moja je misija bila istrošena. Sad, što je to - svega skok jedan opet do kuće, ali meni se čini da sam se vratio sa bogzna kakve avanture. I opet, ne zato što sam napustio Madonu. Sta je to bilo — skok jedan! To je kao da sam otišao u dno vrta. Bliže nego Ermiji po vodu. Nego zato što sam se odvažio otići k Svetome Andriji s kojim inače tako često susjedski u mislima saobraćam. Sto sam se odvažio govoriti s njegovom službenicom. Jer meni to ne ide i ne znam to. A pogotovu što sam licemjerno dopustio sebi tu novogodišnju smicalicu, kako li bih naivne opatice naveo da mi opet pošalju malu. Sjedim sada zbunjen na svom otomanu listajući mehanički sklisku englesku reviju zaostalu od ljeta. Mora da sam čak crven u licu kao mala djeвица. Čovjek u mojim godinama, Bog ga blagoslovio, rekla bi časna majka, primio je valjda od Boga preobilno, pa mu dotežalo. Pa mu dotužilo toliko te hoće, sladostrasnik, Boga prevariti preko njegova konzulata, a njegove predstavnice i zaručnice navesti na grješno sudioništvo. Nije

čudo! Gle, i u ovoj reviji, ovdje na crtežu engleskog karikaturiste, da ne kažemo protestantskog karikaturiste, gle: metalni robot kleči i moli se pred običnim primitivnim velikim čekićem! Nije čudo, da! Tvorac je primitivniji od svoga djela, a gospodin Bog je već odavno standardni, naivni, staromodni postillon d'amour. Uostalom, meni nije bilo ni nakraj pameti da potrčim kući po tanjurić i bočicu, to se samo po sebi razumije. Izmotavao sam se dok nisam postigao što sam htio. A zašto to one ne razumiju, sam Bog zna! Nije, doduše, rekla da će poslati malu, iako sam očekivao da će to reći: "Poslat ćemo malu". Ali rekla je "Donijet će mala", a to valjda ne znači samo "jednom zgodom"! Znači, po svoj prilici, da će je posebno za to poslati. A što ja mogu! U toj arhaičnoj dekameronskoj lukavosti nema istinabog neke izuzetne perfidije! Ali, ako je Bog čekić - ne može zapravo ni robot čuda stvarati. Čudo je već i to što nisam dosad zaista postao robot, već se ipak, Bogu hvala, istihana javljaju i sezonski fluktuiraju čas plave sjeverne lucije, čas male smiješne djevice, u mojim junačkim snovima naizmjenice. I već smo pomalo prešli u pravu akciju, u koju smo odmah umiješali Crkvu kao takvu i čak jedan dio klera, neke čestite osobe na prijevaru. Stvar, dakle, više nije nedužna, i nije to samo vizionarstvo sada, nego tjelesni čin. Past će mala čađava ljepotica... i bez onih francuskih imperativa.

Listajući na krevetu zbunjen i uzbuđen po povratku iz parlatorija svetoga susjeda, osjetio sam da je sada sve moje vrijeme razbijeno, da ću odsad samo ustreptalo čekati, i ako se ne pojavi ona šmrkavica uskoro, tumarat ću ovuda kao mjesečar ne poduzimajući ništa sa sobom i poslužujući Madonu zaista kao robot kojega je udarac čekića ošamutio, umjesto da ga, kao Buonarroti svoga Mojsiju, probudi u život. Prisilio sam se da opažam stvari oko sebe i da ih imenujem. Govorio sam polušapatom, da me Madona ne čuje, ono i onako kako mi je u vidno polje i na jezik naviralo: sol, vlažna sol, solnica, sol u solnici, bol u bolnici, spol u spolni-

ci, u kutu vitrina, kutna vitrina, stilska vitrina vitičastih bridova, nož veliki, nož mali, to su noža dva, ta dva noža nikad neću, ne mogu zaboravit ja! Išao sam od predmeta do predmeta tražeći tulipan, tražeći jorgovan, razgibavajući očne mišiće i napinjući neprilagodljive četrdesetipetogodišnje očne leće i jabučice kao da sam pijan. U vitrini je stajala još i kantica svete lurske vodice. Sta je voda? Živ dokaz o nesavršenosti ljudskog oka. Sta je to mala kantica, šta je to pun badanj vode?! To je otežali badanj u kojemu se ljulja jedna kružnica, kojoj bi se svaki pametan Marsovac čudio više nego... znamo već čemu, ili čak nekim drugim čudima naše ere. Bernardica se čudi Majci Božjoj, a svetoj vodi što ćurkom curi pred njene skutiće... u tri boje na samoj kantici sred vitrine, ni najmanje... Erm... ERMINIJA!

Gotovo sam pao! Tu je Erminija!

Po majku nebesku! Stoji kao Katja Dolgoruka na grobu razorene sreće! Kao totem, kao turski nišan naheren u do vratku Madonine sobe! S licem ovamo. Gleda me i trepće crnim žmigavcima kao lanterna Finisterre! Budala božja! Gledam je nesavršenošću ljudskog oka; ukočile se posve očne leće. Sve bih stvari imenovao izasna, ali toj stvari pred sobom, tom turbetu i tom stećku stojećemu kakvo ime dati u tremoru želudčanom, kada se krv iz mozga povukla i čelo orosio pršić ledeni! Da kažem: KOZO! Sta radiš ovdje, kako si se uvukla da te ne čujem! Mujezine, minarete, munaro, falose, stupe, šteriko, beštijo, kako se možeš pritajiti, kujo u fermi!

Točno sada znam kako će izgledati posljednji trenutak prije infarkta: boljet će me lijeva ruka po onoj uzdužnoj crti gdje je koža plavkasto prozirna i tanka, sve od pazuha do vjenčanog prstena; imat ću između plućnih krila sedam kilograma razigranog osrčja, po jednu sjekiru u svakom zglobu, i u guši zaglavljenu Erminijinu bodljikavu glavu. U tome trenu sjetit ću se munjevito svih svojih petnaest tisuća stolica obavljenih na matičnom planetu, i onda namah odas-

lati ultra-kratkim putem neumrli dio sebe u sunčeve orbite. Koji spektakl!

U grču jarosti zgrabio sam veliki nož sa stola i žustro prisilio Erminiju da sjedne kako bilo da bilo. S drugoga kraja noža gledala me je zeleno voštana lubanja s razvaljenim čeljustima. U gornjoj vilici šištale su ružičaste desni plastične proteze s nizom sitnili vragoljastih porculanskih mliječnjaka. Donja čeljust bila je od jednog do drugog kraja ispunjena prirodnim zubima s taurodoncijom neandertalca, s nizom zapravo kutnjaka, bez sjekutića, bez očnjaka, bez oštra zuba! Sve samih širokih kutnjaka sa crnom četvrtastom bikovskom krunom. Prizor nadrealan i zagušen smradovima, jer moja žrtva huknula je od predsmrtnog užasa. Dahnula je iz suha grla:

- Priporučimo se mate ribožjoj!

S moga kreveta skliznula je sama od sebe engleska revija, i mi smo se oboje trgli, umalo se nismo približili jedno drugome na razmak kraći od noža. Ali Erminija se samobrambeno spljoštila uz naslon stolice, i to ju je spasilo. Zazvonilo je na Svetome Andriji. Ona se prekrizila obilazeći rukom oštricu noža i izdahnula:

— Glas prapavedni!

Gledao sam je u oči kao hipnotičar, a nož je drhturio s napregnutim vrškom prema njezinoj bradi, kao da je traži, kao da se isteže da je dosegne, da osjeti oslonac i na svome drugom kraju, da se smiri. I konačno - da sljušti sa sebe tanku prozirnu kožicu crvenog luka, koja mu je kvarila egzekutorski izgled. Valjda samo zbog te banalne ljuskice taj je nož i drhtao u mojoj ruci. Zato sam ga odjednom povukao naglo k sebi, kao da ću svoju žrtvu iz zamaha proburaziti, pa sam okrznuo svoje desno bedro ne bih li sljuštio ljuskicu, i nož onda naglo uperio opet prema Erminijinoj bradi, da joj zadam odlučan udarac. Erminija se trgla i još više izdužila, a zastavica se tek nešto bolje oslobodila adhezije, i na samom vrhu sječiva dobroslutno zalepršala bez svake okrutnosti i

bez stila. Erminija je htjela još zaustiti prije svoga smaka i uginuća, ali ja sam je podragao nožem po razjapljenoj i uzdrhtaloj donjoj vilici, prozirni se listić tako konačno oslobodio. U letu dodirnuo je njezine ruke uzdignute na grudi, i ona tek sada od tog lakog dodira krikne prigušeno, zatrešavši rukama, naglo obori ukočenu glavu, ali ja sam u pravi čas izmakao nož da se ne bi iznakazila, kad je već tako samoubilački lakomisljena.

— A? — pitala je otamo Madona začuvši krik — Su joj otmali nevinu dječicu, sigurno, assassini!

— Sta drečiš!? - režao sam kroz stisnute zube krvnički.

— Samislila da mi kaplje krv na ruke — šapne Erminija, znajući da bi me još više razjarila, kada bi Madonu alarmirala.

— Na koji dan ispada Irudovo pokoljenje? — pitala je Madona.

— Pokolj? — tražio sam očima odgovor od Erminije — Irudov?

— Kralj Herod — reče Erminija drhtavim glasom — počinio je zločinački kipokolj nad nevidječ nom dječicom na današnji dan, ako je danas dvajstosmi.

— Danas, Madona — doviknuo sam poslovno — Nevina dječica su dvadeset i osmoga. Danas.

— Sta ćeš mi napraviti? — poluplačnim glasom vapila je Erminija.

— Zaklat ću te!

-Zaza...!!!?

— Ne bi vjerovala koliko mi se gadi!

— Sta sam učinila, Dio santo! Bojala sam se da te ne pre onaj strašim, pak sam se onoga pritajila. Jer me nisi opa opa opaoservao kad si kućidošo. To je sve. Sta sam učinila!? Bojala sam se da te ne pre onaj ssstr...

— Ništa to! Za to bi dobila dvije, tri po nevinoj dječici, i to bi bilo sve. Nije to. Umireš zbog izdaje!

— Irud barem nije pljačkao stanja i posjedovanja od jadnih matera — meditirala je Madona na sav glas, kao da se ovdje

samo očekuje njezina povijesna sinteza. Danas je bio dan filozofske inspiracije. - A Karađorđe čini otimačinu s partizanima i komesarima sve šta su ti mater i otac, i mater od matere i od oca mater i pokojni u staro vrime... smrti našjamen...

- Ja?! - zgranula se Erminija - da sam izda izdaizda da sam ja?!

- Osuđena zbog izdaje. Na smrt!

- Nisi ti prijeki sud. Ni država. Ni udba, oštija!

- Jesam. Imam nož!

- Ubi mebaš mebašme briga! Ma ćeš imat odgovornost za nevino čeljade! Herode! Kralju Herode!

- Ti si netaknuta, ali nevinina nisi! Izdajica nije nevin, nego izdajica. Imam ovlaštenje da te koljem!

- U stara vrimena — vikala je Madona — si mogla rodit diče koliko oćeš, a stanje se stiče žuljima od oca i od svojih starih! A dicu rodiš, pa izgubiš, pa rodiš, i rodiš, i rodiš...

- Jesam netaknuta, fala bogu! To je sve što imam! — za plače Erminija.

- Znam. Da si deflorirana, bila bi ništica!

Ražalio sam se. Meni je dovoljno da mi žrtva prosuzi, i ja odmah bacam nož na stol. Sjeo sam nasuprot rasplakanoj na svoj otoman. Videći to, ona se kroza suze razvedri učas:

- Nećeš me ubit? Volila bi da me odmah sad zakolješ, znaš, nego da me os os oskvrneš! Paroladonor! Nego da me... e!

- O! - ciknuo sam. - Prikazala si me pred Doktorom kao ubojicu. Pred kim ćeš me optužiti za silovanje?!

- Ma insomma, ni to nije pravo ni jušto! — javljala se Madona - Oni su išli u limb, nevinina dječica, jer nisu bili kršćeni. A on? On ide isto u limb, njihov zakoljivač, jer nije bio kršćen, kralj Irud?! E, ma?!

- Ajde, tfu!, porkačun, šta to govoriš!

- Govorim da me Doktor na temelju tvoga iskaza proglašava Madoninim ubojicom, i sada me ima među zubima! Ako stara ovih dana...

— Ne će! - požuri s uvjeravanjem Erminija - Ne će, vidjet ćeš! Ja ću je svaki dan prati, peglati... ajme, božeprosti... ma onaj masirati!

Nevjerojatno kako joj je malo trebalo da shvati o čemu govorim! Kako je izvrsno znala što je na stvari i zašto sam joj sudio! Bilo je, znači, mnogo svjesnoga u njenoj reakciji jučer pred liječnikom. Ipak je ono bila neka osveta, neki izljev mržnje, neka optužba, a ne zaprepaštenje i ne spontano zgražanje. I bila je čak svjesna posljedica. Ili je možda postala tek poslije, kad joj je Doktor dao mig da nas ostavi same. Tko će znati to. Ona se vjerojatno sveti i nesvjesno svi-ma koji su krivi za njeno djevičanstvo. Ja sam ali u toj svojoj krivnji nepopravljiv, a mislim samo kako li bih okvačio malu djevicu, premda je to veće zlodjelo. Sta ćemo!

Ona me gorljivo uvjeravala kako se rana ne će dati po zlu, kako od toga ne će biti zla. Nudila se da će prati i trljati ta leđa. Grizla je jezik svoj i klela malicioznog Doktora, a ja sam milostivo otrpio taj solilokvij kao Sulejman Veličanstveni, i otpustio zaprepaštenu fukaru sa smiješkom i bez glasa ikakva. Ispotaje priželjkivao sam laganu svađicu, kako bi me poštedjela svoje prisutnosti dok očekujem radosniji susret, i kako mi se ne bi plela pod nogama ako naleti Andrijino nevinašće.

Pošao sam k Madoni i samostalno počeo pripreme za masažu leđa. Erminija je, tako naglo ostavljena, još bila zaostala u kuhinji nepomično, onda se lagano pomakla s mjesta i odšetala. Čuo sam gdje je zatvorila staklena vrata, kako je strugala po cementnom trijemu, sišla stubama u vrt, i dugo, dugo, polako odlazila vrtom. I kad sam već mislio da je izašla, začula su se vrata, samo jedan jedini udarac, kao da su vrata frižidera, a ne rasklimana naša i drhtava, škripava i štropotljiva teška vraturina. Samo jedan tihi čisti kucaj. Znači da ih nije čestito zatvorila, nego samo pustila da se lagano za njom nagnu, pošto se izvukla kroz tanki prorez kao da je iskliznula iz herbarija. U ovoj kući moglo bi se os-

tati odjednom zauvijek sam kao na dnu mora. Moglo bi biti da nikad nitko više ne otvori ona vrata na kraju vrta. Ni Draga da se više ne vrati. Nitko ne navrati. Ni poštar. Nitkud pisma. Centrala da zaboravi na stručak struje što se ovdje troši mjesečno. Da se pogube upitnici i anketni listovi po kartotekama. Penzija da ne stigne više nikada. Sve je to tako neznatno malo što se odavde potražuje ili duguje, novac, prijateljstvo koje se prima i uzvraća, svega je tako malo, toliko je to sporedno i nevažno, da bi se moglo postupno i to malo, i to neznatno malo naprosto zaustaviti, vrata bi ostala onako samo odškrinuta kao dva lista herbarija, a nitko ne bi ni zavirio u prolazu, svi bi jednostavno zaboravili da ima u trećoj dimenziji još i vrt. Ja bih valjda, kao u onom strašnom filmu, ostao lišen moći da prekoračim prag. A Madona bi možda s vremenom i ustala, pomladila se, i ne bi spominjala više drugi svijet osim ovoga. Obradivali bismo vrt i tako živjeli od korova, gomoljika i trava, i ja bih je u dosadi obljudio, sigurno, iako ima šuplja leđa, iako je sva zarasla u himen, i sjedili bismo u vrtu kao dva gnoma, sve dok ne bi jednoga dana, možda i poslije trista godina, navratio Tunina stari i s očima punim suza pio s nama rakiju iz žare. Onda bih ja, tek u rakiji, tek u bunilu bolesno užezene mašte, mogao opet shvatiti голу istinu, da Madona zapravo još ovdje leži, da gnijije i smrdi na mojoj lijevoj podlaktici dok alkoholom ispirem krpice zgužvana tkiva pod kojima fermentira gnojna vodica dekubitusa, i da nitko nije odavde posve otišao, i da vrijeme nije stalo, nego je nečim usporeno, nekim prejasnim sjećanjem koje ne dopušta da svršeni trenutci potonu u prošlost, nego ih drži prisutnima, i sadašnjost se produžuje, a prošlost se više ne stvara, gomila se sva u sadašnjosti, užasno jasno, prisutno i neprolazno. Takva je valjda i vječnost kojom nam prijetite i kojom nas hoće nagraditi. Neprolaznost jednoga časa, koji postaje užas, bio on pakao ili raj. Stvarnost toliko strašna, da je može shvatiti samo bolesno razigrana mašta u bunilu.

- A šta me ti danas cifraš! - čudi se Madona drhtureći.
- Ne cifram ništa. Čovjek mora izgledati prema svojim godinama, a ne kao Etrušćanin.

-Ja ih imam, hij! Jedno sto barem!

- Više, više. Dvjesto. Trista. Stasta.

- Misliš? Ma šta je malo sto? In che secolo son nata, cos' ti par?

- U devetnaestom stoljeću, a to je bilo prije toliko stotina... Kao i svi zaslužni Hrvati od Pavla Stoosa i Karla Marxa...

- E adesso, qual'e? li ventesimo! Orca! Quanti secoli!

- Madona — rekao sam sa suzama strave u očima, s brazgotinama na čelu i sa sordinom na glasnicama - Svi su nas ostavili. Tutti! Ostavili su nas same, vas i mene! I oni iz devetnaestog i ovi iz dvadesetog. Svi.

- A, Bože moj, stradali su! — reče uvjereno Madona - Stradao je sigurno i onaj Karlomarko i toliki drugi, non e vero?

- Jest, prilično — velim ja od srca plačući. — I Krlomrko. Ali drugi nisu. Pobjegli su! Mi smo stradali potpuno. Vi i ja.

- Može biti da im se ukazala repatica! Neka idu s mirom, ne plači, buzdo! Šta te briga!

- Možda više nema nikoga na cijelom Otoku! Možda smo sami nadaleko! Pogledao sam u nebo: nema ptica. Na prozorskoj pragu ni jednog mrava nema! Čudo jedno!

Ona me gledala već gotovo zainteresirano, kao da sam joj javio da vrijeme okreće na jugo. Razmislila je i onda upitala, samo radi provjere:

- Onda im nisu ni ovce na broju, otimačima?

- Maćehe! — velim ja — Vražje ovce! Nema ni petešića, ali njega smo barem pojeli.

- Bravo — kaže Madona — to mi je baš drago! A mravi će opet doć u marcu, aprilu, može bit i prije, ti vedera!

Tako smo padali u duge razgovore moja Madona i ja kao nevina dječica, i nisu bili besmisleni kako bi mislio tkogod iz zasjede. Nisu bile besmislene ni moje suze, ni moj strah, ni panika. Iako se na prvi pogled čini da je sve to radi igre.

Bilo bi besmisleno misliti da su riječi besmislene, da su suze, da je strah, da je sve to što se isprepletalo našim beskonačnim razgovorima besmisleno bilo. Ja ne bih želio jasno reći šta je to, jer bi se onda odmah reklo: igra. A nije igra. Ni pučko prikazanje. To je poriv koji pripita čovjeka nagoni da izgovora zgodne stvari. Poriv koji se javlja i u groznici i u iznenadnoj slatkoj boli kostobolji, poriv kojim još upravlja puna svijest i zbog kojega nasmijavamo naše zabrinute oko našega samrtničkog ležaja. I koji donosi silnu opuštenost i odah, a nema pretenzija da traje, nego samo dugo traži mali iznenadni bljesak. Ja se prepuštam toj ruletici Madonine asocijacije, i mnoge sate katkad provedem na samom rubu jednog crnog kruga koji rotira neiskazivo lagan i sav se razdaje leteći iz svoga središta. Jednog će dana centrifuga zamijeniti bolnički krevet i luđačku košulju, i kirurški skalpel, a filozofi će sjedeći na ringšpilju smisliti zacijelo mudriju organizaciju života nego što su je smislili dosad. Dotle ću stoput ja biti onaj kojemu nisu sve ovce na broju. Zna se kako to ide! A otimači i tlačitelji uživati će glas.

U tu omamljujuću vrtanju ja utapam pomalo i svoju nervozu iščekivanja male djevice. Ali nje nije bilo čitav dan, i prošlo je pola drugoga dana, kad se iznenada pojavila na pragu. Nisam je čuo kad je išla vrtom. Staklena vrata verande bila su otvorena, i ja sam jednostavno vidio u njima crnu nezgrapnu pojavu malog gardelina. Prišao sam joj naglo i rekao ponešto preglasno nad samim njezinim tjemnom:

— Oho, dobro je da si došla, zaboravio sam koludricama vratiti suđe!

— Poslale su me po to — reče mala iz velike blizine tiho, posve svjesna udaljenosti s koje mi govori.

Uhvatio sam je za lijevu mišicu, onako kako je mene Doktor prekjučer držao kad me je htio duhovno podčiniti, i poveo sam je do svoga ležaja, posjeo je, bacio joj u krilo englesku reviju:

- Hm, dok ja sad to nađem! - češkao sam se iza uha - Šta je ono bilo? Tanjurić i bočica, a? Hm, hm — a znao sam, sve je već oprano i dobro obrisano, tanjurić i bočica. Malo sam se osvrtao lijevo-desno po ovoj improviziranoj kuhinjici, svojoj sobi, a onda videći da ona nije ni dodirnula reviju, zaustavio sam se opet kraj nje, taknuo koljenom njezina koljena, i stao listati reviju na njenu krilu - Malo prolistaj, da vidiš - onda sam sjeo pokraj nje, prebacio joj ruku preko ramena i stao za nju listati — Ovo je, vidiš — velim ja - vođa opozicije. Vođa laborista. Predsjednik vlade u sjeni. Hoćeš li raditi za mene, ja sam njihov špijun! Ti sigurno ne znaš ni što je opozicija?

Ona je lagano odmaknula glavu kao da će zaniijekati, i zatim tiho reče gledajući vođu laborista:

- Samo ako nema nepristojnih slika!
- Bojiš se časnih?

Nije odgovorila, samo je zarinula zube u donju usnu, tako da se nije znalo boji li se slika, ili časnih. Zarumenjela se još jače i stala žustro listati.

Smijao sam joj se kraj samoga uha, ali ona je grizući tu usnu i dalje listala, dok nije naišla na stranicu s velikim pladnjem kićenih sendviča u kričavu koloru. Tu je stala, položila ruke na sjajne listove i rekla stidljivo:

- Nije strah, gospodine. Sveta načela.
- O, da, da — rekao sam položivši drugu ruku na njene sklopljene ručice - To mi zovemo idejni principi! Ščališčka principijelnost. Znaš li šta je to ščališčka?

- Ne znam — rekla je nasmijavši se i pogledavši me po prvi put u oči, kratko i plaho. Mislila je možda da oponašam koju pticu pjevicu.

- To je da bi se skratilo - velim ja - predugo traje, a prečesto se govori, i nije ni važno da se razumije, pa smandrljaju, progutaju, zasline kako bilo, kao da se i stide te riječi. Htio sam reći, kada se povlače ta ščališčka načela, to ti je, draga moja, isto tako samo zbog straha od časnih! Ali, ne, ne, ne od sestara! Nego od časnih ljudi.

- Nama nije dopušteno baviti se politikom — rekla je gledajući jedan kričavo crveni sendvič i prateći na njemu prstićem žutu spiralicu majoneze.

- Nije ni nama. A kako ti znaš da je to politika?

- Znam. Strogo je zabranjeno.

- Strogo? - pitao sam smiješeći se i gladeći njezine vretenaste sjajne prstiče.

Kimnula je glavom i povukla polako ruke, pa me pogledala i po drugi put u oči, kratko, ali sumnjičavo.

- Šteta, veliš, griješiti dušu tim svinjarijama! Ako se griješi, neka je grijeh od šećera!

- Grijeh je grijeh - reče naučeno mala, pa se malo povuče natrag k zidu, kao da će se ispružiti na otomanu. Ali to je bilo samo udaljavanje od mojih ruku, moga daha i mojih pogleda. Udaljavanje, iako nisam želio vjerovati da je to i bijeg, pravi, konačni; naprotiv, htio sam ga shvatiti kao njezin nesvjesni poziv na lov i dosezanje, zov na skok. Ali predamnom je bilo klupko crnoga platna, udaljila se, i morao sam povući ruke s njenih ruku i s njenih ramena. U toj platnenoj vreći nije bilo ni koljena, niti kakvih sisica, niti ičeg određenog što mi se onomadne pri rakiji bilo ukazalo. S jedne strane virile su iz vreće dvije cipeletine, a iz suprotnog otvora obrubljenog sa dva bijela platnena polumjeseca stršio je uvis obli vratić balansirajući dječjom glavicom iz koje je gledala cijela jedna žena, svim obilježjima ženstva obdarena neočekivano čitko.

Rekao sam odjednom:

- Ti si cijela žena!

Ona je poniknula glavom, ali je oči uzdigla i gledala me ispod obrva znatiželjna i polaskana.

- Mislio sam da si derište - pokajnički sam stao priznavati svoju veliku zabludu, licemjerno se sada uozbiljivši nad njenom istinskom ali nenadanom zrelošću - Pitao sam se, zašto povlačiš ruke, zašto se odmičeš. Kad ali ono, ti imaš oči žene!

Onda je ona poniknula i očima, i kao u sabranoj molitvi zabijeljela ispod pletenica sa dva voštana uha, i ja sam u te uši stao kapati draškavi otrov laske i draganja i želje.

Polako je puzla s kreveta.

-Je li ovo, gospodine, naš tanjurić?

-Jest, borami! - Skočio sam k stolu da malo zakrijem barem bočicu, kad se već onaj tanjurić ukazao prije vremena, ali bočica je stajala ondje, prevrnula se pod mojim rukama, udarila po rubu tanjurića... bilo je suviše očito da je sve spremno, ovdje nadohvat ruke — Evo ga, i bočica! Vaša bočica. Zašto ti toliko sebe poistovjećuješ s njima, ha? - pitao sam glupo i nespretno, glumeći kao i uvijek neku ležernost i znatiželju, a zapravo ljut na sama sebe i svoju nespretnost. Ona je ustavši stajala pored mene. Uzeo sam među prste hladnu i mekanu resicu njezina uha, primakao se bliže i rekao u mikrofoni - Prije nego se zarediš, trebalo bi da budeš malo žena!

Gorjela je crvenilom kao transparent Gospe od Karmena. Uzela je tanjurić i bočicu i otišla kroz hodnik tukući ipak nekim koljenima o crnu sutanu. Otvorio sam joj staklena vrata. Ona je izišla na trijem, i ne osvrćući se zastala. Samo je malo glavu pomakla ustranu, napola k meni, napola k svom, k njihovom tanjuriću i bočici:

- Zbogom gospodine! — jedva je zaustila dahom bez glasa, i povukavši ustranu sutanu zakoračila brzo niza stube pa krenula vrtinom stazom drobeći stari šljunak onim smiješnim bakandžama.

- Ah! — rekao sam porugljivo za njom - Ah, ah, ah! Sveta načela!

Vrt je bio u popodnevnom sivilu jednoličan i bez sjenki, mala mi se učinila dok je prtljala onamo oko onih vrata toliko kruta i nezgrapna u čađavoj sutani svoga povrijeđenog djevičanskog imuniteta, da sam se gotovo upitao, odakle meni želja da je raspakirana i da prekopavam po toj tmurnoj vrećici nezrelih i rahitičnih kostiju kao po kesi kikirikija,

odakle meni toliko zla ukusa da u muzej voštanih lucija svoje mašte smještam ono načelno blijedo zimsko priviđenje parafinsko-stearinsko.

A nešto mi se odnedavno i pričinja da svi koji napuštaju ovu kuću i ovaj vrt čine to posljednji put i odlaze zauvijek. Draga, i Tunina, i poštar, i Erminija, a sada i mala djevica s tanjurićem i bočicom, mala moja posljednja kržljava svječića u ovom sutonu radosti i puti, udunuta mojim nestrpljivim i užurbanim razmahivanjem u samoći. I dok se još kroz poluotvorena vrtna vrata čuo bat njenih cokula na pločniku pred Svetim Andrijom, dok se još na uglu razabirao crni lepet njene kratke pelerine, ja sam kao kakav govedar silovito za njom zazviždio da su mi uši zazvonile i frcnule suze kroz trepavice, zazviždio prodorno i resko, onako porugljivo kako se zviždi na stadionima i u kinima i kako bi valjalo zvižditi i u kongresnim dvoranama, i u sabornicama, i na trgovima, i u sudnicama - kada bi to moglo pomoći. Postidio sam se pred sobom. Mislilo sam da ne znam činiti to što nikada nisam činio. Kad već nisam. Ali, eto, na ovoj djevičici pokazalo se da znam. Otkrio se sasvim dobar zviždač, potpuno neiskorišten. To, dakle, nije od toga što prije ne bi bilo razloga! To je samo dobar odgoj moj bio valjda! I koliko ima takvih talenata, pa ni da se postide! Gurnuo sam prste u usta ponovno, ali nisam drugi put zazviždio. Samo sam pustio da lagano prostruji zračna struja, da vidim ide li to zaista. I išlo bi. Išlo bi...

U popodnevnom sivilu vrt je jednoličan i bez sjenki. Ja sam. S otežalim bolnim mošnjama, odgurnut od ovih djevica kao od onih silnika gore, stojim na povišenom trijemu kao Ecce homo! s prstima među zubima i s punim mjehurrom, koji ću ovaj čas isprazniti ovako s trijema.

SVI kao da nepovratno odlaze, ali se Doktor vraća neminovno. Njega zovu njegove bakrene igračke i srebrno sveto posuđe što ga je jučer predvečer otkrio u tijelu oltarića. Došao je po bakrene zdjele i tave, a zarobili su ga srebrni kaleži, ciboriji, monstrance, navikule i ostala vaša sacra umjesto profanog suda. I danas, na samo Silvestrovo, čuču gore pred oltarićem, a mene Madona zove k sebi u sobu i upire kažiprstom i nepredvidivim malim prstom u strop, jer joj drukčije ne ide, i tiho, tiho šapće u te svoje rašljice:

— Već koji dan se čuje!

Kimnem glavom.

— A znaš li šta je? Čiji su koraci to?

— Znam - velim joj — od pantagane.

Ušutjela je, i malo su se pokolebali njezini rozi, gotovo su sasvim priligli na prsa. Ali ubrzo, ona ih je samo neznatno, koliko je bilo dovoljno, pomakla prema meni i opet grčevito pružila koliko se dalo.

— Vidiš! Vidiš! Misliš da sam ja bezbožnica! Vidiš ovo?!

— Vidim, vidim. Ma mi sembra incredible. Majka Božja plače... a novi papa proglasio je roge svetogrđem!

— Ove godine nismo dali zadušnicu za dušu moje tete Icite!

— Ni lani nismo.

— Ni lani?! Kako to može biti?

— A može, jer lani je ona bila samo moja teta, a ja se nisam sjetio. Ni preklani.

— Ma va via, va te prego! Kako to da nisam makar ja skočila do župnika, kad si ti zanemario...? Čudim se, čudim...

— Već ste deset godina bolesni, Madona!

- Aj da, jadna, povera mi! Ma koliko su drugi, pa šta! -
onda je opet pogledala u strop - Čuješ?! Opet!

- Pantagana.

- Ajme, onda vosak u kapelici! Pođi gore, može bit i lupež!

- Ne može se gore, zaboravili ste vi. Odavno su vrata za-
bita.

- Ben. Onda ni lupež ne može. Bit će jadna Icita. Pusti je
s mirom.

Uspeo sam se ipak tiho stepenicama do tete Icite. Doktor
je nabadajući s grede na gredu prenosio iz sobe u kapelicu
bakreno vjetro namještajući otrgnutu ručku. Nije me pri-
mijetio kada sam sjeo uvrh stepenica, ali me nakon nekog
vremena osjetio, i nije se ni trgnuo, osvrnuo se mirno i na-
smiješio se.

- Dobre imate živce, Doktore! - rekao sam.

- Zato što tako dugo prekapam po tim loncima?

- Valjda su vam potrebni!? A vratili ste se profanome?

- Živci ili lonci?

- Da - rekao sam prateći očima svaki njegov pokret - Bit
će da jesu.

On se uspravio zadihano i raskuštrane kose, istegnuo leđa
držeci ruke malo uzdignute podalje od sebe, kao da sam mu
u grudi uperio kuburu, i razgledavajući stvari oko sebe po
podu, kao rastreseno upitao:

- Potrebni, kažete? Da, zapravo i živci i lonci, imate pra-
vo. Ali vi ste mislili na živce. To suđe čini čovjeku veselje, zar
ne, ali da bi bilo tako potrebno, to opet... šta kažete?

- Kažem, ne pitate za cijenu!

- Za cijenu - kašljucnuo je Doktor — da. Pa to prepuštam
vama.

- Meni? Sto? Da ja pitam?

- Da je odredite. Da je izaberete. Nemojmo sad izmišljati
nesporazume! Barem ovdje na tavanu vi ste gazda!

- Morao bih pitati Madonu. Stvar je etike. Ali sumnjam.
Ona ne će ni da se zna za tu starež.

— Majko moja, majko moja! Opet ste počeli šutirati visoko! — stane se prenemagati i prijeđe u nervozno golmansko šetkanje, a to je bilo fatalno. Odjednom je zagazio nespretno između greda, začuo se hrsak kao da se drobe orasi. Probio je strop!

Morao sam požuriti niza stube, jer se strop probio baš u Madoninoj sobi. U pola stuba zaustavio sam se, pozvao Doktora, i kada smo sišli u hodnik, nalio mu u lavor vode i naredio da se opere i uredi. Madona je već zazivala kao torpiljarka, a ja sam brže-bolje iskočio u vrt i odzivao se odonud. Onda smo Doktor i ja zvučno odglumili scenu susreta, zveckali tim staklenim vratima, i tako smo obojica u glasnom razgovoru i nutkanju ušli u sobu k Madoni. Doktor se zabavio čestitanjem Stare godine, a ja sam zastao spektakularno začuđen nad grudicama stropnoga vapna što su se razišle po sobi. Dizao sam oči k nebu koje se otvorilo i iz koje su anđeli pokazivali dvije pišljive trstike. Najprije sam nekoliko puta podizao i spuštao pogled, a onda sam se zagledao u Madonu ne bi li mi ona umjela što projasniti. Doktor joj je napipavao puls, a ona je promatrala mene šuteći.

— Sta je pak ovo!? - pitao sam preneraženo.

— O! - tek sada je i Doktor vidio što je to zaokupilo moju i Madoninu pozornost.

Madona se isprva ponašala kao da je u dosluhu s nadzemaljskim aranžerima, ali nije dugo izdržala, nego je počela iznenada plakati od straha i od neke mistične slutnje. Ukazalo joj se na našim ozbiljnim licima, da su i oni koraci prije imali mnogo dublje značenje od običnog protestnog marša tete Icite, a otvaranje ružne rane na bijelom svodu njenog jedinog desetogodišnjeg neba poprimilo je apokaliptički smisao. Ona je suzila ukočena pogleda nekud u neodređeno, i očajno istisnula:

— Došli su po mene! Došli su! I xe vegnudi!

Ja sam s poda skupljao žbuku da se ne izgazi, a Doktor je tješio:

— No, gospođice Madona, ali o tome nema, dakle, govora, gospođice Madona! Ovdje smo samo ja, vaš doktor, i ov-

dje vaš dotični, koji vas pazi i njeguje, to jest, nas dvojica samo, nije li tako, i to je sve. A kod vas je, mogu vam reći, stanje vrlodobro! Od-lič-no! Da pogledamo još samo malo ona leđa! Znae, ona leđa koja su se bila malo... od ležanja... Tako, da to pogledamo. No, to se smanjuje, da. Budite lijepo mirni, sve se smanjuje... će ovaj biti dobro...

- Ovo je tu popadalo od starosti, ništa drugo! - velim ja onako s poda mrveći među prstima grudice žbuke - Na, pogledajte, to je prašina!

Pokrivajući Madonu i izvodeći oko nje tisuću nepotrebnih prividnih malih radnji, Doktor joj je tepao kao u naivnom čuđenju i uvjeravao nju i sebe radosno:

- No, vidite li, od starosti, i ništa drugo! Pogledajte, to je prašina! - kao da je bila zlatna prašina.

Kada se malo smirila, ona je uskočila u njegovo nesuvislo tepanje:

- Gospodine doktore, kad ću se ja učiniti?

- Ove godine više ne — odgovori ozbiljno Doktor, misleći da će tako izbjeći poblize prognoze.

- A koje godine, gospodine doktore?

On se obraća meni sasvim privatno mrseći riječi, kao da mu smeta čačkalica među zubima:

- Kada očekujemo sretan događaj?

- Na Tri kralja — odgovaram s poda izravno Madoni.

- No, to je svega za koliko dana, gospođice! To će brzo.

Koji dan., i evo.

- Na koji dan? - pita glasnije Madona.

- Na Tri kralja! - odgovaram ja još glasnije uspravivši se s punim šakama žbuke - Na Tri kralja, ili... kako hoćete.

- Ja hoću sad! - otrese se ona.

- Sačuvaj bože! - kažem - Sad ne bi dopustio Doktor!

Pošao sam s onom žbukom iz sobe. Doktor je potapšao Madonu po ruci, zatepao joj nježno: "još samo tih šest dana, no, šta je to!", i krenuo za mnom. Bacio sam žbuku u vrt, a onda lagano pritisnuo leđima vrata koja vode na kat. Ona

su se uvukla u svoj okvir, a Doktor je stao preda me i trljao dlanom bradu.

- Imate li mentol? — pitao sam porugljivo. Ali moglo je to izgledati kao da je 'mentol' lozinka!

- Ako želite ozbiljno razgovarati, onda bi bilo važnije da se sporazumijemo oko toga kako tretirati gospođicu Madonu, neke rokove, i tako dalje, da joj se eventualno patnje na neki način prekrate, i da vidimo, ako je moguće, šta time dobivamo, i sve te okolnosti... i što nam je dužnost učiniti za tu jadnicu. Ako vam je do viceva, molim, tjerajmo šegu!

- Zar vi niste već dosad učinili za nju što vam je dužnost nalagala?

- Smiješno pitanje! Zavisi s kojeg se aspekta prilazi, znate i sami. Naravno. Jesam. Ako se žele produžiti patnje, dakako. Postoje, međutim, različite koncepcije, tretmani, terapije - Onda je stao iz čista mira glupo glumiti kao Tartuffe u kakvoj seoskoj družini - Ja sam vam nekidan lijepo rekao, da mi je prilično bespredmetno s laicima pričati o problemu eutanazije ili sličnih stvari. To su teške dileme, u najmanju ruku, riskantne odluke, pa i sam pokušaj da se vrši presija na savjest jednoga liječnika već može biti poguban. Tu ja nemam što mnogo razmišljati, znam svoje ovlasti... svako korigiranje prirode...

- Presiju?! Ja presiju!?

- Ma ne, ma ne, nemojte sad, tako pričamo... meni je dužnost da ovako govorim... - ispričao se on, ispavši odmah iz uloge.

- A što je liječenje, zar nije to korigiranje?

- Na neki način, svakako. Pa i kljaštrenje... Dobro ste ono rekli.

- No onda?!

- Molim. Slušam vas - Udahnuo je Doktor s novom nadom, gotovo ulizički.

- Sto kaže zakon?

- Lijepo vas molim, nemojte me zavitlavati, okej!

- A što biste vi bili spremni učiniti za tu jadnicu?

Doktor je gledao neko vrijeme u crnobijele ploče na podu našeg hodnika, trljao objema rukama naizmjenice bradu, i onda gotovo surovo odjednom istresao:

- Ništa za nju! Nego za one svoje bakrene i srebrne igračke tamo gore, učinio bih koliko mi savjest dopušta. Jesmo li se razumjeli? Svjedoka nemamo, i ne treba se ustručavati, uostalom! Ništa protuprirodno i protu... Ostavite mi moju savjest meni samome! Recite ima li izgleda da jedan drugome izidemo ususret, ili ne. Ja imam vrlo malo novaca, mogao bih kupiti samo dvije, tri sitnice od cijelog onog kupa gore... ovisno... Ako kome i uspijete sve ono prodati, pare će pojesti bolesnica. Gospođica Madona ima snažno srce, imajte i to na umu! Molim. Samo kažem. Možemo obojica ostati kratkih rukava budemo li nešto intelektualizirali. Neki dan ste mi... dali povoda za razmišljanje. Ja sam i obećao bio da ću razmisliti, iako, razumije se, nisam ni ja navikao na neke poslovne kombinacije, imajući i sam skrupule. I sad, u redu, izjasnite se, pobogu, i vi! Možemo se uvijek prijateljski naći ili razići! Zar ne? Pa kažite nešto!

Strašno, braćo moja; i strašno i zanimljivo. Užasno.

- Da - rekoh - snažno srce kažete, hm?

- Izvanredno stabilna aktivnost cijelog vaskularnog sustava... s obzirom na dob!

- Vi predlažete nasilje nad tom izvanredno stabilnom?

- Ma ne! Uopće ja ne predlažem. Ja samo pitam vas, što vi predlažete!

- Ah, tako - velim ja onako bezbrižno - dobro. Razmisliti ću. Razmisliti.

- U redu, razmislite i vi! - vikne doktor i izleti kao odapet s katapulte.

Kada se već našao u dvorištu, okrenuo se da bi nešto još zaustio, ali ja mu iz hodnika dobacim:

- I eventualno ću se posavjetovati s drugovima u komitetu. Oni su seljaci. Imaju zdrave poglede.

On me nato netremice gledao čas-dva, pa zatim pošao mašući glavom i misleći valjda u sebi: "A ja se s njime upuštam! A ja se upuštam s njime!"

Eh! Nešto je ojužilo, mislim. Da. Južno. Smrde jame. Pritisak je pao, i zrak je mastan. I tako. Pa lijepo. Stara je godina. Tko zna šta će biti u drugoj godini? Vratit će se Draga, na primjer. Ona valjda i hoće. A hoće s vremenom i svi ostali. Ona će već u četvrtak, za šest dana; uoči sretnog događaja. To svakako. Ne bi me ostavila na cjedilu. Zatim, od sutra već počinje ta druga godina. Ma divno! Sva nova, sva druga. Pohvalno. Počinje od početka. A to je kao sutra. Već danas i još otprije, nitko ništa ne radi od onih aktivnih gore, i sva je llica u lampionima, trg u borovima, i svi kažu punim ustima: Naš grad. Nose demižone, kupuju fesove, nosove s brkom, čekaju po frizerajima. Opatovina uvozi Gorski Kotar. Daje se "Maskerata" ili "Golgota", tako nešto. Europa!

Mogao bih ovako kako jesam, s trijema, krenuti ne osvrnuvši se, i pravo na kartanje. Iznutra zakračunati vrtna vrata i prebaciti se nekako preko zida, jer ključa nema. Mogao bih ostati dva sata, tri sata, četiri sata. Pa ništa. Jedino ne bih mogao reći tko me je zamijenio. Ako bih rekao "Doktor", Doktor bi rekao "nemam ti pojma". Ako bih rekao "Erminija", ona bi našla alibi. Svi bi rekli da zapuštam staru i da joj hoću zlo. To bi bilo donekle točno. U meni se čak hoće osoviti pravi zločinac. Postajem ciničan, da bih se zaštitio od skrupula.

Ali treba okrenuti leđa izlaznim vratima, krenuti k tome mauzoleju, prići opet kontesi Markantunovoj, prihvatiti se iznova pamuka i alkohola, i biti kosovka djevojka na ovom mutnom razvodu.

Kad ali u to, eto Erminije na vrata! Ulazi sa cjelokupnim teškim bremenom mojih onomadnih uvreda i zlodjela. Ja je dočekujem stojeći na trijemu, prekriženih ruku na prsima

kao krvnik. Ona prilazi kroz vrt, gleda preda se mrgodno, i kada je stigla do stubišta, učinilo se da će kleknuti ovdje pod giljotinom, tako je iznemoglo kiecnula pod teretom mojih moralnih ćušaka koje još nije ni počela prebolijevati. Ipak, zakoračila je svojom koščatom dugom nogom, i dapače učinilo se da će zagrabit i četiri stube. Popela se k meni krakata i zloslutna kao Tiresija, opkoljavajući me kao posljednjeg srolju. Pripremila je govor s primjerima:

- Toliko da znaš: noži nožinoži ne impresioniraju! Kad je našao u jerolimskom kalendaru priču o okrutnom kraljeviću (ti je možeš znati, tu priču, svakoga vruga znaš i ti!), moj brat kad je našao priču kako kraljević maše sabljom i otkida glave poljskom cvijeću (poljsko, nije samo tamo gdje su Cesi i Poljaci, nego to je takva nježna vrst, ima te nježne vrste i u nas, ja je nisam vidila, ma nađe se), onda je išao gore-dolje po kući, šimja jedna, svima nama prijetio nožem, velikom dugom kortelinom za pršut, je vikao: "Ja sam onaj strašni čovjek, ja sam opa opasni Huhuiju!" Moj ludi brat, Huhuiju! Budala jedna! (Ali sad je pokojni, pa neka ga vrag nosi!). "Ja sam onaj strašni...", budala, ocu svom i materi i meni i sestrama i bratu. Huhuiju, moniga de fijo! Zato hoću reći, da mene ne impresioniraju noži od klanja! Naučila sam i straha nemam! Ali ovde — udari se iznenada šakom po prsima — ne možeš ni nožem iščupati ono što se usadilo ovde unutra, ti me capisci! To sam ti imala reć... kako... kao...

- Kao bratu.

Osjetila je ironiju, ali dopustila je da joj pomrsim ekspozice, i stao sam je skrušeno moliti oprostjenje, sve stojeći onako na visoku trijemu iznad vrtnog carstva, u južnom zraku, i gotovo potresen.

- Sala ovako, šala onako, ja za šalu s nožem ne znam! Obećala sam Dragoj, pa dolazim. Stara je godina, i hodi malo po gradu, štogod popit. Radi šta te volja i koliko te volja. Volja. Meni je stara i nova sve isti vrag! Blagdan i svagdan.

Drugi bi interesenti objeručke prihvatili povoljni aranžman sa spomenutim olakšicama i očiglednim profitom, a i ja sam u taj par umalo dao osedlati najbrže konje, ali sam onda ipak samo oborio niženavedene oči k zemlji, poduhvatio Erminiju pod pazuhu, i uvodeći je u svoju tmurnu rezidenciju, stao objašnjavati kako ne mogu sve to prihvatiti iz razloga što.

- Iz razloga što? — pitala je ona, ne vjerujući u te moje razloge i prihvaćajući se odmah štednjaka.

- Danas još nisam staroj leđa uredio.

- Uredi — reče nepromišljeno — uredi, pah pah pahodi van!

Vidim da bi joj bilo teško, na primjer, ta leđa staroj urediti!

- Ne, ne, lipa moja, ne idem ja nikud!

- Iz razloga što?

- Ti, ako hoćeš sjediti, sjedi; ako hoćeš malo oko kuhanja pomoći, dobro. A ja na svojoj mukotrpnj straži danonoćnoj ostajem, pa falabogu! Svetkovine i slave i fraje nisu za ljude osumnjičene i oklevetane.

- Okle oklevetane?! — namrštila se kao da sam rekao Huhuiju.

Ali ja sam se odšuljao na zadatak, poduhvatio i pridigao svoju voštanu i rezigniranu Madonu, i utočio u alkoholne isparine i u oblačiće pudera svladavajući kihanje i svladavajući želju da i Madonu i Erminiju i svoje proklete obzire stjeram i sabijem u ovu bočicu spiritusa, pa da ih zavitlam pod krevet, a ja da na lakim krilim otprhnem u vanjski svijet. Madona se danas poslije duhovnog potresa nešto ovoštila, pogledavala je u crvotočnu trstiku što je visjela sa stropa, i ponašala se kao manekenska lutka koja zadrži samo jedan isti pokret, samo jedan isti izraz, kako god je postavili i kamo god je okrenuli. Dugo je treperila nategnuta struna šutnje između onoga štednjaka tamo i oyoga kreveta ovdje. I kada sam već pokrio svojoj lutki guzu, kad sam je položio

u niti-sjedi-niti-leži položaj, pa pošao k lavabou poprskati svoje ruke, Erminija se javi zlo ne sluteći:

— Raraz govarala sam razgo s gospon Doktorom malo maloprije. Sve sam uredila. Sam uredila sve. Jedan fini doktor.

— Sto?! — viknuo sam i iskočio na vrata — Sto si opet uredila?!

— Sta je?! — pitala je začuđeno - Rekla sam kako nije istina da si ti staru zapustio hotimično. Da sam se ja samo iznenadila, jer sam mislila da ti svaki dan masiraš, a nisam znala da ne znaš, jer bi ti bila rekla, i prestrašila sam se strašno kad sam joj vidjela leđa, sam rekla mu. I rekla sam da si ti pravedan, a da on, kao učena osoba, ne bi smio biti mali maliciozan! Pri priznao je da imam pravoimam! Priznao je. Bogati! Mora!

— Aha — rekao sam sjedajući uspravan kao trudnica - Je li ti obećao da će se popraviti? Kao učena osoba.

— Sta se, oštija, rugaš! Već sam se prestrašila da sam opetopetope štogod pogriješila, kako si skočio na vrata!

— Nisi, dušo. Nisi. Samo si opetope zaslužila nož pod grlo!

Bacila je lim iz pećnice s užasnim treskom na ploču štednjaka, valjda i zato što se usput opekla, ali najviše stoga što sam se narugao njezinome mucanju, bacila ga je tobože demonstrativno s toliko urnebesne buke, da je Madona iz svoje rajске čekaonice uzviknula i prestrašena i ozarena u isti mah:

— Zeppelin!!!

Ali ja sam zatim vidio Erminiju istinabog plakati. Po svoj prilici nikada to nitko nije ni vidio, a i ona sama nije znala kako to uvježbane žene čine. Nalikovalo je to na ljutnju u zabuni što su potekle suze. Učas su joj se ofucane i istanjene vlasi nalijepile po sljepoočnicama i po nosu, a ona je izbečila oči kao da po svaku cijenu u mraku pećnice mora pronaći svoju uzavrelu suzu prije nego se ispari. Zacrnjelo joj se sve oko očnih kapaka, pa i oni žučkasti čvorići ksantelazme oko

nosnoga korijena, a bjeloočnicu isprekrižale su krvave munnje. Nasred čela nabrekla je žila, na nosu napeli se neki jastučići, porculanska napravica s malim mliječnjacima zaigrala i kuckala, ali iz usta nikakva glasa ni jecaja nije bilo. Erminija je jedna samo u paničnom stidu buljila užasnuto u mračnu utrobu štednjaka kao da joj po mraku i dalje bježi neprocjenjiva živina kapkuglica. I činilo se, ako to što traži ne nađe, ova će se žena sjuriti naglavce u tu vrelu mrklinu da joj glava pougljeni.

Zato sam nečujno ustao, pošao u hodnik, prebacio svoju pelerinu preko ramena, i krenuo da se izgubim u silvestarsko predvečerje, u predvečerje mladog ljeta, još jednog, jedanaestog već u ovom ropstvu.

I budući da svi putovi u slobodu vode preko Trga Slobode, krenuo sam prema pjaceti, praćen anđeoskim pjevom iza zatvorenih vrata Svetog Andrije, i ne znajući jasno što bih sa svojom slobodom počeo. Zastao sam na vidikovcu trga, kao i obično, položio propovjednički dlanove na zid, i okrenut crvenom zapadu udno Kvarnerića načičkanog otočjem, udahnuo duboko kao da ću historijskim glasom s trostrukom jekom otegnuto zatrubiti oceanima: Vo imja cintraljnavo kamitjeta, vo imja trudjaščihsa vsjeh stran... ili kao da ću i ja proklamirati opet kakvu novu svespasavajuću gatku na naučnoj osnovi. Ali nisam. Pustio sam da sunce potone u kotao minija, i samo sam superiorno kuckao prstima po cementnoj ogradi, mojoj današnjoj "baluštradi". Pa sam poželio da tako bubnjam prstima nad propašću svijeta, mirno, udišući preostale molekule kisika i morskog joda, bez patetike Posljednjeg Adama. Da lupkam jagodicama prstiju nečujno, da štrcam slinu kroz sjekutiće ispljuckujući fakinski trpke pjenice izgnanstva i samotništva, te da se ovako s terase svijeta smješkam svim obećarošima i svim vrtiguzima, svim usrećiteljima i spasiteljima. Da se smješkam kao lijepi rumeni mrtvac navošten vizijom raja. A poželio sam biti posljednji u stvari samo zato da bih vidio kako Madonu

upropanj uznose anđeli i kako ostajem, hvala Bogu, sam, makar i nakratko, dok napišem u led upitnik i makar među četiri zida njezina mauzoleja.

Gledao sam gdje se sunce kao svinjče valjuška u mljecavom žarkom tijestu zlatne ilovače, gdje se češka o krošnje borove šume na zapadu, gdje se nabada o iglice i šišarke. I kad je šuma pomračila, more opustjelo, posivio zapad, kada je onamo završila predstava, ja sam još tuckao prstima na svome visokom balkonu, kao na đaćkom stajanju, ne znajući što bih sa slobodom. Mogao bih čitav grad oprčati prije nego mrak prijeđe polovinu neba, i prije nego zatrubi brod iz Rijeke s prekjučerašnjim novinama. Mogao bih uletjeti u Taribe pa zaglibiti do fajerunta, ili kibicirati u kavani kartašima koje predvodi don Vikica. To je sve što bih mogao. Ili s noge na nogu krenuti u ophodnju. Tek pošto dođe i ode brod, trebalo bi se nekako maknuti, jer grad onda izgleda kao crkva poslije večernje, na obali se pogase Potemkinova svjetla, i mogao bi me pokojni Krok policajac opštinski presresti kod Gradske lođe, mraknuti na me budnim okom i poduzeti hitne korake u smislu oslobađanja javnih površina od ništaveti.

Kad sam se pojavio na njihovim vratima, mislili su najprije da se možda vratila već Draga nešto prije vremena. Moji jedini ovdašnji pomislili su brzo zatim da me je Madona naglo napustila, pa tumaram sada svijetom samotan i izgubljen. Nije bilo tako, razumije se, i moj jedini ovdašnji raščistio je brže-bolje stol, pa smo nalegli na karte kao pljačkaši na podjelu plijena. Gospođi se to nije mnogo svidjelo, i rekla je mazno:

- Lino dragi, gospodin je možda došao da čuje kakve novosti!

Da, on se zove Lino, istina je, i tu se ništa ne će dati učiniti. Ona se zove Olga, i ja sam jednom u šali bio za njih rekao, da su Olga i Lina, i da je Olga dobra i plemenita, a Lina božesačuvaj kakva je! i tako su se oni bili ponešto zainteresi-

rali neko kraće vrijeme za primorskoga Zolu, gospodina Jenija Sisolskog, i neka pitanja oko toga. Inače su samo iznajmljivali sobe svojim stalnim Austrijancima, a zimi u pustoj kući živjeli tiho i sretno. Jerbjehu bezdjetni.

- Njega ništa ne zanima - odvratio je usput Lino rigajući adute. Meni je mignuo. Onda upita mirno - Kako tri eM?

- Molim? - mislio sam da sam krivo čuo.

- Mademoiselle Madona Markantunova, dakle. Kako ona?

- Mislio sam da pitaš za moje karte.

- To me se ne tiče, to me se apsolutno ništa... ne tiče... te tvoje karte. To je tvoja stvar... te karte. Ne tiče se mene to... Ovoga ćemo dečka ovako... izvoli!

Nisam dospio upitati kako to da je mademoiselle odjednom zajednička stvar, više zajednička nego karte, pa i da sam dospio, sigurno ne bih pitao, jer sve su to bile riječi bez čvrstog značenja, magične riječi kartaške koncentracije, automatski govor kojim igrači zbunjuju protivnika i prikriju svoje namjere sve do posljednjeg časa, idilična zvučna kulisa koja samo pokriva potmuli tutanj galopa krvožednih strasti razbuđenih igrom. Da igrom! Krkljancem! Jer svako je natjecanje trenutak zločina, svako nadmetanje radionica mržnje, a plemenita borba isto što i plemeniti rat: krv razvodnjena svetom vodom.

- Nije moguće! - predbacivala je gospođa Olga potihim altom iz susjedne prostorije kamo je otišla "pristaviti". Onda je glasnije pitala — Je li to moguće, zaboga? Baš ništa?! Ne vjerujem.

- Zanima me - rekao sam iz pristojnosti - Zanima me jedna stvar: Kako je don Vikica mogao cijeli život ostati u svojoj kući, a da nije morao biti negdje kapelan, pa župnik... Oduvijek mu zavidim!

- Don Vikica? To vas zanima? — pitala je zbunjeno ne znajući što bi s takvim pitanjem, kao i sve neduhovite osobe koje svaku riječ uzimaju podjednako ozbiljno.

Ja sam već uvelike gubio na kartama, pa je Lino mogao sebi dopustiti da malo prekine i da se zamisli:

— E znaš, to pitanje i nije, kako da kažem...

— Ma zar vas odista zanima don Vikica; vas?

— Donekle, donekle.

— Zašto ne bi! - nastavio je Lino nalijepivši se na bezveznu temu — To pitanje i nije, kako da kažem, nezanimljivo. Iako je on to rekao tek onako. Njega od svega najmanje zanima taj don Vikica. Ali pitanje nije... hm, da.

Srkao sam crnu kavu i nisam brojio svoje "štihove". Bilo je očito da ih Lino ne može prisvojiti više nego što ih već ima. On je bio čak malo nesretan zbog tolikog moga poraza. Smatrao je da me je ropstvo zatupilo i da čovjek mora sretnije provesti nekoliko usamljenih sati poklonjene slobode. Zato je meditirao sa dračom u grlu:

— Jah, šta ćeš, tako ti je svaki put! U svakoj partiji jedni dobivaju, drugi gube!

— Znam - rekoh - Ali oni koji su izvan partije i jedne i druge smatraju podjednako hazarderima! - pri tome nisam poučno podigao prst kao svi dobri učitelji, već i zato što se odmah osjetilo kako je moj Lino i suviše primio k srcu ovu aluzivnu pouku, pa se, naprečac dijeleći karte, utekao ponovno don Vikici:

— Jer ipak, činjenica je da taj čovjek pomalo psuje i prostači, karta se od jutra do sutra, puši na čibuk i cijeli dan se smuca oko kavane. Nije to pitanje nezanimljivo. Zamisli, odakle takva širina u njih!

— Negdje mora biti i te proklete širine! U nekoga je mora biti, porco ladro!

— Možda je bio čudak - veli gospođa Olga, koja nezainteresirano prati našu igru - pa su ga ostavili da živi kako hoće. Kad nisu znali što bi s njim.

— A, to onda ne bi bila nikakva širina! — rekoh, i dalje gubeći.

To bi bio više kao smisao za čudaštvo. Ali u tome oskudijevaju podjednako svi biskupi, i crni, i crveni, i bijeli. Premda, valja priznati, i prema meni su pokazali bar smisao za preventivu.

I druga partija karata bila je za mene izgubljena. Još smo igrali, ali u mene nije bilo ničeg vrijednog spomena, a ja to nisam više ni skrivao, nego sam rekao glumeći sportski moral:

- Točna je kaobog ona misao!

- Je li to, bogati, stvarno netko rekao? — procijedi kao bez veze Lino, petljajući oko cigarete i karata.

- Ne možemo sve znati što je tko tamo..... Ja velim misao. Mislioci o svemu misle, pa valjda i o hazardu!

- Mislioci! — uzdahnula je zaneseno gospođa Olga - Ah, takvi klasici! — ustremila se još ona s pravim znanstveničkim srhom u svim svojim raskošnim erogenim zonama.

- Moolim? - pitao je Lino tobože rastreseno, kao da istovremeno žvače nekoliko masnijih. Postidila ga je očito njegova supruga svojim pretjeranim smislom za sadašnji politički trenutak.

Gospođa Olga imala je zapravo tolike zdrave instinkte! Ali njezina kava bila je posebno mirisava i dobra.

U GOSPOĐE Olge kava je bila tako dobra, da ja nisam ni osjetio kako je došla ponoć, premda sam kronično neispavan. Tek kad se uvrh uličice začula gradska glazba s potpourrijem najveselijih poskočnica svih vremena, pružismo si ruke preko kartaškog razbojišta, kucnusmo se lakozapaljivom komovicom, i ja poletjeh u novu godinu s grčem krivnje u ropskoj duši. Zato jutros sjedim do Madonina uzglavlja namjerno nedokučiv i nepomičan, ali mislima i voljom na rubu gnusna zločina, i kao grčki kip prazna pogleda zurim u nju, a ona me i ne razabire pravo, nego pokušava saznati što je to bacilo sjenu na novogodišnje njene bijele ponjave.

Sinoć me je koju minutu poslije dvanaest dočekala Erminija s dugim elastičnim naklonima i ravnomjernim hrkanjem u ovom istom visokom stolcu. Čestitao sam joj ukratko i rekao da je to od srca, i da ono s nožem mora zauvijek zaboraviti, a ona je odgovorila da Nova godina nije ni crkveni blagdan, ni državni praznik, nego atmosferski, ili tako nešto, astronomski, blagdan zvjezdoznanača, pa da se može čestitati, slobodno, hajde ovaj put, vrlovrlo važno, vrag odnio sreću i koje koje kojejima. I veli: stara je čekala i pitala toliko puta, i zaspala je sad saovajčas. Sam rekla joj ono isto što se uvijek kaže, da si otišaosi na općinu, insomma, a sve drugo je u redu i uređuje, i sam joj stavila čiste lancune, neka ima za novu godinu.

Madona se više gotovo i ne usuđuje promatrati me izravno, nego krajičkom oka, onim problematičnim suženim i zamagljenim vidnim kutom nastoji odgonetnuti kakva je to sjena koja ne propušta silno jutarnje svjetlo od istočnoga

prozora do njena ležaja. Između mene i nje stvorila se doista gusta sjena kao zeleni žele, volumen neki treperavi u prozračnoj svjetlosti jutra, kocka mora u nevidljivu akvariju. Činilo se: ako otvori usta, ugušit će je ova teška hladetina-sta voda, i ne će više biti potrebno da pomišljam na zločin. Ali ona je ležala kao da su je upravo skinuli s onoga praznoga križa gore u kapelici i gledala kroz mene nekamo u vrt. Tamo su se objestile dvije ptice u prpošnom proljetnom dijalogu, a u gradu odbijale su ure, i visoko gore u brdu preko luke revao je magarac tako jednolično, da ga pravo domaće uho nikada ne bi ni čulo.

Nakon beskrajno dugog mira, kad sam već od ukočenosti izgubio osjećaj za vrijeme, nagnuo sam se polako i duboko k Madoni uronivši u akvarij i prodrijevši do same tanke struje njena daha. Ona je i dalje gledala kroza me, ali sada se činilo da je to zato što sam suviše blizu, pa se njene rožnate leće ne mogu prilagoditi. Satirski sam razvukao lice i rekao riječ po riječ:

— Gotovo je! Riješeno je! Sve je odlučeno!

Ona je i dalje gledala kroz moj pupak, a sada je tek stala nešto nemirno treperiti prstićima i jedva izrazitije hripati bronhijima, ali je sve u svemu bila i dalje skinuta-s-križa. Nastavio sam tiho, gotovo šaputavo, da se ne bi prije nas samih sve oko nas stalo radovati našoj sretnoj umješnosti. Sugerirao sam joj da shvati:

- U vašu korist! Sve! Vratili su sve! Sve! Sve!

I konačno, učinilo mi se da je nestalo svake boje iz njene kože, došla je prozirna poput tarantule. Ali možda je to samo iza mojih leđa, kako sam se pomakao, provalila tolika svjetlost, pa je s bijelih plahta odskočila i oblila joj lice i ruke. Na tom rublju njezina put činila se kao isprano platno požutjelo od jake sunca. Ako li je to njezina prava boja, onda bogme znači da nastupa konačan mrak od insuficijencije krvnog optoka, i onda su joj ono jučer što je još govorila Erminiji bile valjda i posljednje riječi. Utapljavajući je polaga-

no u taj marazam tihe agonije, nisam vjerovao da stvar može biti ozbiljna; poigravao sam se metodom “ubilo-bi-je-ve-seije”, ne vjerujući nimalo u zločin, ne vjerujući u metode, ne vjerujući u emotivne šokove, ni u njenu moć percepcije. Ne vjerujući, konačno, ni da joj je toliko stalo do kasne pravde. Vjerujući možda još jedino u mučenje. I u mučenje sebe. I znajući da vrijeme valja utući, i da valja potrošiti ovaj dan, i da je danas započela još jedna godina koju valja utući i potrošiti uludo. U ovo novogodišnje jutro ja sam je hipnotičarski kljukao tim nekim stereotipnim parolama i mislima maocetunga o tome kako je sve opet naše, i kako je pobijedila pravda, i kako su pobijedile naše parole. One iste parole što ih je rabočij klas izricao nekoć u borbi protiv Madone i sličnih, protiv poreza, izrabljivanja, pljačke, otičina, mita, uzjahivanja, i protiv svih mogućih svinjarija kojima danas na strogo naučan način još jedino tupe ljude blesasti Kinezi, a koje za moju generaciju ne znače više ništa. Cijelo novogodišnje jutro ona je samo u tišini blijedjela, pogledavala me odsutno, namještala svoje dvije zgrčene ručice u čipkasti obrub posteljine, i povremeno izdušivala u svojim pelenama kao sisanče koje se nagutalo zraka.

Kada sam shvatio da je utonula u nirvanu i da je ništa ne dotiče od svega što sam ja kadar smisliti, ništa od svega što je oko nas, što ja vidim i čujem, ustao sam i pošao i obavio po kući tisuću svakodnevnih poslova domaćinskih, i svraćajući povremeno u sobu k njoj ubacivao u prolazu po koju od onih o imetku. Ona je ležala tanka profila kao metalni motociklist na dječjoj igrački, kojemu su dva obraza spojena kvačicama od dva gotovo plosnata lima. Samo nije bila rumeno našminkana kao motociklist, jer nju nije šibao vjetar brzine, nego obasjavao zagrobni fosfor, nebeska zraka, onako kako bi bilo da je tko zabunom ostavio malo odškrinuta rajska vrata, i kako na ovoj zemlji bivaju obasjana samo lica pričesnika kada im se podmetne pod bradu zlatna plitica na koju kroz vitraže crkvenih prozora tuku zrake spektralne. Iz

nje je zračio neživi spokoj, mumificirani mir, i ona je bila balzamirana svetica. Madonna della motocicletta. Riječi nisu više uopće nalazile odziva, i ja sam se poslušajući po kući pitao, hoće li, bože moj, ova godina biti posljednja. Bio sam smiješan sam sebi: uperio sam na nju pištolj, a ona ne diže ruke uvis; zamahnuo sam nožem, a ona ne trepnuvši meditira; gruvam iz svojih topova, a ona pozira za madonu. I premda sam želio vjerovati da sve čuje i sve registrira, a samo sabire svoje odasvudašnje pritoke kao golemi kolektor, pa će se odjednom izliti, ja sam morao izgledati glupo - smišljajući prijedloge o prodajama, najiritantnije primjedbe izgovarajući kao bezvoljno i nezainteresirano, gradeći definitivne planove o imetku, o nagrađivanju kmetova, o razdavanju... a bez neposredne reakcije njene, koja bi u svakoj drugoj zgodi bila fulminantnija nego što je potrebno za jedan mali konačan infarktić ili kolaps!

Prošao je tako i ručak, premalo nalik na novogodišnji. Njezin jezik postaje sve krući, i sve češće moram je pitati, gurkati žličicom jelo prema jednjaku, iskapati ga iz procijepa između desni i usnice, vraćati ga u usta kada ga ukrućeni jezik izgura. Kao desert servirao sam joj parolu: iskoristimo bakreno suđe i sveto posuđe za poboljšanje naše žalosne ishrane! Ona me, ovako sita i napita, po prvi put danas pogledala posve trijezno i prisutno. Pogledao sam smiješeći se prema onim trstikama što su izvirivale iz stropa, i onda šapnuo:

- Ima interesenata.

- Od čega govoriš?! - upitala je konačno, kao da sam joj najavio posjetu samoga Markantuna.

Objasnio sam joj s perverznom detaljiziranjem o čemu govorim, i dodao sam da su neke sporednije sitnice već i otišle s tavana, koje za onaj mekani i sočni odrezak neki dan, koje za kakao, za šato i za još tako ponešto, ako se sjeća što ona voli. Vidjelo se da sam je konačno ubio. Spustila je kapke i malo zinula. Ali meni je tako odjednom postalo jasno da mi

sve ono jutros nije vjerovala! Čula je i nije reagirala! Podcijenio sam je i mislio da mogu uvijek pred njom govoriti podjednako koješta. A ona jednostavno nije vjerovala, i ne bi se bilo trebalo čuditi da je na moje brbljanje mirno odgovorila: "A moj mali pulcinella! Nisam ti od volje za to!". Međutim, ona je šutjela, ne bi li našla kakva-takva oslonca u mojim riječima. Nije ga našla, pa je uporno šutjela dalje. A sada, ovo je, na kraju, uvjerljivo s tim posuđem, već i zbog one rupe na stropu. I s tim, postalo je najednom i sve ono dosad, sve ono odjutros vjerojatnim i mogućim. Sada je još samo, ne vjerujući sama sebi, izgovorila ono što je cijelo jutro mislila:

- Oni će šta vratiti! Komu su vratili?! Ti, poveretto, ne znaš to, a?! Otimat znate i činit pljačku znate. Niente altro — onda je demonstrativno, jednim kratkim trzajem otrla gazom donju usnicu i upitala — Od čega je puknuto na plafonu?

Htio sam reći "od pantagane", ali me odvratilo njen obnovljeni autoritet. Osovio se posljednji ostatak njene gazdinske strogosti, i u meni je kucnuo signal straha. Nisam više mogao reći da je samo zla i samo okrutna. Nego i sudac svome ubojici.

- Tako je kako sam rekao! - otresoh se i izletjeh iz sobe. Bila je i to laž, kao i sve dosad, ali više nije bilo morbidne igre, nije bilo metode. To je bilo bijedno inzistiranje da se odvratna igra dogura do kraja. I bilo je čak i samoobrane i straha da se ne otkrije laž.

Iz sobe se nije ništa čulo. Močio sam ruke u onoj najodvratnijoj i najsmrdljivijoj mlakoj kaljuži, koja se zove masna voda od suda; ljuljao se u bakrenom kotliću lojni skorup zapahnjujući me tankom paricom koja može uprljati, koja se zavlraču u pore i pod kosu i po kojoj mi ruke danima već zaudaraju. Na nebu je sigurno stajao kakav znak. Činilo se da zvona nisu zazvonila čitav dan. Strepio sam nad željeznim suđem da se ne raspadne, kao da je od lomne gline. Prostor

je stao hrapavjeti i naginjati se u groznici, i u meni je treperila jedna kazaljka kao u manometru i kao da je neka razina do koje sam ispunjen oscilirala ravnomjerno pod pritiskom nabujala tla poda mnom. Ostavio sam suđe, obrisao ruke, čvrsto i bolno istrljao grubom krpom kožicu između prstiju, i zavalio se na svoj krevet. Možda sam ja neispavan, a možda mi mali zloćudni šipak raste na kori moždanoj, pritišće vidne centre, ili je možda migrena od spolnog suzdržavanja. Ukoliko nije prijevremeni klimakterični vertigo. I je li to moguće da je Madona toliko pri svijesti? Zar ono jednostanično biće tamo oduvijek tako rasuđuje, a ja se samo zavaravam ponesen svojom prividnom superiornošću, pokretnošću, snagom, pa ne uvažavam njen razum, nego je ismijavam kao nerazumno dijete, kao trapavu životinjicu. Hoće li ona tako ubuduće ostati prisutna, kritična, svjesna svega, sebe, onoga što hoću s njom, svjesna svega što se u meni odigrava. Možda mi zato tako ništa ne uspijeva! Možda sam zato tako smiješan. Jer se ona bori zamaskirana amnezijom, neuračunljivošću i odsutnošću. Proučava me i opire se. Opire se potihom i kao slučajno, i što joj je vještija mimikrija, to se ona čini nedužnijom i potrebnijom moje pomoći i utjehe. Strašno bi bilo čovjeku koji je mislio kako živi sam najednom spoznati da je uz njega neprestano živjelo jedno ravnopravno biće koje je njega promatralo, a on ga nije vidio u zasjedi, koje ga je pratilo, a on ga nije osjetio. Istina, ja sam i prije osjećao odnos što nastaje između jedne lešine i mene, priznavao sam ga kao što se priznaje da i mrav ima dušu i da ga zato ne valja zgaziti, i da deblo pati pod oštricom noža. Ali nisam slutio da je ona ma i samo na čas toliko prisutna. U takvom lucidnom trenutku ona bi mogla pojmiti sve što se inače događa, mogla bi sagledati sve te odnose odjednom, i to bi bilo dovoljno. I sam jedan trenutak potpune svijesti užasan je fakat. Tko će znati kada nastupa taj čas, koliko traje, što ostavlja za sobom?! Nastupa li poslije njega totalno pomračenje, ili ostaje neko gorko sjećanje, ili barem

neki podsvjesni regulativi koji onda upravljaju dalje svim refleksima? Tko će znati što je to pokraj nas, kad to što jeste nije mrtvo tijelo, drvo, stvar. A nije čovjek, i nije životinja. Tko će znati što je to što nas gleda i čuje, kad ni životinju, pa ni čovjeka ne razumijemo? Susrećemo se i rastajemo bez sporazuma, bez prava dodira, ne privedavši kraju ni jedan čestit razgovor, ne dočekavši da ijedna riječ zazvuči dokraja. Svi ljudi koji su prodefilirali kroz ovu kuću u toliko stotina godina nisu ostavili u njoj traga ni više ni manje nego Tunina, nego Poštar, Erminija ili mala. I zar Draga? Nema je, eto, tek dvanaest dana, a već je nestala iz ove kuće. Ostala je još koja haljina njena, cipele, ali nje nema, kao što nema više Tunine (pojeli smo petešića), i kao što nema mene već sada, jer sam tuđin, jer ne znam čak ni uspomene sabirati i njegovati, nego ih odbacujem. Ne bi ni Madone bilo, samo da se valjano obijele zidovi, promijene zavjese na prozorima, unese frižider i dječja kolica. Ljudska zajednica pokušava se organizirati neprestano, ali se ne uspijeva, jer se polazi od pretpostavke da se ljudi slažu, razumiju i poznaju, i da se žele zbiti i učoporiti. A toga nema. U svakim večernjim novinama krevelji se redovito barem po jedan sentimentalni komentator sa psihologijom tete iz dječjeg vrtića, koji u mašti okuplja oko sebe svoje vjerne i dobroćudne sugrađane, i sve se s njima nešto kao dogovara o zelenim površinama i krupnom otpadu, kori ih i pohvaljuje, tapše kao krotitelj i upućuje kao trener, njegova redakcija oslovljava ih sa "dragi" i familijarno im podilazi utuvljujući im njihova prava, i bojeći se potajno inteligentnijih pojedinaca, a ja upravo vidim kako mnogi pojedinci okreću leđa svima koji im se obraćaju kao čoporu, svima koji ih pozivaju preko plakata, preko proglašenja, razglasa. Okrećemo leđa i ne slušamo niti sa pola uha sve te laskavce, ulizice, demagoge, tribune i sljepare narodne, naprosto zato što nitko pametan ne svrstava sebe ni u koje od onih stada što se nazivaju građanstvo, publika, birači, čitaoci i tako dalje, nego u stvari izuzima sebe

čak i iz naroda, misleći kako mu voljno pripada, ali kako nije njegov sastavni dio po predodređenju.

Oh, prinesem li svoje ruke licu, one zaudaraju. Pahnu kao kuhinjska krpa. I pitam se, mogu li sada ja takav, u apsurdnoj situaciji svojoj i ovom jedinstvenom odnosu sa svojom tobožnjom žrtvom koju moram timariti i kojoj ću morati prije ili poslije objasniti da sam cijelu današnju kinesku priču bezrazložno izmislio, mogu li ja takav, ovdje, sada, sam, u najidiotskijoj desetogodišnjoj poziciji u kojoj se ikada našao slučajni samaritanac, mogu li biti išta od svega onoga što hoće novine, što hoće političari i činovnici, što hoće udžbenici, što hoće antropolozi, demografi, sociolozi, filozofi, povjesničari ili zamjenici direktora i kadrovici, kada ne mogu ni s ovim jednim jedinim stvorenjem, s kojim se hranim na istom ognjištu i s kojim se gurim pod istim krovom, sklopiti niti prividni savez. Pitam se: bojim li se ja to da sam kraj sebe odjednom otkrio ljudski razum, i da će naši odnosi, o kojima sam samo slutio dosad, postati obostrani i dublji i da će moje potajne želje za uništenjem jednoga parazita postati istinski zločin nad čovjekom. Da će biološko-medicinski fenomen postati moralno pitanje.

Ništa još nisam obavio u popodnevnom domaćinstvu, a već mi ruke smrde. Masna voda se hladi i postala je već zacijelo neprozirna od one korice, na sudu i na bronzinu skručila se žuta masnoća, a ja ležim sam na svijetu, na ovom organiziranom svijetu sam poput mrtvacu, nema tko da mi pomogne, i jedino što imam od te svjetske organizacije, to je ovaj ležaj koji me žulja, koji gađa moje bubrege podivljanim oprugama i na kome propadam k zemlji zatrpan kamenjem nedomišljenih misli i nejasnih ideja i hirovitih asocijacija.

— Ništa nije! - viče Madona — nego laž je! Mrš iz moje kuće, zločinac i varalica!

Viče da hoće advokatsku zaštitu, da poništava oporuku, koju nije nikada ni načinila, da ne da nikome dirnuti svoju

očevinu i svetu kuću svojih predaka. Traži da se razašalju gradom stražari i da se dovedu u lancima oni koji su raznosili njenu srebrninu iz kapelice, da se bičuju sa mnom i svi općinari koji se izrugujemo patnjama i tragediji jedne plemenite osobe, nasljednice jednoga velikoga Markantuna. Uspoređuje svoju patnju s njegovim patnjama u rimskoj tvrđavi, i svoja poniženja s posmrtnim poniženjima na trgu Campo dei fiori, premda se ni u čemu ona ne može usporediti s njim, jer uma njegova nije naslijedila, a drugo sve je prah!

Dobro, rekoh sam sebi ustavši, odiljam se! Bogami idem! Počinit ću samospaljivanje i onako spržen skočit ću u Tiber ili rasuti svoj pepeo u vjetar, kao na gumnu! Dosta je! Napuštam ovu kuću, i zbogom moja drevna ljubavi, pišuckaj po svojim čistim plahtama od sada pa do Tri Kralja kako vam drago, ili kako hoćete! Onda sam otišao do njenih vrata, i upitao konobarski:

- Sto ste rekli, molim?

- Mrš! Tfu! - pljune Madona sebi u bradu i sva se uskoprcala i ustalasala, kao da će, ne daj Bože, sama sebe roditi, probiti ovu ljusku, iskočiti iz svoga trbuha i naganjati me do punte Kalifronta,

Stajao sam neko kratko vrijeme na pragu sobe gledajući izazovno njeno naprezanje, sve dok se nije smirila i odvrнула glavu od mene, i onako okrenuta prozoru stala ljutito čegrtati:

- Razbaštiniti... razbaštiniti... — jer ove neke pravne izraze Madona jasnije izgovara i sigurnije upotrebljava od mnogih običnih hrvatskih riječi. Samo kada bi u njima bilo sadržaja!

- Va bene — rekoh - ja se pakujem, nemojte me tražiti ni zvati!

Samo s jednom jabukom u ruci koračao sam kroz vrt, kroz zimom opustošeni campo dei fiori, prognan od svetog oficija. Bijela ruža rasula se posve, i sada strše uzrak samo ofurenjeni tučci i pocrnjeli prašnici nalik trnju. Moj korak je bu-

čan u gluhom popodnevnom šljunku, drobim pijesak kao da četa glodavaca gricka rakove noge. Učinio sam da vrtna vrata zaškrguću kao grobljanska i zatule kao narikača i urliknu kao ranjena kučka. Povukao sam ih za sobom neka se oglase lomljivom i neka se označi hip taj kad su me progutale daljine nedogledne, idemo kazati tako.

Pa sam trknuo do Taribe i trgnuo dvije žute kao cekin travarice. Tariba je bio jedino mjesto na svijetu koje je otvoreno popodne rano na Novu godinu. Pomislio sam kako bi to bilo mudro ostati u svađi s Madonom, jer bi onda lakše prigrlila Dragu sada kada se vrati. Sjeo sam za stol u pustoj krčmi i počeo žvakati svoju jabuku. Tariba je drijemao stojeće poduprt objema rukama i osobito trbuhom o plehnat šank: Vo imja cintraljnavo... Moja jabuka pucala je u tišini toliko da ga je trgla iz drijemeža, i on, srčuci slinu što mu se stala izljevati, izdeklamira kako je, bogami, ubitačno za učena čovjeka živjeti ovdje ovako dugočasno. Nije se točno razabiralo tko je ovdje toliko učen, ali najprije bi se reklo da govori o sebi. Videći da samo usitnjujem i ubrzavam svoje ugrize završavajući jabuku, a njemu ne povlađujem, otvorio radio na polici među staklenkama i uze premještati sifonske boce. Gotovo krišom dokradio se iz daljine probuđena etera promukao glas vanjskopoličkog komentatora, ali je ubrzo narastao i ispunio prostor.

- Nikad jednoga popravka! - reče ponosno Tariba.

Prezirući sva pravila spikerskoga zanata i najljepše nijanse hrvatske akcentuacije, govornik je u ovom tromom popodnevnu toliko brzao i mitraljirao svojim komentarom, kao da gađa muhe, i bilo je gotovo zanimljivo čekati hoće li mu ponestati daha gdje u pola riječi, i ne će li tek nakon ovoga Taribi biti potreban popravak. Ali nije se zagrcnuo, nego se raskokodakao o Kongu, kao da ga upravo namjerava snijeti. Mi smo narod toliko opsjednut svjetskim pitanjima, da nam ni na Novo ljetu popodne, poslije otpuštanja kaiša, taj sjetni Kongo iz glave ne izlazi. "Nedavno otkrivena zavjera

u Leopoldvilleu pripisana je Moizu Čombe i njegovim simpatizerima", rekao nam je komentator, znajući da Tariba i ja ne možemo zamisliti svoj opstanak bez najsvježijih vijesti iz srca Afrike. Onda je brzo-brzo dodao: "Interesantno je da Čombe čak nije demantirao optužbe o svom sudjelovanju u pokušaju prevrata!". Nazdravlje, dakle! Kad je već sudjelovao, bio bi red da barem demantira! Sto se taj Čombe, majkumu, nije poslušio lažima, kad i mi to tako prirodnim smatramo, kad to od njega očekujemo, i tako normalno uzimamo laž kao stil i kao diplomatsku uzancu!

- Tko je ovdje nepošten?! - pitao sam Taribu predajući mu u ruke ostatke svoje jabuke.

- Bože sačuvaj - brani se on - plaćeno!

- Tko je nepošten?! - velim i pokazujem one promukle radio-valove.

- Aha - ne snalazi se Tariba.

- Nitko i svi! - klikćem govornički. Takav je stil! Nije kriv taj brbljavi drkadžija, on je samo tuđa podrepina! Sada već lažu nesvjesno, iskreno i pošteno lažu, jer im se posljednji trag istine izlučio iz krvi tijekom godina neprimjetno.

Naglom kretnjom on je isključio aparat, i njišući glavom stao potvrđivati:

- Jesu lopovi, jesu, ovi radionci!

Valjda se pobjao da ću sažvakati i onu skupu kutiju koja mu pribavlja i zabavlja goste i nadglasava psovke i svađe.

Na šank je izvana naletio desnim bokom drugi novogodišnji peregrinus; okrenut meni skine francusku kapu i odbazdi mi svoju reverencu:

- Druže profesore, dopustite: Franjo Daska zvani Decilitar.

Klimao sam rastreseno glavom, jer sam upravo bio zakoračio da ću otići, kadli me ovaj lecnuo svojim upadom.

- Decilitar koga? - upitao sam mehanički.

- Imam jedan prijedlog - reče brzo Decilitar — četiri deci bijeloga. Nova je godina!

Iščupao sam nekakav novac iz džepa i ostavio ga pred Taribom.

— Imaš za dva deci! — reče Tariba Decilitru i nalije.

— Poštujem volju dvotrećinske većine — složi se on — ali onda nemoj reći da mi je skoknuo standard! Kroz čitav blagdan popio sam samo nešto djelomičnoga. Sretna Nova i Svetatri! Sretni blagdani! Čekaj, da samo profesoru kažem. Profesore, vratite se!

Nisam se vratio, ali sam ipak zastao kraj izlaza, jer ja se ne znam oteti ni onom kadaveru tamo gore, a kamoli pijanu prijanu, i on je prišao sa čašom u ruci, ulovio me za slomljeno dugme na prsima, opipavajući ga i razgledavajući kao da će ga i on ovaj čas malo odgristi, i stao polušapatom, da ne čuje Tariba, gotovo očinski toplo i povjerljivo hriptati pred moje uho kao na ispovijedi:

— Za ovu čašu platit ću vam dobročinstvo jednom kratkom poukom, moj profesore dragi. Ne kažem da ću ja vas učiti. Vi ste prvi profesor kojega sam vidio otkako sam izašao iz koledža u Oxfordu hiljadudevetstotrinaeste. Imam decilitar prvorazrednog mozga, i to mi posluži. Šta mislite, šta ja kažem svima?! Kažem svima: nema problema! Ja sam čovjek koji uvijek kaže: nema problema! "Kaznit ćemo te!", kažu. Pokušajte, molim, izvolite! "Ne smiješ ovo, ne smiješ ono, nema jedno, moraš drugo!", kažu. O.K! Tako je, velim ja, tako će biti i tako mora da bude, kažem! Ja samo kažem: nema problema! I to onda sve ljude odvraća od svake podle djelatnosti naspram bijednoga Daske! — Kreveljio se mudrosloveći i naginjao u kratkim oštrim trzajima čašu — Razoružam ih! "Ubit ćemo te!", kažu. Zašto ne! čudim se ja, ništa lakše od toga, gospodo draga, drugovi, šta čekate, izvolite, samo ubijte, bit će mi čaaast! Bit će mi ossobitaaa...! To vam je, profesore, nema problema! A ako i ima... NEMA! — i onda loveći me već na ulici, šapne urotnički pokazujući grčevito stisnutu šaku — Moja sigurnost ih obeshrabruje! Molim, izvolite, izvolite, gospodo! — završi vičući

za mnom, i onda u toj tijesnoj uličici promrmlja kao iz badnja vraćajući se u krčmu - Bog te u šumu okrenuo, svaki savjet nešto vrijedi! A filozofski savjet najmanje četiri deci!

Uzjahivao sam stepenastom strmom ulicom prema pjaceti kao jahač na valovima, profijukao sam pjacetom, i iz bivši iza ugla ugledao malu napast Svetoga Andrije gdje uskače u Madonin vrt. Skočio sam za njom dok se još ni vrata ne bjehu štropotom zalupila, i upao tek što je bila krenula vrtom prema kući. Ona se osvrnula, onda se sva okrenula u svojoj vreći i još malo natraške pošla dalje stazom. Ja sam zakračunao za sobom vrtna vrata i opsjednut zlim namjerama stao nastupati prema maloj. Zaustavila se držeći na truhu desnu šaku u lijevome dlanu kao da je to neki indijanski signal. Stajala je kao Disneyeva tvrđavica, opasala se neosvojivošću i opkopima. Kada sam joj posve prišao, okrenula se prema trijemu i pognute glave opet pošla. Obavio sam joj ruku oko pasa i krenuo uz nju. Ona se izvijala iz mojega kraka i odmicala naprijed. Odveo sam je u staru, nekadašnju kuhinju, podalje od Madonine sobe. Promičući hodnikom začuo sam Madonu kako uzdiše: "Nema ga, davvero!".

— Sto si došla?

Oborila je glavu, jer između mojih prsiju i njena nosa bilo je još nešto topla razmaka. Dlanovima sam joj pritisnuo sljepoočice i silom podigao glavu, pa je začas imala japanske oči; kruna pletenica odmotala se kao živa, i kao da je stvarno živa, nekako sama od sebe pobjegla na obje strane preko mojih ruku.

— Sto si došla? — unosio sam se u oči male gejše.

Ona je sada obarala samo pogled, jer glavu nije mogla, i oči su od toga bile još kosije, a kapci se u kutovima odlijepili od očne lopte, pa se činilo da plače i da me mrzi.

— Sto si došla? — pitao sam gotovo već okrutno, a njeno se žgoljavo tijelo otimalo u širokoj crnoj vreći pod pritiskom moga trbuha i odupirući se od zida trljalo se o kliješta mojih bedara. Dlanovi su mi skliznuli postrance na njezin vrat, i

kad sam je ponovno i ponovno pitao što je došla, ona je oborene glave podizala samo ramena kao da uvlači glavu da se zaštititi od škakljiva dodira mojih ruku, i nisam mogao znati je li to uzdizanje ramena samo obrana od golicanja, ili odgovor na moje pitanje.

Položila mi je dlanove na grudi kao da će me žestoko odgurnuti, ali me nije odgurnula, osjetio sam samo lagani pritisak, i bila je to simbolična gesta samoobrane, ne i pokušaj; ja sam se malo udaljio, načinio od njenih pletenica ružan čvor na njenu tjemenu, i onda se udaljio posve, sjeo na staru slamnatu ležaljku na kojoj je još bila naslaga čistog rublja što ga je mala bila donijela na Badnjak. Odmaknuo sam rublje, tako da se slog rasuo, i pokazao sam joj da sjedne pokraj mene. Isprva je stajala na mjestu vezujući oko glave krunu kose, a onda stidno okrećući mi leđa promakne pred mojim nogama i sjedne na ležaljku koliko je mogla dalje od mene. Rublje je složila i položila ga između nas, tako da sam se ja mogao sada na nj nalaktiti i upitati:

- Zašto si došla, parafinska Lucijo?

Sada je bez ikakva drugog razloga slegnula ramenima i pogledala me kao lane. Bio je to, dakle, odgovor na moje pitanje. Ali joj se i otelo iz grla:

- Zasssto!?

- Oho! Mislio sam već da su ti precvikali glasnice! Sta zašto?

- Zašto pitate?

- A ne pitaš zašto Lucija i zašto parafinska!? Kako ti je ime?

- Lucija.

- Ma idi k vragu!

- Mhm — potvrdi ona.

- Smiješnoga li svijeta u kome živimo! — rekoh putopisno - I ti se baš zoveš... baš Lucija?!

- Promijenili bi mi ime kad bi me zaredili. Možda u Anasstazija.

— Šta je to: bi mi... kad bi me?

Ona se nasmiješila pomalo lukavo u svojoj nedužnosti:

— A, ne zna se nikada... možda ja nisam ni dospjela.

— I baš Lucija?! - velim ja.

— Da — kaže mala — Lucija, Lucija.

— Nikada od tebe opatice!

— Kakozašto?

— Po što si došla k meni?

Ona stegne ramenima i opet ponikne glavom. Ali sada već kao da će zaplakati ozbiljno.

— Budalo mala - velim joj - zar ne možeš reći da si došla čestitati Novu godinu?!

— Pa ne smije se la... gati. Ne nisam...

— Nisi, nisi... ne smije, dušo, ne smije!

Mala je gledala kao jaganjac Božji. Odgurnuo sam slogove rublja što se ispriječilo između nas, neki su komadi popadali iza ležaja na pod, pa se ona ispružila po ležaju da ih brže dosegne, a ja sam je dlanom pritisnuo na to tvrdo isprepletenu i bodljikavo šibljje i pruće; činilo mi se da sam je svojim dlanom prekrio kao mladunče. Ležala je na boku kad sam je pritisnuo rukom, i bilo je dovoljno da ispravim ruku u laktu, pa da se izvrne na leđa i da me iz te nizine pogleda kao što se valjda gleda lavina koja tutnji prema nama i kojoj ne možemo izbjeći ma što učinili. Dlan mi je s njena ramena, kad sam je okrenuo, došao nasred njenih grudi, između dvije nesumnjive sisice, koje, dakle, ipak postoje, i koje sam ne mičući ruku istovremeno dodirivao u podnožju rubovima dlana. Moj dlan pokrivao ju je od grla gotovo do trbuha, i bilo je dovoljno da još raširim prste, pa da joj palcem i malim prstom prignječim odozgo istovremeno obje male žilave uzdrhtale loptice, kojima se nije mogao osjetiti draškavi vršak pod grubom tkaninom njene odore, ali koje su živo izmicale pod pritiskom prstiju, kao da su ispunjene tekućom gumom. Spustio sam lakat na jedva primjetan koštani brežuljčić, i tako je pod mojom rukom bila ona sada čitava, od grla

do grlića, smiješno malena i plosnata. Nadnio sam se tako nad nju i gledao kako iz njenih očiju nestaje one panike pred lavinom, ali se množi sitno inje bojazni pred budućom težinom moga trupa. Govorio sam joj kako znam dobro zašto mi nije čestitala, kako znam odlično zašto.

- A zašto? — pitala je uplašeno i smješkajući se udvorno u strahu ne bi li smekšala moju grubost, koje nije ni bilo, siguran sam.

— Jer ja bih možda samo rekao: I tebi, mala! Zahvalio se. I ništa. I jer misliš da sam toliko ćaknuta stara budala, koja te ne bi ni poljubila za Novu godinu, je li? — ona me odozdo iznenađeno i još uplašeno gledala negdje u čelo, kao da mi je među obrvama ona istočnjačka piknja, i samo se stidljivo nasmiješila šarenicama boje meda. — Točno - rekoh ja na kraju, pošto sam malo razmislio - vruga bih te poljubio. Sigurno ne bih — Ona se poluglasno nasmijala. Moj dlan požurio je obuhvatiti barem jednu dojčicu, jer su od smijeha obje stale izmicati svaka na svoju stranu. Ova jedna bila je sada zašiljena čak i pod grubom kostrijeti samostanskoga plašta. Nasmijala se grleno i sočno i umalo posve ženski. Ja sam je zato čvrsto poljubio u usta, a ona se od toga gotovo onesvijesti. Ležala je na mojoj lijevoj ruci, i ja sam osjećao u zagrljaju cijelu jednu pravu Luciju paraliziranu silinom poljupca što ga je upijala. Samo su joj se noge što su prelomljeno visjele s ležaja lako dizale s poda, sad jedna, sad druga, hoteći se prebaciti jedna preko druge, da zaštite predvorje djevičanstva, ali ta spontana i nesvjesna igra nogu pod teškom suknjom nije postizavala cilja, iako joj ništa nije stajalo na putu, nego se pretvarala u suštu igru, ritam i šum trenja, kao da onemoćala noga nije mogla sakupiti snage da se podigne do susjednoga koljena i da ga opkorači. Uspio sam mađioničarskom vještinom skinuti s njenih ramena i pelerinu i haljinu, izvukavši je i izljuštivši gornje tijelo iz te rožnate konoplje ili brnistre, iznijevši je sitnu, ali utopljenu u dugačkoj lanenoj košulji, toplu ali nepristupačnu i nedo-

seživu bez otvora, bez proreza i bez dugmeta. Uronio sam u njezin dahtav poljubac, svjež, vodenkast i čak prohladan, opkoračio sam je i svojim koljenom uspio svući s ležaja ostatke njene proklete smirkove mantije, rukom sam potražio donji rub košulje, koja nije imala kraja ni ruba, i ne dose-gavši ga stao je čupati i vući kao da skupljam jedro otimaju-ći ga naletima vjetra. Buknula je najprije pod rukom vrela para iz gnijezda njezina krila, a onda sam joj raskrio košulju visoko da je sva iz nje ispala, ostavši u njoj samo rukama i glavom. Povukao sam s njene kože posljednje bijele tijesne obloge, i poljubac što mi ga je oduzela prebačena košulja, prenio žudno podno rebara, pa prema pazuhu, i u spirali oko mrke hrapave i stvrdle bradavice, izrasle uvis kao pisak nargile, pa s jedne prelazeći na drugu, i grickajući šupljini-com između sjekutića i očnjaka gumenu spužvastu murvicu, lijevu pa desnu, koje su se elastično držale svoje lelu-jave podloge, i kvrčile se i bubrile i treperile pod nervoznim mojim poljupcima koji su usisavali katkada čitavu oblinu vrha male sise, i onda bježali nježno poput kapi mlačna ulja niže k pupku, pa skakutali oko njega po ustreptaloj koži prema sivkastim pahuljicama donjega trbuha, gdje je ruka, već pomalo naborana, nježno razmicala dječaćka bedra i tražila vlažne usne još nikada ne nabrekle od tuđeg dodira. Moja se nesretna Lucija zamalo ugušila pod skutom vlastite košulje, odugotegnula disaje, i žarila se u toplinskom udaru kad sam je otkrio, ali je žurno i žustro povukla ipak okrajak košulje ponovno preko lica, da ne vidi kako se raskidaju djevice i kako se golotinja bijeli na bijelome danu i u mojim zjenicama. Bila je preda mnom gola, čvorugava i bijela kao hostija, sva, i još čitavija onako bez glave s panično rašire-nim rukama što su postrance izlazile iz gužve platna.

Oči koje su danima gledale samo raspadanje, voštano žuti-lo i krpaste zavjesice kože na jednom ženskom kadaveru, zalile su se crvenim svjetlacima pred blještavilom ove djeti-nje golotinje, i ja sam se podigao oslobodivši iz rasporka hi-

tro svoj najnužniji instrumentarij, pa je iskočio zanjihavši se kratko u slobodnom prostoru nabujali siloviti korpus, ustremivši svoju napregnutu čunjastu glavicu na ona vratašca od teškog baršuna što su samo malko skrivena stajala visoko iznad samog oštrog ruba slamnate ležaljke i čekala zvonki i bolni zvekir defloracije. Ali srljajući tako ususret opni, iznad nedosegnuta ponora, tražeći u grču nestrpljenja svoju malu anastaziju, odrvenjeli bušač odjednom klone, ponikne potuljeno k zemlji, stigavši na ulaz samo lukom hrpta umjesto čelom, i zastavši onamo posve neprodorno, rezignirano i tupo. Nije ga obrglila anastazija, nego zahvatila neočekivana anestezija, i sve što je moglo uslijediti ovome porazu tijela bilo je samo zvonjava u ušima, srh, ježuri, nervozni, bolni i nekontrolirani izljev iz mlohavih sjemenovoda, stid i gađenje, i nije vrijedno spomena.

Mala Lucija otela se ispod sverazorne lavine — kao puka djeвица. Ja sam je ispratio do polovine hodnika i tamo ispio kutljaču vode, a kada sam htio krenuti još za njom, ona je, pretrčavši vrt, već dospjela otkračunati vrata. Tako sam ostao kraj kabla u kome je još jedva bilo nešto vode, nedovoljno za večeru, pa sam uzeo samo porculanski bokal i otputio se k Erminiji. Pekle su me mošnjice pri hodu od oštrog uboda šibe s onog sramnog ležaja u kuhinji, i premda bi taj incident mogao biti dostatno opravdanje pred cijelim muškim rodом za kukavno klonuće nadomak svakako posljednjem himenu u mojoj nikakvoj karijerici, mene ta neugodna bol od onog iznenadnog slamnog noža nije mogla utješiti čak ni uz pomoć filozofskih pouka Franje Daske što sam ih pokušao ubrizgati sebi pod kožu kao sedativ. Siguran sam da bih taj podmukli ubod bio prevladao, neosjetljiv za sve druge podražaje na časnom i pionirskom putu probijanja, da nije bilo onih prokletih njenih užasnih cipeletina! Pravi razlog moje neočekivane nemoći jesu upravo te odvratne cokule koje sam ugledao u času kada sam bio najspremniji, i koje i sada vidim kako gaze i kako drobe i satiru ovaj vrtni pije-

sak, i koje ću opsesivno vidjeti svih ovih nekoliko šugavih godina koliko ću još pomišljati na anastazije i na lucijašenje. Propevši se kao đogat na rub djevičina loga, ugledao sam pod sobom one nožice što su još obredno igrale magijsku ljubavnu igru, gdje uviru u goleme crne postole kao da silaze u pakao. Učinile su mi se te dvije žute cjevanice, onako obremenjene olovnim ronilačkim bakandžama, namah toliko tanke, suhe i slabunjave kao uzete noge paraličara, i moj se propanj nije završio među rosnim stegnima, već na oštrom i negostoljubivom suhom šiblju što su ga plele ruke sljepačke. Sretne ruke sljepačke, koje ne znaju što su to svjetlaci i svjetlolomi, već koje izravno i samostalno traže prolaz, razmiču zapreke i sigurno stižu do cilja. Koje ono što uzmu plesti - i dopletu. I za koje ovakvih problema nema. Nema problema! Pretpostavljam da ne će mala objaviti svojim opaticama: ne idite, sestre, onome tamo prijeko, taj je sroljo! Nisam joj čak ni pokušao objasniti — rekao bi vanjskopolitički komentator — nisam ni pokušao demantirati. Pa i kako bih! Ne mogu joj dokazati kako nije uvijek svemu čombe kriv! Morao bih reći da su krive te njezine slatke male mokasinke na dugme kao sveti Guliver...

Stigavši raskrečen poput kilavca na Erminijin zdenac, marmuran, drhtav od ježuravih srhova, udario sam porculanskim bokalom kao tikvom o kamen, i zdenac je zaječao i zatulio u dubini, a bokal se odbio i ostao cjelcat viseći o mome palcu.

— Hajde, de, slatka moja djevičanska susjedo, nalij mi bokal! Samo bokal jedan, da ne umrem žedan.

— A, evo mi ga, je li! Živ je, perbacco! Nije umro že žedan!

— Lijepo pazi da se ne prelije, kao Boga te molim! Zašto ne bih bio živ? Moja gorka čaša je prepuna, ali zašto ne bih bio! Samo ne bih više mogao gledati... prelijevanje!

— A ja samis samislila da niste više ni živi, ni ti, ni... oštija!

— Krivo.

— E, krivo, e! Ma sambu bubalagam po vratima sam, a zašto sam bubala?

- Jer si budala.
- Jer si zakrakunao vrata, zato sam budala... bu bubala!
- Zakračun...?! Ko je to zakra...?!
- E, s krakunom, e! Ono što nikada ne činiš; ni Draga, ni niko! Nikad!

- Aha, ja, ja, da! Pa Nova je... bogati! Malo sam se htio naspavati!

- S kim?! — reče Erminija prezirno i s gadljivom grimasom i žmirkajući nervozno sa oba kapka naizmjenice — S malom od koludrica, hm? Porco! S maloljetnom! Ma propio mi fa schifo, sa! Ja izbjegavam svaku kupriliku i prigodu, i s punim pravom, vidim sad. Savidim! Jer poštena i čista djevojka kao ja dobro njuši ii puzzo, ii smrad od jarca! Vergognoso, vergognati!

Interesantno, da nisam čak ni namjeravao demantirati svoje sudjelovanje u pokušaju prevrtanja, samo sam promuklim glasom stao brzati i štektati nešto bez veze, a ma bez ikakve slučajne veze s Erminijinim otkrićem praznosloviti. Zato je ona, nalivši mi bokal, i otišla od mene daleko, vičući otamo iz sobe:

- Hod spat, govoriš kako navijeni radio, i ništa tene tene razumin.

I TAKO vosak u mome muzeju voštanih lucija ugrožavaju štakori. Štakori mi nagrízaju snove. Još jedino što je preostalo čisto i lijepo u ovome predvorju pakla počinje tamnjeti i pljesnivjeti pod đonom izgaženih guliverki iz kojih iskaču štakori sumnje. Na svijetu nema mnogo većih vrijednosti od skladnoga bikinija. Možda bi se mogle nabrojiti još dvije-tri takove, što da se obmanjujemo! Ili, eto, pet-šest, možda ipak. Više ne. A uostalom, đavo neka nosi, možda ih ima milijun! Ali ovdje u ovoj jazbini, u ovome mome životu ima samo jedna jedina ljepota nepromjenljiva: moji snovi o smeđkastoju i od ljuskica svjetlucavoj puti ljetnih djevojaka, jadni, jalovi i beznadni. Mogao bih priseći da nisu samo tjelesni. Oni su, još prije nego to, sušta terapija duhovna, faktor moje labilne ravnoteže, zdjelica u koju bljujem svoje gađenje nad Madonom i nad tim milijunom radosti koje su pripale drugima. I sada je i to načeto sumnjama, ja i ne znam kakvim to sumnjama ili čime zapravo, ali osjećam zub glodavca gdje naliže na moje lucije dubeći u njima oštrobriđe kaverne i otkrivajući njihovu ispraznu građu, njihovu voštanu kost i voštan drob, i samo takvo punjenje u kojemu nema mjesta duši. Ne želim, k vragu, reći da mi je sada baš do duše, ali kada se više čovjek ne može pouzdati posve ni u vlastito punjenje, mora doći do spominjanja duše — kao posljednje. Moje lucije, kažem, ostale su bez duše, i hoću reći dobile su naglo cipeletine, a meni je sramno splasnulo četrdesetogodišnji — tako da kažem — zanos; pritulio se plamen mladosti u jeseni. A nabrekle su u silnom nabreknuću goleme crne cipele, u stvarnoj svojoj slici ili samo značenju,

kao žohari glatkih i puckavih crnih leđa velikih poput lađa u razarmi s masnim koprom na dnima. I bojati se treba da će iz te burne erekcije, od unutrašnjeg tlaka prsnuti i poprskati sve oko sebe smrdljivom žutom gnojnom utrobom, i to će biti škropac jesenski koji će me zauvijek ohladiti. Eto kamo vode zimski izleti, izleti u stvarnost koja je nadomjestak snovima, blesavi zimski skok na jednu nenačetu sivu i kržljavu luciju.

I onda još dolazi onaj pomahnitali Doktor i pita:

- Sta je vječno?! Osim boga, osim pakla, osim tih i takvih budalaština, šta je vječno, pitam vas ja!

- A otkud znam ja! Žlica za cipele je vječna, na primjer.

- Glupost! — kaže Doktor — Ne, moj gospodine! Ne, ne, moj gospodine!

- A i glupost - kažem skromno - Spomenute budalaštine plus glupost.

- Da - veli on odjednom zbunjeno - istina, vječno je nešto drugo.

Odgovorio sam mu da ne kažem da nije, ne kažem, već pomalo i sam zbunjen njegovim neobičnim ponašanjem. Ušao je najprije kao revolveraš u punu krčmu plašljivaca, a sad se smrzao i dreždi zaboravivši što ga je dovelo. I možda nikada nitko živ ne će iz njegovih usta saznati što je vječno. Šteta. Pokrio je rukom usta i stao se nadimati kao da će povraćati:

- Imate li bikarbonu? Dajte mi. Prokleta žgaravica!

Popio je dvije pune žličice bijeloga praha i čašu vode, i stao rigati vatru na nos i na usta kao da je iskočio iz ruske bajke. Onda se smirio i ponovno pomahnitao:

- Što hoćete vi s tom sinjorinom Erminijom?! Što ona, molim vas, tu ulazi?! Zašto ste nju umiješali, ja ne razumijem, u naše razgovore, zašto i kako?!

Aha. Znao sam da ću ispaštati od njega, kao od učene osobe, Erminijinu lekciju.

- Nisam, nisam. Ona je to sama nešto...

- U te naše, moj Bože, razgovore, jedno zapravo debilno stvorenje, pa da. Debilno. Zar nije, odgovorite mi?!

- Ne ulazim — velim ja.

- Pa znam, ne ulazite! — piskutavo cikne Doktor — Ne ulazite, da. Pa da, vi ne ulazite.

Gledao sam ga kako se muči s preostalim balončićima plinova što su mu iz želuca skakali u nosnice, i ulovivši ga u predahu između dvije konvulzije, rekao sam gotovo zajedljivo:

- Ne nalazim da su naši razgovori bili učeni i toliko intelektualni! Onako. Osrednje.

- Da, da, da, da! Vi ne ulazite, vi ne nalazite! A šta ona ulazi? Ne radi se tu o učenosti uopće! Ne radi se. Radi se o drugome. Znete vi dobro da su to bili delikatni i razgovori povjerljivi o metodi i načinu liječenja, itakodalje, vođeni u diskreciji... smiješno je i tumačiti!

- Nikad nije smiješno tumačiti..... ali nisu bile to ni tajne neke!

- Molim?! - zagrcne se on.

- Kažem, nemam što ja skrivati. Ni od koga.

- Ali mene zanima, molim, dopustite, što ste htjeli s njom!

-Ja ništa. Nisam imao pojma da će ona bilo što poduzimati.

- Mislili ste valjda da ću vas ja ucjenjivati, idite, molim vas! Ono i onakvo stanje kakvo sam našao kod stare... gospođice, u redu... ja sam odmah rekao: to je vaša stvar. I nema smisla to ovako, zaboga! Sada bi, znači, trebalo da jedna debilna osoba posreduje i da vas spašava od moje ucjene, zar ne! Idite, molim vas! Pa to nema smisla!

- Slušajte, Doktore!

- No, znam što ćete mi reći!

- Sto ću vam reći?

- A što ja znam! Kako se ona sama valjda, sve to na svoju ruku podmetnula kao svjedok i slično. A to je teško vjerovati. I nemoguće, naravno, očekivati od jednog debilnog... dakako!

— Ma vi, Doktore, preveliku važnost pridajete našim usputnim razgovorima. Nije bilo aranžmana nikakvih između nas, ja se ne sjećam nikakvih ozbiljnih razgovora, nikakvih specijalnih odnosa, ja ne znam o čemu govorite, ja ne znam što će meni svjedoci, i kakav to spominjete strah od ucjene. Cime biste vi mene to mogli...?!

— Bravo! Ukratko?

— Ukratko: vi ste trebali one stare kante...

— ...Kojih vrijednost i vi vrlo dobro znate!

— ...Stare kante s tavana; ja — za Madonu nešto više njege...

— Gle?!

— Prave njege! Zapravo pomoći meni.

— Prave njege?! U redu. Da joj ja leđa...?

— Ma ne... ali se nismo dospjeli ni dogovoriti konkretno.

Vi ste provalili strop... i tako dalje. Zato je najbolje da sve storniramo, ona vrata ponovno da zakujem, a što se njege tiče, da se oslonim na zdravstvenu knjižicu i na svoje ruke.

Ušutjeli smo obojica. Bilo je pasji mučno i neugodno. Ponudio me je cigaretom, kao da smo sklopili posao.

— Znate da ne pušim, hvala!

— Ništa ne znam, otkud, što bih ja znao, ništa! Ne znam ni kako se zovem! — zatim nekoliko puta povuče, istjera dim odahnuvši, i onda reče s gorkom rezignacijom - No da, tako. Nešto smo zakenjali. Pa smo u snu štucnuli i probudili se. I... kažete, ne pušite, gle!? Glupo. Odista. — pa je gledao moje žute nikotinske prste štucnuvši stvarno i budeći se iz glupa sna u glupu javu.

Ja sam već bio budan otprije. Razbudio sam se čim sam ga vidio na vratima onako osorna. Shvatio sam: ako od mog imbecilnog jučerašnjeg prepada na Madonu bude zlih posljedica, on se može preda mnom proglasiti zaslužnim i tražiti nagradu. Ili može jednostavno konstatirati da je Madonna ugušena jastukom, pa me upitati, što mislim treba li da to izdiktira u zapisnik, ili bismo mogli kako izići jedan drugome naruku bez drugih formalnosti.

Najgluplje je bilo što je Doktor stao, jadnik, doista štucati. Činilo se da trbuhozbori: "čmik... čmik..." U onoj tišini što je nastala, taj "čmik" je mogao biti znak točnog vremena ili signal sa "Lunjika". Sve prije nego glupi "čmik" koji je probudio Doktora iz njegovih sanjarija i spustio ga u ocean bura.

Pomalo sam se zgražao sam nad sobom. Toliko proračunate taktike! Ta ja sam bio navikao da se probudim uvijek posljednji, uvijek prekasno, kada me već debelo nasamare, pa da tek onda štucnem tako, da mi se prevrne utroba i žuč prokaplje na nos. Sada je žrtva taj Doktor. Ali znam da nema mjesta samooptužbi. Vrijeme je bilo da se nešto nauči. Sa četrdeset i toliko godina treba sve već znati što se moglo naučiti. Lekcije su bile obilne i zamorne i temeljite, treba ih konačno utuviti. Stisnuo sam sebi zaslužnu desnicu, prigrušio, priznajem, samilost, i rekao ispod glasa:

- Niste smjeli onoliko inzistirati. Morali ste ipak znati da se ja ne mislim upuštati u... zločin.

- Pššššt! — uzbuđeno se oglasi Doktor — Ne gluparite, zaboga! - i stade žestoko sisati cigaretu.

- Uostalom, spreman sam uvijek pokloniti vam koji komad onoga suda.

- Hvala, ne, ne! - reče brzo ali umilno — ne ću da se išta nađe u mene. Vi i ovako mislite da me imate u džepu! Ali ja ne vidim po čemu i po kojim konkretnim... čmik... Priznajem, osim ako je tko prisluškiavao...

- O, Doktore!

- Ne, ne, ništa ooo i ništa Doktore, ja više ne sanjam nego analiziram fakta. Danas postoje magnetofoni i kojekakve sprave i prisluškuju se svi uzduž i poprijeko. Jedan matori liječnik ničemu se ne čudi više. Osim katkad sebi. Sic!

- Ne, kaže se sic, nego sik, ako hoćete da se zafrkavamo.

- Možete vi mene zafrkavati. Izvolite. Zaslužio sam. Ali nisam i tako ništa rekao nego štucnuo. Nisam citirao Balzaca.

- Dakle?

- Ako me kanite ucjenjivati, vi mene, dakle, a ne ja vas, prije mi recite čime, na koji način, uz koje i kakove dokaze - stao je Doktor podizati glas gubeći živce - Najmanje me interesira što ćete od mene tražiti za uzvrat, jer malo je toga što vam mogu učiniti ili dati, ja sam provincijski šarlatan i nemam ni plaću nekih ovdašnjih političkih šarlatana. Nemam svoje ordinacije. Nemam ženu, djecu. Nemam štednu knjižicu. Nemam veze gore. Nemam dolare. Toga se svega ne bojim... da ću izgubiti. Čak nemam ni ugleda koji biste mi mogli pokvariti! Recite, čime, čime, kako me optužujete! Za zločin?! Hej, a ma nemojte! Hoćete li me optužiti da sam htio možda pokrasti srebrno posuđe?! Da ne ćete možda pozvati detektive da otkriju na kaležima moje otiske?! Niste me još ponudili ni da sjednem!

Nije on nikad sjedio u ovoj kući, ali sada je valjda odlučio pričekati da se stvari razmrse, jer nije došao radi Madone, već radi mene. Sjeo je kao da pravedan sjeda na optuženičku klupu, ali ništa se nije događalo ni otplelo, samo smo se nadmudrivali i dalje oko istih besmislica, kao na procesu iz kojega se ne možemo iskobeljati, jer su neki nepozvani branitelji zaintačili da izformuliraju našu nedužnost, nekažnjivost i naše djetinjarije. Neobično je da Doktor sjedi; on je poput poštara, dimnjačara, inkasatora; neobično je da oni sjede "u kućnom posjetu". A sjeo je i krivo, sjeo je na moj stolac, i vidi se da ne pozna naše kućne navike, nije u stanju ocijeniti koja bi sjedalica bila pogodnija za stranu osobu, koja se još k tome sama ponudila. Nije načistu s onim što bi i u eskimskome igluu morao razlikovati po intuiciji. On očito uopće ne može razumjeti naš ovdašnji raspored stvari i koordinate naših interieura. A ipak odjednom na mome stolcu izgleda kao domaćin.

- I vi ste Južni Slaven, zar ne? - pitao sam ne izdržavši u njega tako posvemašnje pomanjkanje bilo kakva osjećaja za naš prostor.

Gledao me iznenađeno, ali nije odgovorio. Mislio je da hoću u našoj beskorisnoj nategi i debati uhvatiti novi zalet naprepad iz nepredvidiva smjera. Zato sam morao sam odgovoriti:

— Da, Južni Slaven, pa šta s tim? Tako biste vi rekli. Ja bih možda rekao: Pa šta onda? Ništa! Eto. Ali važno je ono ništa. Zaista... ništa!

— A kamo vi ciljate, ako smijem pitati? — upitao je odjednom pospani ravničarski seljak autoritetom svoje doktorske diplome.

— Smijete pitati, ali nemojte govoriti da ciljам — rekoh — to zvuči gotovo bratoubilački! Htio sam samo naglasiti našu bogatu raznolikost koja nas vezuje. Južne Slavene vezuje njihova raznolikost, jer nisu, pobogu, sjeverni medvjedi, nego Južni Slaveni! Sjeverne medvjede, osim krzna, vezuju zajedničke navike, instinkti, i sve ostalo medvjede, monotono i sjeverno. Nas, osim krzna, vezuje različitost i nesukladnost. I, kažem vam, kada bismo živjeli na istoj livadi s nekim tko je još različitiji od nas, bili bismo još krvnija braća, najbogatija suprotnostima. Jer nismo beštije, moj Doktore!

— Sve je to zbrkano što ste rekli, i ne razumijem što biste htjeli.

— Odgovorite mi na jedno nedužno pitanje.

— Ne ću. Ne ću da tu odgovaram na ta vaša, bogamu pitanja, je li!

— Pitam vas kao brat po južnoj krvi.

— I nemojte mi tu politizirati, kao Boga vas molim! Na to sam alergičan, alergičan na braću južnu i krvnu, jer ja sam kozmopolit i tome slično, u svakom pogledu još od studentskih dana. Potucao sam se lijevo-desno, živio, i svugdje se snalazio, gdje mi je lebac, tu je i domovina!

— Ali to sam vas upravo htio pitati! — kliknem ja ohrabren To. Da mi kažete kako se snalazite u ovome ambijentu nove domaje, ambijentu primorskom, otočkom, pa i ... romaniziranom, da, što ćemo! Ipak ovo nije Kozmopolis, nego naša zipka!

— Molim. Zašto? Ja odlično! Dapače.

Eto, tu smo! Ah, bilo mi je odmah postalo tjeskobno čim sam se ušuljao u taj mistični historijski zabran zaštićen ustavnom živicom, ali sam se uspio suspregnuti istom sada kada sam shvatio da moj Doktor ne pripada toliko drugome narodu koliko drugome svijetu, drugome sustavu duhovnom, drugome rangu intelektualnom, božeprosti, gdje je emotivnu inteligenciju čovjekovu opasala neprobojna i trnovita živica univerzalnog i kozmopolitskog. A kroz tu živicu mnogo je teže ušuljati se nego što se obično misli, jer ona opasuje tako velik i organizirani i dobro branjeni svijet, da bi točnije bilo reći kako se treba u taj svijet izšuljati iz manjeg i opkoljenoga svijeta, koji se opet budno nadzire izvana.

Nasmijao sam se Doktoru u lice, nasmijao sam se i odmahnuo rukom.

— Pa znam ja - veli on — što vi hoćete: gdje je domovina, tamo nek je i lebac!

— Ma ne — velim ja — baš me briga gdje će tko jesti! Ali ja se ne bih htio osjećati blesavo u vlastitoj kući, kao na krivu mjestu. Sjeli ste na moj stolac, kako to ne vidite! Tu ja režem svoj "lebac"!

— Kako vaš? Zar nije to svejedno?! Sve je vaše!

— Nije, nije. Ali budite samo! Budite dok ste tu! Sva su ovdje mjesta zapravo naša i možemo se raširiti kako hoćemo. Kuća je nacionalizirana... pardon! podržavljena, internacionalizirana! Meni je samo smiješno kako se vi odlično snalazite, kako vam je svejedno, kako odišete kozmopolitski čak i na mome stolcu i pod ovim patrijarhalnim krovom u sjeni Svetoga Marka...

— Nije Marko, valjda, nego Andrija.

— Da, sveti Markandrija.

Kažem, da sam se uspio suspregnuti. Pa i jesam, i već sam bio spreman s Doktorom se i našaliti, videći da se kroz živicu možemo tek dovikivati, i da nema nijansi ni persiflaže.

Ali njemu nije bilo do šale. Razjasnilo mu se, doduše, da ja nisam ciničan, već nešto kao porugljiv i ogorčen, i da mu ne prijete ni ucjena, ni optužba, ali nije vjerojatno mogao zaboraviti da mu je ipak izmaklo bakreno i srebrno posuđe, pa se stao spremati da ovu kuću napusti s uzdahom. Kretao se kao i uvijek poput čovjeka kome se svi uklanjaju s puta, stao u vratima okrenut leđima kući, lupio se po džepovima i uzdahnuo. Onda je zakoračio nadvor, i onako leđima okrenut rekao:

— Nema izgleda, ne. Da. Nikakvog nemam izgleda!

Došao sam do vrata za njim smiješeći se upitno. Prekrižio sam ruke na prsima i upitno se opet smješкао. Mislio sam da govori o sudu, pa sam bacio još uvijek nasmiješeno oko na ona vrata iza sebe u hodniku, bez ikakva pravog razloga. Uhvativši se u toj nedelikatnoj kretnji, prestao sam se smiješiti, jer bi bilo uvredljivo. Stajao sam u vratima, jednu stepenicu iznad njega, ali još uvijek od njega niži, zato sam prekriženih ruku visoko na prsima gledao, silom namršten, kroz krošnju smokve neke tobože onamo preglasne vrapce koji su se porječkali toliko da ja razabrati ne mogu je li mi Doktor htio još na odlasku kazati što ili ne kazati. Ali on je uto proslovio glasno i razgovijetno, i kao da nije vrabaca više ni bilo, začuo sam samo njegov glas, odjednom bezbojan i čvrst, kao da diktira vodostaj rijeka:

— Nemam nikakva izgleda da je izliječim... — On se udario bespomoćno po džepovima i učinio korak-dva. Ja sam, začuđen njegovom bolnom sućuti, gotovo ga tješeći, uzeo stvar prikazivati bezizglednom samu po sebi, ali on se odlazeći osvrne na mene s mržnjom i puhne preko suhих usana... - pa da se vama osvetim!

Bilo mi je žao kao psu što se u tome času kad me je ovako pogledao nisam još smiješio upitno-porugljivo kao prije. Ali nije se dalo više pomoći. Sve je trajalo trenutak, i on je otišao kroz vrt izduljivši se aerodinamično, nedoseživ glasom ni kamenom. Iz svemira se još javlja ubrzano čmik-čmik u

mome mozgu. I zazvonilo mi je jedno uho. Ono uho koje znači dobre vijesti.

Da, još samo tri dana bez Drage! Onamo gore ona već uvelike govori o povratku, a možda je zabrinuta za nas, pa će i prije krenuti. Ona možda ne zna više šta bi s tom slobodom, pa se želi vratiti što skorije, i meni zato tri dana prije zvonu uho. Ali prije nego se bilo što promijeni, bojim se da ću morati raščistiti stvari s Madonom. Valja demantirati laži i uspostaviti stare odnose. Stati pred nju i reći: Ništa nije riješeno, nikada ne će biti riješeno ništa. Ništa se ne može riješiti, Madona. Pustimo sanjarije i lijepo polako krepajmo bez iluzija, kako se i pristoji. Ja sam se pola života borio da se to vaše ne riješi nikada, baš kao da je to bilo najvažnije na svijetu. Pa neću se valjda sada drugu polovicu života boriti da se riješi! Kad sada ni to nije važno. Pitajte tamo Dragu. I ona se borila. Ali, da znate, i ona se priklonila meni koji sam naprasno crkao. Jer ona je poštena... i žene se već tako prilagođuju. Udaju se za generala, i budu generalice; za kralja — kraljice. Muž kraljičin nije kralj, nego u najgorem slučaju ne smije pjevati kuplete protiv monarhije. A ona se udala za mene, i sad je umirovljenica, njegovateljica... gotovo invalid, kao ja, ne samo po meni, nego i mjesto mene. Da sam kralj... eh, riješio bih učas lijevom nogom sve u vašu korist, jer je to isto tako beznačajno kao i boriti se protiv vas. Ali to bi tek bila vaša smrtna osuda, jer Draga bi tada bila kraljica, a ne njegovateljica. Tko bi vas održavao u životu?! Dosad je to bila ona, ona i nada da će se sve riješiti. Dobro je za vas bilo dosad. Dobro je za vas što je sa mnom i s Dragom tako, zar ne?! Poklonjeni život živite na mrciništu revolucije, i još se neprestano nadate da će ono procvasti za vas. E, to ne će, moja gospojo! Ono cvate karanfilima za druge, za one koji su ga stvorili. A vama bi bolje pristajala dobra grobna ploča nego bilo kakva orijentacija na procvat. Budite vi lijepo zadovoljni i bez klinčića!

I pustite, ala, daj, tu malu šalu! To je bila mala šala! Onako, mala šala! — ulagivao sam se sutradan Madoni — Ili ste zaboravili na: Mir ljudima dobre volje!

- Imbecille! Ne trpim ja uvredu od tvoje male šale i od scherzi, ma me zaboli i ofendi svaki put kad misliš da ti virujem!

Tako ona meni, vražja stara! Čovjek bi katkad uz nju posumnjao u svoju pamet.

- Ma hajde, bolje je za vas, šta će vam sve te zemlje i tako!

- Za posrat. Zato će mi. Vigliacco!

- I tako... viljako!

- Vigliacco, da.

- Tutto in rima.

- O in rima, o no in rima, sei vigliacco come prima! Hihehihi, disse Dante a Garibaldi quando scopri l'America...

Nju je odobrovoljilo što sam tražio oprost, a meni je samo trebalo da ona zaboravi na moje pokušaje prepada, na moje uzaludne laži i pantomime.

Mora da je to Tunina mislio nekako drukčije, ne toliko doslovno. Ubilo bi je veselje. A možda to nju uopće ne veseli? Možda i ona oko toga svega izvodi svoju hipokritsku pantomimu, jer je iz jezuitskoga roda?! Svoju ulogu u historijskoj igri, radi predaka, kao posljednji odvjetak loze koja ne će da odumre ponižena od čobana, koja hoće da je imanje nadživi, da nosi njezino ime zemlja, kada ga ne nosi više živ stvor. Možda ona samo polusvjesno nosi svoju tragičnu štafetu do kraja, a u stvari radosna je što nije rodila razbaštinjene sinove, i što im nitko ništa nije mogao uzeti, kad ih nema. Ili je možda stoljetni rod još davno odlučio da se završi na pragu ovoga vremena, osjećajući da će s njime nestati i nešto što je svakome vremenu potrebno i neophodno svijetu. Posljednja pokoljenja možda su osjećala radost osvetnoga utrnuća i mnogo svjesnije dočekala diobu imanja nego Tuninini bezemljaši. Primitivan je Tunina možda. I oni njegovi koje bi spopali crvi i ljuta vatra da im se oduzme zem-

lja, i ja, i mi koji smo za tu zemlju krv prolijevali, možda smo glupači. Prevarili su nas Markantunovi, jer su je čvrsto držali iako im nije ništa značila. Samo im je trebala, da ne bi morali kopati, kao što nama naša krv treba, pa je ipak kao beznačajnu prolijevamo za tu zemlju, koju i ovako i onako kopati moramo. Možda smo mi primitivni čak i spram nagonске pameti ove Madone. Možda mi od svojih potreba stvaramo svoju sudbinu, a oni u svojoj sudbini nemaju ništa zajedničko s nama ni s našim skromnim potrebama. Možda mi njihovu sudbinu ne razumijemo. Mi smo zahirili u stoljetnoj suši, i ono što je za njih bilo nužnost, za nas je sreća, ono što je za njih bilo kiša, za nas je blagodat, ono što je njima bilo zemlja, nama je to sudbina. Oni se ne mogu veseliti kako Tunina i ja zamišljamo, i za njih nema veselja koje bi ih ubilo. Nas ubija dobro i nas ubija zlo. I sreća i bol. Ubija nas zakon i bezakonje. Ubija nas život i kosi smrt. Ginemo za slobodu i ubija nas ropstvo, ubija nas ljubav i ubija mržnja. Nas ubija sve. I ropski rad za Markantunove i oslobođeni rad na svojoj zemlji. A oni se ubijaju sami kako hoće. Napišu knjigu, deset knjiga, napišu što hoće i kako hoće, i onda se mirno odšetaju do uza inkvizicije, iz kojih nema povratka. Dospiju napisati sve potanko što misle u koliko hoće knjiga, a onda tako iznenada odu kud su odredili, te ih moraju naknadno iskapati iz groba da im se osvete. Ili, ako nemaju što napisati, kao ova Madona, onda se barem zainate i ne će da umru ni kad ih socijalizam ekskomunicira i vlastito tijelo izda. Ni život ni smrt nisu njihova sudbina; oni ih uzimaju i odbacuju prema vlastitom nahođenju a u skladu s rodoslovnim planom. Sudbinu njihovu mi ne razumijemo. Sto je ona, u čemu je? Možda u tom daru odlučivanja. Možda u brznoj pameti. Negdje svakako mimo nas. Njihove se sudbine ne mogu ispremiješati kao naše, jer mi smo od jučer, pa zato i dosljedni, jednolični, stereotipni, kao konficionirani. Od njih svaki je jedan eksces, ali na njegovu kraju čuje se i nakon tri i po stoljeća, samo drugim glasom oči-

tana, ista osuda:... Osuđujemo uspomenu Madone Markantunove na vječnu sramotu; lišavamo je svih časti, funkcija i beneficija; konfisciramo sve njezine posjede i dobra u korist Svetog Oficija; izbacujemo njezinu uspomenu... ito sve predajemo u ruke monsinjora rimskog guvernera ili njegova ovdje prisutnog zamjenika, da s tim raspolaže i postupi prema zakonima... Nekoć s mračnim unisonim gregorijanskim basovima, sada u svijetlim koloraturama - sve u korist Svetog Oficija, sve u ruke monsinjora zamjenika. Vječna sramota traje koliko žlica za cipele, zakon kapu mijenja, ali imanje se razda, i opet izaziva crve i ljutu vatru. I otvara appetite čak i na jednu degutantnu žaru. Od njih ostaje pepeo na vjetru, ili zgrčeni kostur, ali i glas koji se čuje među mudrima, a mi putujemo dalje u povijest opterećeni uvijek jednako razornom termitskom gladi u ime koje čitamo jednu te istu monotonu osudu kroz stoljeća, kao molitvu prije jela.

SLJEDEĆA dva dana napuštao sam Madonu i silazio k moru u vrijeme dolaska broda. Bilo je to nepotrebno, jer Draga ni najmanje ne očekuje da je dočekujem; ona misli da moram biti uz Madonu. I ona nikad nije putovala s velikom prtljagom, jer nije htjela pokazati svijetu da smo puka sirotinja koja razvlači po pristaništima neke stare madrace, preko-oceanske baule ili zavežljaje s jastucima i najlonske vrećice. Ona nije najavljivala svoj dolazak, a tko je htio mogao je shvatiti da se nas dvoje volimo kako treba, i bez javnih slinavljenja i bez kriljenja ruku podno brodske skale, što je potrebno problematičnim brakovima. Bilo je nepotrebno da dolazim, jer nije bila ni noć kao onomadne u odlasku, premda ovdje nitko ne lovi tuđe žene ni po najmračnijoj noći, i jedini se lov u noćima bez mjeseca zapravo obavlja pod svićom, ostima po rubu, ili mrežom na otvorenom. U ljetne noći, istina, svi mračni zakutci dišu ustreptalo, ali to čini strani svijet sa svojim ženama, a mi domaći uzdižemo glave k zvijezdama, otamo iz visine usrkujemo malo svježijega zraka, iako je ovdje sav zrak jednako zdrav (ali to je, eto, navika svjetska), pa odšetamo po mogućnosti ne obzirujući se. To je finoća i pažnja koju nudimo pored ostalih usluga, u turističkoj sezoni i postsezoni, a posebno u predsezoni, kad je proljeće. Sada, zimi, žena se mora noću pratiti zbog mačaka i sličnih prepada, premda se sada ne susreću toliko miševi ili one neke pojedine žabe kao ljeti, koje nepokretno kao jogi čuče na betonu ili po pločnicima, a odskoče kao uhođene upravo u trenutku kad moja žena pokušava proći. To je čudna pojava koja se ne da izbjeći. Sada pak treba najviše

paziti na mačke, i to na one tromije, na one koje ne pretrčavaju izdaljega, na one neke razmažene kuhinjarke koje noću zrače svoje kuhinjsko krzno i leže u mraku kao u krpama, pa se i ne ganu sve dok im se prolaznik ne približi na dohvat, a onda se stanu previjati i prelijevati kao poluprazne mješnice na zidiću, čovjeku pokraj samoga ramena, ili iznad glave, ili pred nogama, tako da..... Da, i uglavnom - silazio sam, kažem, dva dana uzalud, jer Draga nije stigla prije vremena, ali silazio sam više zato da bih napuštao Madonu i da bih potvrdio i učvrstio svoj uspjeh od novogodišnjeg popodneva, kada sam skoknuo do Taribe, a ona to nije, doduše, ni znala, ali ni osjetila. Mislim da je nakon jednog decenija robovanja došao čas da mi pokažemo Madoni naš stil života. Da ga demonstriramo Markantunovima nakon stoljetnog ropstva! Draga to ne bi bila kadra, i ovih osamnaest dana bili su najbolja prilika da se obave prvi pokušaji i da se pripremi mali prevrat. Valjalo se, doduše, inspirirati prije, pa početi odmah od prvoga dana, od one noći kada sam otpratio Dragu, i onda odbiti Erminijina dežurstva i prihvatiti Linove kartaške pozive, pa izbivati povremeno sat-dva, ili čak nekoliko puta na dan kraće vrijeme uz Madonin pristanak, ili barem s njezinim znanjem. Sada je malo kasno, ali uspjeh je očigledan. Jer šta se može kroz to vrijeme kome dogoditi?! Ništa. Pa kada bi slučajno u našoj odsutnosti izdahnula, mi bismo opet stigli navrijeme, de facto. Bilo bi kao da je umrla na našim rukama, i tako bi ispalo. Prema tome, ništa zato. Nakon deset godina morali bismo smoći toliko malo snage, pa da se otmemo teroru grada i strahu od Madone. Uostalom, gdje to stoji da ne bismo isprva mogli Draga i ja šetati navečer stazama ljetnih parova gdje ne dopiru zimi gradske izvidnice! Bilo bi možda malo friško, ali kada bismo se navikli svladavati strepnju od Madone, onda bismo s vremenom mogli preuzeti rizik i pred gradom, pa prošetati Srednjom ulicom ili sjesti uz kapučino. A to ću svakako primiti na sebe!

U ova dva dana idući obalom ususret brodu, vidio sam da bi zapravo bilo vrijeme za još smioniji pothvat. Za bijeg s Otoka. Ali, gdje smo mi za to!

Izlazio sam ranije, prije nego bi brod zatrubio, kako ne bi Madona moje izlaske povezivala s dolaskom broda, i stala očekivati odmah danas Dragu ili kojega od svojih pokojnika. I kada bih ja već išao obalom, brod bi se tek pred lukom okretao ciljajući glavu gata. Kretali smo se tako jedan drugome ususret, kao da imamo jedan s drugim bogzna kakve namjere i kao da je sva ova inscenacija oko nas postavljena da bi se upriličio naš susret. I gat, i pratnja galebova, i lučki kapetan, sav od modrine i širita, i brojna publika koja je žurila iza mene, jer je uvijek puštala da je iznenadi zvižduk broda, i golemi putujući kavez od sivo obojenih željeznih šipaka, koji se kreće na dva velika sicilijanska kotača i kojim se služi pošta. U toj inscenaciji otočke luke, s banalnim simbolima slobodnoga bijelog broda pod raskriljenim galebovima i jedne sive uzničke karete, kakvom su se nekoć vozaile gradskim ulicama barabe da ih ljudi popljuju, razumio sam da bi bilo, ah, vrijeme za ukrcaj! Da bi bio čas da se krene u bivši život, u grad onaj strašni {u dan onaj strasni, kad se stanu kretati nebesa i zemlja), da se Dragu ne dočekuje na obali, nego, ako stigne, da joj se uskoči na palubu mimo skalu i da joj se dovikne: Stani! Ne silazimo više na ono tlo! Neka žive i umiru bez nas! Ostat ćemo na ovoj uzdrhtaloj palubi dok ne otputuju od nas dovraga svi oni onamo na obali, sa svojom obalom, s tim iscerenim gledalištem! Treba samo izdržati da se ova lelujava pozornica okrene - i njih više ne će biti! I mi ćemo se moći privatno okrenuti svlačionici, zbaciti glupave uloge samaritanske, zbaciti pustinjaštvo i bezimeno trajanje, sjesti na najvjetrovitiju palubu i čekati bez straha da ponovno ugledamo taj pasji život koji smo bili odbacili, vratiti se iz ovoga izgnanstva u onaj grad gdje su nas zaboravili oni koje ne želimo sresti, i gdje se možemo napiti vode iz slavine!

Ali kako oba puta Drage nije bilo, nigdje među putnicima njena šeširića, morao sam se vraćati istim putem, za onim poštanskim kavezom što ga je gospodin doktor Guillotin, koji se brinuo za narodno zdravlje, poslao ovamo na obalu po sve moje prevratne snove, i sve moje razvijorene zastave, i sve moje poklike samobodrenja i junačenja. Otkako sam shvatio da sam vječni kapital svih revolucija, jer sam slab i jer ne mogu sebi pomoći sam, gazim ovaj crveni boksitni pijesak kao da je krvav, i kao da će u tome krvlju slijepljenom zrnju ogresti moji gležnji, pa više ne ću moći u krevet, jer će se ljepljivi kamenčići vući za mnom u niskama, i ne će se moći sprati, i ne će biti odmora za mene, dok ne urastem u ovo boksitno tlo kao loza, i dok iz mojih edipovski nabreklih stopala ne šikne žilje koje će me držati, koje će me učiniti vitalnim i snažnim i samodostatnim, pa ću zaboraviti prevrate.

Vrativši se, oba puta izgovarao sam Madoni nekakve bezvezne isprike, i da je vani friško kao sam vrag, i da se nema što vidjeti naokolo - samo kako ne bi mislila da sam se slobode nauživao. A treći put bila je konačno stigla Draga, i nisam više mario upće za onu tamo krepalinu, neka misli što hoće!

Dragu sam ugledao na istom onom mjestu na kojem sam je bio ostavio prije toliko dana. Stajala je na palubi pokraj onoga stvarno prekrasnog kofera, kao da je upravo izašla iz tramvaja i zastala trenutak na postaji pod kestenovima. Mislim da je taj kofer najljepša i najskupocjenija stvar koju imamo. Predmet. A zašto imamo baš kofer tako sjajan i fin, bogzna! Gotovo ga i ne upotrebljavamo, a tolike druge stvari čovjek nema, mili Bože! Draga je takva žena, da bi sve svoje morala imati u stilu kofera, i još preko toga tušta i trna raznih stvarčica i predmeta i tri tovara blaga. Nema na cijeloj palubi osobe tako skladne, i ne bi je takve ni bilo da je uplovila sama pokojna "Queen Mary". Ah, šta ćemo, znam ja, ne vrijedi govoriti!

Draga i ja nismo se javljali jedno drugome onako kako se to radi, preko glava svih ljudi, mahanjem, istezanjem vrata, pro-

pinjanjem na prste. Nasmiješili smo se samo iz daljine jedno drugome, i ja sam, istina, pošao onamo do samog broda pod palubu na kojoj je stajala, a nisam htio čekati podno skale. Gledao sam je odozdo, hajde de, a ona se znala svakako čedno držati, pritisnula je koljenima suknju o brodsku ogradu i pitala u onom metežu otprilike: "Kako gore?" i ja sam glavom i ramenima rekao da je sve uglavnom dobro, i htio sam odmah pitati sada nju kako je gore, jer i Zagreb je gore kao i Madonina kuća, možda još i posebno gore, gore od gorega, i za nas je uvijek sve negdje gore i sve iz dana u dan gore, ali sam valjda učinio nesuvislu kretnju, pa je Draga samo klimnula glavom, misleći da onako nešto izvodim bez veze radi ove usrane publike oko nas, koja uvijek očekuje da ljudi s broda na obalu i obrnuto ubrzano nešto dojavljaju jedni drugima kao da je smak svijeta. Učinila mi se ipak malo zagonetna, i ponovio sam nekoliko puta uzastopce obrvama znakove pitanja, ali ona je na to odgovorila kao: "Nema problema, zašto ne, izvolite, samo ubijte!", pa se začas opet smijula, onako sa sjenama oko usta i preko nosa, i budući da nisam poznavao svoju ženu, jer žene se ne mogu ni poznavati ovako na daljinu i u javnosti, pomirio sam se da pričekam miris njene kože, po kojemu obično najbolje zaključujem. K meni je silazila skalom moja zlatna konzerva s koje je otpala etiketa, i ja sam svestrano gladan samo čekao koje i kakve sokove da izlučim kad bude deklariran sadržaj.

— Kako je? - velim ja i ljubim je u obraz i uzimam kofer —
Djeca dobro? Sve dobro?

Ona je samo potvrdila mumljanjem. Mirisala je po daljinama koje se prostiru između jutrošnjeg izlaska sunca i ovoga podneva. A od osobnih mirisa nisam mogao osjetiti ništa u ovom konvencionalnom dodiru pred brodskom i obalskom posadom i pred građanima grada.

Iskopali smo se iz toga grozda podno skale i ušli u malu povorku što se napuštajući pristanište kretala ispod gradskih zidina i teglila cijeli jedan dućan artikala koji se ne mo-

gu naći na otočkim tezgama. Draga je imala nekakav izlomljen, usporen korak kao dugonoge ptice močvarne, i o svemu je pričala napola, ali prilično zadovoljna, iako je gore navodno sve nekako drukčije; i sve su konvencionalnosti bile u redu — pozdravi, zdravlje, poruke i drugo, i onda je na kraju rekla da neka požurimo kako ne bi Erminija čekala. Rekao sam da nema Erminije u nas, da Madona zna za moj izlazak, i stao joj podastirati kratku skicu našeg budućeg stila življenja i djelomične emancipacije, ali ona je od početka ubrzala korak pomalo panično, i nije se dala urazumiti, i nije se više putem do kuće moglo s njom išta ozbiljno načeti. Samo mi je žureći stubama prema pjaceti zadihano predbacila:

— Nisi mi smio to učiniti. Ako ti je bilo teško, morao si mi reći, i ne bih nikamo odlazila. Kako to sada izgleda da je ona u kući sama?!

— Vrlo važno! Ne će ništa ukrasti! — ljutito sam se otesao vukući onaj kofer žustrim tempom uza strmenice i stubišta - Čega se toliko bojiš?! Ne će pobjeći na groblje!

Ona, međutim, nije odgovarala i nije se više ni osvrkala na mene, nego je, malo bočno, kao da se skriva, gotovo ljupko zajedrila podno zidova prema kući.

Kada sam stigao za njom, ona je već bila ogrnuta kućnom haljinom. Bila je u žurbi isprva zaboravila šešir, onda skine i njega, premda se on, mislim, skida prvi. Malo rašešuri svoju krutu trajnu i uđe u Madoninu sobu govoreći sasvim obično i smireno:

— Kako vam je jutros! Sigurno niste ništa spavali, znam ja vas. Rekli su mi da ste me zvali. Treba li vam mlakoga čaja malo, ha?

Madona je šutjela. Šutjela, šutjela...

Draga ju je zbunila svojim mirom, osvojila onim prefriganim "niste ništa spavali", ali nije bilo jasno je li i odagnala nedoumice. Još je malo poslovala oko komode, i onda izašla iz sobe isto tako posleno kako je bila ušla. Izišavši pokrila je upaničeno dlanovima usta i stala kolutati očima pitajuć

se što će biti. Zatim se prihvatila kuhanja, jer je vrijeme ručka već i prošlo, a ja sam danas špekulirao s novom kuharicom, pa sam samo sve priredio, vatru naložio i — ogladnio.

Pitao sam je već nekoliko puta kako je gore, to me je neizrecivo zanimalo, ali nikako da dobijem prava odgovora, ili barem kakav zalogajčić, radi orijentacije, ili da se nasladim. Zato sam joj se primakao s leđa i zaprijetio da ću joj glavu odrubiti ako ne odgovori na tri pitanja koja glase svatrima: Kako gore?!

Ona se nato stresla od neke jeze i ne odvrćući očiju sa svog posla rekla najprije zbunjeno:

- Ne znam. Sve je nekako drukčije - onda se malo zamislila, pa me iskosa pogleda i naoko vedrije rekla — Drukčije nekako, zbilja. Sve je drukčije - kao da je željela učiniti ležernijom svoju prvu, toliko ozbiljnu riječ.

Čudio sam se, kako to drukčije. Nekako?! Sto znači drukčije? Od čega drukčije? Drukčije nego prije? Drukčije nego što je ona zamišljala da će biti? Sto znači drukčije?

- I ti sama si drukčija!

- Pa da. I ja. Sve. Društvo, ljudi.

Zajašio sam borbenu stolac znajući da to Dragoj iz nepoznatih razloga oduvijek ide na živce, i rekao sadistički poučno:

- Mi smo se, je li, i borili za drukčije društvo... ljude... Za novo, za... drukčije...!

Ovaj put nije uopće reagirala, nije se dala smesti u prebiračnju riže, nego reče svojim tonom ne obzirući se na moju upadicu:

- Drugi je to sada svijet. Drukčiji.

- Pa mi smo se, je li, za nekakav drukčiji svijet i borili!

Upravo to... za drukčiji!

- Za bolji, da! — reče odjednom kao da se pobrkala u brojenju rižinih zrnaca.

- Otkud mi znamo što je bolje?! Otkud mi znamo kakav novi svijet?! Otkud mi znamo za što smo se borili?! To smo

mislili da znamo onda dok je trebalo nešto znati... kao orijentir... ispisati na zastave... dok smo se borili. Borili smo se, to je bilo naše. Kao što se i ovi danas na svoj način, valjda, vrag bi to znao... A da nisi ti gdje upala u kakav slatki brakolomni preljub, kad si tako drukčija, je li, mala?!

— Zar se toliko vidi to na meni?

- Procvala si — rekoh. Ali bila je iznurena, umornija nego prije ovdje uz Madonu - Zapravo, drukčija si... — htio sam brže ispraviti svoju laž, htio sam reći: "Ozbiljna si, teška, zauzlana", možda bih se čak usudio reći i "oronula", ali ona je valjda osjećajući da eufemiziram, osjećajući da mi je neugodno zbog toga besmislenog komplimenta, otišla opet k Madoni, kao da sam ja zagulio kakvo monotono popodneвно spikiranje na Taribinu aparatu o tome tko se s kim zadržao u duljem srdačnom razgovoru, koje se može slušati i ne slušati, prečuti, pa opet malo uloviti krajičkom uha. Ostao sam nasred kuhinje s rukama u džepovima, onako kako sam se bio izmakao da je propustim kad me je zaobilazila. Pogled mi je skliznuo po skliskoj engleskoj reviji na polici. Glavom mi je prohujalo pitanje: "A na meni? Vidi li se što?", i zaključio sam da mi se možda zato ona čini toliko ozbiljnom, što joj se ne mogu podmetnuti sličice s vođom laburista i sa spiralicama majoneze. Začuo sam kako joj je Madona stala odjednom nešto šušljutati, ali nisam mogao razabrati ni riječi, iako sam se priučio tome govoru bolje u ovih nekoliko dana nego u nekoliko prijašnjih godina otkako joj se govor pokvario. Sušljutala je mirnim glasom, kao da Dragina nije ni izbivala toliko, kao da je sve zaboravljeno, ali i suviše tiho i suviše nerazgovijetno, kao da govori kalabreški.

Ušao sam polako i dokono, s noge na nogu u sobu, jer sada više nisam bio ovdje stranac kao još nedavno, prije Dragina odlaska, ušao sam da čujem što se to događa, i da se otarasim misli na onu glupu reviju. Dragina se morala pobožno prikloniti Madoni, da bi ona vršcima prstiju ispitala kakvoću njezinih uvojaka. Trepereći dlanom kao biciklističkom

zastavicom Madona je dodirivala ovlaš Dragine umjetne kovrče, poput dojenčeta koje još ne zna hvatati. Ljutila se i po-
tiho režala čim bi Draga pokušala osloboditi se neugodna
položaja, i govorila mirno i gotovo toplo:

— La ga i capelli... ti ga le vlasi... puno, puno finiji od sve
tri vas, od one prve dvi, oću reći. One su imale liše i ravne
kako igle. — Onda, ugledavši mene, pusti Draginu kosu i
poprijeti - Ela, moscardino! Šta će reći sveta crkva, šta će re-
ći Bog?! - Ali se opet obrati Dragoj hoteći me pred njom
opravdati — Ma oni se nisu rastali, za reći pravo; ona je umr-
la, najprije prva, pa posli druga, od katara, nije ne miga su-
šica, ni šta drugo, grubo. Katar, je li istina! On ti je udo-
vac... si joj rekal... znaš, cosi giovane vedovo! E, svaka bi ga
otila, znam i ja! Ma ti si lipa, je li? Rec mi istinu! E kako
ti se zoveš? I znaš hrvatski?

- Draga, Draga, ja sam... — zaleti se moja treća žena, oč-
ito joj nije bilo do izmotavanja, ali sam je žurno prekinuo, da
ne bi išla komplicirati priču.

- Moja se svaka žena zove Draga - rekoh - Ja joj kažem
cara mia, draga moja, i eto ti ga na!

— Hihehi... — stala se cerekati — ma quella druga žena ti
nije bila... cosa volevo dir... ecco, non mi piaseva affatto, mi
nije bila cara mia... nego haramija! li mio difunto padre di-
seva per la nevista, od moga brata žena, diseva: haramija! Si-
gnifica... come... un haramija, non so. Insomma lo stuzziga-
va. A brat! Dio mio, hotil je skopjat svaki put... Che da ri-
der che me fa! Haramija! — onda reče gotovo ozbiljno Dra-
goj pokazujući prema meni - Od njega druga žena je bila
haramija! Virujte mi!

Dragu i mene odavno su prestala zabavljati njena bazanja
u mračnom limbu duhovne nedonoščadi, to više što se nika-
da nije moglo točno znati do koje mjere ona namjerno is-
krivljuje stvarnost, a što je plod amnezije i dezintegrirane
svijesti. Okrenuli smo se zato svako za svojim poslom, ali
ona uto uzdahne:

- Heeeh, ništa mi ne čini dobro u trbuhu kad se smijem! Mi je težina u meni, un peso tremendo!

Pogledali smo se Draga i ja. Epifanija! Dolaze deve! Tri kralja ja-ha-hu! Stižu, eto, i tri maga; donose mirisna ulja, donose zlato i tamjan. I budimo, dakle, spremni, jer nastupa darivanje s istoka radi kojega si jutros prevalila trista kilometara, počinje poklonstvo kraljeva od kojega sam strepio sve ove dane. Počinje novi ciklus po kojemu nas dvoje živimo. Ni Mjesečeva mijena, ni gregorijanski tjedan, ni Sunčev krug, nego Madonin Dan, ovulacija, period mističnog zrenja, tromi njihaj našeg neumornog metronoma; od ekskrecije do ekskrecije — to je naš ritam. Ni jedan život i ni jedan pokret u Heraklitovu kozmosu ne poklapa se s našim! Mi smo trojka jedinstvenjaka! Osamnaest dana, što je to?! To nije lunarni i nije solarni i nije lunisolarni, nego kalendar ekskrementalni, s kalendara u znaku žare, sa nonama i idama u znaku slikovitih posuda za urinaciju. I jadni, jadni mi, Draga moja! Jadna ti!

- Hajah! — uzdiše sve češće Madona — ni kad se smijem, ni kad se razgovaram s ljudima. Samo quando sto quieta quel peso ne ćutim toliko...

Ručali smo svoj posljednji, osamnaesti ručak uoči prvih ovogodišnjih kalenda, i Draga je morala leći da odspava putni umor, nervozu i tremu pred neizvjesnim stanjem koje će ovdje zateći i o kojemu je nijednom nisam izvijestio, a ja sam nastupio požarstvo, svoje poredžarstvo, zadovoljan što je Madona tako lako prihvatila opet Dragu, makar i kao posve novu osobu, zadovoljan konačno što nas ona tako bezbolno otpisuje i bezbrižno zaboravlja i pokapa s malo katarra, i što nije vezana uz nas, nego uz našu pomoć, pa joj osim pomoći ne moramo drugo ništa ni pružati. Ali pitao sam se stojeći u ovoj stražarnici i bdeći uz ovu žaru nad potmulim buđenjem one tamo utrobe, koja li je to fronta na koju sam ja postavljen, koji je to štab za akciju pronašao ovo mjesto za mene, koje sam to vojske vojnik ja, koje revolucije borac.

Ili, ako sam demobiliziran, kao što mojoj prirodi i odgovara, koji je to svijet u kojem za mene boljega smisla nema, sadržaja nema drugog za mene i za Dragu?! Koji je to svijet?! Čiji je on?! Tko ga je prisvojio?! Tko je naše sudbine obezvrijedio i degradirao nas toliko? Tko je taj da može to? I tko inače u svijetu obavlja ove naše poslove, ove poslove pokapanja lešina? Tko daje dio sebe da bi se očistilo poprište bitke za zdraviji život? Tko je ikada sahranio toliki dio vlastita života, da bi sproveo jedan anakronični kadaver do njegove pradávnog izdubljene i već gotovo urušene rake? Tko sada u svijetu, osim nas ovdje, dreždi nad crijevnom putanjom najnevrednijih, najjalovijih, najuzaludnijih fekalija koje su ikada proizvedene i izbačene?! Nad prelijevanjem jedne crne jame! Možda neka sestra milosrdnica, možda koja majka, ili kći, ili koja plaćena žena. Otac, sin, bolničar, sluga, rob. Ali ja, što sam ja u svijetu tih nesretnika?!

- Hajah! - uzdiše onamo Madona, kao da mi se ruga - Un peso tremendo!

Da. Ja sam možda bio pretežak. Da. Neprobavljiv. I Moloh me je jednostavno izbacio jednim malim analnim naporom. Mene. Dragu. Tisuće drugih. Svejedno što je tko i gdje je; glavno da je ispaljen, istresen, istočen iz Svevišnjega crijeva, makar i nakon osamnaestogodišnje opstipacije i mučne natege. I glavno je da je sada bez nas sve drukčije. Oni koji nisu izbačeni - probavljeni su bez ostatka, dezintegrirani. I sada je i s njima sve drukčije. Sve drukčije.

Pa valjda je dobro tako! Malo mi je i smiješno, ali doista je dobro! Kolektiv se oslobodio malodušnih gotovo tako uspješno kao da je i nas provario i rastvorio. Neutralizirao je naše otrove. I tako je društvo sada zaista društvo, kompanija, bratstvo, i ničiji ga defetizam ne podriva. Društvo, zar ne! Ta ono je i sada, gle, svestrano angažirano na izvođenju svojih najnovijih dalekosežnih grješaka. Ali nema više malodušnosti, a to je tako važno! Doduše, ne griješi se ni s pravim entuzijazmom kao nekoć. Dok smo ono griješili s

entuzijazmom, bilo je to svakako glupo, da, da, ali nekako ljudskije. Griješiti ovako bez svakog entuzijazma mora da je zapravo paklenski stravično! Barem za nas koji moramo najprije vjerovati.

Dragin je san suviše tanak i nervozan, i ona kao da mimoćutilno registrira moje grozno emitiranje. Previše smo se nas dvoje već srodili, da ne bi ona telepatski nadovezala na moje turobne misli. Ne otvorivši očne kapke i ne ganuvši se u krevetu, kao u snu reče:

— Danas moramo otići po onu cijev za kanalizaciju. Globit će nas.

— Samo te molim — rekao sam — reći ćemo Madoni da idemo, i otići ćemo. Neka se ona pomiri s tim da imamo svoje noge koje nas mogu odvesti po milome svijetu. Nikakva Erminija, nikakva dežuranja!

Na te moje riječi ona je utihnula i činilo se da je ponovno zadrijemala. Znao sam da joj nije po volji. A nije ni pravi čas; šta će biti ako se desi zlo?!

O, to je lijepa svinjarija s tom kanalizacijom! U nacionaliziranoj kući moramo o svom trošku i u zadanom roku, mi slučajni stanari, uvoditi "ove za zdravlje stanovništva nezaoobilazne uređaje". Jer je općina odlučila učiniti korak dalje u likvidaciji crnih jama, umjesto da nam zdravstvene i socijalne institucije plate što radimo njihov posao njegujući nezbrinutu i bespomoćnu staricu, koju su oni osiromašili. Na taj način ovo društvo, koje se od nje okoristilo, prosperira taj korak dalje, ili koliko već mora, ubirući još i porez.

— Hajah! - kaže povremeno Madona u svojim lažnim trudovima.

Da, da, hajah, velim i ja u sebi. Uzdiši samo, crna jamo! Sretna si što nam i za tebe nisu odredili rok i udarili globu za slučaj nepravovremene likvidacije. A život ti zapravo ovisi o običnoj administrativnoj prekvalifikaciji, jer za njih bi i ti mogla biti samo crna jama, nešto manjeg kapaciteta, svega nekih trideset i šest obroka, ali ipak, zar ne! Hajah, da!

Draga je ustala i bosa gacala po olinjalom linoleumu i po onim prastarim gobelinima s lovačkim motivima, koji su odavno završili na podu, drhturila je i tražila da bolje naložim u štednjaku. Bila je još u novom, reprezentativnom, svečanom, ili kako se to već kaže, svakako neusporedivo pikantnijem rublju; meni se gotovo čini iz ove učmale perspektive to crno, čipkasto, tijesno i paučinsto tkivo raskalašnim rekvizitom filmskim i kurvinskim. Ogrnula se uzgred kućnim ogrtačem i stala sređivati kosu, pa reče s indignacijom:

- Nevjerojatno, kako se sve prostituiralo!

- Možda je tako privlačnije?! - rekao sam porugljivo, uzalud pokušavajući pogledom utvrditi što zapravo taj prozirni elegantni grudnjak pod ogrtačem uopće skriva.

Ona me letimično pogledala hoteći valjda dokučiti tobožnji zagonetni smisao moje upadice, a onda nastavi:

- Živi se doslovno od kupoprodaje u najbestidnijem smislu. Vjeruješ li? Sto me gledaš?

- Govori, govori, vjerujem — rekoh skidajući s nje pogled. A mislio sam kako je utješno što i ona, čini se, u ovom rublju asocira isto što i ja. Iako je ovo rublje lijepo, iako je sve u redu, iako je sve to ljepše od onoga svakodnevnoga. Pa ipak! Neobično joj je što ga ima, kad zna da vrijedi koliko jedan moj mjesec života, i kada zna da kompletna oprema i potpuni životni aranžman u stilu raskošnog rublja i divotnog kofera vrijedi više nego cio moj život. Osim za one koji su se prostituirali, ovo je pravi luksuz.

- Htjela sam reći, sada se tamo karakter, moral, ideje, ne prodaju više ispod pulta, kao što je bilo još donedavno. Još kada si ti bio gore, bilo je kakvih-takvih skrupula i šverca. Sada se to baca na tezgu kao bala sukna, opipava, gužva, iznosi na danje svjetlo na ulicu među prolaznike, cjenka se i čak se izdaju računi sa žigom. U toj prljavoj kupoprodaji čak se razvija i neki trgovački moral; ne krađu na palce, izdaju propisne račune. Istina, ne iskazuje se: jedno dostojanstvo -

sto tisuća, ili jedna nečasna šutnja - sinekura, ili toliko i toliko prljavština - vila. To se, istina, ne čini, ali ne od straha ili obzira, nego zato što se te stvari drukčije zovu i što su kriteriji izmijenjeni. Umjesto iskaza i zapisnika pred istražiteljem kriminala, sklapaju se cifrasti ugovori, pismeni aranžmani uz oficijelnu crnu kavu, i samo da vidiš kako to zvuči!

— To su slike iz snova! — smijao sam joj se, jer ona inače nije voljela pretjerivati - Ti si to, dušo, vidjela Morfeja popodne u snu! To je možda neki svijet budućnosti, i daleko je još taj raj od ove lijepe male prijateljske zemlje u razvoju!

— Sunca mi! — klela se — Nose se krute bijele manšete, kao one na kojima su se zapisivali stihovi i sentence, i onda se s tim manšetama na rukama ovako izvode graciozni pederski pokreti iz vremena čarlstona, ali se ne kaže "O, da?" i "Ah, nel!", nego se pjevuji: batali ti, burazeru, tu savjest i ne kenjaj! Nećeš ti, hoće drugi. Sljedeći!

Uto se (kao kakav sljedeći) pojavi na vratima kuhinje naš vjerni pokojni haramija u cijeloj svojoj, Madoni toliko mrskoj, totemskoj uzdužnosti, i uhvativši Dragu na čarlstonu i onako dekoltiranu u pantomimi, gotovo se blesavo postidi gubeći malo visinu u tome zračnom vrtlogu, pa se najednom iz neke indiferentne ravnoteže stane diviti Draginu rublju iskašljavajući svoj zagrobni katar.

Draga se smiješila dobrodušno i malo ipak zbunjeno, iako je znala da nitko drugi ne bi mogao ovako banuti bez kucanja. Refleksno se pokušavala uviti u ogrtač, a opet morala je barem djelomično otkriti pojedine skute očima Erminijinim, jer, ona je pozdravljala kricima i ovacijama svaki nabor, volančić i svaki rez, i kuckala živo zubalom u znak oduševljenja.

— Deboto sam reklasam BIANKARIJA! A kako može bit, kad je, oštija, takotako crno kako vrag, onda kako može biti kad sisinjifika bianco, togatimiloga, bijelo!

Budući da joj je ova znanstvena egzibicija pošla od ruke, razgledavala je vedra čela svoj zadivljeni okoliš, pa je tako pogledala slučajno i mene, a meni je, u strahu da sada ne će

biti kraja iznenađenjima, munjevito sinula pomisao da bi ona mogla u ovoj inspiraciji vidovito namignuti Dragoj i reći: To ti je kupio muž da te potkupi i da mu oprostiš por-karije koje čini kad tebe nema! Kurba muška, timekapiši! - Ali ona se samo nije mogla načuditi da bi takvo što bilo u modi, i da bi toliko moralo biti fino izrađeno nešto što je na ženi nevidljivo; ipak je priznala da je praktično jer se ne ma-že, pa ne treba svaki čas prati, pa će tako propasti one njihove mašine za prat robu. Izmisle jedno, propadne drugo!

- I onda, onda, kako je, kakojegori?! - pitala je važno Dragu. Sad i ona.

- Šta ćeš da ti kažem - veli Draga odsutno - krađu auto-mobile. Huligani. - i nasmije se sama hoteći ublažiti svoju bezveznu repliku na koju bi se Erminija mogla i uvrijediti kao na porugljiv odgovor.

Ali Erminija je ozbiljno odlučila sačuvati svoju reputaciju stečenu maločas na biankariji, i baci se bez zadržke s etimologije na sociološki diskurs:

- Sreća je naša da došli su ti automobili! Da nije došlisu ti au au automobili, ovi bi huhu... kako se zovu, opet dignuli revoluciju!

- Ma tko, huligani? - smijala se Draga.

- Huligani, Huhuiju, sve isti vrag, perlamadona! Da su u ona doba imali sve to na ulici, kamo sreće! Ovi huhu... kako bi rekla, oni zlostavljaju pojedinoga šofera, samo šofere, i ne zlostavljaju narode i čovječanstva. Vi ne biste vjerovali, ali istina je to da je moj ludi brat jegovorioje na moje uši kaže, sangačula: Nemamo šta izgubiti osim, kaže, lance i okove, a dobit ćemo, kaže on, tutto li mondo, oštija! To oni svi misle, i to ti je najbolji dokaz da je to egoizam, a ne komu-ko-munizam. To je lupeština, primitivizam i zaostavština. Čine špekulaciju, provjeravaju... nevjeravaju... che li diavolo li porta... krađu pljačku, pa jedan drugoga pokriva, jer šta može izgubiti, ništa, a dobije insomma... koju godinu robije i to ti je sve! Sreća, sreća, ja ti kažem. A krađu, a?

- Krađu naveliko, moja Erminija. Varaju i krađu gdje stignu!

- A neka. Ma pusti politiku! Neka borati krađu, dobro im dođe. Može bit da im fali pet za učinit šest. Kako i nama. I ovdje varaju, a kako ne će u Zagrebu! Kad bi barem bio — obrati se ona meni koji sam se samozatajno pritajio na otomanu - kad bi bio jedan... kako si ono rekao staroj... vu vu vulkan! Ali ga nema. Šteta. Da riga lov, oštija, da riga lov! I ne samo pare, moja Draga, draga moja, ma krađe svak... čim se makneš pruži prste za tuđim, pa što dohvatiti! - i onda me ošine, da ne opazi Draga, ucjenjivački ispod oka - Misle oni da mi ne vidimo sve te njihove furbarije i bravarije... bravure, i te bravure renjihove, a?

- Hajde , hajde - procijedio sam krvnički kroza zube — Ne zovi, vraže, Iruda!

- I onda, ima li štogod onako stranaca? Ima li koji furešt? Meni su rekli da dođu u Zagreb toliki fufuf... gosti, i sad, po zzzimi. Je li istina? Pa kako ne, gori se ne moraju ni kupat, nema mora ni ove šporkice, sunca nema ni za domaće, a nemaju najlon-plaže... Samo se šeću i gledaju naokolo kako jedne budale. A kako ne će dolaziti i gledati, bogati, bečko kazalište, takotiboga, rijeku Savu i Dravu! Čula sam da imaju živoga lava i kokodрила... E, ma on ima dvadeset hiljada stanovnika, a ne kako mi ovdje osamsto komada, i to pitanje! I da u podne pukne top, da se sve strese! E, moj dragi: BUM! A ma ni po noći nemaju mira, u ponoć svira glazba, ljudi se grudaju po snijegu, valjaju po ledu..... aaajme, ma volila bi poć, nego Boga vidit! Ne bi me bilo briga ni da mi štogod ukradu, samo da vidim Jelačićev trg...

- Trg Republike — odsvirah zlobno iz svog kuta.

- Republike? Pa šta će mi to! To imam i ovdje!

Bilo je zabavno do te mjere, da sam se gotovo prepustio nasladama ovoga skeča, i uzbuđljivo toliko, te sam morao naknadno i prividno ravnodušno objaviti Erminiji kako se ne radi o malim činovničkim špekulacijama, nego o osvajanju i mijenjanju svijeta.

— Hu! Ništa manje! Ajde, ajde, nemoj da ti moram reći! Nije svijet, onoga, malo maloljetnica, da se osvaja preva prevarama, buda budalaštinama i beda bedastoćama! — reče ona prezrivo, jer se očito već osilila, pogledavši me kao da sam ja vođa svih revolucija.

Pokušao sam brže-bolje prebaciti krivnju na druge; kao Augustus istegao sam ruku prema Velebitu i povikao:

— Tamo su sve te istočne zemlje! Postoje. Egzistiraju. Sta meni tu sviraš! — izazivao sam je da vidim dokle može ići u izdajstvu, jer mi je bilo jasno da je žulja ona mala Lucija.

Ona je spremno odvikala bježeći od nas kao od nedoraslih litiganata:

— Rosso di mattina! Obećava i pred... onaj... kazuje grub dan! To ti je taj tvoj istok!

Već je to bilo i previše, i da nije otišla s tom pučkom izrekom, bio bih možda uzeo paprenu završnu riječ, ali zanimio sam i pustio je da se nekažnjena otisne. I kako se već bio počeo hvatati rani siječanjski sumrak, bez crvenila i bez ikakvih obećanja, uzeo sam požurivati Dragu da se obuče pa da nekako pođemo po tu nesretnu salonitnu cijev. Da bih predusreo svaku eventualnu Draginu kombinaciju s Madonom, upozorio sam novonastalu Erminiju kako se kod Madone ne smije pojavljivati neko vrijeme, jer će ispasti da se povampirila u svojstvu moje pokojne druge žene. Ona, međutim, kako je banula iz vrta, koji možda nije bila ni napustila, glavinjala je po kuhinji poput šišmiša, pa ni poslije Draginih razjašnjenja nije uspijevala razmrsiti to malo klupko besmislica, ali je pristala da ne ulazi u sobu, osim ako iznenada dohuje Gašpar, Melhior i Baltazar, a onda će svakako spašavati što se može. Draga ju je ipak utješila, da je Madonino vrijeme tek sutra, i da može, dok se mi vratimo, ovdje pokraj vatre slobodno pridrijemati.

Tada je počeo neočekivano Dragin dugi plač.

Kada smo izišli u polumrak zaplakala je naglo i zagrcnula se od hladna zraka, izdužila vrat, progutala vlastito iznenađenje

nad silovitom provalom neodoljiva grcanja, i tiho dalje jecala idući pored mene kao da će ubuduće to biti njezin način disanja koji ne će moći a ni pokušati skrivati pred prolaznicima.

Htio sam da se vratimo, ali ona je najodlučnije išla dalje potihlo plaćući. I htio sam da mi kaže nešto, ali ona je oblična suzama samo rekla:

- To, ono gore, ovo tu... I sve to s nama. Ništa drugo. Pusti me, proći će...

Nisam je htio ni tješiti ni ispitivati, jer je načas iskrsla u meni otrovna sumnja da je Draga ipak upoznala nešto ili nekoga, da joj je bilo teško vratiti se k meni u ovu grobnicu, i da je u paničnim trenucima koji spopadnu četrdesetgodišnju ženu možda počinila razvratne ludosti kojih se stidi ili plaši. Znao sam da nije doputovala zato da mi kaže: "Vraćam se gore, došla sam ti to reći da se vraćam gore i da od tebe odlazim". Ne. Znao sam da nije zato došla, jer onda ne bi govorila s odvratnošću o životu koji je gore zatekla. Ali plašio sam se svejedno da mi nije rekla sve, a vidio sam da je u njoj slomljena duša. I da je nisam istim okom pratio od pristaništa jutros pa do ovoga sadašnjeg trenutka, možda bih pomislio kako joj je netko nabrzinu uvećao i sramotno izdramatizirao moje smiješno lucijašenje, moje infantilno nabadanje oko male djevice, premda vjerujem da je to ne bi moglo uzbuditi toliko, pa ma kako bilo iskarikirano. Rekla bi da sam glupi pjetlić i držala bi se uvrijeđeno, jer da je javno varam, da nisam bio kadar naći joj dostojnu zamjenu... i takve fore. To bi bilo sve, ona je mudra žena, ne bi ona zbog toga ovako iz duše neutješno jecala.

Po tu kretensku cijev morali smo ići čak izvan grada na gradilište gdje ih je dovezeno bilo mnogo, pa i jedna za nas. Kroz sve vrijeme Draga nije prestala potihlo suziti. Išli smo u sumraku ne razgovarajući, jedno pored drugoga kroz park da izbjegnemo susrete.

- Ti to znaš! - gotovo je viknula - Znaš, jer si bio gore prije pet godina, znaš, jer više od mene o tome ovdje i slušaš i čitaš i razmišljaš! Ničega drugog nema nego to što znaš.

Ništa se meni nije izuzetno dogodilo, i ne moraš me sumnjati! Odjednom sam shvatila to što si ti već znao i govorio: da mi nemamo gore više što tražiti, jer nema tamo u tom novom društvu ničega što bi nas moglo učiniti sretnima. I kakva je onda društvena svrha cijele te papazjanije!

- Ah - odmahnuo sam s olakšanjem — društvena svrha dolazi uvijek s društvenog vrha!

Ušutjela je časkom prezrivo, odbijajući moje olako likvidiranje svih problema. Ali je negdje u sredini parka patetično rekla kroz suhi plač:

- Gdje su tvoje egzaltacije?! Mjesto što praviš kalambure, trebao bi se zapitati što si bio, a što postao. To je užasno. Pa ti više ni u što ne vjeruješ!

- Gle! Baš ja, iznimno!

- Govorim za oboje. Ni u što ne vjerujemo. Ne ćemo da vjerujemo. Ne želimo više vjerovati!

- To danas već vrijedi za milijune.

- Ali ne želiš ništa!

- Želim. Želimo i suviše! Ali egzaltacije su prošle kao sve egzaltacije, da. Bili smo razmetljivi, oholi, prepotentni, mislili smo, ako nemamo što izgubiti, da smo zato sve zavrijedili! A nismo znali da sve ono što u svijetu propadne od našeg nasilništva i bahatosti, da je sve to gubitak za svijet koji postaje naš. Mislili smo da otvaramo zlatnu eru, a ja se, eto, pitam, da li bi ovakav svijet kakav je sada više itko htio od nas preuzeti! Nismo mogli shvatiti da se svijet ne predaje brutalnoj sili. Mislili smo da on od nas počinje, i da će biti onakav kako ga nacrtamo. A trebalo je, naprotiv, da shvatimo kako su neke stvari iskušane i definitivno pametno riješene prije nas, i da nam preostaje samo da ih naučimo. Čak ne niti da se s njima složimo, ili da ih usvojimo, ili razumijemo. Da ih utuvimo! Tako čine skromni i trijezni. Mi smo bili bahati glupani, uglavnom. Ali i danas želimo mi još silno mnogo. Želimo da našu glupost pojede mrak, a on je ne će, on jede naše duše, a glupost nam ostavlja da ne bismo

plakali za izgubljenim. I što sam onda mogao ja postati?! Uostalom, postao sam, kako ne, postao sam svećenik, vestaika uz onu žaru, svećenik onog usranog svetišta! Postao sam ono što su htjeli oni koji su me odgajali, muštrali, koji su mi popovali, koji su me gnjeli. Samo nisam postao čuvar njihovih duhovnih jazbina ni njihovih nepogrješivih laži, ni njihovih crnih jama, nego tek ove ovdje male zaboravljene crne jame... što je gotovo utješno! Pa da! Od slavnog pretka nije u ovoj spodobi ostalo ni traga, ali ni traga nema u nama od svega što smo i mi prije bili i što smo htjeli. Mi smo bili svoji veliki pretci; sad smo svoje degenerirano potomstvo! Otkako si i ti progovorila o svemu tome, otkako si i ti uvidjela da nisi moj trabant samo zato što vidiš isto što i ja vidim, meni će biti lakše podnositi ovo progonstvo, i počet ću možda Madonu kao voljeti. Jer ona je nešto što pred svojom prošlošću smijem prezirati, što smijem osuđivati i odbaciti, što smijem mrziti. Zato je moram voljeti. Dok ona živi, dotle ću osjećati neposredno da smo nešto učinili, da smo u nešto uložili svoju mladost, da smo nešto srušili što je padom prijetilo. Kad ona nestane, osjećat ću samo bezbroj stvari kojima se protivim i kojima se odupire sva moja duša. Onda što?! Onda, neka živi Madona, zar ne?! Neka traje, da se njome bavim! Neka vegetira ta prošlost kad je tako neopasna i bijedna naspram zala što smo ih sami stvorili. Ona je zaista nakaza; iako je pomalo i naše djelo, ona je ipak prava nakaza i bez nas, ona je vrlo dobar objekt da se u njemu utjelovi mnogo toga što je čovjeka trovalo, što je trebalo zbrisati, podesna je za prezir, pogodna je da bi se opravdali podvizi naše junačke mladosti, naši pothvati u vjeri i u žrtvi i u radu, čak i naša nepromišljenost i bahatost, i čak nehotimična zlodjela.

- Jadan je to motiv! - reče uvjereno Draga - Je li zbog njega vrijedilo bilo što poduzimati?!

- A za takvo pitanje je sasvim prekasno, dušo moja! Ovakva zakašnjela pitanja mogu navesti čovjeka na besmi-

slena rezoniranja, recimo o tome, kako je moja sudbina, moj poziv bio na neki način smisao Madonina života, ili barem njene starosti. Pa onda, dalje: smije li itko tako olako oduzeti jednome pustom i jalovom življenju njegov jedini smisao, makar bio i taj tobožnji smisao čista besmislica, kao i sve drugo, kao i sav život?! Makar bio samo fiksna ideja. Smije li to?! A kamoli da okrene svoju mladost, svoju životnu snagu, svoje najbolje energije protiv tog jalovog života kome je bio jedini smisao! Vidiš! Ali to su buncanja, naivna i morbidna u isti mah, i kasna pitanja treba odstraniti iz glave! Ona nisu naša glavna tegoba. Mi još živimo. Nas muči sadašnji život, a to nije ni besmisleno ni naivno.

Na kraju parka Draga je još gorče plakala. Sišli smo na radilište na kome su pod svjetlom karbitki još pospremali i slagali alat. Dobili smo tamo tisuću metara dugu tešku cijev, podigli je, i svi su gledali Dragu sa sumnjom, ali ona je mogla to. Nemajući za dovoz, podigli bismo bili i dvije "za zdravlje stanovništva nezaobilazne cijevi" i ponijeli ih onako u mraku prema parku, ne razmišljajući kako ćemo dalje. Ja sam pošao naprijed, za mnom Draga na kraju cijevi, ali s radilišta su nam doviknuli da u parku oštro stazice vijugaju među drvećem i da ćemo na mjestima teško manevrirati, što je bilo točno, pa smo tako skrenuli i pošli cestom pokraj mora ispod samoga parka, s mračnim krošnjama umjesto neba, spojeni dugom i teškom salonitnom cijevi, ali i težinom zajedničke spoznaje, koja mi je kao otrov kapala u želudac, a Dragoj se izlivala u bezizgledan plač. U podnožju ceste more je mrtvo mirovalo, i mi smo mogli tiho razgovarati na duljinu cijevi.

— Hoće li — pitao sam — hoće li otpadne vode teći k meni ili od mene?—Jer osjetio sam pod rukom, jednim bolnim neuronom, kucaj njezinih suza što se tiho rone po zvonkoj cijevi.

- Otpadne vode će teći pod nagibom od 3 % ne znam - predavala se Draga kroz smijeh i kroz suze - kako se cijev

postavi. Ah! - dosjetila se-u tebe je ono proširenje? Znači, otamo prema ovamo. Je li dobro?

-Jest dobro, samo nije dobro da tako logički zaključuješ. Nisi suvremena.

Prihvatio sam se besmislena razgovora radi zaborava, i Draga je to svakako znala, jer baš sve je sada i njoj besmisleno, osim onoga što bismo htjeli zaboraviti.

- Misliš?! Ne, ne znaš ti! Oni su silno oštroumni i pametni! Uopće, sviđaju mi se mladići i djevojke tamo gore, da znaš! Oni su građeni za ovakav svijet savršeno! To je jedino izvanredno uspjelo, ta mladost. Al, tu se, vidim, skriva neki paradoks, po svoj prilici. Oni su se vjerojatno uspjeli izmaknuti, pa su zato i tako slobodni. Inače bi bilo paradoksalno, odista. Ja se u paradoksima teško snalazim, je li, pametnjakoviću? To sam dokazala.

— Ne, ne — velim ja nadvladan drugim mislima - Tek sada. Sada tek je gotovo i za mene, koji se u paradoksima snalazim. Ono što si ti vidjela, ono očito nije plod moje lude i rastrojene mašte, moje povrijeđene taštine, moje zle ćudi, kompleksa, ili svega toga...

Naklapali smo tako tapajući kao mjesečari po tankim olucima normalna razuma. Kraj naših nogu pod bridom ceste završava se more u oštrici plicaka; od teške i velike mrtve pučine što leži pod horizontima ovdje je još preostao tek pokrivač, samo tanka opnica bonace, nematerijalna, satkana od primljene noćne nebeske svjetlosti. Na ovoj pitomoj crti prestaju sva svjetska mora, i meni se čini da koračamo nas dvoje rubom svemira, da smo, zaobišavši ovu tamnu šumu, koja nam još visi iznad glava, pronašli traku ničijega svijeta između karaula smrti i svemirskog ništavila, između Kopna i Oceana, i sada nismo ni ribe ni ptice, gackamo na nultoj visini, i točimo svoje bivše suze kao znoj, upregnuti u ovo šuplje rudo, tegleći ovu gluhu trublju svojega sudnjega dne.

Prihvatili smo polako cijev drugom rukom, zadihani.

— Možda će naša djeca... tko zna, ipak... — uzdahnula je Draga.

— Da, možda djeca.

— Prije bih rekla: unuci.

— Ili pra... pra... pra...

Opet smo šutjeli, i šutjeli, a onda se s druge strane kanalizacijske cijevi nesigurno javila s klonulošću u glasu:

— Sve je ovo bilo lako izdržati dok je bilo nade u povratak...

Načas mi se pričinilo da kroz cijev osjećam toplinu njene ruke. Htio sam stati, baciti cijev na cestu, zagrliti Dragu i proplakati nad njom: Ništa, mala moja, moramo pronaći drugi izvor snage. Na primjer, ono što nas je dovelo ovamo, opet ono — bijeg od svega tamo gore! Zelju da se povratak što više odgodi. Jer, htio sam još reći, između obične smrti vječne i ovoga sretnog života o kojemu su "najbolji duhovi stoljećima (prolazno) maštali", mi se danomice odlučujemo za ovo drugo. Izbor je mizerno malen, ali nije zato i jednostavan. Živjeti, znači birati neprestano onu suroviju alternativu! Ali nisam izgovorio te mudre riječi koje se uvijek podrazumijevaju, nisam rekao ni, kao obično, da ćemo se okrenuti budizmu. Kazao sam svoju brigu dana:

— Mislio sam da ćeš se vratiti bolesna od želje za gradom.

Draga je malo pošutjela, a onda je prihvatila baš ono što se podrazumijevalo:

— Madona se još dobro drži, ima nade!

— Te su nade, srećom, varave! — rekao sam šansonjerski — Naći ćemo bolji smisao! — (Ali tko u taj smisao još imalo vjeruje, neka se pokaže; provući ću se kroz ovu cijev!)

Svojim apsolutnim sluhom nadovezala je u istom registru:

— Znam, znam. Kada se riješim nje, čeka me pokora s tobom

— Jah, ili to, ili novi sukobi s onim užasnim svijetom koji smo uz velike žrtve stvorili! Tako ćemo preživjeti još ovih nekoliko godina od jedne do druge Madonine stolice, između dva sranja, onoga tamo gore i ovoga ovdje!

- Morali bismo se dati ovako fotografirati nas dvoje, s tom kanalizacijskom cijevi! - reče ona sva otrovna otirući odlučno suze — Previše smo siromašni da bih smjela tresnuti tom cijevi o zemlju!

— Ako hoćeš... hajde, tresnimo!

— Jedno hoću, a drugo činim.

- Smiri se - molio sam je — smiri se, nema to nikakva smisla!

— A što ima?!

- To ti je, sinko, salonit koji košta! Azbest-cement iz drevne Salone! Proizveden u Zagrebu, zvao bi se zagrabit. I kroz jedan i kroz drugi tekao bi isti fluid života, i ne bi ti palo na pamet da bilo što iz njega zagrabiš. Pustila bi da proteče što brže.

TO je bila moja prva bračna noć sa trećom ženom, s novom, onduliranom, sa ženom koja nije samo požrtvovno i samozatajno prihvatila moju nesreću, nego ju je konačno i isplakala vlastitim suzama, jer je nesreća postala i njena, dapače, sada više njena nego moja, toliko njena, koliko je moja bila nekoć. Ja sam se radovao toj noći, ne onako kako bih se radovao bilo kojem milovanju, radovao sam se momački, čak sa tremom prvog potvrđivanja zrelosti. I rekao sam Dragoj, koja se vani u tamnom hodniku kupala stojeći u kablu, kako se Madona već navikla da na pomoćnom krevetu u njezinoj sobi više nitko ne spava. Prva žena, koja je tamo spavala, umrla mi je prije osamnaest dana, druga žena, srećom, tu naviku nije ni obnovila, i neka zato treća pazi što radi! Bio je posljednji čas da se to kaže, jer Draga je gotovo bila u nedoumici kako da prevari Madonu i ostane kraj mene.

Vani je bilo mrtvo-tiho kao u snježnoj jami, ali sa staklenoga neba svijetlio je kozmički mraz, jer mu se u ovoj bistrini otvorio put iz dubine prostora. Ja sam bjesomučno ložio da se hodnik ne rashladi, a ložili smo danas dobro ne samo radi naše kupke, već zbog Madonina stanja, da zagrijemo zidove ako budemo noću morali zračiti kuću. Sprao sam već sa sebe popodneveni znoj od nošenja one cijevi, i sada umotan u deku sušio kosu u struji vrela zraka što se odbija od željezne ploče štednjaka. Čuo sam samo šum toga vrućeg biča po svojim ušnim školjkama i zastrašujući huk ognja sputanog gvoždem i cijevima, a iz hodnika povremeno pliskanje vode i mljackanje sapuna u pregibima i po oblinama glatke

Dragine puti. To su bili večeras jedini zvukovi pod nebom, kao da se ništa ovih dana nije događalo ni na starome kontinentu, a kamoli pod ovim trošnim krovom, i kao da smo uplovili u neku pogrješnu, gluhu korizmenu godinu, u kojoj se ne će vratiti Sunce i u kojoj ćemo samo brzo starjeti. Ali iz tih šumova tišine probio se odjednom gromovito k meni, odavde, iznad same glave moje kao prasak, rezak i muževan glas:

- Ho, šta je od tebe!

Prenuo sam se i uspravio. Nikoga nije bilo ovdje, razumije se, jer Draga je zaključala hodnik prema vrtu, i da je tko ušao ovamo, morao bi bio proći kraj nje gole. Glas je ostao bez odjeka kao davna halucinacija, u mojim ušima zazvonila je tišina, i ja sam pomislio da me je prevario šum zraka po uškama. Ali sklupčao se u srcu tjeskobni djetinji strah, užas osame i grozne nemoći pred zlim glasovima samoće, i nisam se usudio pomaknuti s mjesta, isto onako kao nekidan kada sam zatekao ovdje Erminiju pritajenu u vratima. Upitao sam što sam mogao mirnije Dragu, je li što rekla, a ona je odgovorila kako je čula da sam nešto bio doviknuo, ali je trljala uši... ili sam možda otvorio radio? Da, i ja sam čuo, kažem, čuo sam muški glas, pitao je kako smo! Je li to moguće?! Jer ja nisam ni usta ni radio otvorio... to je bio tuđi glas, nimalo nalik ni Madoninu izmijenjenu glas. Ne možemo oboje halucinirati! Možda postoje i ovdje neki akustični fokusi kao u kamenim kupolama! Pošao sam plaho prema vratima sobe. Svjetlo iz kuhinje osvjetljavalo je djelomično taj prostor, i vidio sam gdje se Madonine oči žare kao da su joj kapci premazani fosforom. U polusjedećem položaju, kao i obično, gledala je ovamo prema vratima i upravo kada sam htio upitati je li što zvala, ona hrapavim glasom zagrakće:

- Coraggio! Coraggio!

Glas joj je bio odjednom toliko dubok, da nije više ni po čem bio nalik njezinome.

— Kako ste? - upitao sam je viknuvši od straha — Hoćete li da upalim svjetlo?

— Kako ste vi? — upita ona umjesto odgovora, basom mornarskim.

Malo sam nekako protrnuo u onoj togi od deke, i rekao sam da smo dobro, a ona je zasvjetlucala očima kao mačka:

— Razbaštinjeni!

Pošao sam odmah Dragoj i rekao što se događa s Madonom. Ona je rekla da joj oči sjaje valjda od vrućice, jer se u nje vrućica katkad javlja sa stolicom, a glas, taj glas je njezin sada i ona čula, ali ne zna što bi moglo biti. Možda se ne može više iskašljati, ili su joj naprosto otkazale glasnice. I uzdahnula je jadna nesretna Draga, kako nismo valjda toliko malerozni, pa da sad odjednom izgubimo Madonu, kada je trebamo više možda nego ona nas!

Pekla me je prenadražena tanka koža nategnuta preko tjemene kosti, bridjele rijetke vlasi pri korijenu, i osjećao sam kako mi lubanjom lete ježuri od strave i od tog strašnog uzdaha. Na dašku toga uzdaha moglo bi lako otpahuljati i ono malo vjere u budućnost koju još čuvamo kao posljednji metak za sebe!

Kada se Draga poslije uvukla u mraku k meni u krevet, tako reći tek što je škljocnuo u kuhinji električni prekidač, Madona iz svoje sobe gusarskim glasom zabubnja glasnije nego dosad:

— Dobro, a?! Dobro?!

Stao sam drhtati histerično; osjećao sam da ću zdvojno zaridati ili pomjeriti umom. Zar to neki od bogova odozgo pita kako smo?! Tko nam se to ruga?! Ovo uopće nije Madonin glas! Ona je okultni medij, i njezini su povici materijalizacija zlog duha koji nas zatire. Bilo mi je da skočim iz kreveta i da je umlatim stolicom, žarom, sjekirom, da je ušutkam, da je zakopam u jastuke i zadavim!

Mislio sam da je ova noć naša, a ovaj krevet jedino što nam posve pripada, što nam ne mogu oduzeti. A evo se čini

kao da Madona sasvim jasno zna što se zbiva, kao da se uvukla k nama, pa je nakanila zagorčiti nam najintimnije časove.

Dugo me je Draga milovala po čelu i umirivala dok mi se nije raspustio čvor u prsima i razišao pritisak u sljepoočicama i tjemenu. Kad sam je zagrlio, rekla je:

— Znaš li da ti je prva žena zaista mrtva?

— Važno je da je ova treća tako topla — izdahnuo sam odjednom svu moru i sav otrov iz duše - da miriši po jetkom tamjanu rastopljenom u mlačnom mlijeku mlade ovce! Ha? Sto ti se čini?

— Ako je tamjan topljiv u mlijeku! — Draga se huktavo ali bezglasno smijala u moje uho, kao da je opet vreo zrak buknuo s užarene ploče.

— Oči su ti od plača kao dvije kolorabe! Od svih žena s kojima sam izrodio dvoje djece i s kojima sam bio u braku i više od dvadeset godina, ova večeras je najveća plačljivica! Idem naći neku smjehuljavu!

Draga se opet smijala u moje uho, daščući i cepteći kao kujica, jer sam joj pronašao onu pločicu na krstima od koje počinje sve.

Veći dio naše noći proveli smo budni, iščekujući napregnuto Madoninu repaticu, prateći njeno buncanje i izgledajući nagle konjanike, koji obično naiđu u galopu i ne znaju u žurbi kud bi s darovima, pa onda treba navrat-nanos skakati im na službu.

Bdjeli smo, doduše, pod rastvorenim nebom bračnih slasti, i kano upodne svitlostbi. Svirali su nam u cimbale naizmjenice izabrani anđeli istočnjačkih obreda; ali onako zaglušene talambasima spola, budio nas je svaki stvarni zvuk iz druge sobe; onako zaslijepljenima, probadala je oči crna crta blistave glazure na čistoj žari pripremljenoj pokraj vrata. Grč razdraženih udova i bubanj krvi, trzaj bjesomučne kože, i svaki dahtaj, i svaki škrgut obuzdavala je, gušila i presijecala bojazan od tuđe nazočnosti, od iznenadnog izljeva one crne jame. To betlehemske jahanje ususret kraljevima bilo je

bolno pijanstvo na slamki oštroj zategnute svijesti; dežuranje i napinjanje hladnog oroza nad samim bezdnom putenoga sna i tople slasti; griješenje pred nevidavnim svetotajstvom doživotnog djevičanstva.

Pa ipak — zatiskivao sam poludjeloj svojoj Dragoj dlanom usta, jer prava žena svaki čas zaboravlja na strah i obzire; na sve oko sebe zaboravlja kada je muško u njoj. Udvostručiti sam morao oprez svoj i za nju, obnevidjelu, zblenavljenu i bez zrake svijesti. Mrtvu za sve što nije topli kucaj u dnu utrobe.

Zaspali smo tek pred zoru, ali onako mrtvo kako se spava nakon silna plača i nakon apsolutnog koitusa, i bili bismo prespavali i sudar svjetova, a nekmoli Madonin čas da je došao prije. Ja sam noćas obnovio samopouzdanje, koje uostalom nisam bio istinski ni izgubio na onoj zlosretnoj slamatnoj ležaljci, i koje i ne dolazi u pitanje još koju godinu. Ali osim toga, nikakvo drugo samopouzdanje nikada više ne ću moći vratiti, premda se već sada zna da ovo jedno neće istrajati do smrti, i da ne može biti dovoljno za život.

Probudilo nas je mutno jutro u neodređeni sat, i ležali smo pokošeni leukemijom istanjene krvi, u letargiji hipotonije i pothlađeni bespolnim mirovanjem kao davljenici na dnu mrtva mora. Nestalo je silne one nježnosti od jučer, i Draga je najprije u strepnji onjušila zrak, zatim se nezgrapno izvukla iz rupe pokraj zida, prebacila se preko mene pritiskujući mi svom težinom bolno nabujali mjehur, te sam zastenjao i odmah za njom sišao na hladni pod. Pošla je u sobu, i kad se vratila, zadovoljna što Madona još spava, pitala me čemu odjednom ona silna rupa na stropu u Madoninoj sobi. Odgovorio sam, namjerno zijevajući, da je to - palo. Žbuka se odlijepila; išao sam štapom od metle nešto tamo gore, bila je neka paučina pod stropom, i tako, palo, to moramo gipsom. Tako je i to prošlo. Priredila je kamilicu i odnijela je staroj da je probudi.

Na kraju, kada sam se obukao, i pošto je dan počeo, smatrao sam još važnim da joj kažem:

- Baš me briga za tu prošlost! Od nje se ne živi, ma kakva bila! Treba je zaboraviti. Svaka stvar postane podnošljivom kad se zaboravi početak!

- Kada se zaboravi početak, šta će ostati?! Ovo ovdje?

- Zaborav, brate moj! Kad poumru oni koje je streslo, sve postaje zanimljivo. Drugima, dakako. Onima koji ostaju. Ili, u najgorem slučaju, nezanimljivo i dosadno. Ali ih ne stresa, i fućka im se!

- Da - odgovorila je ona uznemireno opet odmah na rubu plača - U stvari, dobro je što je tako. Neka sve propadne u prošlost i u zaborav i neka se ne ponovi ni jednoj generaciji više!

Poplašio sam se da će Draga upasti u lamentacije, jer takvo je sada njezino stanje, i tko zna kad će otupjeti i zaboraviti. Propovijedao sam joj nauk malodušnih, da je zapravo sve u skladu s ponajdrevnijim pravilima svijeta. Ono nešto malo u što se još može vjerovati toliko je općenito prihvaćeno, u načelu, dakako!, toliko je danas već univerzalno dobro, da praktički pripada u priličnoj mjeri svim civiliziranim ljudima i zajedničko je svim religijama i svim ideologijama. Nitko nema posebno pravo na to, i ne mora se čovjek na to zaklinjati, ni pokrivati se zastavama, ni obvezivati zavjetima, ni žrtvovati urotama, da bi se izjasnio za ono malo u što vjeruje. Amblemi i partije služe danas, nažalost, u druge svrhe, a najmanje da privedu ljude dobroj vjeri. I onaj čak tko kaže da ne vjeruje ni u što, čovjekov je prijatelj i suborac i istomišljenik. Samo onaj nije to, tko u ime svog medvjedeg shvaćanja zajedničke sreće svih nas, gazi ono malo vjere u čovjekovu budućnost što je još preostalo u ljudima... Nastojao sam joj pokazati kako je razočaranje posljedica naivnosti i neiskustva, i kako je potrebno iskopati se što prije iz toga dreka... kadli uto otamo iz sobe Madona promuklo, ali ne više u basu, nego samo hripljivo zavapi:

- Ajme!!!

Draga je pohitala u sobu, ja sam pošao brže za njom dokukavši žaru do kreveta. Kamilica je bila prolivena po bije-

lim plahtama. Madona se samo pokušavala prevaliti na bok i stenjala je ajme i ajme. Pokrivači su spuzli, i začuo se neki klokot kao od vrenja mošta u konobi. Draga i ja poduhvatili smo je ispod pazuha i ispod koljena i polako spustili na žaru, pazeći da je ne nategnemo ili ne zgrčimo, već nastojeći da je zadržimo onako kako je ležala i kako je već srasla. Zatim sam pobjegao iz sobe i zatvorio za sobom tanka krila vrata, otvorio u kuhinji prozor, ne bih li odaslao sav onaj silan zadah, i na brzinu sam izlio u sebe divovski gutljaj vrele čaja sa štednjaka. Pario sam lice i oči na gustoj pari što je buktjela iz lonca, jer vani je opet silno zahladilo, i ponovo se čini da prava zima tek otpočinje. Valjalo je ložiti i ložiti, grijati vodu i dodavati rekvizit po rekvizit kao uvježbani inspicijent.

Kada se obred već bližio kraju, dok smo Madonu polagali u krevet, upozorio sam Dragu na rane po leđima.

— Vidjela sam — odgovorila je ona bezbrižno zadigavši joj košulju — ali se fino skupljaju.

Znao sam da su te rane već gotovo zacijeljele, ali tek sada kao da sam postao toga posve svjestan. Po njima se navlačila sjajna mlada ružičasta kožica, kao da Madona ispod ove naborane i izbrazdane stare kožetine doista krije svježije mlado tijelo koje će se kad-tad osloboditi krute ljuske. Likovat će Doktor kad ovo vidi; pogledat će me ironično i reći s nasladom: "No, eto, nevjerojatno, ovo se izvanredno suši! Možete biti bez brige!". Jer on ne zna kako me to sada baš i raduje!

Digao sam žaru i ponio je slavodobitno prema vratima, da je poput svečevih moći dignem na zidinu protiv svih Normana i zlotvora, ali mi ju je uzela Draga, i iznijela na terasu prema moru. Otamo mi je iznenada pokucala na otvoreni kuhinjski prozor, pokazala razrogačenih očiju kroz hodnik prema vrtu, od silnog smrada one žare dojavila mi je više grimasama nego glasom:

— Pop! Pop! Ti ga dočekaj, neka uđe! — čitao sam joj s usana.

Izišao sam na trijem neraspoložen zbog ovog posjeta u času kad svakim zakutkom u kući plinu teški valovi zadaha ostrvljene utrobe. Don Vikica išao mi je u susret u bijeloj koti i sa honorarnim molitvenikom u ruci. Za njim su skakutala dva papagajčića ministranta, jedan mašući srebrnom kadionicom koja se jedva malo dimila, i s navikulom u ruci, a drugi noseći enormu škropionicu također od stara srebra boje krovnoaga lima. Videći me s rukama u džepovima i pogleda oborena k zemlji, stari pop se zaustavi uvrh stepenica, salonski pozdravi i reče:

- Ako dopustite...!

- Okadite! — velim ja glasom pijanice. Kao što i mucavac katkad ne traži najbolju i najtočniju riječ, nego onu riječ koju će lakše izgovoriti, tako i ja istisnuh kao psovku — Okadite, okadite!

On je mladenački zakoračio u hodnik i nazvao:

— Mirkućiovoj! - i onda stao privatno mrmljati kao da mu je latinski materinski — Pax huic domui et omnibus habitantibus in ea!

Ministranti su za njim pilećim glasovima zacvrkutali:

— I svima koji prebivaju u njoj!

Don Vikica je otvorio molitvenik izgovarajući glasno i nerazgovijetno riječi obredne. Blagoslivljao je kuću i njene žitelje. Utvrđujemo se na starom tlu. Katastrom i svetom vodom. Draga je nagnula glavu prema meni, kao da je zatvorenih očiju htjela onjušiti jesmo li ona i ja žitelji ove kuće. Svećenik je iz otvorene lađice u rukama ministranta srebrnom žličicom zagrabio tamjana i posuo ga draguljarskom kretnjom po žeravici u kadionici. Moleći, zapijevajući i kadeći po kući gomolje sivoplava mirisava dima, zavirio je i na vrata Madonine sobe. Ministranti su nabirali nosove idući za njim i zgledavajući se u grču kašlja. Onda im je on vratio kadionicu zveckajući njenim lančićima, dao je da mu pridrže molitvenik, i sa obje ruke stao otkrivati ispod reverende džep od hlača. Iz njega je izvukao bijeli krnjak krede, podi-

gao se na prste i na unutrašnjem tramu gornjeg praga sobnih vrata ispisao kredom magične znakove 19 G + M + B 66. Stojeći još tako istegnut na prstima, prducne lagacko dvaput, a cipele mu brže-bolje zaškripe. Draga je ministrantu tutnula novčanicu. Madona je otamo pitala je li sve po propisu okadio.

— Okadio, okadio — rekao sam dok je Draga ispraćala ovu trojku u vrt.

Onda se Draga vratila, zatvorili smo prozore prije vremena, jer zima je vraćala dim i smrad u kuću, i zbunjeni našli se kraj Madonina kreveta, kao da smo još nešto zaboravili obaviti. Olakšana, spljoštena, kao u babinjama, sva ozarena, gotovo rumenkasta u licu, sklopljenih očiju udišući tamjan, blaženo izusti:

— Ste mi kako dva anđela, lipi moji! — i nasmiješi se onako dederna svojoj viziji raja.

I tako, eto, ipak, opet i još uvijek anđeo! Jer svi koji krste vodu tako umiru. Kao golubica od soli samo sam malo prolepršao eterom, i evo me na rajskoj balustradi gdje su se srele prošlost i sadašnjost. Nekadašnja Madona i sadašnja Draga stoje u zboru djevica. Budućnost prazno i beznadno ječi od pozlaćenih salonitnih fanfara. U raju smo. I to je sada vječnost.

Rječnik manje poznatih riječi

Adrianszkoga mora... Syrena — aluzija na istoimeni mađarski spjev Nikole Zrinskoga u prijevodu pjesnikova brata Petra Zrinskoga (1620-1671)

a, ecco! Equelaltro? (tak; čit eko... kvel...), pa jasno! A onaj drugi?

aiuto! (tak), upomoć!

altretanto (tak), također, na isti način

anastazija — anestezija (grč.), igra riječima u značenju:

uskrsnuće — umrtvljenje

andato a finir (tak), završilo je

anđeo čuvar — po nauci katoličke crkve, svaka osoba ima svoga anđela koji je stalno prati i čuva od zla; Anđeo čuvar — nekadašnji časopis za djecu

angelo mio! (tak, čit. anđelo...), anđele moj!

anima (tak), duša

antenato, avo lontano (tak), predak, daleki pradjed

aprovizacija (lat.), opskrba hranom i drugim potrepštinama, u vrijeme rata racionirana

asasinati (po tak), činiti razbojstvo

aspidistar (grč.), vrsta lisnate biljke lončanice

assassinio (tak), razbojstvo

balustrada (po tak), ograda oko balkona, stubišta i sk;

priručje

baskot (po tak), suho krušno pecivo, dvopek

Batrahomiomahia (grč.), Boj žaba imiševa, starogrčka poema, parodija Ilijade

bel campione, cara mia, ti lo senti!? (tak; čit.....kampione... kara...), lijep uzorak (lijepa mustra), draga moja, čuješ li ga!?

bella roba (tal.), lijepo bogme, lijepa stvar
bello mio! (tal.), lijepi moj!
Belzebub— jedan od đavolskih vođa
ben (tal.), dobro
benefičenza (po tal.), javna dobrotvornost
benvenjuda (po tal.), dobrodošla
bersaljer (tal.), pripadnik jedne talijanske vojne pješačke
jedinice (nose široke pustene šešire s perjanicom od pijetlo-
va repa)
biankarija (po tal.), rublje
birati i biti biran — uobičajena ustavna formulacija o pravu
svakog neporočnog punoljetnog građanina da glasuje na
izborima i da se i sam kandidira za narodnog predstavnika
Bocklin, Arnold (čit. Beklin; 1827-1901), švicarsko-nje-
mački slikar, autor Otoka mrtvih za koje se djelo misli da je
nadahnuto jednim od otoka u Boki Kotorskoj
Bogovi, grobovi i naučenjaci — roman C. W. Cerama o arhe-
ologiji
bonpoeta. Veropoeta (tal.), dobar pjesnik. Pravi pjesnik
bratovština - udruženje pobožnih vjernika u katoličkoj crkvi
brcak — “trag” na površini vode što nastaje kad se gazi po
plićaku
bronzin (tal.), bakreno vjedro
brutto bugiardone! Ti lo senti! (tal.), grdna lažljivčina! Čuješ li
ga!
Buonarroti, Michelangelo — predaja kaže da je talijanski kipar
(1475-1564) udario čekićem o upravo završenog Mojsija i
rekao: “Mojsije, progovori!”
buzdo (po tal), glupan, budala
Campo deifiori (tal.), Cvjetni trg u Rimu (v. Markantun)
caro mio (tal.; čit. karo...), dragi moj
cento anniprecisi (tal.; čit. čento ani prečizi), točno sto godi-
na
che coraggio! (tal.; čit. ke korađo), koje li odvažnosti! Kako li
se usudi!

che da rider che me fa! (tal. dijalo.), Tjera me na smijeh! Prava smijurija!

che Udiavolo liporta! (tal.), đavo neka ih nosi!

che lo vedo! (tal.), da ga vidim! Pokaži!

che sorpresa! (tal.; čit. ke sorpreza), kojeg li iznenadenja!

coda (tak), rep

come no! (tal.), kako da ne!

come si dama quel mascalon de Turco? (tal. dijalo.; čit. kome si čama kvel maskalcon de Turco), kako se zove ona turska bitanga?

coraggio! (tal.; čit. korađo), samo hrabro!

cosavolevo dir... ecco, non mpiaseva affatto (tal. dijalo.; čit. koza... eko... pjazeva), što sam htjela reći... eto, nije mi se nipošto svidala

cosigiovane vedovo (tal. čit. kozi đovane), tako mlad udovac

more ingrato (tal.), nezahvalnik; nezahvalno srce

dappertutto (tal.), posvuda

davvero (tal.), zaista, uistinu

deboto (tal. dijalo.), umalo, zamalo, gotovo

delresto (tal.), uostalom, inače

Dio mio! (tak), Bože moj!

Dio santo! (tak), Bože sveti!

Disnejland (engl; čit. Diznilend), zabavni park u Anaheimu, Kalifornija, izgrađen prema zamislima američkog umjetnika Walta Disneya (1901-1967); tamo su izložene figure i pojave iz umjetnikovih bajki, sve u umanjenom obliku, pa tako i Disnejeva tvrđavica koja se spominje u ovom tekstu

disturb (po tak), smetnja, uznemirivanje

dojče bundespost (njem.), pošta Savezne Republike Njemačke

dušica — žižak, plamičak

Dzingis-kan (1155-1227), osnivač mongolske (tatarske) države, velik ratnik i državnik

dzilj — ljiljan (u starodubrovačkom)

đačko stajanje — u kazalištima “stajajući parter za đake” (uz najjeftinije ulaznice)

e adesso, qual'è?livesesimo. Ona!Quantisecoli! (tal.), a sada, koje je? Dvadeseto. Borati! Koliko stoljeća!

ebete (tak), glupan, zvekan

Ecce homo! (lat.; čit. ekce...), Evo čovjeka! (biblijske riječi Pilatove kad je Židovima pokazao Krista izbičevana i s trnovom krunom na glavi)

ekskrecija (lat.), pražnjenje crijeva

ela, moscardino! (tal.; čit... moskardino), hoj, fićfiriću!

elenco (tal.; čit. elenko), popis

elmio (tal.), moj

elsignor Lučić (tal.), gospodin Lučić (hvarski pjesnik Hanibal Lučić, 1485-1553)

elsuo (tal.), njegov

elte (tal.), čaj

eltuo (tal.), tvoj

Entrez! Restez! Tombez! (franc.; čit. antre, reste, tombe),

Uđite! Ostanite! Padnite! — početak školsko-mnemotehničke gramatičke brojalice francuskih glagola entrer, rester, tomber... koji se u pravilu sprežu s pomoćnim glagolom etre, a iznimno i sa avoir, ali tada mijenjaju značenje (verba mutandi)

Epifanija - Bogojavljenje, blagdan sveta tri kralja

Erinija - starogrčko mitološko božanstvo; tri sestre Erinije: Tisifona (osvetnica ubojstva), Alekta (nepomirljiva) i Megera (opaka pogleda) - u Rimu su to Furije

esatto (tal.; čit. ezato), točno, upravo, egzaktno

eskulapovski— liječnički (prema imenu Eskulapa, starorimskog boga liječništva, grčki Asklepije)

etin tenapaxhominibus (lat.), i na zemlji mir ljudima (dobre volje); (iz božične pjesme kojoj prvi stih glasi: Gloria in axcelsis Deo - Slava na visini Bogu)

exkralj Faruk- svrgnuti kralj Egipta (1952)

ežaltacija (po tal.), pretjeranost, veliko uzbuđenje, zanos (egzaltacija)

farabut (po tal.), varalica, hulja

farrdquelloquellochepotro (tal.), učinit ću ono onošto budem mogla

ferma - stav ukrućenog mirovanja lovačkog psa u očekivanju i "hipnotiziranju" divljači

figlio mio! (tak), sinko moj!

finalmente (tak), napokon

Finisterre — najzapadnija točka Španjolske na Atlantskom oceanu (na lat. jeziku znači: kraj svijeta)

fjera (po tak), sajam, svečanost

galetina (tak), keks

gargasa - daska nazubljena svinutim čavlima za grebenanje vune gdje nade nema, gdje je sreća zla — stih iz finala Verdijeve opere Aida

Gilda iz vreće — motiv iz Verdijeve opere Rigoletto (trebalo je da u vreći bude zavodnik-vojvoda, no prevarom je u nju dospjela Rigolettova kći Gilda, jer je najmljeni ubojica ubio nju umjesto vojvodu)

G+M+B (između brojaka), skraćenica za imena triju kraljeva (Gašpar, Melhior, Baltazar) kao oznaka da je obavljen obred blagoslova kuće

gospodin Lamian - osoba iz pjesme Dragutina Tadijanovića
Gospodin Lamian hranigolubove (aluzija na stihove: "Gle! Na ruci ispruženoj/Odjednom topla sluzavost")

gvozden stupac, kamen tvrdi— stih iz epa Ivana Mažuranića (1814-1890) Smrt Smail-age Cengića

Hanibal - Hazdrubal - igra riječima u vezi s imenom pjesnika Lučića (kartažanski je vojvoda Hanibal imao brata Hazdrubala)

Herod - v. Irudov pokolj

hoplit (grč.), vojnik, oklopnik

Hosana! — poklik radosti kojim su Židovi pozdravljali Krista kad je jednom svečano ulazio u Jeruzalem

ighe da bever, dunque (tak dijak), dadu mu, dakle, piti

ii cerchio deisanti (tak; čit. čerkjo), krug oko glave svetaca, aureola, svjetlokrug

Umio difuntopadre disevaper la(nevista) (tal.-hrv.), moj
pokojni otac govorio je za nevjestu
imbrojivati (po tak), varati, izigravati, nasamariti
in che secolo son nata, cos'tipar? (tak), u kojem sam stoljeću
rođena, što ti se čini?

indrento (tak dijak), unutra

infermiera (tak), bolničarka, medicinska sestra

infisati (tak), uvrtjeti u glavu, utuviti sebi, umisliti

in latim (tak), na latinskom (jeziku)

in ordine (tak), u redu

inpunto (tak), točno

insomma (tak), ukratko, jednom riječju, sveusvemu

intanto (tak), međutim, istodobno

intrigoz (tak), sklon zadirkivanju, zadirkivač

invece (tak; čit. inveče), naprotiv, nasuprot, namjesto

injoranat (po tak), neznalica

Irudovpokolj — u Bibliji naziv za legendu po kojoj je židovski
kralj Irud (Herod) - saznavši od "triju kraljeva" da se rodio
novi "kralj židovski" (tj. Isus) - dao poklati svu mušku djecu
do dvije godine, kako bi uklonio mogućeg suparnika (Crkva
obilježava uspomenu na taj pokolj 28. prosinca)

I sto smo nebu blizi, sve od neba smo dalji - stih iz pjesme Eli!
Eli! Lama azavtani Silvija Strahimira Kranjčevića (1865-
1908)

Itaka - otok u Jonskom moru, domovina mitskog junaka
Odiseja

ixe vegnudi (tak dijak; čit. i že venjudi), došli su

ja izidohk morju iv's narodidease... — citat iz biblijske priče
na staroslavenskom jeziku: "I izide Isus k morju..." (i sav je
narod išao za njim i učaše ih)

japnenica - vapnenica (jama za pečenje vapna)

Jeftić, Bogoljub - predsjednik vlade u kraljevskoj Jugoslaviji
poznat po svome reakcionarstvu i nasilnoj politici; beograd-
ski suparnik opozicionaru Vladku Mačeku i gubitnik na
izborima 1935.

je nemohta — (češ.), nije mogla
jer bjehu bezdjelni — citat iz Biblije (odnosi se na Abrahama i Saru, koja je rodila Izaka u svojoj devedesetoj godini, kad je Abrahamu bilo sto godina)
jerolimskikalendar - svakogodišnje izdanje Društva svetog Jeronima (katolička udruga za izdavanje dobre knjige)
kalende, none, ide - starorimski nazivi za prvi, sedmi (deveti) i trinaesti (petnaesti) dan u mjesecu, prema kojima su se računali ostali dani
kampanati (tak), zvoniti
kanat (po tak), ograđen prostor, obzidani pašnjak; imanje, posjed
kandelica (po tak), svjećica, voštanica
kantunal (tak dijak), noćni ormarić, kutni ormar
kanjac — vrsta ribe koštunjavice
kaputt (njem.), propao
karampana — olupina, ruševina
kareta (tak), teretna dvokolica
Kalja Dolgoruka — “Stajala je kao kip na grobu razorene sreće” - potpis pod kič-ilustraciju u nekom feljtonskom romanu o životu na ruskom carskom dvoru
katridica (tak), stoličica, klupčica
kazula (lat.), bogato izvezen gornji dvodijelni dio svećeničke odjeće što prekriva prednji i stražnji dio tijela, a bojom označava karakter obreda
kelja — magarica
klarisa — pripadnica katoličkog ženskog reda sv. Klare (osn. u 13. stoljeću)
koćar — brod koji lovi koćom, tj. vrstom povlačne mreže s vrećom u sredini
koman — (po engk), dođi ovamo! Hajde!
komportatise (po tak), ponašati se, vladati se, držati se
konklava (lat.), zatvorena i nepozvanima nepristupačna prostorija (gdje se obavlja izbor pape)
kortelina (po tak), dugi uski nož za šunku

kota (tal.), bijela čipkasta crkvena košulja
krejanca (po tak), uljudnost, pristojnost, obzir
kretino (tak), glupan, kreten
Kulin ban — vladar Bosne u 12. stoljeću; doba njegove vladavine smatra se sretnim, pa i danas postoji izreka: “Od Kulina bana i dobrih dana”
la benedizion dell’acqua santa (tak), blagoslov vode, posvećenje vode
ladri (tak), lopovi, lupeži
laga icapelli (tak), ima kosu
lage fazevabagni, povera Draga (tak; čit....faceva banji), kupala ju je, jedna Draga
lancun (po tak), ponjava, plahta
La Santa Sede (tak), Sveta Stolica (rimski papa)
lejdisendžentlemen! (po engk), gospođe i gospodo! (kao da govori čičerone stranim turistima)
leva (tak), uzimanje u vojsku, regrutiranje, novačenje
limb (lat.), po kršćanskom vjerovanju mjesto na “drugom svijetu”, predvorje pakla, gdje se duše starozavjetnih pravednika i nekrštene djece, ne trpeći muke, očišćuju za ulazak u raj
liše (tak), glatke, ravne
logo buttd (tak), bacio sam ga
lo tnazza (tak; čit. maca), ubit će ga
lo stuzzigava (tak), zadirkivao ga je, podbadao
Lucije — devet najljepših, najinteligentnijih i si. Šveđanki što ih Švedi svake godine biraju anketom lista Stokholm Tidningen (za nagradu putuju po svijetu, pa dolaze i u našu zemlju)
Lukeni (Lucheni) — talijanski anarhist, koji je godine 1898. u Zenevi rašpom (turpijom) probo austrijsku caricu Elizabetu, ženu Franje Josipa Prvoga
lumin (tak), žižak, plamičak
Lunjik — ime nekolikim sovjetskim umjetnim Zemljinim satelitima
ma che da rider... (tak), smiješno! Za krepati!

ma dell'altraparte insomma (tal.), ali s druge strane među-
tim...

Madonna della motocicletta (tal.), Bogorodica na motociklu
(aluzija na umjetničke slike kao što je na pr. Rafaelova
Madonna della Sedla, tj. koja sjedi na stolici)

magari (tal.) makar, barem

mah-jongg (čit. ma džong), društvena igra u Kini, što su je
naši pomorci donijeli u ove krajeve (slična igri Čovječe, ne ljuti
se!)

mala Vidica — aluzija na dječju pjesmu Plakala malaVidica
maledetta (tal.), prokleta, vražja

maledizion de 'stlbiglietti (tal.; čit. maledicion... biljeti),
prokletstvo s tim papirićima

maltratati (po tal.), zlostavljati, mučiti, kinjiti, maltretirati
ma mi sembra incredibile (tal.), ali mi se čini nevjerojatnim
ma propio mi fa schifo, sa' (tal.), ali upravo mi se gadi, znaš
Markantan - riječ je o Markantunu de Dominisu (1560-
1624), Rabljaninu, biskupu senjskom i nadbiskupu split-
skom, koji se pobunio protiv pape i emigrirao, među osta-
lim i u Englesku, gdje je razvio živahnu antirimsku djelat-
nost; poslije se vratio i patnički završio život u zatvoru
rimske inkvizicije; tijelo mu je izvađeno iz groba i spaljeno
na Campo dei flori (v.), zajedno s njegovom slikom i spisi-
ma, a pepeo bačen u rijeku Tiber

mascalzon (tal.; čit. maskalcon), hulja, nitkov

ma va via, va teprego! (tal.), ta idi, idi, molim te!

me romperd (tal.), razbit će mi

miricordo come se fosse ieri (tal.; čit. rikordo... kome., fose...)
sjećam se kao da je bilo jučer

Miroslav Tyrš - češki rodoljub (1832-1884) , osnivač gim-
nastičkog društva Sokol (koje je i u nas bilo vrlo rašireno)
miseraplebs contribuens (lat.), bijedni narod koji plaća porez
(velikaši ga nisu plaćali); bespravno mnoštvo, prosti puk
mitskiEneja — trojanski junak, sin boginje Venere, koja ga je
u svim opasnostima zaklanjala oblakom

moglie (tal.; čit. molje), žena, supruga
 moniga de fijo (tal. dijāl.), majmunski sin, glupi stvor, ble-
 savac
 moti (tal.), kretnje, geste
 murga (po tal.), talog od maslinova ulja
 najlon — povraz, tunja, nit na kojoj je udica (danas se radi
 uglavnom od sintetskih vlakana)
 na slamicioštroy - riječi božične pjesme
 našte srca - natašte, na prazan želudac
 Na Trikratja... ilikako hoćete — igra riječima u vezi sa Shake-
 speareovom komedijom koja se tako zove
 navikula (lat.), lađica; posudica u kojoj se pri katoličkom
 bogoslužju drži tamjan
 neanche per idea (tak; čit. neanche), nikako, nipošto, ni
 pomisliti!
 nevina dječica — v. Irudov pokolj
 niente altro (tal.), ništa drugo
 o, corpo diBacco! (tak), o, zaboga! Tijela ti božjega!
 odiljam se - aluzija na poznatu starodubrovačku trubadursku
 pjesmu (Džore Držića); praštam se, odlazim
 odstražejutarnje sve do noći(ufa se duša mojavu Gospodina)—
 riječi posmrtnog psalma
 ofenditi (po tak), uvrijediti, vrijeđati
 o in rima, o no in rima, sei vigliacco come prima, disse Dante a
 Garibaldi quando scopri l' America (tak), u sroku ili bez sroka,
 ti si podlac kao i prije, reče Dante Garibaldiju kad je otkrio
 Ameriku (poznata šaljiva besmisljena doskočica)
 Olga i Lina — naturalistički roman hrvatskog pisca Eugena
 Kumičića (1850-1904), koji je objavljivao i pod pseudo-
 nimom Jenio Sisolski i koga su (neopravdano) nazivali “pri-
 morski Zola” (rodom iz Brseča u Istri)
 OpatovinauvoziGorskiKotar - na zagrebačkoj ulici koja se
 zove Opatovina, prodaju se borovi za božično kićenje (a
 dobavljaju se većinom iz Gorskog Kotara)
 oracija (po lat.), govor, govorancija

oservati (po tal.), primijetiti, opaziti
ostija (po tal.), kletva, uzvik iznenađenja, čuđenja, potvrđivanja, protesta
oštijadelamadona (po tak), nešto kao “majkumubožu”
oui, nous aussi, nous sommes les internationalistes (franc.), da, mi smo također internacionalisti
pacjenca (tal. fon.), strpljenje, strpljivost
pantagana (tak), štakor
panula (po tak), nit o kojoj visi udica; povlaka kojom se riba lovi u vožnji
parola d'onore (tak), časna riječ
parolazze sporche (tak; čit. parolace sporke), prljave rječetine
parona (tak), gospođa, gospodarica
pasara - barka, čamac (srcolika bočnog presjeka)
paxhukdomuietomnihus habitantibus in ea (lat.; čit. paks huik...), mir ovoj kući i svima koji prebivaju u njoj
pelegrin (po tak), skitnica, lotalica; osebujan čovjek
peregrinus (lat.), stranac, tuđinac, došljak
perUPadre Santo (tak), za Svetog Oca (papu)
perl'amordiDio (tak), za ljubav Božju, Božje ti ljubavi!
pešće (dijal.) kamenčići, oblutci, šljunak
pilež— želja za pićem, žeđ
PioJedanaesti - papa od 1922. do 1939- (u vrijeme zbivanja radnje ovog romana on je već davno mrtav)
pirka — pijerka, vrsta morske ribe, porodica kanjaca
pjaceta (tak), mali trg
Plaše - Crikvenica — željeznička postaja na pruži Zagreb — Rijeka (odakle se prvi put vidi more i osjete jači vjetrovi)
pled (po engl.) veliki šal, marama, ogrtač
podmutnim okolnostima — zarobio je normanski knez Amiko 1075. god. nekog hrvatskog vladara (stajajuća fraza u povijesnim prikazima)
polmis-poltić— šišmiš
porkarija (po tak), svinjarija, gadost, gnusoba
porco (tak), svinja

posljednji Adam — aluzija na poznatu pjesmu hrvatskog pjesnika Silvija Strahimira Kranjčevića (1865-1908) Zadnji Adam "u led upitnik", citat je iz iste pjesme

postillon d'amour (franc.; čit. postijon damur), ljubavni posrednik, prenositelj ljubavnih poruka

Potemkinova svjetla — aluzija na Potemkinova sela (ruski knez Potemkin varao je caricu Katarinu II. lažnim selima, koja je dao premještati uzduž puta kojim je ona prolazila, da pokaže tobožnji napredak Rusije)

povera mi (tal. dijal.), jedna ja

poveretto (tal.), jadničak, siromašak

poverina (tal.), jadničica, bijednica

povero diavolo (tak), siromah, jadnik, bijednik

preciso (tal.; čit. prečizo), točno, jasno

presidentessa (tal.), predsjednica

prior (lat.), predstojnik samostana

priša (po tal.), žurba, hitnja

prokurator (lat.), upravitelj

prosenjak — vrsta tvrdog kamena (upotrebljava se za glačanje drugog kamena)

pulcinella (tal.; čit. pulčinel), komedijaš, lakrdijaš (komična figura zapadnoeuropske dramaturgije)

purgativ (lat.), medicinsko sredstvo za čišćenje

puzzo (tal.), smrad

quando stoquietaquelpeso [ne ćutim] (tal.; čit. kvando... kvijeta, kvel pezo), kad mirujem, tu težinu (ne ćutim)

Queen Mary (engl.; čit. Kvin Meri), nekadašnji najveći engleski svjetski putnički otmjeni brod

quel poeta (tal.), onoga pjesnika

questeparole dicoloro oscuro (tal.), ove mračne riječi (iz Danteova Pakla III, 10)

questidue (tal.), ova dvojica

raboćij klas (rus.), radnička klasa, radni narod

ranac — preklopna postelja

razarma — rasprema, raščinjanje (broda)

redine (tal.), uzde
reduplikati (lat.), podvostručiti, udvojiti
rekolekcija (lat.), pribranost, sabranost misli, duhovna vjež-
ba
ricast (po tal.), kovrčast
rimskikorak— vrsta paradnog marša (noge se dižu vodo-
ravno) u vrijeme fašizma
ritardando (tal.), u glazbi oznaka za polagano usporavanje,
zatezanje
rosso dimatina (tal.), jutarnje rumenilo
rozi - (rogovi), kažiprst i mali prst ispruženi (ostali prsti sti-
snuti) kao znak poruge
salonit — azbest-cementni proizvodi tvornice u Solinu
(Salona)
samaritanac (slučajni) — motiv iz Biblije (čovjek iz Samarije,
pokrajine u Palestini, slučajno je naišao na nekog nepoz-
natog stradalnika i ukazao mu pomoć)
Santa Barbara, san SimonJLiberene de sto tonJDe sto ton, de sta
saetta/Santa Barbara benedetta (tal.), Sveta Barbaro, sveti
Simune,/Oslobodite nas toga groma,/Toga groma i te
munje,/Sveta Barbaro blagoslovljena
secundum magnam misericordiam suam (lat.), po velikome
milosrđu svojemu (drugi stih psalma kome prvi stih glasi:
Miserere meiDeus — smiluj se meni, Bože)
šegagodisća (dijal.), ove godine
selvatica (tal.), divljakinja, grubijanka
sempio (po tal.), glupan, blesan, budala
sempreverde (tal.), biljka zimzelen (kurika, Evonymus japoni-
ca)
sepulkralniritus (lat.), pogrebni obred
significa... come... un haramija, non so. Insomma lo stuzzigava
(tal.; čit. sinjifika... kome... stucigava), znači... kao neki
haramija, ne znam. Uglavnom, zadirkivao ga je
sinjifica (tal.), znači
skapulajte me! (po tak), spasite me!

skopjat (po tal.), planuti, prasnuti, eksplodirati
 smirkov — pridjev prema smirak\ruda velike tvrdoće; korund,
 “šmirgl”
 smorac - vjetar s mora, maestral
 smrdec - korov smrdljiva soka
 smrtinasjamen (naše, amen), završne riječi molitve Zdravo
 Marijo!
 sopraddetta (tal.), gorespomenuta
 sospir (tal.), uzdah, uzdisaj
 sponajdremijirpravidilima svijeta — stih iz Puccinijeve opere Turandot
 stanevićanac - pravaš, politički sljedbenik dra Ante Starčevića
 (1823-1896), hrvatskoga Oca Domovine
 SulejmanVeličanstveni— turski sultan (1494-1566); motiv iz
 Zajčeve opere Nikola SubićZrinjski
 super-momakAndrija - aluzija na nekoć popularnu banalnu
 pjesmu sa završnim stihom: “Andrija, super-momak si ti!”
 sursum corda (lat.), gore srca! Budimo hrabri!
 sveta lurds kavodica - voda iz svetišta u francuskom mjestu
 Lurdu (Lourdes), u kojem se navodno ukazala Bogorodica
 pastirskoj djevojčici Bernardici
 SvetiOficij — visoka ustanova katoličke crkve, službeni naziv
 nekadanje inkvizicije
 sanpjero (tal.), sveti Petar
 scirenica - štirenica, crkvina (lat. Parietaria), zeljasta biljka iz
 porodice kopriva, u primorju česta na gromačama, zidovima
 i zapuštenim mjestima
 sempjeci (po tal.), gluparenje, bedastoće, gluposti
 sijun (po tal.), vihor, vjetrušina
 siruja (tal.), majmun
 skabel (po tal.), noćni ormarić
 šporkulja (tal.), prljavka, zamazanka, gnusnica
 sterika (tal.), stearinska svijeća
 stramac (tal.), madrac
 stramacera (tal.), žena koja se bavi izradom i punjenjem
 madraca

štucigavati (po tal.), zadirzivati, bockati, dražiti
 švora (po tak), redovnica, "sestra"
 taninskipreparati— krivotvorena pića (u koja se stavlja
 tanin, trijeslovina, da im dade trpkost)
 Tartuffe (čit. Tartif), tip licemjera i lažnog pobožnjaka u
 istoimenoj Moliereovoj komediji
 taurodoncija (grč.), bikovlje zubalo (krapinskog čovjeka i
 neandertalca)
 Tevere - rijeka Tiber, što protječe kroz Rim
 tilo senti? (tak), čuješ li ga?
 time capisci (tak dijak), razumiješ li me?
 Tiresija - u starogrčkoj mitologiji prorok, kome je u
 podzemnom svijetu, tj. nakon smrti, "Perzefoneja (vladari-
 ca podzemlja) ostavila pamet"
 tivederd (tak), vidjet ćeš
 trećoretkinja — pripadnica tzv. "trećeg reda sv. Franje",
 pobožne družbe koja se drži nekih pravila franjevačkog
 reda, ali živi u civilu
 tu esprimus intercastigandos (lat.), ti si prvi među onima koje
 treba kazniti (iz romana Grickavještica Marije Jurić Zagorke)
 tufina (po tak), ustajali, pljesniv, zagušljiv zadah
 tulipan, jorgovan, to su cvijeta dvaltebe, draga, nikad, nikadne
 ćulne mogu zaboravitja! — riječi kavanske popijevke
 turbe (tur.), nadgrobni spomenik, kapelica, mauzolej
 turskinišan — nadgrobni kamen u muslimana
 tutta la notte (tak), cijelu noć
 tutto Umondo (tak), cijeli svijet (aluzija na poentu Marx-
 Engelsova Komunističkog manifesta koja govori kako prole-
 tarijat "...nema što izgubiti..., a dobit će cijeli svijet"
 tutto in rima (tak), sve u roku
 u dan onaj strašni, ikad se stanu kretati! nebesa i zemlja — trostih
 iz tzv. sekvence ili posljednice, pjesme za mrtve, "Dies irae,
 dies illa" srednjovjekovnog minorita Tome Celana (Celano)
 iz XIII. stoljeća, koja je tek u naše vrijeme isključena iz
 sepulkralnih obreda

unpeso tremendo (tal.), strašna težina
urinacija (lat.), mokrenje
va bene (tak), dobro je, u redu
vaša sacra (lat.), sveto posuđe
vate far... (tal. dijalo.), idi se ti...
veramente (tal.), doista, uistinu
vergognati! (tal.), stidi se! Sram te bilo!
vergognoso! (tal.), sramotniče!
vergul (po tal.), nestalan, nestabilan, promjenljiv, labilan
(obično brod)
vigliacchi (tal.; čit. viljaki), podlaci, hulje
vis kaca — vještica
vo imja cintraljnavo kamitjeta, vo imjatrudjascihsavsjehtan
(rus. fonet.), u ime centralnoga komiteta, u ime trudenika
sviju zemalja
vsjo ravno (rus.), svejedno
zeppelin (čit. cepelin), vrsta upravljivog balona (po prezimenu izumitelja) za koji se mislilo da će biti bolji od aviona; ubrzo se pokazalo da su takve letjelice nepouzdana, a u našem tekstu Madona misli na strašnu eksploziju koju je izazvala katastrofa posljednjeg balona imenom "Hindenburg" god. 1937.
zlatnaplitka — pozlaćeni tanjurić što se stavlja pod bradu pričesnicima

Bilješka o piscu

SLOBODAN NOVAK (Split, 1924.) autor je vrhunskih djela suvremene hrvatske proze. U književnost je, doduše, ušao pjesničkim knjigama, s krugovaškim naraštajem početkom pedesetih godina prošloga stoljeća, ali je glavina njegova opsegom nevelika, no visokim umjetničkim dosezima goleva, opusa ostvarena u proznome obliku. Nije napisao mnogo, ali gotovo sve što je napisao ima status antologijskoga: od pripovjedačkoga rada (započetog prvoobjavljenom novelom *Badessa madre Antonia*, koja ni danas, jer ima dvije inačice završetka, ne prestaje provocirati interpretatore) sakupljenog u zbirkama novela *Tvrđi grad* (1961.) i *Južne misli* (1990.) do triju romanesknih ostvarenja neprolazne vrijednosti - kraćeg romana *Izgubljeni zavičaj* (1955.), kulturnoga romana *Mirisi, zlato i tamjan* (1968.) i romanesknoga triptiha *Izvanbrodskidnevnik* (1977.).

Rođenjem Splitsanin, a djetinjstvom i mladošću vezan uz otok Rab, Slobodan Novak još je jedan od mnogih suvremenih hrvatskih autora zaokupljenih inzularnom tematikom, kakvi su, na primjer, u prozi Ranko Marinković i Antun Soljan, a u poeziji Andriana Skunca i Drago Stambuk. Izolirani, od ostatka svijeta izdvojeni otočni mikrokozmos u opoziciji s makrokozmosom kopna nabijen je simboličkim potencijalom koji u rukama vrsna pisca raste do univerzalne metafore. Taj je potencijal Novak sjajno iskoristio već u *Izgubljenom zavičaju*, lirskom autobiografskom kraćem romanu koji evocira idilične epizode djetinjstva provedenog na otoku. U usporednom tijeku dviju pripovjedačkih razina: djetinjeg lika-pripovjedača koji tek stječe prva iskustva u arca-

dijskome okružju i odraslog lika-pripovjedača koji se sentimentalno, nostalgično osvrće na davne otočne dane prve mladosti, te u složenoj narativnoj strukturi što slijedi ritam izmjene godišnjih doba, Izgubljeni zavičaj funkcionira poput besprijeorne skladbe u slavu prošlosti; nepovratnoj, istina, ali ipak sigurnu zaklonu od deziluzija odraslosti. Pastoralni ugođaj iz prvoga romana prometnuo se do trećeg, Izvanbrodskog dnevnika, u posvemašnju opreku: u rugalačku (samo)ironiju i ubojit sarkazam. Tematska je okosnica opet relacija otok - kopno, ali utočišta više nigdje nema: rezignacija, bezizlazje, bijeg u odoru luđaka iz koje se jedino može otvoreno progovoriti o sveprisutnoj gluposti i represiji sustava... Stilska dotjeranost i vrhunska jezična kreativnost, kao trajne osobine Novakova rukopisa, u Izvanbrodskom dnevniku u punoj su snazi.

Između tih dvaju romana nastao je onaj najbolji, Mirisi, zlato i tamjan, Novakovo remek-djelo i jedan od najrepresentativnijih uzoraka toga žanra u hrvatskoj suvremenoj književnosti. Mjesto je priče, dakako, otok; vrijeme: šezdesete godine 20. stoljeća; glavni likovi: Mali, duboko razočarani umirovljenik, metafora rezigniranog intelektualca u neslobodnu sustavu koji je iznevjerio sva njegova nadanja i srušio sve negdašnje ideale, i Madona Markantunova, pripadnica uništenog otočnog plemstva, sada nemoćna starica koja vegetira čekajući smrt, a nekoć vlasnica polovice otoka, koju Mali sa suprugom Dragom njeguje, svodeći usput račune svog promašenog života punog sudbinskog besmisla. Pripovijedno pak vrijeme omeđeno je prijelazom godine, blagdanskim ciklusom od Badnjega dana do Sveta tri kralja, odnosno mnogo banalnijim ciklusom: osamnaestodnevnom razmakom između dvaju pražnjenja Madoninih crijeva. Roman je prepun takvih "nespojivih spojeva": sudara uzvišenog i prizemnog, sraza prošlog i sadašnjeg, opreke između iluzije i deziluzije, neizdrživa zadaha i slabih naznaka mirisa... Visokosimbolična proza, moderno strukturirana, stilski

izbrušena, intonacijom ironična i sarkastična, slikama groteskna, porukom duboko etična, uvjerljivim književnim sredstvima sažima bolno iskustvo naraštaja koji je bio izložen pogubnom djelovanju ideologije.

Sudbinu hrvatske inteligencije u turbulentnu vremenu u kojem je kolektivitet bio nadređen individualnosti Novak je oslikao i u svojim nefikcionalnim djelima. Godine 2001. objavio je autobiografske zapise u obliku razgovora s urednicom svojih sabranih djela i književnom kritičarkom Jelenom Hekman, pod naslovom *Digresije*, a 2004. i dopunjeni nastavak u prerađenoj, nedijaloškoj formi, naslovljen *Protime*. Sudionik i svjedok najvažnijih događaja novije hrvatske kulturne i društvene povijesti, Novak je u tim polemičnim i otvorenim sjećanjima evocirao zbivanja i ličnosti koji su obilježili hrvatsku intelektualnu scenu u posljednjih šezdesetak godina.

Mirjana Jurišić

Nakladnik
Večernji list, d.d.

Zanakladnika
Klaus Schauer

Urednici
Branka Primorac
Seid Serdarević

Korektora
Margareta Medjurečan

Dizajn naslovnice
Vanja Cuculić

Fotografijanaslovnici
Stanko Abadžić

Tisak
Mladinska knjiga tiskarna d.d., Slovenija

ISBN 953-98587-6-3

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica -Zagreb

UDK 821.163.42-31

NOVAK, Slobodan
Miris, zlato i tamjan / Slobodan Novak.
- Zagreb : Večernji list, 2004. -
(Večernjakova biblioteka ; knj. 3)

ISBN 953-98587-6-3

440305196